

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ШАТАРСЬКИЙ АРТУР ЯРЕМОВИЧ

Гриф
Прим. № _____
УДК 338.246:334.72

ДИСЕРТАЦІЯ
ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ
БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВ МЕРЕЖЕВИХ СТРУКТУР

Спеціальність 051– економіка

Галузь знань 05 – соціальні та поведінкові науки

Подается на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

 А. Я. Шатарський

Науковий керівник:
Вівчар Оксана Іванівна
докторка економічних наук, професорка

Тернопіль – 2024

АНОТАЦІЯ

Шатарський А. Я. Формування механізму управління економічною безпекою підприємств мережових структур. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка». – Західноукраїнський національний університет Міністерства освіти і науки України. Тернопіль, 2024.

У вступі обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету, головні завдання, визначені об'єкт, предмет і методичні засади дослідження, висвітлено наукову новизну та практичне значення отриманих автором результатів, наведено відомості щодо їх апробації.

Дисертацію присвячено розвитку теоретико-методичних положень та розробці практичних рекомендацій щодо формування механізму управління економічною безпекою підприємств мережових структур. Здійснено гносеологічний аналіз сутнісно-змістовних особливостей поняття «економічна безпека підприємств мережових структур» та «стратегія економічної безпеки підприємств мережових структур», проведено систематизацію структурно-функціонального підходу до управління економічною безпекою підприємств мережових структур за сферами впливу в контексті безпекознавчих умов. Обґрунтовано авторський підхід щодо механізму протидії загрозам економічній безпеці підприємства мережових структур на основі застосування елементів граничного, сценарного, ресурсного, мережевого аспектів.

Розроблено структурно-логічну схему управління економічної безпеки підприємств мережових структур у процесі їхнього функціонального забезпечення (економічного, техніко-технологічного, соціального, екологічного) та ідентифіковано комплексну оцінку реалізації стратегічних векторів економічної безпеки досліджуваних компаній. Запропоновано модель оцінювання загроз економічній безпеці підприємств мережових структур на основі застосування Prt-матриці в контексті визначення пріоритетності заходів для відповідної практичної реалізації. Сформовано комплексний

методологічний підхід до механізму формування стратегії забезпечення економічної безпеки підприємств мережевих структур на основі застосування мережевої моделі Aop для його моделювання та сформувано ймовірнісну оцінку успішного завершення залежно від встановленого часу на здійснення заходів забезпечення економічної безпеки підприємств мережевих структур.

У першому розділі «Теоретичний базис управління економічною безпекою підприємств мережевих структур» узагальнено концептуалізацію сучасних поглядів на поняття та основні підходи економічної безпеки підприємств мережевих структур; досліджено особливості розвитку та принципи економічної системи як орієнтира забезпечення мережевої взаємодії; обґрунтовано формування системи економічної безпеки мережевих структур.

Шляхом узагальнення теоретичних поглядів встановлено, що економічна безпека підприємств мережевих структур – це такий стан господарської системи відповідного рівня, що забезпечує захист реалізації стратегічних цілей від зовнішніх і внутрішніх загроз втрати стабільності розвитку, за якої рівень економічної безпеки підприємства мережевих структур перебуватиме в межах граничних значень протягом періоду реалізації заходів.

На основі проведених досліджень обґрунтовано, що діяльність із забезпечення економічної безпеки мережевих структур розглядається як проєкт, що має набір специфічних характеристик, успішність реалізації якого оцінюється за допомогою ієрархічної системи детермінантів (фінансова, виробнича, інформаційна та ін.), деталізованих у показниках з визначеними граничними значеннями.

Доведено, що є три основні підходи щодо оцінювання економічної безпеки підприємств мережевих структур: відтворювальний, інституціональний та синергетичний. На основі чого розроблено методичний підхід зіставлення складових економічної безпеки підприємства мережевих структур та алгоритму реалізації стратегії, що дає змогу інтегрувати управління забезпеченням економічною безпекою із системного проєктного управління мережевої структури загалом.

У другому розділі «Аналітичне дослідження передумов комплексної оцінки економічної безпеки підприємств мережевих структур» досліджено особливості сучасного стану та тенденцій управління мережевих структур національної економіки; проведено практичний механізм ідентифікації аналітичних показників економічної безпеки підприємств мережевих структур, а також здійснено оцінювання та моніторинг впливу загроз економічній безпеці підприємств в контексті застосування мережевого модулювання.

У процесі аналізу обґрунтовано, що підприємства мережевих структур в Україні діють практично в усіх галузях, хоча найбільші з них зосереджені в торгівлі, агропромисловому комплексі, харчовій промисловості, металургії та взаємодіють дані підприємницькі структури залежить від того, за яким принципом відбувалось об'єднання: вертикальним (доповнення), горизонтальним (аналогії), змішаним (інвестиційним).

У роботі визначено, що характерними особливостями функціонування підприємств мережевих структур: по-перше, формуються мережі ділових, кооперативних взаємозв'язків у різних сферах господарювання; по-друге, саме в даному середовищі формуються механізми партнерської взаємодії та довіри, оскільки до них можуть входити різні власники, незважаючи на те, що вони часто міноритарні.

Досліджено науково-методичний підхід щодо оцінки функціонування підприємств мережевих структур на основі критеріїв (індикаторів) економічної безпеки, за допомогою яких можна провести аналізування основних властивостей мережі на основі існуючих господарських взаємозв'язків та визначення певних їхніх меж, за якими можна кваліфікувати їх як мережеві. Доведено, що вибір системи індикаторів оцінювання економічної безпеки міжфірмових взаємозв'язків та встановлення їх верхніх та нижніх меж дасть змогу на основі статистичного оброблення вихідної інформації сформулювати висновки щодо наявності чи відсутності мережевої структури.

У процесі аналізування, розроблено методіку оцінювання загроз економічній безпеці підприємства мережевих структур основою якої є Prt-

матриця ранжування загроз. На основі чого відзначено, що основою в управлінні економічною безпекою підприємства мережевих структур є триада «ціль-ресурси-час»: ймовірність реалізації загроз (R), величина можливого збитку (P), очікуваний час реалізації загроз (T).

У даному розділі запропонований механізм протидії загрозам економічній безпеці підприємства мережевих структур із застосування елементів граничного, сценарного, ресурсного, мережевого підходів. На основі чого є можливість здійснювати ефективне оперативне управління заходами протидії загрозам економічній безпеці підприємства та можливостей реалізації проектних заходів у разі збільшення бюджету.

Проведений у роботі аналіз наукових підходів дав змогу сформувавши практичний механізм управління економічною безпекою підприємства мережевих структур на основі методів мережевого моделювання в контексті мережевої моделі Aop. На основі чого сформувано ймовірнісні оцінки результативного завершення залежно від визначеного часу на здійснення заходів забезпечення економічної безпеки підприємства мережевих структур.

У третьому розділі «Удосконалення механізму управління економічною безпекою підприємств мережевих структур» розроблено практичний безпекознавчий базис щодо формування методики оптимізації фінансових ресурсів підприємств мережевих структур; сформовано стратегічні імперативи зміцнення економічної безпеки підприємств мережевої системи. На основі чого розроблено рекомендації щодо покращення організаційно-управлінських процедур оцінювання стратегії економічної безпеки мережевих структур.

Сформовано та обґрунтовано структурну модель оптимізації розподілу фінансових ресурсів при управлінні економічною безпекою підприємства мережевих структур згідно граничних показників поточний стан (стабільний, передкризовий, кризовий, критичний) та цільовий, а також оптимальні значення показників невідповідності, що враховує невизначеності виникнення загроз економічній безпеці. На основі застосування теорії нечітких множин сформовано план заходів для досягнення цільового рівня економічної безпеки

підприємства мережевих структур в умовах обмеженого бюджету та прогнозування перспективних показників.

У роботі представлено авторське трактування «стратегія економічної безпеки підприємств мережевих структур» – це система стратегічного планування та управління, в якій мережева структура на основі комплексного аналізу зовнішнього та внутрішнього середовищ, коректуючи свою мету й завдання розвитку, визначає основні напрямки диверсифікованості й інтеграції виробничо-господарської діяльності, за якими структурні підрозділи розробляють свої функціональні стратегії, орієнтуючись на запобігання виникненню загроз і забезпечення сталого розвитку мережевої структури протягом періоду реалізації стратегії.

У роботі обґрунтовано на основі застосування концептуально-методичного підходу вдосконалення організаційно-економічного оцінювання ефективності стратегії економічної безпеки підприємства мережевих структур. Встановлено, що загрози економічній безпеці підприємства мережевих структур формуються на основі потенційних можливостей, а також того, що період дифузії інновацій матиме менш короткотривалий період компенсації втрат від загроз, визначений у стратегії економічної безпеки. Так, при організаційно-економічному оцінюванні ефективності реалізації стратегії економічної безпеки підприємства мережевих структур поряд необхідно проводити розрахунок рентабельності, що представляє рівень застосування потенціалу мережевої системи, а також показник чистого дисконтованого доходу, що є визначальним результатом впровадження стратегії безпеки у вартісному вираженні.

Доведено, що реалізацію стратегії економічної безпеки підприємства мережевих структур слід здійснювати такими ключовими векторами розвитку: визначення ролі та місця підприємницьких мережевих структур в економічних системах; аналіз конкурентного середовища підприємства на зовнішньому та внутрішньому ринках; аналіз процесів диверсифікованості й інтеграції виробничо-господарської діяльності мережевої системи за «горизонталю» та

«вертикалю»; аналіз структури «ланцюга цінностей» мережевої системи; аналіз можливостей і загроз, що існують у просторі мережевої системи, а також сильних та слабких сторін підприємства мережевих структур; аналіз загроз економічній безпеці підприємства; формування системи стратегічних цілей мережевих структур.

Практичне значення отриманих результатів. Науково-методичні, організаційні та практичні рекомендації дисертаційної роботи щодо формування механізму управління економічною безпекою підприємств мережевих структур використовуються в практичній діяльності: ТОВ «Комфі Трейд», ТОВ «СІЛЬПО-ФУД», ТОВ «ТЕКО-ТРЕЙД», ТОВ «ЮСП ПАНЕЛЬ».

Ключові слова: підприємства мережевих структур, система економічної безпеки, управління економічною безпекою, економіко-математична модель, мережеве моделювання, стратегія економічної безпеки мережевих структур, механізм формування економічної безпеки, фінансове забезпечення, економічний потенціал, потенціал підприємств.

SUMMARY

Shatarskyi A. Ya. Forming the mechanism of managing the economic security of network structure enterprises. – Qualifying scientific work on manuscript rights.

The dissertation for obtaining the degree of Doctor of Philosophy in speciality 051 «Economy». – West Ukrainian National University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Ternopil, 2024.

The introduction justifies the relevance of the topic, formulates the aim, main objectives, defines the object, subject, and methodological principles of the research, highlights the scientific novelty and practical significance of the author's findings, and provides information regarding their validation.

The dissertation is dedicated to the development of theoretical and methodological provisions and the development of practical recommendations for the

formation of a mechanism for managing the economic security of network structures enterprises.

A gnoseological analysis of the essential-content features of the concept of «economic security of network structures enterprises» and «strategy of economic security of network structures enterprises» is carried out. A systematization of the structural-functional approach to managing the economic security of network structures enterprises is conducted by spheres of influence in the context of security conditions. The author's approach to the mechanism of countering threats to the economic security of network structures enterprises is substantiated based on the application of elements of boundary, scenario, resource, and network aspects.

A structural-logical scheme for managing the economic security of network structure enterprises in the process of their functional provision (economic, technical-technological, social, ecological) has been developed. A comprehensive assessment of the implementation of the strategic vectors of economic security of the studied companies has been identified.

A model for assessing threats to the economic security of network structure enterprises has been proposed based on the application of the Prt-matrix to determine the priority of measures for practical implementation. A comprehensive methodological approach to the mechanism of forming a strategy for ensuring the economic security of network structure enterprises has been formulated based on the application of the Aon network model for its modeling, and a probabilistic assessment of successful completion depending on the established time for implementing measures to ensure the economic security of network structure enterprises has been formed.

In the first chapter, «Theoretical Basis of Managing the Economic Security of Network Structure Enterprises», the conceptualization of modern views on the concepts and basic approaches to the economic security of network structure enterprises is generalized. The features of development and principles of the economic system as a guideline for ensuring network interaction are investigated, and the formation of the economic security system of network structures is substantiated.

By synthesizing theoretical perspectives, it has been established that the economic security of network structure enterprises is a state of the economic system at a corresponding level that ensures the protection of the realization of strategic goals from external and internal threats to the stability of development, where the level of economic security of network structure enterprises will remain within boundary values during the implementation period of measures.

Based on the conducted research, it is argued that activities to ensure the economic security of network structure enterprises are considered as a project with a set of specific characteristics, the success of which is evaluated using a hierarchical system of determinants (financial, production, informational, etc.), detailed in indicators with defined boundary values.

It has been demonstrated that there are three main approaches to evaluating the economic security of network structure enterprises: reproductive, institutional, and synergistic. Based on this, a methodological approach for comparing the components of economic security of network structure enterprises and an algorithm for implementing a strategy have been developed, allowing for the integration of management for ensuring economic security with systemic project management of the network structure as a whole.

In the second chapter, «Analytical Investigation of the Preconditions for a Comprehensive Assessment of the Economic Security of Network Structure Enterprises», the peculiarities of the current state and trends in managing network structures in the national economy are examined. A practical mechanism for identifying analytical indicators of the economic security of network structure enterprises is established, along with an assessment and monitoring of the impact of threats to the economic security of enterprises in the context of applying network modulation.

Through analysis, it is substantiated that network structure enterprises in Ukraine operate in virtually all sectors, with the largest concentrations in trade, agro-industrial complex, food industry, and metallurgy. The interaction among these

entrepreneurial structures depends on the principle of their consolidation: vertical (complementarity), horizontal (analogies), or mixed (investment).

The study identifies characteristic features of the functioning of network structure enterprises. Firstly, they form networks of business and cooperative relationships in various economic sectors. Secondly, mechanisms of partnership and trust are established within this environment, as different owners, often minority ones, can be involved.

A scientific-methodological approach to assessing the functioning of network structure enterprises based on criteria (indicators) of economic security is examined. This approach allows for the analysis of the main properties of the network based on existing economic relationships and the determination of certain limits that qualify them as network structures. It is demonstrated that selecting a system of indicators for evaluating the economic security of interfirm relationships and establishing their upper and lower limits will enable conclusions to be drawn about the presence or absence of a network structure based on statistical processing of the initial information.

During the analysis, a methodology for assessing threats to the economic security of network structure enterprises has been developed, based on the Prt threat ranking matrix. It is noted that the foundation of managing the economic security of network structure enterprises lies in the triad of «goal-resources-time»: the probability of threat realization (R), the magnitude of potential loss (P), and the expected time of threat realization (T).

In this chapter, a mechanism to counter threats to the economic security of network structure enterprises is proposed, utilizing elements of boundary, scenario, resource, and network approaches. This enables effective operational management of measures to counter threats to the economic security of enterprises and the possibility of implementing project measures in case of increased budgets.

The analysis conducted in the work allowed for the formation of a practical mechanism for managing the economic security of network structure enterprises based on methods of network modeling within the context of the Aon network model.

This led to probabilistic assessments of the successful completion depending on the defined time frame for implementing measures to ensure the economic security of network structure enterprises.

In the third chapter, «Improvement of the Mechanism of Managing the Economic Security of Network Structure Enterprises», a practical security basis for forming a methodology to optimize the financial resources of network structure enterprises is developed. Strategic imperatives for strengthening the economic security of network structure enterprises are formulated. Recommendations are provided for improving organizational and managerial procedures for evaluating the strategy of economic security of network structures.

Furthermore, a structural model for optimizing the distribution of financial resources in managing the economic security of network structure enterprises is formulated and justified. This model considers boundary indicators of the current state (stable, pre-crisis, crisis, critical) and target states, as well as optimal values of mismatch indicators, accounting for uncertainties in the occurrence of threats to economic security. Through the application of fuzzy set theory, action plans are formulated to achieve the target level of economic security of network structure enterprises under conditions of limited budgets and forecasting of prospective indicators.

The work presents an author's interpretation of the «strategy for the economic security of network structure enterprises» as a system of strategic planning and management, wherein the network structure, based on a comprehensive analysis of the external and internal environment and adjusting its goals and development tasks, defines the main directions of diversification and integration of production and economic activities. Subsequently, structural units develop their functional strategies, focusing on preventing threats and ensuring sustainable development of the network structure during the strategy implementation period.

The work substantiates, based on the application of conceptual and methodological approaches, the improvement of organizational-economic evaluation of the effectiveness of the strategy for the economic security of network structure

enterprises. It is established that threats to the economic security of network structure enterprises are formed based on potential opportunities, and the diffusion period of innovations will have a less short-term compensation period for threats defined in the economic security strategy. Therefore, in organizational-economic evaluation of strategy implementation effectiveness, profitability calculation is necessary, representing the level of utilizing the potential of the network system, as well as the net present value, which is the decisive outcome of implementing security strategy in terms of value.

It is demonstrated that the implementation of the strategy for the economic security of network structure enterprises should be carried out through key development vectors: defining the role and place of entrepreneurial network structures in economic systems; analyzing the competitive environment of the enterprise in external and internal markets; analyzing the processes of diversification and integration of production and economic activities of the network system horizontally and vertically; analyzing the structure of the value chain of the network system; analyzing the opportunities and threats existing in the space of the network system, as well as the strengths and weaknesses of network structure enterprises; forming a system of strategic goals for network structures.

The practical significance of the obtained results lies in the scientific-methodological, organizational, and practical recommendations of the dissertation work for forming a mechanism for managing the economic security of network structure enterprises, which are utilized in practical activities such as in LLC «Komfi Treid», LLC «SILPO-FOOD», LLC «TEKO-TRADE», LLC «YUSP PANEL».

Key words: network structure enterprises, economic security system, economic security management, economic-mathematical model, network modeling, strategy of economic security for network structures, mechanism of economic security formation, financial support, economic potential, potential of enterprises.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії:

1. Vivchar O. I., Drakokhrust T. V., **Shatarskyi A. Ya.** Security of a country's private military company: a network approach to organizational and legal contexts. *The Russian-Ukrainian war (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects : Scientific monograph.* Riga, Latvia : «Baltija Publishing». 2022. p. 47–50. ISBN 978-966-289-682-4 (1,3/0,5 д. а.; особисто автором сформовано вплив основних загроз на основі мережевого підходу та методів оцінки рівня забезпечення безпеки підприємств).

2. Вівчар О. І., **Шатарський А. Я.** Концепція кооперативної безпеки: проблемні аспекти та практичний організаційно-правовий механізм забезпечення. *Фундаментальні ментально-ціннісні відмінності українців і росіян як підґрунтя їх цивілізаційного протистояння : колективна монографія / за заг. ред. І.А. Семенець-Орлової, В.М. Паращенко та О.О. Паращенко.* Одеса: Олді. 2023. С. 39–49. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-223-4-7> (1,2/0,5 д. а.; особисто автором розроблено практичний організаційний механізм в контексті застосування «трикутника безпеки»).

Статті у наукових фахових виданнях:

3. Вівчар О. І., Сталінська О. В., Дідченко О. І., Когут-Ференс О. І., **Шатарський А. Я.** Сучасна практика оцінки ризиків логістичного управління економічної безпеки підприємств транспорту. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону.* 2020. Вип. 16. Т. 2. С. 237–246. DOI: <https://doi.org/10.15330/apred.2.16.237-246> (1,1/0,3 д. а.; особисто автором обґрунтовано модель оцінювання ризику управління економічною безпекою підприємств).

4. Шатарський А. Я. Теоретичні контексти та основні підходи до забезпечення економічної безпеки підприємств мережевих структур. *Вісник Хмельницького національного університету.* Економічні науки. 2020. №4. Том

3. С. 170–173. DOI: [https://doi.org/10.31891/2307-5740-2020-284-4\(3\)-31](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2020-284-4(3)-31) (0,7 д. а.).

5. Шатарський А. Я. Системна оцінка економічної безпеки підприємств мережевих структур: основні показники та методика реалізації. *Вісник Хмельницького національного університету*. Економічні науки. 2021. № 3. С. 124–128. DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2021-294-3-19> (0,8 д. а.).

6. Шатарський А. Я. Проектні рішення щодо зміцнення економічної безпеки підприємств мережевих структур у фокусі сучасних викликів та загроз. *Український журнал прикладної економіки*. 2021. Том 6. № 2. С. 113–118. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2021-2-14> (1,0 д. а.).

7. Vivchar O., Redkva O., **Shatarskyi A.** Organizational and legal foundations of the impact of criminal activity on the economic security of business structures in transformational conditions. *Vector European : Revista științifico-practică*. Universitatea de studii europene din Moldova. Chișinău. Nr 2 2021. P. 87–93. DOI: <https://doi.org/10.52507/2345-1106.2-21-2> (1,2/0,8 д. а.; особисто автором проведено інтегральну оцінку загроз економічній безпеці підприємницьких структур).

8. Shatarskyi A. Ensuring the economic security of enterprises network structures: project contexts. *Development Service Industry Management : Scientific journal*. 2023. № 4. 54–58. DOI: [https://doi.org/10.31891/dsim-2023-4\(8\)](https://doi.org/10.31891/dsim-2023-4(8)) (1,0 д. а.).

Публікації апробаційного характеру:

9. Шатарський А. Я. Ключові детермінанти та методика оцінки економічної безпеки підприємств мережевих структур. *Маркетингові технології в умовах глобалізації* : тези доповідей XV міжнародної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 26–28 листопада 2020 р.). Хмельницький, 2020. С. 183–186. (0,4 д. а.).

10. Шатарський А. Я. Діагностика в системі економічної безпеки підприємницьких структур: методичні підходи. *Сучасні тенденції розвитку фінансових та інноваційно-інвестиційних процесів в Україні* : матеріали IV

Міжнародної науково-практичної конференції (м. Вінниця, 12 березня 2021 р.).
Вінниця : ВНТУ, 2021. С. 603–604. (0,2 д. а.).

11. Вівчар О. І., **Шатарський А. Я.** *Методологія оцінки економічної безпеки підприємств у фокусі викликів нової економіки: алгоритм реалізації та аналітичний інструментарій забезпечення. Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід* : матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 16–17 квітня 2021 р.). Тернопіль, 2021, С. 211–214. (0,4/0,2 д. а.; особисто автором обґрунтовано алгоритм забезпечення економічної безпеки підприємств).

12. Вівчар О. І., **Шатарський А. Я.** *Девіантна поведінка як основний вектор зміцнення економічної безпеки: соціальні контексти. Актуальні проблеми в системі освіти: заклад загальної середньої освіти – доуніверситетська підготовка – заклад вищої освіти* : збірник наукових праць за матеріалами VII Всеукраїнської науково-практичної конференції за міжнародною участю (м. Київ, 27 квітня 2021 р.). Київ, 2021. С. 80–81. (0,2/0,1 д. а.; особисто автором сформовано основні вектори зміцнення економічної безпеки).

13. Вівчар О. І., **Шатарський А. Я.** *Специфіка технічного захисту інформації: безпекознавчі контексти. Дистанційна освіта в Україні: інноваційні, нормативно-правові, педагогічні аспекти* : збірник наукових праць за матеріалами II Всеукраїнської науково-практичної конференції за міжнародною участю (м. Київ, 12 травня 2021 р.). Київ, 2021. С. 117–119. (0,3/0,2 д. а.; особисто автором досліджено забезпечення безпеки інформаційно-аналітичної компоненти підприємницьких структур).

14. Шатарський А. Я. *Практичний інструментарій проектних рішень як вектор зміцнення економічної безпеки підприємств мережевих структур. Російсько-українська війна: право, безпека, світ* : матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 29–30 квітня 2022 р.). Тернопіль, 2022. С. 279–282. (0,4 д. а.).

15. Вівчар О. І., **Шатарський А. Я.** Організаційний базис діджитал-інструментів забезпечення економічної безпеки підприємств мережеских структур. *Пріоритети зміцнення безпеки держави та підвищення ефективності правоохоронної діяльності: національні та міжнародні контексти* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 6 травня 2022 р.). Тернопіль, 2022. С. 15–18. (0,7/0,5 д. а.; особисто автором обґрунтовано методика проекту діджиталізації підприємств мережеских структур).

16. Вівчар О., **Шатарський А.**, Долинний І. Безпека економічних агентів в умовах діджиталізації: нові виклики та можливості. *Сталий розвиток економіки, суспільства та підприємництва* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Івано-Франківськ, 27–28 квітня 2023 р.) / За ред. І. Перезової. Львів: Видавець Кошовий Б.-П.О., 2023. С. 176–178. (0,3/0,1 д. а.; особисто автором сформовано основні переваги застосування діджитал-інструментів підприємницькими структурами в контексті безпекознавчих умов функціонування).

ЗМІСТ

ВСТУП	19
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ БАЗИС УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВ МЕРЕЖЕВИХ СТРУКТУР.....	29
1.1. Концептуальні аспекти та основні підходи щодо економічної безпеки підприємств мережеских структур	29
1.2. Особливості розвитку та принципи економічної системи як орієнтир забезпечення мережескої взаємодії	45
1.3. Актуалітети формування системи економічної безпеки мережеских структур	66
Висновки до розділу 1.....	86
РОЗДІЛ 2. АНАЛІТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРЕДУМОВ КОМПЛЕКСНОЇ ОЦІНКИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ МЕРЕЖЕВИХ СТРУКТУР	88
2.1. Аналіз сучасних тенденцій управління мережеских структур національної економіки	88
2.2. Ідентифікація аналітичних показників економічної безпеки підприємств мережеских структур: практичний механізм реалізації	107
2.3. Оцінювання та моніторинг впливу загроз економічній безпеці підприємств в контексті застосування мережеского модулювання	122
Висновки до розділу 2.....	142
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВ МЕРЕЖЕВИХ СТРУКТУР	144
3.1. Імплементация формування методики оптимізації фінансових ресурсів підприємств мережеских структур: безпекознавчий базис	144
3.2. Стратегічні імперативи зміцнення економічної безпеки підприємств мережескої системи	164
3.3. Розробка рекомендацій щодо покращення організаційно-	

управлінських процедур оцінювання стратегії економічної безпеки мережевих структур	181
Висновки до розділу 3.....	199
ВИСНОВКИ.....	201
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	206
ДОДАТКИ.....	228

ВСТУП

Актуальність теми. Кризові процеси в системі забезпечення підприємств мережових структур спричинені передусім неефективністю управління. З огляду на це сучасні виклики турбулентності економічних процесів зумовлюють трансформацію системи управління мережевими структурами, тому особливої актуалізації набувають нові, нетрадиційні підходи до управління. В сучасних трансформаційних умовах механізм ефективного управління підприємствами мережових структур сприяє їхній трансформації, яка також впливає на забезпечення економічної безпеки. На даному етапі розвитку механізм управління потребує суттєвих змін із застосуванням відповідного практичного інструментарію з метою зміцнення безпеки. Однак на практиці цього досягти складно через недостатню розроблену відповідного науково-методичного базису.

Застосування організаційно-економічних аспектів щодо механізму до забезпечення економічної безпеки підприємств мережових структур дає змогу нівелювати фактори неефективних витрат часу й дефіциту ресурсів, пов'язаних із нейтралізацією найбільш важливих загроз економічній безпеці. Практична діяльність багатьох досить достатньо успішних підприємств мережових структур свідчить, що забезпечення економічної безпеки дасть змогу отримати високу ефективність функціонування, а також підвищити конкурентоспроможність.

Згідно з проведеними дослідженнями зазначимо, що для вивчення кризових явищ мережових структур передусім необхідно у процесі стратегічного планування на етапі аналізу актуального стану й прогнозу розвитку виявити найбільш імовірні в майбутній перспективі загрози економічній безпеці підприємницьких структур. Це передбачає неперервний моніторинг факторів, які спричиняють внутрішні й зовнішні загрози економічній безпеці мережових структур.

Водночас, конкретні практико-орієнтовані інструменти забезпечення механізму управління підприємствами мережових структур при інтегруванні їх

у систему економічної безпеки мережевих структур потребують адаптації та доопрацювання.

Вивченню проблематики управління економічної безпеки присвячені наукові розробки Б. Андрушківа, О. Барановського, Д. Буркальцевої, Л. Буяк, О. Вівчар, В. Гейця, Б. Губського, Л. Головкової, З. Варналія, В. Васенка, Т. Васильціва, О. Власюка, Я. Жаліла, О. Іляш, В. Куценко, Т. Ковальчука, А. Колеснікова, І. Мазур, А. Мокія, В. Мунтіяна, О. Новікової, О. Панухник, О. Предборського, Д. Прейгера, О. Саєнка, Л. Сергєєвої, А. Сухорукова, О. Стащук, М. Стецька, В. Ткача, І. Франчука, Ю. Харазішвілі, А. Череп, В. Шлемко, Л. Яремко та ін.

Дослідженню проблематичних аспектів діяльності мережевих структур присвячено велику кількість наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених. Найбільш вагомим у цій сфері є внесок І. Ансоффа, М. Буянова, Н. Егорової, Е. Кемпбел, В. Ліщука, Р. Майлза, М. Портера, Л. Смлюяра, О. Солвелла, О. Третьяка, О. Уїлльямсона, А. Чухно, М. Шерешевої та ін.

Слід акцентувати на науковій і практичній актуалізації праць учених і високому рівні досліджень, проте результати є недостатньо розроблено щодо пріоритетних наукових завдань, таких як теоретико-методичне обґрунтування цілей, механізму управління економічною безпекою підприємств мережевих структур, що визначило їхню актуалізацію. Зокрема, через різноманітність господарських виявів та форм існування невирішено контекстів щодо обґрунтування сутності економічної безпеки підприємств мережевих структур, класифікації загроз та ідентифікації відповідно.

Актуалізація даної наукової проблематики дослідження пояснюється також необхідністю інтеграції представлених різних концепцій у сфері економічної безпеки підприємств мережевих структур і розроблення практико-орієнтованих рекомендацій щодо формування та забезпечення економічної безпеки. Необхідність удосконалення методичних, організаційних і прикладних положень механізму управління економічною безпекою підприємств мережевих структур у сучасних умовах, а також сукупність вищезазначених

проблемних аспектів визначили актуальність наукового дослідження, його структурно-логічну побудову, предмет, об'єкт, мету і завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційна робота є складовою частиною науково-дослідної роботи Західноукраїнського національного університету за темою «Економічна безпека: детермінанти розвитку та механізми забезпечення» (номер державної реєстрації 0119U100877), де автором обґрунтовано практичні рекомендації щодо удосконалення управління економічною безпекою підприємницьких структур; а також є складовою науково-дослідної роботи Прикарпатського інституту ім. М. Грушевського ПрАТ «ВНЗ «МАУП» за темою «Україна в контексті світових й національних модернізаційних процесів формування державності та громадянського суспільства: політичний, юридичний, економічний, соціальний, психологічний і управлінський аспекти» (номер державної реєстрації 0119U100492), де автором розроблено рекомендації щодо удосконалення організаційно-економічного оцінювання реалізації стратегії забезпечення економічної безпеки мережевих структур.

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає в обґрунтуванні теоретичних основ і практичних рекомендацій спрямованих на удосконалення механізму управління економічною безпекою підприємств мережевих структур. Досягнення визначеної мети зумовило необхідність вирішення таких завдань:

уточнити сутнісну характеристику понять «економічна безпека підприємств мережевих структур» та «стратегія економічної безпеки підприємств мережевих структур» з метою вироблення авторського підходу до їхнього трактування;

сформувати структурно-функціональний підхід до управління економічною безпекою підприємств мережевих структур за сферами впливу в контексті безпекознавчих умов;

проаналізувати сучасний стан розвитку та сутнісну оцінку у системі ефективного функціонування підприємств мережевих структур;

розробити методикау виявлення й оцінювання загроз економічній безпеці підприємств мережевих структур;

розкрити й модернізувати механізм протидії загрозам економічної безпеки підприємств мережевих структур;

описати деструктивний вплив екстенсивних факторів на формування системи управління економічною безпекою підприємств мережевих структур із використанням мережевої моделі Aop для його оптимізації у сучасних умовах;

розкрити та систематизувати функціональне забезпечення розподілу фінансових ресурсів при управлінні економічною безпекою підприємств мережевих структур;

сформувати функціональний підхід щодо покращення організаційно-управлінських процедур оцінювання стратегії економічної безпеки мережевих структур;

репрезентувати підхід до управління стратегії економічної безпеки підприємств мережевих структур;

систематизувати науково-практичні підходи до ідентифікації комплексної реалізації стратегічних векторів управління економічною безпекою підприємств мережевих структур як важливого орієнтира розвитку мережевої системи.

Об'єктом дослідження є процес економічної безпеки підприємств мережевих структур у сучасних трансформаційних умовах.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних і практичних аспектів використання та ефективного формування механізму економічної безпеки підприємств мережевих структур.

Методи дослідження. Наукові розробки, висновки і рекомендації, подані у дисертації, базуються на працях вітчизняних і зарубіжних фахівців. Для вирішення визначених у дослідженні завдань використані такі загальнонаукові та специфічні методи: *структурний* – для формування структури дисертаційної роботи (розділ 1, підрозділи 1.2, 1.3); *історичного і контент-аналізу* – для дослідження розвитку теорії й трансформації наукових підходів у теорії

управління економічною безпекою підприємств мережевих структур (розділ 1, підрозділ 1.2); *абстрактно-логічного узагальнення* – для обґрунтування уточнень наукових понять «економічна безпека підприємств мережевих структур» (розділ 1, підрозділи 1.1, 1.2); *теорії систем і системного аналізу* – для виявлення загроз економічній безпеці підприємств мережевих структур (розділ 1, підрозділ 1.3); *порівняння* – для уточнення й упорядкування понятійно-категоріального апарату та аналізу діяльності мережевих крмпаній України (розділ 2); *евристичний* – оцінювання й аналізу для економічної безпеки підприємств мережевих структур (розділ 2, підрозділи 2.1, 2.2); *економіко-статистичного й порівняльного аналізу* – для ідентифікації тенденцій розвитку та структурних змін мережевих структур країни (розділ 2, підрозділ 2.3); *факторного і логічного аналізу* – при діагностуванні факторів впливу й ідентифікації проблем управління економічною безпекою підприємницьких структур (розділ 2, підрозділ 2.2); *системного підходу* – для обґрунтування сценаріїв управлінських рішень і стратегій розвитку системи економічної безпеки мережевих структур (розділ 3, підрозділи 3.2, 3.3); *наукової абстракції та економіко-математичного моделювання* – при використанні мережевої моделі економічної безпеки підприємств мережевих структур (розділ 2, підрозділ 2.3); *графічний* – для візуалізації результатів дослідження (розділи 1-3); *матричний* – з метою розроблення матриці результатів стратегічної діагностики економічної безпеки підприємств мережевих структур у вимірі глобальних координат (розділ 3, підрозділ 3.1); *експертного оцінювання* – для обґрунтування комплексного оцінювання економічної безпеки підприємств мережевих структур (розділ 2-3, підрозділи 2.1, 3.3); *узагальнення* – для обґрунтування стратегій розвитку формування механізму управління економічною безпекою підприємств мережевих структур (розділ 3, підрозділ 3.2); *абстрактно-логічний* – для представлення висновків за результатами дослідження (розділи 1-5).

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові акти України, офіційні матеріали Державної служби статистики України, офіційні публікації міжнародних організацій, експертні оцінки рейтингових агентств, наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, матеріали науково-практичних конференцій, матеріали, розміщені у мережі Інтернет, звітні дані окремих мережевих структур, матеріали особистих досліджень автора.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у системному обґрунтуванні теоретичних засад і прикладних аспектів формування механізму економічної безпеки підприємств мережевих структур у сучасних умовах функціонування. Основні наукові результати полягають у такому:

вперше:

– запропоновано структурно-функціональний підхід до формування економічної безпеки підприємств мережевих структур у процесі їхнього функціонального забезпечення, а саме системоутворюючих, інтегруючих, регулюючих, результуючих й оцінних функцій, що, як наслідок, визначається економічним результатом стратегічних векторів зміцнення економічної безпеки, та з урахуванням безпосереднього впливу предметних аспектів мережевих структур – організаційно-правового, соціально-економічного й техніко-технологічного, що є основою для прийняття обґрунтованих проєктних управлінських рішень, здатних забезпечити конкурентоспроможність мережевих структур зі сформованою безпекознавчою компонентою;

удосконалено:

– інструментарій економічного аналізу щодо оцінювання сучасного стану й основних тенденцій розвитку вітчизняних підприємств мережевих шляхом дослідження традиційних економічних показників, які опосередковано характеризують рівень економічної безпеки як важливого вектора розвитку мережевої системи, що дасть змогу підвищити обґрунтованість та якість прийнятих управлінських рішень, поліпшити інформаційно-аналітичне забезпечення процесів управління економічною безпекою, знизити ступінь

невизначеності й ризику при здійсненні процесів формування безпекознавчої компоненти;

– теоретико-методичний підхід до оцінювання загроз економічній безпеці підприємств мережевих структур застосування на основі Prt-матриці (збиток – ймовірність – час), що, на відміну від існуючих, дало змогу провести ранжування загроз та можливість адаптувати в управління підприємствами мережевих структур комплексний підхід до оцінювання загроз економічній безпеці, а також визначити пріоритетність заходів для відповідної практичної реалізації великих і середніх підприємств мережевих структур країни;

– структуру комплексної оцінки стратегічних векторів процесу управління економічною безпекою підприємств мережевих структур, що дало змогу ідентифікувати розвиток «нижньої» та «верхньої» меж безпекового рівня підприємницьких структур в умовах турбулентності економічних процесів;

– методичний підхід до практичної реалізації системи управління економічної безпеки підприємства мережевих структур на основі застосування мережевої моделі Aop із визначенням «критичного шляху» мережевого графіка відповідного проєкту, що дало змогу сформувати ймовірнісні оцінки його ефективного завершення;

– наукові підходи до функціонального забезпечення розподілу фінансових ресурсів при управлінні економічною безпекою підприємств мережевих структур, що, на відміну від існуючих, дало змогу сформувати систему моніторингу стабільного рівня розвитку мережі на основі показників із ідентифікацією поточного стану (стабільний, передкризовий, кризовий, критичний) в контексті теорії нечітких множин;

дістали подальшого розвитку:

– понятійно-категоріальний апарат дослідження щодо трактування понять «економічна безпека підприємств мережевих структур» та «стратегія економічної безпеки підприємств мережевих структур», які, на відміну від існуючих, передбачають забезпечення економічної безпеки, що має певні специфічні характеристики, успішність реалізації яких оцінюється за

допомогою ієрархічної системи детермінант (фінансова, виробнича, інформаційна й ін.), деталізованих у показниках, для яких обґрунтовані граничні значення, що дало змогу інтегрувати управління економічною безпекою в мережеву систему, що формують базові компетенції та забезпечують довгострокову конкурентоспроможність мережевої структури, дають можливість визначати методологічний інструментарій забезпечення економічної безпеки підприємств мережевих структур;

– механізм протидії загрозам економічної безпеки підприємств мережевих структур, що базується на застосуванні інструментарію управління економічною безпекою, що, на відміну від існуючих, передбачає спільне застосуванням граничного, сценарного, ресурсного, мережевого підходів та дає змогу здійснити оптимізацію (за тимчасовим критерієм) систем проектних заходів, а також реалізувати ефективне управління ними за здійснення обліку тимчасових резервів і можливостей пришвидшення реалізації даних заходів у разі збільшення бюджету;

– науковий підхід щодо організаційно-економічного оцінювання ефективності реалізації стратегії економічної безпеки підприємства мережевих структур, що, на відміну від існуючих контекстів, представляє рівень застосування потенціалу мережевої системи та показника чистого дисконтованого доходу, як головного орієнтира стратегії безпеки у вартісному вираженні;

– розроблено модель формування стратегії забезпечення економічної безпеки підприємства мережевих структур, що, на відміну від існуючих, передбачає на основі забезпечення дії системного синергетичного ефекту із урахуванням різних способів цілеспрямованого впливу в мережевій системі на їхню діяльність із імплементацією принципів побудови ефективного управління мережевою системою та їхніх взаємозв'язків як основного стратегічного імперативу у сучасних трансформаційних умовах розвитку.

Практичне значення одержаних результатів. Основні наукові положення та висновки дисертаційної роботи доведені до методичних розробок

і практичних рекомендацій та слугуватимуть науковим підґрунтям для подальших теоретико-прикладних досліджень щодо особливостей формування механізму економічної безпеки підприємств мережевих структур.

Запропоновано використання практичного інструментарію економічного аналізу щодо оцінювання стану підприємницької структури шляхом дослідження традиційних економічних показників впроваджено в практичну діяльність ТОВ «Комфі Трейд» (довідка № 158 від 25.02.2024 р.). Рекомендації щодо до оцінювання загроз економічній безпеці на основі Prt-матриці та застосування моделі формування стратегії забезпечення економічної безпеки на основі застосування блокової системи впроваджено у ТОВ «СІЛЬПО-ФУД» (довідка № 83 від 15.02.2024 р.). Пропозиції стосовно застосування стратегічних векторів зміцнення економічної безпеки із урахуванням безпосереднього впливу функціональних аспектів мережевих структур враховано у ТОВ «ТЕКО-ТРЕЙД» (довідка № 15 від 07.02.2024 р.). Розроблено механізм реалізації системи управління економічною безпекою в контексті мережевої моделі Аоп впроваджено у ТОВ «ЮСП ПАНЕЛЬ» (довідка № 58 від 11.01.2024 р.).

Науково-теоретичні положення та практичні результати дослідження впроваджено у навчальний процес Західноукраїнського національного університету при підготовці навчальних дисциплін «Безпека бізнесу» та «Фінансово-економічна безпека» (довідка № 126-29/611 від 08.03.2024 р.).

Особистий внесок дисертанта. Дисертаційна робота є самостійно виконаним науковим дослідженням. Сформовані й обґрунтовані у роботі наукові положення, розробки, висновки і рекомендації отримано здобувачем самостійно. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, використано ті ідеї та положення, які є результатом самостійного дослідження здобувача.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації та результати досліджень доповідалися та отримали схвалення на 4 всеукраїнських науково-практичних конференціях, серед яких: «Маркетингові технології в умовах глобалізації економіки України» (м. Хмельницький, 26–28

листопада 2020 р.), «Актуальні проблеми в системі освіти: заклад загальної середньої освіти – доуніверситетська підготовка – заклад вищої освіти» (м. Київ, 27 квітня 2021 р.), «Дистанційна освіта в Україні: інноваційні, нормативно-правові, педагогічні аспекти» (м. Київ, 12 травня 2021 р.), «Пріоритети зміцнення безпеки держави та підвищення ефективності правоохоронної діяльності: національні та міжнародні контексти» (м. Тернопіль, 6 травня 2022 р.), а також у 4 міжнародних науково-практичних конференціях, серед яких: «Сучасні тенденції розвитку фінансових та інноваційно-інвестиційних процесів в Україні» (м. Вінниця, 14 березня 2021 р.), «Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід» (м. Тернопіль, 16–17 квітня 2021 р.), «Російсько-українська війна: право, безпека, світ» (м. Тернопіль, 29–30 квітня 2022 р.), «Сталий розвиток економіки, суспільства та підприємництва» (м. Івано-Франківськ, 27–28 квітня 2023 р.).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 16 наукових праць з яких особисто автору належить загальним обсягом 7,6 друк. арк., серед яких: 2 розділи колективних монографій обсягом 1,1 друк. арк., 5 публікацій у наукових фахових виданнях України обсягом 3,9 друк. арк., 1 публікація у міжнародному науковому періодичному виданні обсягом 0,5 друк. арк., а також 8 публікацій апробаційного характеру загальним обсягом 2,1 друк. арк.

Структура та обсяг дисертаційної роботи. Дисертаційна робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг дисертації викладено на 238 сторінках друкованого тексту. Дисертація містить 36 таблиць (з них 3 – на повну сторінку), 20 рисунків (з них 1 – на повну сторінку), 3 додатки на 10 сторінках. Список використаних джерел налічує 206 найменувань і розміщений на 21 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНИЙ БАЗИС УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВ МЕРЕЖЕВИХ СТРУКТУР

1.1. Концептуальні аспекти та основні підходи щодо економічної безпеки підприємств мережеских структур

В сучасних трансформаційних умовах підвищення рівня загроз у системах для ефективного функціонування мережеских структур підприємства визначає необхідність створення економічно безпечного середовища для виявлення та запобігання виникненню основних факторів, що впливають на його безпеку. Відзначаємо, що незалежно від форми власності мережескі структури характеризуються постійними ризиками та загрозами, пов'язаними з впливом зовнішнього та внутрішнього середовищ, в якому вони функціонують. Загалом, функції розвитку мережеских підприємств залежать від рівня економічної безпеки країни. Нині національна економічна безпека стикається з загрозами, під загрозою – складові економічної безпеки. Кожна мережеска структура стикається зі своїми проблемами економічної безпеки не тільки під час кризи, але й під час роботи в стабільному економічному середовищі. Проте існують суттєві відмінності в наборі цільових завдань, які необхідно вирішити.

Дослідження сучасних проблем економічної безпеки мережеских підприємств проводили такі провідні науковці, як О. Ареф'єва, І. Бінько, Л. Буяк, О. Вівчар, В. Геєць, В. Духов, М. Єрмошенко, Я. Жаліло, А. Колесніков, Т. Кузенко, В. Микитенко, В. Мунтіян, О. Стащук, М. Стецько, В. Франчук, В. Храпкіна та ін. У науковій діяльності безпеці мережеских структур приділяється недостатньо уваги: у більшості випадків проблеми виявляються лише тоді, коли кризове явище досягає значних масштабів або, що більш небезпечно стає незворотним.

Системне дослідження поняття «економічна безпека» та процесу її забезпечення передбачає необхідність розробки концептуального підходу до визначення суб'єктів економічної безпеки.

Забезпечення високого ступеня економічної безпеки мережевих підприємств є основною ознакою їх функціонування в умовах динамічного розвитку економічного середовища. Загалом, «економічна безпека є основою підтримки стабільної конкурентної позиції та передумовою ефективної роботи та стабільного розвитку компанії». Слово «безпека» в перекладі з грецької означає «володіння ситуацією», тобто об'єкт знаходиться в захищеному стані і не зазнає загрози або негативного впливу будь-яких факторів [8, с. 106].

Слово «безпека» є складним, тому що воно використовується в різних сферах. Факти доводять, що серед різних видів безпеки (екологічна безпека, інформаційна безпека, технологічна безпека, політична безпека тощо) економічна безпека займає важливе місце. Причина цього полягає в тому, що жоден із зазначених вище типів безпеки не може бути певною мірою гарантований без впровадження економічної безпеки.

Наукові дослідження показують, що економічна безпека пов'язана насамперед з проблемами, які необхідно ідентифікувати, щоб знайти нові шляхи їх вирішення. Ці проблеми включають існуючі дилеми: методологічні, інституційні, ідеологічні, політичні, історичні, психосоціальні, правові, етичні, технічні, матеріально-технічні (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Дилеми наукової проблематики економічної безпеки

Джерело: [7, с. 155]

Згідно з науковими дослідженнями Є. Лавренчука, економічна безпека – це держава, політична влада, правовий статус, які гарантують і забезпечують надійність функціонування економічних об'єктів. Низка умов і вимог, створених державою, забезпечують специфічний статус, системність і правовий режим господарської діяльності підприємств.

З практичної точки зору, економічна діяльність підприємств у сучасних умовах переважно зосереджується на інноваціях у сфері економічної безпеки. Поняття «економічна безпека» має низку характеристик унікальних для безпеки як універсального поняття в суспільстві. Потреба в безпеці та захисті конкретних осіб, власності, сімей, груп людей від загроз з боку зовнішніх впливів є основоположною при розгляді держави і суспільства [5, с. 9–10].

Системний підхід до проблемних аспектів дослідження сутності економічної безпеки підприємств зумовлює необхідність розгляду її як системи вищого рівня (рис. 1.2). У цьому випадку управлінські рішення, прийняті керівниками поширюються на підлеглих.

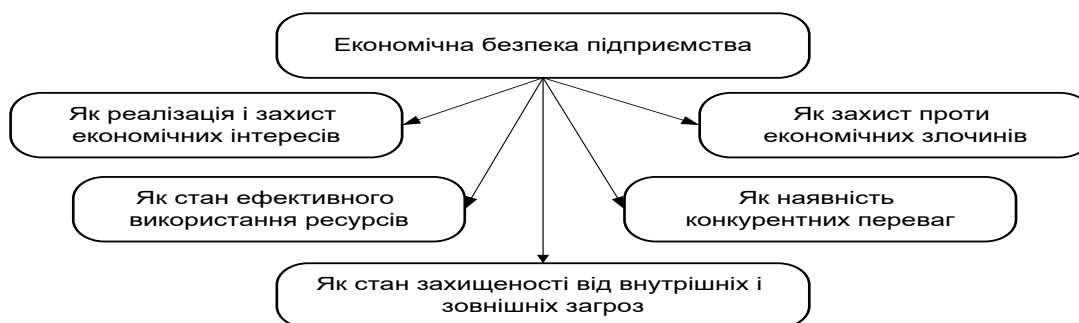

Рис. 1.2. Основні наукові підходи концепції «економічна безпека підприємства»

Джерело: [104]

Так, О. Редьква у своєму науковому дослідженні наголошувала, що економічна безпека є невід'ємним елементом національної безпеки, навіть якщо державні кордони не є настільки важливими. Як би ви не описували національну безпеку, безсумнівно, вона повинна підтримувати економічну життєздатність суспільства. Без капіталу не можуть функціонувати підприємства, без підприємств не можна отримати прибуток, без прибутку не

можна створити робочі місця, а без робочих місць не може існувати оподаткування [145, с. 88]. Вставновлено, що поняття «економічна безпека підприємства» є комплексною категорією, яку необхідно розглядати з п'яти позицій: ризикової, організаційної, ресурсної, інформаційно-правової та системної. Опишемо кожен з цих позицій.

З системного підходу економічна безпека є тимчасовим станом, а стабільність ресурсів у системі в основному залежить від здатності забезпечити баланс ресурсів протягом певного періоду часу відповідно до конкретних завдань функціонування системи. З цієї точки зору неможливо досягти абсолютної економічної безпеки для будь-якого об'єкта, а лише підвищити або знизити рівень цієї безпеки, стабільність системи, її стійкість протягом певного часу відносно факторів, що впливають на це [119, с. 55].

Ресурсна компонента економічної безпеки в основному визначає масштаби економічної стабільності. Однак велика кількість ресурсів у системі не завжди гарантує їх подальше ефективне використання. Ресурсне забезпечення лише дає можливість управляти економічною безпекою, але лише на більш високому підприємницькому рівні. Таким чином, наявність ресурсів є необхідною, але недостатньою умовою для підтримки економічної безпеки.

Інформаційно-правова складова економічної безпеки визначає вимоги до джерел інформації, що відображають ефективність фінансово-господарської діяльності підприємства утворюючи певний інструментарій, на основі якого можна оцінити ринкову інформацію, умови та рівні економічної безпеки, а також правові наслідки для зацікавлених контрагентів.

Досить важливою складовою є також організаційна складова економічної безпеки. Вона доповнює ресурсну компоненту і забезпечує необхідний рівень управління ресурсами в системі для досягнення необхідного балансу ресурсів. Від того наскільки організовано управління ресурсами залежить кінцева ефективність управлінських рішень, що приймаються менеджерами.

З точки зору забезпечення певного ступеня економічної безпеки підприємств мережевої структури ризикова складова є не менш важливою, ніж

зазначені вище. Наявність ризикоутворюючих умов є основою для подальшого вибору стратегії підтримки економічної безпеки. Залежно від масштабів господарської діяльності підприємства один і той же ризик або його найбільш імовірний прояв може виражатися по-різному. Для великих мережевих компаній за інших рівних умов до найважливіших ризиків відносять можливість збільшення податкового навантаження, зміни динаміки валютних коливань, зміни умов фінансування тощо. Для мережевих структур середнього розміру ці ризики включають такі ризики, як поглинання більшими підприємствами, втрата конкурентних переваг у відповідних сферах і платоспроможності. Для мережевих структур також існують такі ризики, як ризик банкрутства протягом певного періоду, обмеженість джерел ресурсів, втрата контрагентів. Виявляється, що крім наведених характеристик існують і деякі спільні риси, які становлять суттєву загрозу економічній безпеці підприємств, незалежно від масштабів їх діяльності та галузевої належності. Так, динаміка впливає на здатність суб'єкта господарювання адаптуватися до умов зовнішнього середовища, що відображається в управлінських рішеннях, які приймаються менеджерами.

З системного підходу економічна безпека може проявлятися як тимчасовий стан і короткочасна стабільність економічних ресурсів у системі, яка зумовлена головним чином здатністю забезпечити збалансованість функціонування ресурсів за завданнями протягом певного періоду часу цієї системи. Відповідно до системного підходу у більшості випадків неможливо досягти абсолютної економічної безпеки підприємства, а можна лише змінити рівень його економічної безпеки, стійкість системи, її стійкість у певному співвідношенні, яка відображає економічну безпеку підприємства та вплив внутрішніх і зовнішніх факторів протягом певного періоду [60, с. 119].

Економічну безпеку суб'єктів господарювання можна класифікувати за джерелом виникнення загроз, спрямованістю відповідних заходів, спрямованих на захист економічних інтересів та часовим періодом (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Змістовно-типологічна характеристика загроз економічної безпеки підприємств

№ з/п	Комплексна характеристика загроз економічної безпеки
1.	<p><i>Залежно від джерела походження загрози економічним інтересам підприємства можна визначити такі типи економічної безпеки економічного суб'єкта:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – економічна безпека підприємства, спрямована на захист від зовнішніх загроз (зовнішня економічна безпека). Цей вид економічної безпеки є характеристикою захисту економічних інтересів підприємства від впливу макроекономічних факторів, а також деструктивної поведінки з позиції конкурентів і партнерів; – економічна безпека суб'єкта, спрямована на захист підприємства від внутрішніх загроз його функціонування (внутрішня економічна безпека). Система цього виду економічної безпеки формується з метою захисту економічних інтересів підприємницьких структур від загроз, обумовлених факторами внутрішнього середовища.
2.	<p><i>Залежно від напрямку заходів захисту економічних інтересів фірми, економічна безпека поділяється на такі типи:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – економічна безпека підприємства, спрямована на зменшення негативного впливу різних факторів на економічні інтереси підприємницьких структур. Основою економічної безпеки підприємства цього виду є комплекс заходів, спрямованих на протидію виникнення певних видів загроз або на зменшення ймовірності їхньої реалізації; – економічна безпека підприємства, що забезпечує компенсацію завданого збитку, спричиненого загрозами економічним інтересам підприємства. Основою вищевказаного типу системи економічної безпеки підприємства є заходи, спрямовані на компенсацію збитку або зведення інформація до мінімуму його суми.
3.	<p><i>За часовим періодом також відзначають два види економічної безпеки підприємства:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – економічна безпека спрямована на захист підприємства в поточному періоді (тактична економічна безпека). Цей тип безпеки забезпечує захист інтересів суб'єкта господарювання від загроз обмеженого в часі впливу за окремими економічними операціями, які завершуються протягом поточного року; – економічна безпека, спрямована на забезпечення захисту підприємства в стратегічному (довгостроковому) періоді (стратегічна економічна безпека). Цей тип економічної безпеки охоплює комплекс заходів, спрямованих на захист економічних інтересів підприємства від загроз у довгостроковій перспективі.

Джерело: сформовано автором на основі літературних джерел.

Запропонована класифікація економічної безпеки підприємств надає можливість представити ідентифікацію даної наукової дефініції й проводити оцінку економічної безпеки суб'єкта господарювання.

Донедавна проблематика економічної безпеки підприємства досліджували здебільшого науковці-практики країн Заходу. В економічному словнику вона визначається як стан, що характеризує наявність стабільного в часі джерела фінансування, що дозволяють підтримувати наявні стандарти суб'єкта в теперішньому часі й у найближчому майбутньому [73]. На відміну від більш ранніх визначень, економічна безпека в цьому разі не розглядається винятково з погляду необхідності запобігання виникненню.

На основі проведених досліджень група західних науковців характеризує безпеку на рівні особистості й країни. Дж. Уайлд, О. Вевер і Б. Бузан пояснюють таку ситуацію тим, що підприємство не претендує на статус об'єкта безпеки через суперечності обумовлені його ефемерним характером і логікою загроз стану безпеки. З їхнього погляду, підприємства переважно є функціональними агентами безпеки, що впливає на динаміку зміни безпеки у відповідній галузі. Ю. Харазішвілі, наприклад, зазначає, що економічна безпека соціуму – це більш ніж економічна безпека, що належать до його складу суб'єктів господарювання, або ринку, що пов'язано з роллю країни в економіці. Незважаючи на це, у процесі переходу до ринкових відносин проблематика, пов'язана з реалізацією економічної безпеки на рівні підприємства, набуває значної актуальності, оскільки є недослідженою [159, с. 19–20].

Зазначимо, у 1990-х рр. трактування економічна безпека відзначається як забезпечення збереження комерційної таємниці компанії. Пізніше терміном «економічна безпека» стали називати систему протидії негативним зовнішнім факторам. Крім того, економічна безпека суб'єктів господарювання розглядається також з точки зору мінімізації різних видів збитків, здійснення майнового контролю, забезпечення інформаційної та правової безпеки, боротьби з недобросовісною конкуренцією [158, с. 48].

На думку М. Камлика та В. Глушакова відзначено, що економічна безпека підприємства – це ефективне використання його ресурсів, вказує на поточний та майбутній рівень загрози суб'єкта господарювання та забезпечення ефективної діяльності в майбутньому періоді. Науковці зазначали, що

економічна безпека підприємства – це результат оцінки ефективності використання ресурсів системного забезпечення на основі стандарту економічної безпеки підприємства – сукупність кількісних та якісних показників, що характеризують рівень економічної безпеки підприємства [51;96].

За твердженнями О. Ілляшенко доведено, що підприємство перебуває в стані економічної безпеки завдяки певним перевагам у сфері конкуренції, які забезпечуються матеріально-фінансовими ресурсами, технологією, кадровим потенціалом та організаційною структурою для досягнення стратегічних цілей і завдань підприємства [92].

У дослідженнях А. Череп та О. Лясковець аналізується визначення поняття «економічна безпека підприємства» як сукупності факторів, що впливають на реалізацію безпеки підприємства. А. Череп вважає, що економічна безпека підприємства – це стан з точки зору ресурсів підприємства (технології, обладнання, права, інформація, персонал, капітал, обладнання) і підприємницьких можливостей, що забезпечує їх найбільш ефективно використання для досягнення цілей підприємства, щоб досягнути певних умов функціонування та динамічного науково-технічного та соціального розвитку, балансує зовнішні та внутрішні загрози [172, с. 30].

За визначенням Л. Квасній, О. Попівняк та О. Щербан, економічна безпека підприємства – це стан захищеності діяльності від небажаного впливу зовнішнього економічного середовища, а також можливість вчасно протидіяти різним загрозам й адаптуватися до даних умов, що не відображаються негативно на господарській та економічній діяльності [99, с. 50].

Більш широке визначення цього терміну представила О. Вівчар, яка стверджувала, що економічна безпека – це стан системи економічних відносин між різними суб'єктами господарювання, державними установами та особами в межах національної економіки та в процесі її зовнішньоекономічної діяльності, що дозволяє захистити життєво необхідні та важливі економічні інтереси від зовнішніх і внутрішніх впливів та загроз для забезпечення оптимального

балансу між інтересами кожного учасника системи взаємовідносин та інтересами інших економічних опонентів [20, с. 25].

На думку В. Франчука, який вважає, що економічна безпека підприємства – це чіткий стан, який переважно характеризує здатність суб'єкта господарювання забезпечувати ефективно використання ресурсів підприємства для усунення загроз та досягнення стабільного функціонування та цілей господарської діяльності. Науковець відзначав, що дуже важливо забезпечити економічну безпеку підприємств з точки зору безперервного відтворення [168, с. 235].

О. Бурів та Д. Солоха терміном «економічна безпека» трактується як можливість підприємницьких структур виконувати свої функції й на основі цього реалізовувати економічні інтереси у сфері бізнесу [18, с. 10].

Таким чином, у науковій літературі немає чіткого визначення поняття «економічна безпека підприємств». Тому в дослідженні економічна безпека буде визначена як найбільш ефективно використання ресурсів для усунення загроз, мінімізації ризиків та значного відхилення від загального стратегічного напрямку та стратегії безпеки.

За авторським визначенням, що «економічна безпека мережевих підприємств – це такий стан господарської системи відповідного рівня, що забезпечує захист реалізації стратегічних цілей від зовнішніх і внутрішніх загроз втрати стабільності розвитку, за якої рівень економічної безпеки підприємства мережевих структур перебуватиме в межах граничних значень протягом періоду реалізації заходів» [175].

Сучасний стан економічної безпеки вітчизняних підприємств є загалом незадовільним. У західних країнах зазначеним аспектам фінансово-господарської діяльності приділяється значна увага, оскільки іноземні корпоративні структури мають набагато більший досвід роботи в ринкових умовах, ніж вітчизняні. Водночас українська економіка суттєво відрізняється від прогресивних економік, що стабільно зростають, порівняно з прогресивними країнами.

Для ефективного функціонування національних підприємств у даних умовах передусім потрібно розвивати навички у галузі управління. На сьогодні маємо наукові праці, рекомендації, навчальні посібники, дослідження, де досить розглядає проблематика організаційної структури підприємства, системи управління підприємства, контролінгу, управлінського обліку, бухгалтерського обліку, аудиту, кадрової політики підприємства, документообігу, внутрішнього контролю, ризик-менеджменту тощо. Проте у більшості випадків дана наукова проблематика розглядаються без необхідності забезпечення економічної безпеки складної системної компоненти, якою є сучасна підприємницька структура [68].

Вітчизняні підприємства змушені адаптуватися до умов соціально-економічної та політичної нестабільності, постійно шукаючи альтернативи вирішення проблем та шляхи зменшення загроз відповідно до функціонування конкурентного середовища. Брак фінансових ресурсів, таких як обіговий капітал, старіння технічного обладнання та втрата коопераційних відносин змушують вітчизняні компанії боротися за виживання. Тому створення системи управління підприємством є актуальним для більшості вітчизняних підприємницьких структур, що дозволяє скоротити основні напрямки (управління ресурсами, фінанси, якість тощо).

Наукові дослідження підтвердили той факт, що розвиток сучасної ринкової економіки супроводжується циклічними характеристиками зростання та кризи, що зумовлює необхідність забезпечення економічної безпеки підприємств. Теоретична основа, яка була розроблена до цього часу, охоплює різноманітні методології вивчення цього питання.

По-перше, вибір компанією відповідного методу залежить від наукової обґрунтованості поняття «економічна безпека». Незалежно від обраного методу кожна система економічної безпеки має певні елементи, такі як об'єкти, суб'єкти, моніторинг, аналіз та оцінка ризиків, небезпек, викликів і загроз, механізми протидії. Для системного обґрунтування проблеми зміцнення

економічної безпеки підприємств необхідно проаналізувати особливості кожного методу ідентифікації цих елементів [70].

На сучасному етапі розвиток економічних процесів характеризується циклічністю фаз зростання й криз, що визначає актуалізацію забезпечення економічної безпеки підприємств мережевих структур. Сформована на сьогодні теоретична база охоплює різні методичні підходи до дослідження вказаної категорії [71]. Досліджуючи тематику забезпечення економічної безпеки, насамперед варто звернути увагу на важливість усунення недоліків, що передбачає формування відповідного теоретичного підходу до управління мережевим підприємством та врахування сучасних тенденцій, викликів і загроз, які є предмет дослідження. У таблиці наведено перелік методів забезпечення економічної безпеки підприємств мережевої структури та висвітлено їх недоліки у табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Підходи до забезпечення економічної безпеки

№	Підхід	Трактування економічної безпеки	Недоліки
1	2	3	4
1	Інформаційний (силовий)	Створення умов для збереження комерційної таємниці й захисту внутрішньої інформації від третіх осіб	Ігнорування основних джерел загроз зовнішніх факторів
2	Захисний	Здатність протидіяти факторам впливу зовнішнього середовища; оперативно реагувати на загрози й адаптуватися до нових умов функціонування	Відсутність обліку перспектив розвитку організації
3	Інституціональний	Гарантований захист національних інтересів, соціально спрямований розвиток навіть за несприятливих умов розвитку	Складність проектування на мікрорівень, відсутність обліку факторів внутрішнього середовища організації
4	Конкурентний	Наявність конкурентних переваг матеріального, фінансового, кадрового, техніко-технологічного потенціалів	Наявність конкурентних переваг організації не гарантує економічної безпеки без їхнього використання й реалізації

1	2	3	4
5	Вузкофункціональний	Питання економічної безпеки підприємства розглядається як окремий аспект його діяльності	Відсутність цілісного розуміння економічної безпеки, що може значно знизити результативність підходу
6	Системний	Стан підприємства визначається переважно факторами зовнішнього середовища	Складність системного функціонування організації, відсутність діючих методик розрахунків рівня економічної безпеки
7	Функціональний	Забезпечення економічної безпеки всіх функціональних підрозділів, що суттєво відрізняються за своїм забезпеченням	Навіть за якісного виконання функцій мінімізація загроз не гарантує економічної безпеки
8	Ресурсно-функціональний	Ефективне використання усіх ресурсів для запобігання виникненню загроз і забезпечення стабільності	Формування економічної безпеки й забезпечення ефективністю функціонування загалом
9	Ситуаційний	Процес створення сприятливих умов діяльності, за яких дотримуються інтереси суб'єкта й досягається визначена мета	Перенесення акцентів із забезпечення економічної безпеки загалом на діяльність окремих підрозділів

Джерело: [111, с. 125]

Аналізуючи підходи до концепції «економічна безпека підприємства», А. Шиян окреслив три основні вектори: «захисний», що базується на використанні поняття «загрози», «ресурсно-функціональний», що передбачає ефективне використання ресурсів або потенціалу, «дохідний», спрямований на одержання прибутку. На основі визначених досліджень запропоновано сформулювати комплексний підхід щодо забезпечення економічної безпеки [112, с. 55].

Процесний підхід, на думку Н. Карачина, дає змогу сформулювати економічну безпеку в контексті ефективної організації, управління й удосконалення фінансово-господарських процесів, що відбуваються на підприємствах мережевих структур [112, с. 70].

Характерними особливостями цього підходу є такі: самостійність працівників і підрозділів у прийнятті управлінських рішень, концентрація на діяльності, виконанні обов'язків, чіткий розподіл відповідальності, мінімальні контроль і адміністрування. Зауважимо, що процесний підхід позбавлений також недоліків, як неефективне використання ресурсів, через чітко встановлені терміни завершення «безпекових» оцінних завдань, що дає змогу зберегти резерви часу, запобігти ризикам невчасності виконання визначених завдань. Так, для встановлення термінів завершення виконання завдань, що характерно для будь-яких повторюваних процесів, потрібні відповідні резерви часу, що призводить до неефективного використання ресурсів. Ці фактори відображають внутрішні резерви зростання для мережевих структур [158, с. 97].

Сьогодні на практиці спостерігається перехід від традиційних теоретичних підходів до управління бізнесом (ситуаційного, структурного та функціонального) до нових підходів (процесів і проектів).

Історичний розвиток існуючих підходів передбачає недоліки в процесі аналізу фінансово-господарських процесів підприємств на основі вивчення інструментарію кожного підходу й методики економічної категорії «економічна безпека підприємства» (див. табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Недоліки традиційних підходів до управління підприємства

Підхід	Основа побудови організаційної структури	Недоліки
Ситуаційний	Адаптація до навколишнього середовища	Неузгодженість між підрозділами
Структурний	Ієрархічна основа	Бюрократія, неефективні методи, низька мотивація
Функціональний	принцип функціональних складових	Відсутність зацікавленості в кінцевій продукції

Джерело: [111, с. 137]

Процесний підхід є природною еволюцією функціонального підходу. Кожен бізнес-процес є логічним сценарієм взаємозалежних дій, створених за допомогою мережевих структурованих ресурсів підприємства спрямованих на отримання результатів, необхідних для мережевої системи, яка задовольняє інтереси клієнтів з точки зору дослідження. У цьому випадку процес вважається робочим режимом, який відображає зміни в стані системи.

Дослідження показують, що функції та процеси не можуть існувати незалежно, а сучасним підприємствам мережевих структур необхідно поєднувати функції та процеси. Для цього необхідно одночасно спроектувати організаційну структуру (функціональні компоненти) і забезпечити послідовність взаємодії елементів у цій структурі для спрощення процесу.

Аналіз впливу зовнішнього середовища на ефективність управління за допомогою процесного підходу показує, що неможливо отримати довгострокову конкурентну перевагу, оскільки конкуренти можуть використовувати подібні процедури.

В сучасних умовах ефективність процесного підходу порівняно з іншими зміцнила позиції операційного менеджменту, однак мережеві структури віддають перевагу проектному управлінню як інструменту реалізації стратегії й стратегічних змін в організації бізнесу [45, с. 115].

Загалом економічна безпека підприємств мережевої структури може представляти такі характеристики:

- 1) метою проекту є досягнення рівня економічної безпеки підприємств мережевої структури;
- 2) необхідність дотримання фінансових і часових обмежень проекту під впливом зовнішніх і внутрішніх загроз;
- 3) унікальність кожного проекту, що визначається його цільовими заходами (вихід із кризи, підвищення певних показників, досягнення оптимальних рівнів);
- 4) цілеспрямовано перевести систему з існуючого стану в деякий бажаний стан. У нашій країні на даному етапі метод проектів активно розробляється і

впроваджується на підприємствах різних галузей на базі таких наук, як менеджмент, маркетинг, управління персоналом. Ефективне використання засобів управління проектами має на меті створення комплексного підходу до реалізації цього підходу в діяльності мережевих підприємств [138, с. 91].

Отже, основне значення системи економічної безпеки підприємств мережевих структур полягає в тому, що основними критеріями оцінювання результативності, а саме: досягнення стабільного функціонування мережевих структур, збереження та збільшення фінансово-матеріальних ресурсів; стабільний розвиток підприємств мережевих структур, одержання високого рівня конкурентних позицій продукції та наданих послуг; застосування інновацій технологічного забезпечення у виробничо-господарській діяльності; нерозголошеність комерційної таємниці; вчасне запобігання кризовим ситуаціям і протидія факторам, що мають негативний вплив на діяльність мережевої системи.

У сучасних трансформаційних умовах підприємства мережевих структур є своєрідною системою економічної безпеки з властивими їй специфічними умовами функціонування, розгалуженою системою структурно-логічних взаємозв'язків, матеріальних, інформаційних і фінансових потоків, основне призначення якої – продукування й просування безпекознавчої політики мережевої системи та створення умов для якнайшвидшої реалізації цих потоків в умовах дисбалансу економічних процесів. Нами запропоновано розробку програми у контексті безпекознавства для обґрунтування проблем формування механізму управління економічною безпекою підприємств мережевих структур (рис. 1.3).

Відзначаємо, що новизна в управлінні економічною безпекою підприємств мережевих структур полягає у зміні пріоритетних векторів розвитку. Зауважимо, що управління економічною безпекою, перетворення й інтеграція підприємств мережевих структур є новою формою реалізації їхньої економічної безпеки.

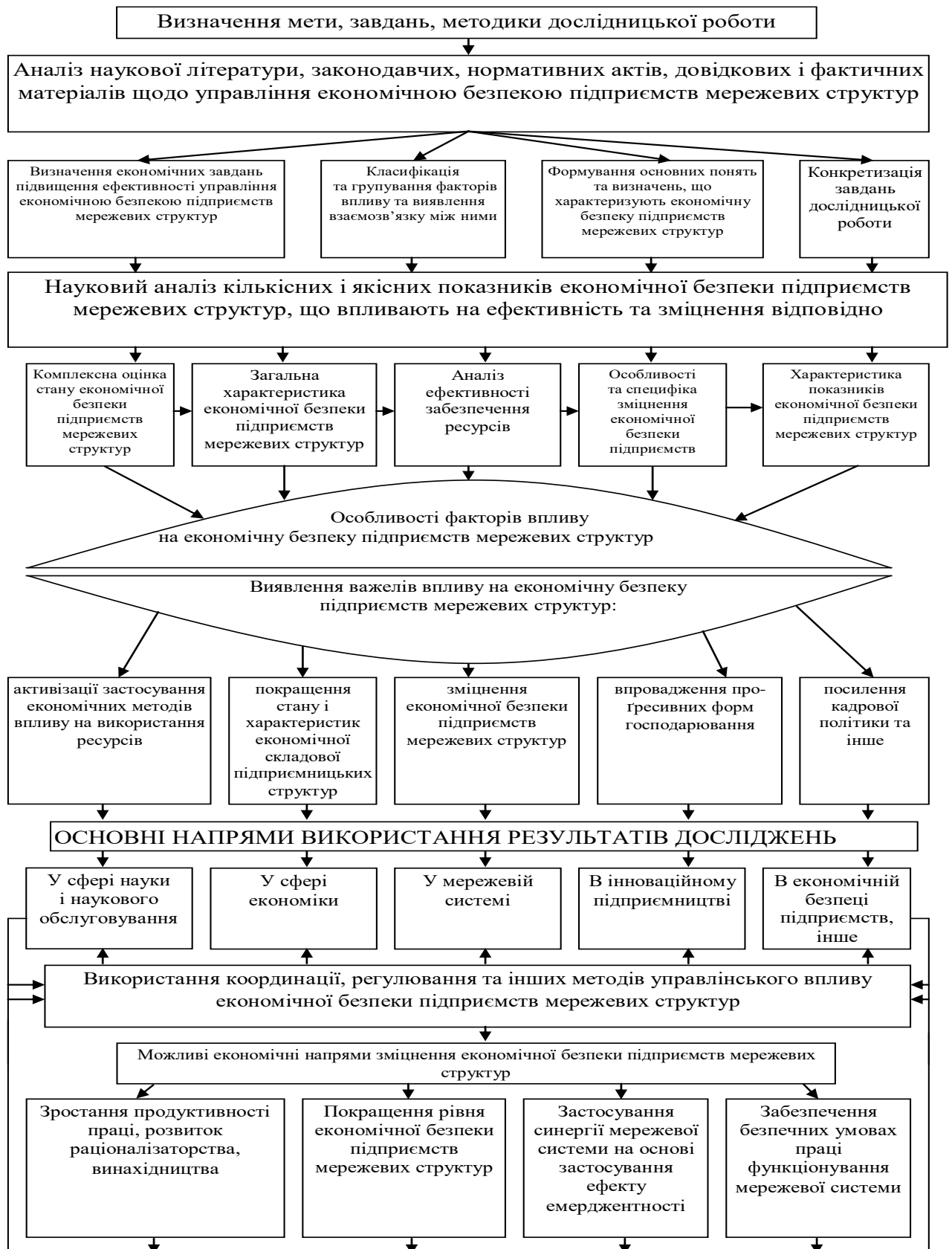

Рис. 1.3. Процесний підхід до управління економічною безпекою підприємств мережевих структур

Джерело: сформовано автором.

Економічна безпека підприємств мережевих структур є можливою лише завдяки переорієнтації з кількісних критеріїв оцінювання на якісні. Зазначимо, що теоретичні положення та конкретні рекомендації безпекознавства активно впроваджують у практичну діяльність різних країн. У прикладних контекстах зворотній взаємозв'язок ідентифікується у певному економічному ефекті.

Саме в умовах ринкових відносин підприємства мережевої структури є економічно самостійними: самі визначають економічну політику, вибирають постачальників, організовують виробництво і збут продукції, несуть повну відповідальність за результати господарської діяльності.

Ми вважаємо, що побудова системи економічної безпеки має здійснюватися спільно мережевими структурами та державою. Шляхами вирішення проблематики із зміцненням економічної безпеки підприємств мережевих структур, такі: прийняття відповідної нормативно-правової бази, активне впровадження проєктних векторів зміцнення економічної безпеки, а також запозичення міжнародного досвіду в процесі забезпечення безпекознавчої компоненти провідних країн, підвищення кваліфікації працівників і продуктивності праці, підвищення рівня оплати праці, імплементація системного захисту конфіденційної інформації, диверсифікація постачальників, покупців. З огляду на це в кожній мережевій структурі передусім повинна бути створена програма визначених дій, спрямованих на зміцнення економічної безпеки мережевої системи.

1.2. Особливості розвитку та принципи економічної системи як орієнтир забезпечення мережевої взаємодії

Стрімкий економічний і технологічний розвиток, поява економічних інновацій, соціально-економічних мережевих структур наразі не можуть бути відображені лише через існуючі концепції та методичні наукові розробки.

При побудові нового способу управління економічною системою, яка враховує пріоритет національних інтересів та економічної безпеки у сучасних умовах варто зазначити, що пов'язані з цим процеси (бурхливий розвиток економічної системи) останнім часом відбуваються як на міжнародному так і національному рівні. Так, швидкий розвиток фінансових ринків, економіки та технологій, поява інновацій, соціальних та економічних мережевих структур, які не можуть бути підтверджені в існуючих теоретичних економіках, базуються на припущеннях прийнятих для спрощення теоретичних аспектів та їх аналітичної інтерпретації, зокрема:

- рішення агентів є нескінченно раціональними завдяки максимізації функції корисності, тобто економічні агенти є раціональними «максимізаторами прибутку», які створюють на основі свого доходу, багатства та інших показників, які можна виразити як функції «прибуток» ймовірності, шанси цих осіб, які максимізують корисність, обмежені лише простими кількісно визначеними факторами, такими як загальний розмір бюджету та доступний час;

- економічна система загалом і ринок зокрема перебувають у «рівновазі», тобто індивіди, які беруть участь у ній, максимізують власні прибутки, а ціни такі, що кількість попиту (потік витрат) точно відповідає пропозиції (потік доходів), результатом якої є майже миттєва пропозиція, що повністю задовольняє попит;

- відповідно до теорії ефективного ринку, фінансові ринки є інформаційно ефективними, а ринкові ціни абсолютно відображають фундаментальну вартість активів і змінюються лише через непередбачені екзогенні фактори;

- ринкові збої трапляються рідко і можуть мати лише екзогенне походження та не відображати негативну динаміку в системі [142].

У той же час, незважаючи на методичну вразливість і обмежену практичну застосованість пояснень і інтерпретацій, наданих економістами

щодо ринків такі питання, як ірраціональні та деструктивні спекуляції агентів, залишаються необґрунтованими в науковому середовищі.

Розвиток сучасних економічних процесів піддається все більшій критиці через високий ступінь абстрактності та відсутності наукового відображення економічної реальності, яка характеризується складною динамікою зростання ентропія якої зростає разом із наявними теоретичними основами розробленими до цього часу.

Економісти все частіше закликають до правдивого відображення реальності, поширення недосконалої інформації, ролі інституційної інфраструктури (зокрема, банківського та кредитного ринків), механізмів економічного зростання та міжринкових і транснаціональних взаємодій.

Виявляється, що існуюча економічна теорія не в змозі забезпечити ні виявлення проблем на ранній стадії, ні точності передумов для таких подій, як масштабні дефолти, фінансові кризи та інші події, які нещодавно пережила міжнародна фінансово-економічна система. Це головним чином тому, що поточні змістовні аксіоми економічної теорії не можуть відображати соціальну та економічну реальність і не можуть стати інтегрованою парадигмою розвитку в дедалі складніших умовах економічного зростання.

Однак, незважаючи на дедалі частіше застосування нових гіпотез через загальну еволюцію наукової думки в економіці (так званий «мейнстрімін»), через необхідність зміни теоретичних основ розвитку економічних систем, комплексна альтернативна парадигма здатна повністю замінити сучасну реальність. Несумісні теорії та концепції ще не запропоновані та пояснюють нещодавно поширені ринкові «аномалії».

Практичний, спільний та системний аналіз розвитку економіки та фінансового ринку дозволяє виявити основні недоліки та суперечності в основних положеннях економічної теорії на сучасному етапі.

Результати показують, що поведінка працівників часто є ірраціональною. Ринковій економічній системі насправді бракує гармонійних і повних характеристик теоретичної моделі і вона часто неефективна. Загальна

економічна система, особливо ринкова, насправді не досягає стан рівноваги, оскільки ціни не завжди повністю відображають базову вартість активів, а також не можуть повністю задовольнити поточні потреби та забезпечити необхідну пропозицію активів та зв'язок між кризами та ринковими збоями, які можуть мати дуже рідкісний та екзогенним не створюючи негативної динаміки в системі мережі.

Таким чином, наші основні припущення полягають у тому, що працівники в системі мережевої структури повністю раціональні, а ринок ефективний. Оскільки вибір сам по собі передбачає наявність альтернатив і можливість зробити щось інше, ніж заплановано, твердження про те, що агент обирає повністю раціонально, передбачає, що немає альтернативи, яка була б кращою за прийняту.

У підсумку спостерігаємо дуалізм і поєднання понять у теорії раціонального вибору, в якій формальна категорія «раціональний вибір», створена для зручності математичного аналізу й трактування його результатів, видається за раціональний вибір як такий і на цих засадах пропонується базове положення щодо того, як діяти раціонально. При цьому існує експериментальне підтвердження того, що переваги працівників у реальності є несумісними. Доведено факт, що працівники іноді можуть діяти ірраціонально. Дедалі частіше отримуємо підтвердження постійного порушення транзитивності, що свідчить про те, що в їхній поведінці присутні раціональні мотиви, то їхня частка не настільки невисока.

На сьогодні є значна кількість наукових досліджень, де виявлено недоліки теорії раціональності. Незважаючи на те, що концепція рівноваги відіграє важливу роль у теоретичній економіці, досягнення в загальноприйнятому трактуванні також є проблематичним, оскільки жодна економіка ніколи не досягала оптимального рівня конкурентної рівноваги. Зазначимо, що рівновага ніколи не досягається на практиці (наприклад, у фізичних системах), зберігаючи переривчасту чутливість до незначних змін навколишнього середовища. Навіть якщо стан рівноваги існує в теорії, то на практиці це не має значення, оскільки

час встановлення рівноваги довготривалий. Дж.Кейнс у трактаті про грошову реформу щодо цього зазначив, що «довгострокова перспектива – поганий порадник у поточних справах. У довгостроковій перспективі всі ми мертві» [69].

Принцип рівноваги при обґрунтуванні теоретичних основ економіки був запозичений з механіки. Світова рівновага не є ні науковими, ні логічним висновком. Теорія рівноваги в економіці не є встановленим законом. Однак на ній ґрунтуються закони економіки, оскільки й усі економісти – представники класичної політекономії, починаючи від А. Сміта, відкидали варіанти нерівноваги.

Зауважимо, що будь-яка відкрита система, особливо економічна, не може перебувати в рівновазі тому, що для її функціонування необхідне постійне надходження речовини та енергії із зовнішнього середовища (в економічних термінах – ресурсів, товарів, капіталу).

Наукові припущення про можливість еквівалентності також свідчать про неможливість умов рівноваги. Історично та емпірично реальні ринки працюють лише тоді, коли є певний ступінь конвергенції.

Згідно з положеннями економічної теорії, ціна активу є кращим відображенням його фундаментальної вартості та предиктором майбутніх цін. Якщо це твердження правильне, то варто з'ясувати чому економісти досі намагаються визначати тренди поведінки ринку акцій і оптимальний час для здійснення успішних інвестицій. Однак загальновідомо, що саме торговельна поведінка за цінового тиску конкуруючих суб'єктів господарювання найчастіше спричинює нестійкість ринків.

Базуватимемось на тому, що динаміка економічних систем, сформована в умовах конкуренції й неоднорідностей (диспропорцій), має бути іншою, ніж інших динамічних систем, принаймні за певного рівня їхньої складності й взаємозалежності. Саме тоді будь-які складні системи, зокрема економічні, мають бути пристосовані до незначних коливань і розбудовуватися з переривчастою динамікою (чергуючи доволі стабільні періоди та стрімкі,

непередбачені етапи змін). Як підсумок, наслідок зростання конкуренції й функціональності ринків, у тому числі зобумовлене підвищенням ступеня їхньої відкритості, може бути істотною причиною їхньої ендогенної нестабільності (це твердження підтверджується емпіричними дослідженнями).

Однак дотепер зазначені вище базові положення економічної науки настільки значущі, що найчастіше застосовуються замість емпіричних спостережень. Загалом незаперечна довіра до математизованого фінансового інжинірингу і прийнятих аксіом замість оцінювання на основі інтуїції й знання законів ринків призводять в економіці до виникнення раптових, непередбачених аварій і загроз, створених регуляторами, що не визнають регулювання, які мають відповідати за сформовану нині світову економічну кризу. Тепер, коли з'ясовані причини, не діагностоване утворення образно кажучи трісло, тобто розкрито реальний рівень ризикованості начебто безпечних активів і виявлена незначна нестійкість системної компоненти фінансів.

Положення теорій неокласичної наукової думки, ґрунтуючись на ефективному дерегулюванні ринків, раціональній поведінці агентів, які за підтримки динамічного гнучкого реагування на будь-які відхилення кон'юнктури економічних процесів повинні швидко нівелювати можливі неточності й помилки прогнозування, діють найбільш оптимально для досягнення найкращого очікуваного результату, а також базуючись на припущеннях про те, що ціна забезпечує оптимальний розподіл ресурсів і точні відображає справжню дійсну вартість продукції, не допускають можливості дестабілізації ринків за незначних коливань зовнішнього середовища. Ринки в такому рівноважному стані апріорі мають бути стабільні. Дестабілізація можлива лише як наслідок значних екзогенних диспропорцій і впливу факторів (наприклад, революції, природні катастрофи тощо).

Лише деякі вчені починають висловлюють нині думку про помилковість тверджень теоретичної економіки. Зокрема, П. Кругман у статті «Як же економісти так помилилися» (Нью-Йорк Таймс) зазначив: Як мені здається, економісти збилися зі шляху, тому що прийняли красу, одягнену у вражаючу

математичну форму, за істину. В. Буйтер також вказує на те, що «...дослідники, як правило, мотивуються внутрішньою логікою й естетикою, створюють складні науково-дослідні програми, не засновані на сильному бажанні зрозуміти, як насправді працює економіка, не говорячи про те, як вона функціонує під час стресу й фінансової нестабільності» [70].

В умовах підвищеної відкритості й сформованості сучасної економічної системи ці теорії не тільки не дають змоги пояснити процеси, що відбуваються в економічній сфері процеси й прогнозувати тенденції її розвитку, й впливаючи на осіб, які ухвалюють рішення в політиці й економіці, спричиняють ендогенні порушення, що є першопричинами негативної динаміки розвитку, а в умовах нерозуміння справжньої суті процесів, що відбуваються, і відсутності відповідного теоретико-методичного базису ставлять істотну загрозу для забезпечення стійкості й безпеки як міжнародної, так і національної економік.

Фінансові потрясіння та кризи, що відбуваються тепер дедалі більше впливають на неокласичне економічне мислення й наочно демонструють завершення епохи визначеності в економіці, що свідчить про необхідність переходу до комплексного аналізу функціонування складних неоднорідних економічних систем, гіперчутливих до незначних змін середовища. Нині більш очевидним формування є нестійкої динаміки ринків переважно ендогенними факторами, а не раціональною обробкою екзогенної інформації.

Для обґрунтування цієї тези наведено емпіричні факти і результати досліджень фінансових ринків провідними вченими: фінансові ринки щотижня формують терабайти інформації з метою пошуку причин руху цін на активи; при цьому насправді ціна не завжди формується такою, щоб забезпечити миттєву поставку й повністю задовольнити попиту; хоча немає однозначної відповіді на те, як швидко інформація закладається в ціни, й емпіричних підтверджень, що новини є головним фактором, котрий визначає волатильність ринків, що в підсумку формується винятково екзогенною динамікою.

Як зазначено вище, відповідно до теорії ефективного ринку рух ціни має бути зумовлений новою інформацією, що доступна учасникам ринку й сприяє

до перегляду їхніх очікувань. Ця теза підтверджується тим, що головним фактором, що визначає коливання цін за відсутності «шумового трейдера», має бути випуск прес-релізу (новин). Однак учені-новатори довели, що волатильність ринків занадто висока, щоб бути поясненою тільки змінами в інформаційному просторі. Процес волатильності є випадковим з доволі нетривіальною кластеризацією та довгостроковою пам'яттю. Зазначені властивості дуже подібні на ендогенні шуми, що створюються комплексом нелінійних систем зі зворотним зв'язком, наприклад, турбулентним рухом, динамікою та ін. При цьому динаміка торгівлі визначається переважно ендогенними факторами й у незначному ступені – зміною інформаційного поля, попит на ринку найчастіше не відповідає пропозиції, ціни не настільки чутливі до змін інформації, існує певний спектр закладення інформації в ціну тощо [1, с. 25].

У багатьох економічних явищах, зокрема в розподілах змін цін, розмірів компанії, індивідуального багатства та інші, значною мірою універсальний розподіл, надлишкова волатильність із довгими діапазонами пам'яті та ендогенні шуми в складних системах (турбулентність, шум Баркгаузена). Статична кореляція в період активності й волатильність ринків відображають їхній переривчастий характер: стабільні періоди поєднуються зі сплесками активності на тимчасовому проміжку.

Подібна переривчаста динаміка схожа з динамікою складних фізичних систем (наприклад, турбулентного руху, флуктуацій швидкості в турбулентних потоках, динамікою випадкових магнітів у повільно змінному зовнішньому полі тощо) і може бути обґрунтована тим, що регулярний і стійкий екзогенний вплив на розвиток системи в результаті ендогенної динаміки визначає його складність та переривчастий характер. Згідно з положеннями фізичної науки подібний нетривіальний (критичний) характер динаміки є підсумком колективних ефектів: окремі компоненти мають звичайну поведінку, але їхні взаємодії сприяють до виникнення абсолютно нових явищ.

Базові наукові положення накладають істотні обмеження, а найчастіше

суперечать зазначеним вище основам економічної науки й доводять наявність недосконалої раціональності та найчастіше ірраціональності в поведінці агентів, підтверджують необхідність змін за впливу факторами впливу колективної динаміки поведінки цих агентів і неефективності функціонування ринків. Це водночас свідчить про те, що сучасна економіка як наука не тільки не враховує колективні ефекти, а й не відображає основні механізми поведінки й взаємодії складних неоднорідних систем, що виражається у підвищеній невизначеності поведінки економічних систем і розбіжності положень наявного теоретико-методичного базису.

З огляду на це сформувався важлива науково-практична проблема, пов'язана з відсутністю теоретико-методичного базису для побудови нової управлінської концепції, що враховуватиме вплив складної динаміки на поведінку відкритих економічних систем і необхідність виходу економістів за визначені інтелектуальні межі.

Важливими в умовах, що склалися, є також питання чи готові керівники до сприйняття нової управлінської й організаційної парадигми, тобто наскільки їхній інтелектуальний рівень відповідає зростаючій інтелектуалізації для здійснення складної управлінської діяльності; чи можуть вони вирішувати ускладнені завдання в умовах невизначеності й у постійно змінних зовнішніх умовах, ефективно поєднуючи принципи управління й самоврядування, управління й самоорганізації в складних динамічних системах.

На нашу думку, виявлені істотні обмеження рівноважної економічної теорії передусім мають спонукати науковців до розширення її теоретичних меж дослідження зовсім підходів та комбінування методів рівноваги на основі цих принципів.

Існуючі економічні доктрини й концепції лінійної адаптивної економіки мають поступитися новій парадигмі нелінійної загальноприйнятої економіки, де предметом вивчення є взаємодіючі агенти й синергетичні ефекти такої взаємодії. Основи цього наукового постулату заклали Дж. Нейман і О. Моргенштерн, базуючись на теорії ігрової економічної поведінки та

необхідності взаємоузгодження рішень агентів.

При цьому немає потреби повністю заперечувати положення класичних теорій, засновані на таких критичних припущеннях для забезпечення збіжності результатів, як раціональність агентів та рівновага систем, і їхню застосовність в умовах нелінійної динамічної багатофакторної економіки. Необхідно визначити, за яких умов застосовні результати цих теорій, оскільки навіть якщо певні теоретичні положення не виконуються ці обставини опосередковано впливають на процес чи економіку через вплив на працівника, а колективна поведінка осіб реалізовується за допомогою сприйняття інформації через їхню свідомість.

Крім того, базуючись на теоріях складності, емерджентності, системної динаміки й самоорганізованої критичності, необхідно почати спробу не тільки пояснити природну еволюцію складних економічних систем, а й, сформувавши основні положення нової теоретико-методичної парадигми в умовах відритої нерівноважної економіки, обґрунтувати складні явища з урахуванням впливу загальновідомих факторів, використовуючи, наскільки можливо, прості моделі, методи й концепції, що дасть змогу повною мірою забезпечити реалізацію національних інтересів країни у поточних умовах.

У цьому разі необхідна синергія наявного теоретичного базису й нових передових концепцій і методів. Для цього визначимо основні переваги рівноважної теорії та її найбільш істотні обмеження, порівнявши з тими можливостями, отримання яких забезпечує приносить синергетичний підхід до вивчення економічних систем.

Однак за цих умов не можна не враховувати економіки як науки, засадах раціонального вибору і рівноваги:

1. Раціональність. Перевагою моделі раціональних очікувань є те, що сподівання підприємницьких структур ґрунтуються на доволі простому узгодженому припущенні, без якого формалізація поведінкових, психологічних та інших особливостей і думок індивідуума – це складне завдання для розробки, що потребує моделей, здатних навчати й урахувати поведінкові правила особи за допомогою введення спеціальних додаткових гіпотез, застосування

яких не завжди виправдане. У цьому разі, погоджуючись із судженнями, що працівнику неможливо досягти визначеної раціональності, необхідно врахувати, якщо відійти від цього припущення, то вищою буде ймовірність «заблукати в пустелі обмеженої раціональності».

2. Лаконічність. Теорія рівноваги забезпечує єдині межі та стандартизований підхід до формалізації й обґрунтування проблем замість розробки індивідуальних способів їхнього оцінювання. При цьому можливо розширити межі сформованого визначення стану рівноваги, наприклад, доповнивши його за замовчуванням асиметричною інформацією.

3. Нормативність цілей. Рівноважна теорія може визначатися нормативною метою розвитку економічних процесів. Враховуючи, що економіка й соціологія є суспільними науками, що не мають встановлених законів розвитку, у них закладений потенціал до зміни їхніх систем відповідно до нормативних цілей. Таким чином, теорії можуть мати важливе прогностичне значення, навіть якщо їхні припущення доволі «нереалістичні».

Так, застосування моделі рівноваги може вплинути на: якщо працівники визначають оптимальну стратегію й реальну мету, то вони зможуть змінити власну поведінку. Прикладом цього ефекту є модель Блека–Шоулза. Коли працівники застосовували її для здійснення покупок і продажів неправильно оцінених активів, вартість активів почала відповідати оцінкам, отриманим за цією самою моделлю. Такий феномен реалізації зумовлений ефектом самовиконання прогнозу. За зростання кількості індивідуумів, які застосовують теорію при прийнятті рішень та одержують однакові результати, використовуючи одну й ту саму модель, рух цін змушує ринок змінюватися відповідно до описаних у моделі закономірностей.

Таким чином можливо змінювати економічну систему за встановлення відповідних описових або нормативних цілей як основних її характеристик (які мають бути наявні при зміні соціально-економічних інститутів), стимулюючи цим окремих егоїстично налаштованих працівників ухвалювати раціональні рішення. При цьому припущення про раціональність є необхідною та

достатньою умовою для затвердження встановлених нормативних значень і цілей. Навіть якщо теорія раціональних очікувань не є актуальною на сьогодні, з її допомогою можна сформулювати модель майбутнього.

Однак на сучасному етапі необхідний є ґрунтовний аудит наявних економічних теорій, оскільки економісти-науковці використовували нормативні цілі економіки як привід для їхньої побудови, що не відповідає реальним потребам.

В економічній теорії нормативне значення показника має максимально точно відображати реальність, лише тоді економічні агенти застосовуватимуть її моделі на практиці.

4. Дисципліна. Побудовані на основі економічних теорій прогнози не враховують багатьох важливих факторів і зазнають критики, але водночас стимулюють економічних агентів до пошуку таких стратегій (наприклад, на фондовому ринку), що працюватимуть у майбутньому.

5. Значущість гіпотези для зменшення ризику. Теоретичний базис застосовують у разі, якщо дає змогу за допомогою мінімальної кількості параметрів обчислити кількісні значення ймовірностей різних подій [11, с. 191].

Так, наприклад, на практиці відсутні безризикові арбітражні угоди, хоча за теорією рівноваги вони мають укладатись. Таким чином, за більшість активів отримують значний прибуток за укладання ризикових арбітражних угод. Модель, що дає змогу реально оцінити рівень ризику, властивого конкретній арбітражній угоді, доволі складна та найчастіше її побудова для окремої операції економічно не виправдана. При цьому така модель може спровокувати майбутній стан за якого гроші будуть втрачені, але трейдер при цьому може недооцінювати ймовірність цього стану через неможливість комплексно проаналізувати й оцінити отримані результати. Рівноважна модель дає змогу значно зменшити обсяг гіпотетичного оцінювання арбітражної угоди й спростити висновки за отриманими результатами. У підсумку трейдер може обчислити чутливість очікуваного прибутку за угодою до зміни ймовірності

реалізації різних сценаріїв.

Не заперечуючи, що модель рівноваги є важливим інструментом у діяльності економіста, необхідно вказати на небезпеки та обмеження, які можуть виникнути при абсолютизації рівноважної економічної теорії, визначені як такі основи методичні проблеми.

По-перше, фальсифікація. Емпіричні закони економіки більш неочевидні та складні ніж природничих наук. Реалістичність багатьох економічних змінних та їхнього причинно-наслідкового взаємозв'язку неможливо виміряти та спостерігати в ході проведення експериментів. Пошук константи поведінки в економіці також вважається лише бажаною реальністю. Можуть виникнути також труднощі в емпіричному обґрунтуванні економічної теорії, тому впроваджуються спрощення у вигляді припущень про раціональність (без обліку тимчасової динаміки та врахування складності структури), що є основою істотних обмежень для ефективності прогнозів в економіці й перевірки економічних моделей, оскільки допоміжні гіпотези перебувають поза цією теорією й найчастіше не мають функціонального забезпечення. Загалом це ускладнює перевірку спричиняючи суперечливість її положень і найчастіше їхню невідповідність реальності. Це відповідно створює невизначеність в економічній теорії, що зберігається в прогнозах.

Незважаючи на перспективи теорій, що з'являються в останній період, зокрема альтернативних, опису переваг тощо, більшість з них, як і раніше побудована на традиційних функціях корисності. Вжиті спроби розвинути економічні моделі не визначають їхню більшість апріорно (а, як правило, апостеріорі, а тому вони мають велику кількість вільних параметрів. З'ясуємо чому економічна теорія важко застосовна в оцінюванні й вимірі очікувань імовірності майбутніх станів.

Наприклад, тестуючи твердження про ефективність арбітражних ринків та оцінюючи дві арбітражні угоди за рівнем ризику, необхідно розуміти, що найчастіше майбутні значення ризиків можуть не збігатися з історичними. При цьому ефективний трейдер, який торгує за вищими ринковими цінами,

застосовуючи для прийняття рішень інструменти наукового прогнозування, матиме високий ступінь впевненості в ефективності теоретичного базису однак завжди є такі спеціалісти які, застосовуючи той самий прогнозний інструментарій, торгуватимуть на ринку за іншими цінами.

По-друге, абстракція та ідеалізація. Питання, що досліджує економічна наука, характеризуються високим ступенем абстракції й ідеалізації. Наприклад, це припущення можна означити як основне положення, що кожний працівник є раціональним й володіє повною інформацією, а товари є нескінченно розподіленими. Як підсумок, теоретичні моделі, засновані на подібних припущеннях, не можуть якісно описувати реальну економіку. Наявні також менш крайні форми ідеалізації, спрямовані на спрощення й абстрагування від багатьох теоретичних ускладнень. При цьому відносний ступінь абстракції може позитивно вплинути на спрощення аналітичної моделі за ігнорування деяких причинних факторів. Однак відповіді на питання про допустимий рівень спрощення, ідеалізації й абстракції поки немає.

По-третє, економічна ефективність. Незважаючи на необхідність виконання твердження, рівноважні моделі можуть бути складними для практичного використання з ускладненим математичним апаратом. Найчастіше пошук статистичних елементів більш праце місткий процес, ніж побудова динамічних карт. Таким чином, введення рівноваги в модель може супроводжуватися істотними й найчастіше невиправданими економічними витратами.

По-четверте, реалізм. Теорія рівноваги містить нездійсненні передумови її виконання, що вимагає від індивідуумів вивчення повною мірою наявної інформації, розробки точних прогнозних моделей щодо очікувань один до одного й безлічі інших агентів, а також реалізації надмірних когнітивних вимог до діяльності працівників.

По-п'яте, обмеженість. Дотепер існують суттєві проблеми у фінансовій економіці, які не можуть бути вирішені за допомогою теорії рівноваги: еволюція знання (навколишнє середовище постійно й непередбачувано

змінюється й зараз складно визначити ті форми, в яких це знання розвиватиметься в майбутньому), обмеженість і проблематичність застосування «дотику» (рівновага системи не означає її стійкість, оскільки стійка система має забезпечити стан рівноваги, що передбачає побудову моделі ціноутворення на основі рівноваги за виконання умов «дотичності») тощо [23, с. 225].

Більшість прогнозів теорії рівноваги є якісними й не підтверджується недвозначними емпіричними результатами. На підтвердження прийнятності економічної теорії для обґрунтування розвитку сучасної економіки розроблена велика кількість доволі складних математичних теорій, однак вони здебільшого опосередковано відображають емпіричні явища і, як правило, ґрунтуються винятково на якісних відносинах у процесах спостереження. У результаті цього є великий обсяг інформації, що характеризує залежність однієї змінної від зміни іншої, однак практично нічого не відомо про причини такої зміни й функціональні форми основних відносин. Це забезпечує теорії надмірну кількість можливих трактувань, що містять певну із тавтологію у визначенні понять. За їхнього допомогою обґрунтовується можливість із метою трактабельності результатів теорій відхилення безлічі припустимих імовірностей від цільової ймовірності. Серед найбільш відомих подібних моделей, як наприклад можна навести модель ціноутворення капітальних активів (САРМ), яку розробили В. Шарп, Дж. Линтнер, Дж. Тобін та Я. Моссін, що є значним науковим внеском до ранньої праці Г. Марковіца з питань диверсифікованості й сучасної теорії портфеля.

Крім того, є певні емпіричні закономірності у фінансових даних, які не в стані обґрунтувати теорію рівноваги. Відповідно вони через наявність нерівноваги в економічній теорії мотивують до нових наукових пошуків.

По-перше, це питання нестабільності цін. Коливання цін, на думку багатьох економічних агентів, значно більші ніж мають бути за стану рівноваги. При цьому їхня волатильність відображає структуру тимчасової кореляції, що має функціональну форму статичного закону й може бути вивчена тільки за допомогою нерівновагих моделей.

По-друге, це дослідження економічно важливих явищ, визначення шляхом емпіричного спостереження властивостей ринку, що не залежать від цього стану і не наведені у межах рівноваги. Наприклад, кластерна волатильність, котра виражається істотними й значно корелючими у часі змінами в динаміці рівня цін у різні моменти, що не пояснюється теорією раціональних очікувань.

Якщо базуватись на положеннях стандартної рівноважної теорії, то зміни цін мають залежити від одержаної нової інформації, а кластерна волатильність – бути реакцією на неоднорідну інформацію. Альтернативна точка зору полягає в тому, що за відсутності раціональності ринок не може перебувати в стані рівноваги, а отже, динаміка ціни може бути зумовлена пасивною реакцією на нову інформацію. Ціни на ринку, що виражаються як нелінійна динамічна система, в якій агенти обробляють інформацію за допомогою правил ухвалення рішень, формуються в результаті прийнятих агентом рішень. Враховуючи, що обробка інформації недосконала, за зворотного зв'язку підсилюються фактори впливу. В підсумку важливою компонентою волатильності є колективна динаміка, сформована ринком.

У дослідженнях як Б. Манделброта і П. Кларка обґрунтовується припущення, що кластерна волатильність є деяким випадковим процесом, який не залежить від напрямку ціни. Виокремимо також важливий аспект, який в останній період відстоює щораз більше науковців, що волатильність є властивістю довгострокової пам'яті, яка впливає на її динаміку.

Отже, основою формування нової теоретичної парадигми має бути не тільки переосмислення питань відкритості й взаємозв'язку національних і міжнаціональних економічних систем, а й розробка такої моделі економічного розвитку країни, що охоплює велику кількість мережевих структур і заснована на реалістичних (емпіричних й експериментальних мікроекономічних спостереженнях) дослідженнях поведінки й взаємодій у мережі [198, с. 49].

Використання такого теоретичного підходу для прийняття управлінських рішень і формування середньо- та довгострокової стратегій розвитку

національної економіки дасть змогу не тільки забезпечити її реалістичність і прогностичність, а й ефективно проводити порівняльний аналіз підсумків альтернативних варіантів політики й інституціональних змін в унікальних умовах економічного середовища, особливостей індивідуальної поведінки, правил взаємодії, інституціональних і технологічних характеристик відповідно до емпіричних даних або знань про особливості поведінки елементів складної відкритої економічної системи.

Відповідно новий базис, на відміну від неокласичних моделей, заснованих на принципах абсолютної раціональності й репрезентативності мережевих структур, має враховувати обмежену раціональність і гетерогенність агентів, ендогенну нерівновагу динаміки й засади взаємодій мережевої системи. Набувши подібних характеристик і виняткових властивостей, метод дасть можливість доволі гнучко, враховуючи значну кількість передумов щодо поведінки окремих агентів та їхньої взаємодії, сформуванню основи побудови відповідного середовища для розробки й апробування різних заходів з метою недопущення системних криз і загроз розвитку відкритих економічних систем.

При цьому можна уникнути необхідності створення однозначної моделі й теоретичної концепції, що визначають умови сталого розвитку економічних систем, частково абстрагувавшись від історичних даних для моделювання сценаріїв їхнього розвитку, враховуючи фактор часу у вивченні складної динаміки розвитку економічних систем, а також інші невизначені змінні та фактори.

Таким чином, акцентуючи на значенні в економіці рівноважних теорій і, враховуючи при цьому їхні істотні обмеження зазначимо, що їхнє застосування на глобальному економічному ринку для побудови управлінської моделі, що відповідає національним інтересам держави, є також доволі обмеженим. Економіка та її теоретичний базис для забезпечення економічного зростання й прогресивного розвитку також мають розвиватися. Отже, науковці мають розширити межі застосування теорії рівноваги, досліджуючи інші підходи і

комбінуючи методи рівноваги з новими в тому числі нерівноваговими, нелінійними методами. Доведено, що в процесі дослідження й наукового опису законів розвитку економіки наявний суттєвий часовий час щодо фактичного стану.

Пошук і розробка нової теоретичної концепції вітчизняного управління в системі економічної безпеки підприємств мережевих структур, що враховує сучасні тенденції розвитку складних відкритих нелінійних економічних систем, доволі обмежені, оскільки виявлено ознаки критичних флуктуацій, що вказують на можливі системні зрушення. За відсутності на сучасному етапі подібного теоретико-методичного базису виникають істотні загрози прийняття помилкових управлінських рішень на різних рівнях. Це негативно впливає на стійкість світової економічної системи й дотримання національних інтересів країн, що розбудовуються, до яких належить наша держава.

За результатами проведених досліджень можна зробити висновок, що основний принцип функціонування системи управління будь-якої складності передбачає необхідність створення декількох рівнів, на кожному з яких визначається суб'єкт і об'єкт управління. Згідно із цим принципом система управління економічною безпекою на вищому рівні має невелику кількість незалежних компонент із чітко визначеними функціями й взаємозв'язками. Потім формуються аналогічні підсистеми на наступних рівнях за заданою деталізацією їхніх функцій. Таким чином, система управління є ієрархією з декількома рівнями підпорядкованості відокремленням головних особливостей кожного елемента, необхідних для визначення загальних і особливих умов її функціонування.

Існують два основні підходи до розробки систем управління, які відрізняються метою й результатами, яких прагне досягти система, а також структурною побудовою систем та їхніми функціональними можливостями. Перший підхід називають функціонально-модульним або структурним, а другий – об'єктноорієнтованим. Два підходи, на нашу думку, можна

використовувати при розробці моделі управління системою забезпечення економічної безпеки.

Основою функціонально-модульного підходу є принцип алгоритмічної декомпозиції, відповідно до якого здійснюється розподіл функцій системи на модулі за функціональною належністю, коли кожний модуль системи управління реалізує один з етапів загального процесу.

Функціонально-модульний підхід до розробки системи управління економічною безпекою орієнтований насамперед на використання в стабільній економічній ситуації розбудовується і передбачає послідовний порядок дій. Інакше кажучи, для запобігання виникненню ризиків і загроз життєво важливим економічним інтересам держави необхідно на виявити й усунути причини та умови, що їх створюють. Недоліком цього підходу є те, що при функціонуванні системи управління економічною безпекою, як і в аналогічних системах, побудованих на основі цього принципу, часто переважає значний організаційний вплив з боку суб'єкта управління. Об'єкт управління (суб'єкт господарювання), одержуючи інформацію про нові умови діяльності й загрози, не може безпосередньо на етапі виникнення небезпеки запобігти її перетворенню в реальну загрозу. Для оптимального функціонування системи управління в цьому разі недостатньо наявної системи зворотного зв'язку, що фактично тільки забезпечує інформування про реалізацію управлінського впливу. Зміна вимог до системи вказуватиме на необхідність її повного перепроєктування, тому допущені помилки на ранніх етапах проектування значно впливають на час виконання і вартість проєкту. Орієнтація на цей підхід збільшує ймовірність того, що може бути втрачений контроль у ході вирішення проблем, що виникають.

За об'єктноорієнтованого підходу об'єкт управління розглядається як взаємозалежна, але самостійно функціонуюча й самодостатня система. При цьому керуюча система описується через характеристику взаємодії підлеглих об'єктів і систем. На відміну від структурного підходу, де основна увага приділяється функціональному виконанню кожним ієрархічним рівнем

управлінських завдань, за об'єктного підходу предметна сфера розбивається на деяку множину безліч відносно незалежно діючих об'єктів, кожний з яких має певну самостійність у процесі забезпечення своїх життєво важливих інтересів. Однак, їхня реалізація загалом забезпечується встановленими управлінським центром вимогами. Об'єктноорієнтована система управління традиційно будується з урахуванням її еволюції, тобто припускає динаміку відносин і необхідність їхнього корегування [58].

Отже, використання обох підходів при формуванні системи управління економічною безпекою незалежно від різного ступеня їхньої ефективності визначене специфікою загроз. Запобігання загрозам-діям більш ефективно при використанні функціонально-модульного підходу. Протидія загрозам-процесам може бути результативною за об'єктно-орієнтованої системи управління. Однак, незалежно від специфіки кожного з підходів при їхньому застосуванні мають бути реалізовані основні принципи, що висуваються, як до управління, так і забезпечення економічної безпеки.

Загальнометодичні принципи, сформульовані на основі законів управління, охоплюють: цілеспрямування, тобто встановлення мети розвитку як пріоритету політики, що визначає цілеспрямованість і інтеграційні процеси; об'єктивності, що передбачає достовірне відображення стану й динаміки; економії ентропії, що характеризує впорядкованість і стабільність системи; найменшої дії, що вимагає формування управлінських впливів відповідно до принципу ентропії; раціонального використання часу й ситуаційного підходу, що означає вибір моменту – сукупності обставин і вдале поєднання прийняття і реалізації рішень; обмеженої раціональності, що фіксує межі управлінського впливу на саморегульовальні системи, в тому числі соціально-економічну систему; зворотного зв'язку, що передбачає необхідність здійснення вимагає постійного контролю над об'єктом управління та основними змінами.

Системно-функціональні принципи регулюють структуризацію, систематизацію, організацію об'єктів, зв'язків і відносин. Можна виокремити такі основні системні принципи: комплексності, тобто вивчення всіх сторін

об'єкта як єдиного цілого, а також як елемента більшої системи в сукупності відносин з іншими підсистемами; оптимальності, що означає вибір такого об'єкта з комплексу показників, який є кращим із заданих; ієрархії, що характеризує тип структурних відносин у складних багаторівневих системах (упорядкованість, організованість взаємодії між окремими рівнями системи управління); інтеграції, що передбачає об'єднання частин або властивостей в єдине ціле; емерджентності, що вказує на розбіжність локальних цілей і властивостей окремих частин об'єкта із глобальними цілями й властивостями системи загалом; формалізації, що припускає одержання кількісних комплексних характеристик системи.

Соціально-політичні принципи вказують на залежність від суспільного середовища. Визначають такі основні соціально-політичні принципи: законності, що означає загальність вимоги дотримання й виконання закону; відповідності соціально-економічним, політичним, культурологічним, національним особливостям.

Принципи безпеки характеризують якість функціонування системи та її взаємовідносини з навколишнім середовищем. Можна виокремити такі принципи безпеки системності і неподільності національної, регіональної, міжнародної економічної безпеки; підпорядкованості національної безпеки завданням глобальної й регіональної безпеки; балансу та стану захисту найважливіших життєвих інтересів; локальності та глобальності, що відображають відповідно внутрішньо- і загальносистемну організацію протидії факторам, що створюють небезпеку; пасивності та активності протидії загроам; формування систем безпеки з урахуванням нелінійності, нестійкості, порушення рівноваги соціально-економічного середовища [37].

З огляду на відмінності функціональної структури об'єктів, на які здійснюватиметься управлінський вплив, необхідно диференціювати методи й способи управління ними. Так, зокрема, у державних системах важливу роль в управлінні відіграють зміни структури організації, правові норми, можливість варіювання потоками інформації, особистісні переваги керівників тощо.

Розвиненість системи, велика кількість її ієрархічних рівнів збільшують діапазон можливих впливів на неї, але лише деякі з них можуть контролюватися цілеспрямовано. Останнє значною мірою залежить від структури об'єкта й організації рівнів управління.

1.3. Актуалітети формування системи економічної безпеки мережевих структур

У процесі дослідження доведено, що формування в широкому сенсі є методом наукового пізнання. На практиці формування системи моделей використовується при організації, плануванні, удосконаленні певних видів діяльності. Так, з практичної точки зору, моделювання припускає побудову певного вигляду досліджуваного об'єкта (предмета, процесу або явища), що є системою елементів, котрі відтворюють його основні характеристики (сторони, зв'язки, функції й тощо). Аналогія між досліджуваним об'єктом і моделлю дає змогу переходити від моделі до об'єкта й переносити на нього результати, отримані при дослідженні моделі. У цьому разі об'єктом дослідження є діяльність мережевих структур управління, зокрема суб'єктів господарювання із забезпечення економічної безпеки, модель якої необхідно побудувати.

Відповідно до системно-результуючого підходу модель діяльності із зміцнення економічної безпеки, на наш погляд, має містити такі елементи:

- мету й завдання діяльності мережевих структур;
- суб'єкт управління;
- об'єкт управління та його основні особливості;
- загрози об'єкту захисту й механізми його реалізації;
- умови, згідно з якими ця діяльність здійснюється (або особливості середовища);
- форми, методи й засоби, які використовує суб'єкт діяльності для досягнення визначених цілей і вирішення сформованих завдань;

- тактику використання сил і засобів для захисту інтересів;
- результат діяльності як прогнозовану форму отриманої цілі [175, с. 171].

Вихідним аспектом моделювання є формування цілі такої діяльності. На нашу думку, вона формулюється у тлумаченні економічної безпеки. На відміну від існуючих підходів, у концепції економічної безпеки, запропонованому в дослідженні акцентується на тому, що це стан системи економічних відносин підприємств мережевих структур, що дає можливість захисту життєво важливих економічних інтересів від зовнішніх і внутрішніх загроз, отримання збалансованості інтересів учасників економічних відносин. Доведено, має бути побудована модель діяльності, яка забезпечуватиме такий стан системи економічних відносин.

Вихідним аспектом побудови моделі забезпечення економічної безпеки є ідентифікація основних понять. Базовим є термін «забезпечення економічної безпеки». Забезпечення економічної безпеки – це діяльність зі створення умов для забезпечення стабільного безризикового розвитку економічної системи, запобігання виникненню й припинення дії загроз, усунення суперечностей у системі мережевих структур [178].

Таким чином, згідно з методикою економічну безпеку, на нашу думку, необхідно розглядати, по-перше, як структуру. По-друге, економічну безпеку можна охарактеризувати бути розглянута як стан, і, по-третє, визначити як процес, тобто функціонально.

Структурно економічна безпека розглядається як комплексна система взаємодії важливих економічних інтересів у мережевих структурах; загроз, зумовлених різними факторами, процесами й діями; суб'єктів формування загроз.

З практичної точки зору можна конкретизувати рівні економічної безпеки щодо суб'єктів економічних відносин у системі мережевих структур. Відповідно, економічна безпека підприємств мережевих структур трактується як захищеність виробничих, фінансових, юридичних й інших відносин і

організаційних взаємозв'язків, матеріальних, фінансових та інтелектуальних ресурсів, за якої здійснюються економічні орієнтири мережевої системи.

Структурний аспект проблематики передбачає необхідність виокремлення основних факторів, що впливають на економічну безпеку підприємств мережевих структур. Ці фактори можна розподілити на групи, що характеризують: матеріальне забезпечення виробництва; стан робочої сили, розміри й прогресивність основного виробничого капіталу (фондів); розвиток сфери досліджень, розробки технологічних нововведень, можливість збуту продукції мережевих структур та ін.

Отже, на рівні підприємницьких структур економічна безпека як стан характеризується наявністю таких економічних, виробничих і технологічних умов, які дають змогу забезпечити законну реалізацію економічних інтересів без виникнення суперечностей з інтересами мережевої системи та стійко функціонувати у визначений момент.

За функціональною сутністю економічна безпека тотожна до поняття «забезпечення економічної безпеки» і охарактеризується як процес забезпечення, досягнення єдності життєво важливих інтересів; виявлення й запобігання виникненню загроз та протидія, що фактично забезпечуватиме створення й зміцнення умов для належного функціонування мережевої системи в процесі розвитку.

Інакше кажучи, забезпечення економічної безпеки – це процес створення умов для стабільного, безризикового розвитку підприємств мережевих структур відповідно до їхніх цілей і завдань й забезпечення їхньої економічної безпеки; усунення й запобігання виникненню загроз, умов і дії інших факторів, котрі можуть здійснювати негативний вплив, що дестабілізує процеси розвитку мережевої системи. Забезпечення економічної безпеки є цілеспрямованою діяльністю (господарською, нормативно-правовою, аналітичною, оперативно-розшуковою й ін.), що постійно реалізується з метою розвитку процесів економічного зростання. Її метою є формування:

- підходів до виокремлення першочергових важливих інтересів мережевої системи;

- механізмів прогнозування й виявлення загроз, умов і факторів, що можуть перешкоджати процесам реалізації важливих економічних інтересів мережевої системи;

- системи протидії існуючим і тим, які можуть виникати в майбутньому;

- механізмів взаємодії всіх підсистем безпеки мережевих структур [157].

Функціонально економічна безпека підприємств мережевих структур реалізується наступним чином:

- визначення пріоритетів комерційного, організаційного, технологічного і соціального орієнтирів;

- формування системи оцінювання реальних і потенційних загроз;

- розробки методів і засобів протидії загрозам економічних інтересів, а також стратегії застосування способів захисту;

- створення організаційно-правового механізму практичної реалізації способів захисту [161].

Таким чином, побудова системи забезпечення економічної безпеки на наш погляд, має базуватися на розглянутих методичних підходах, урахувати структурний і функціональний аспекти економічної безпеки підприємств мережевих структур. З огляду на це слід побудувати модель, що дасть змогу формувати загальне, що має реалізовуватися в діяльності кожного для того, щоб її доповнювати й корегувати з урахуванням особливостей функціонування на відповідному рівні.

Наукові дослідження підтверджують, що сьогоденні загрози економічній безпеці виявляються на різних рівнях формування такого механізму забезпечення безпеки. Головна мета створення цього механізму – забезпечити стабільний рівень розвитку і контроль загроз та їхнє своєчасне усунення [19; 114; 122; 140].

На нашу думку, через різноманітність виявлення ендогенних та екзогенних факторів і загроз, які можуть дестабілізувати соціально-економічну

ситуацію в країні, треба об'єднати інтелектуальний потенціал сучасного суспільства, зокрема потужні можливості держави, наукової галузі, сфери бізнесу та підприємницьких структур. При визначенні оптимальних способів управління галузевими ланцюгами необхідно враховувати загрози національній, регіональній і міжгалузевій безпеці. Економічну діяльність суб'єкти галузевих ланцюгів здійснюють у певних тимчасових періодах, а також у змінному середовищі, що не завжди позитивно впливає на економіку.

Аналізуючи різноманітні підходи щодо поняття «економічна безпека», з'ясовано, що економічна безпека має забезпечувати передусім виявлення й протидію внутрішніх і зовнішніх загроз у сфері економіки; створення ефективної й конкурентоспроможної структури економічної системи держави і її співробітництво з міжнародними економічними організаціями. Однак найбільш прийнятним, на наш погляд, є підхід, де це поняття визначається з погляду поділу економічної безпеки на показники декількох сфер. Кожний із цих елементів охоплює певні підсистеми. Наприклад, фінансова безпека поділяється на такі підсистеми витрати бюджету, кредитна заборгованість і сальдований прибуток підприємств мережевих структур.

Таким чином, методику формування економічної безпеки підприємств мережевих структур зобразимо у вигляді системи відповідних елементів і взаємозв'язків між ними (рис. 1.4).

На початковому етапі формування економічної безпеки підприємств мережевих структур здійснюється моніторинг й аналіз даних. Система моніторингу й аналізу даних охоплює різні сфери діяльності мережевих структур із відповідними заходами та спрямована на виявлення загроз економічній безпеці.

Мережеві системи повинні мають застосовувати різні інструменти, що дає змогу провести аналіз для з визначення реальних і потенційних загроз. Таким чином, система моніторингу має забезпечити можливість виявлення внутрішніх загроз з урахуванням чітко сформованої мети щодо забезпечення економічної безпеки мережевих структур [106; 138; 149].

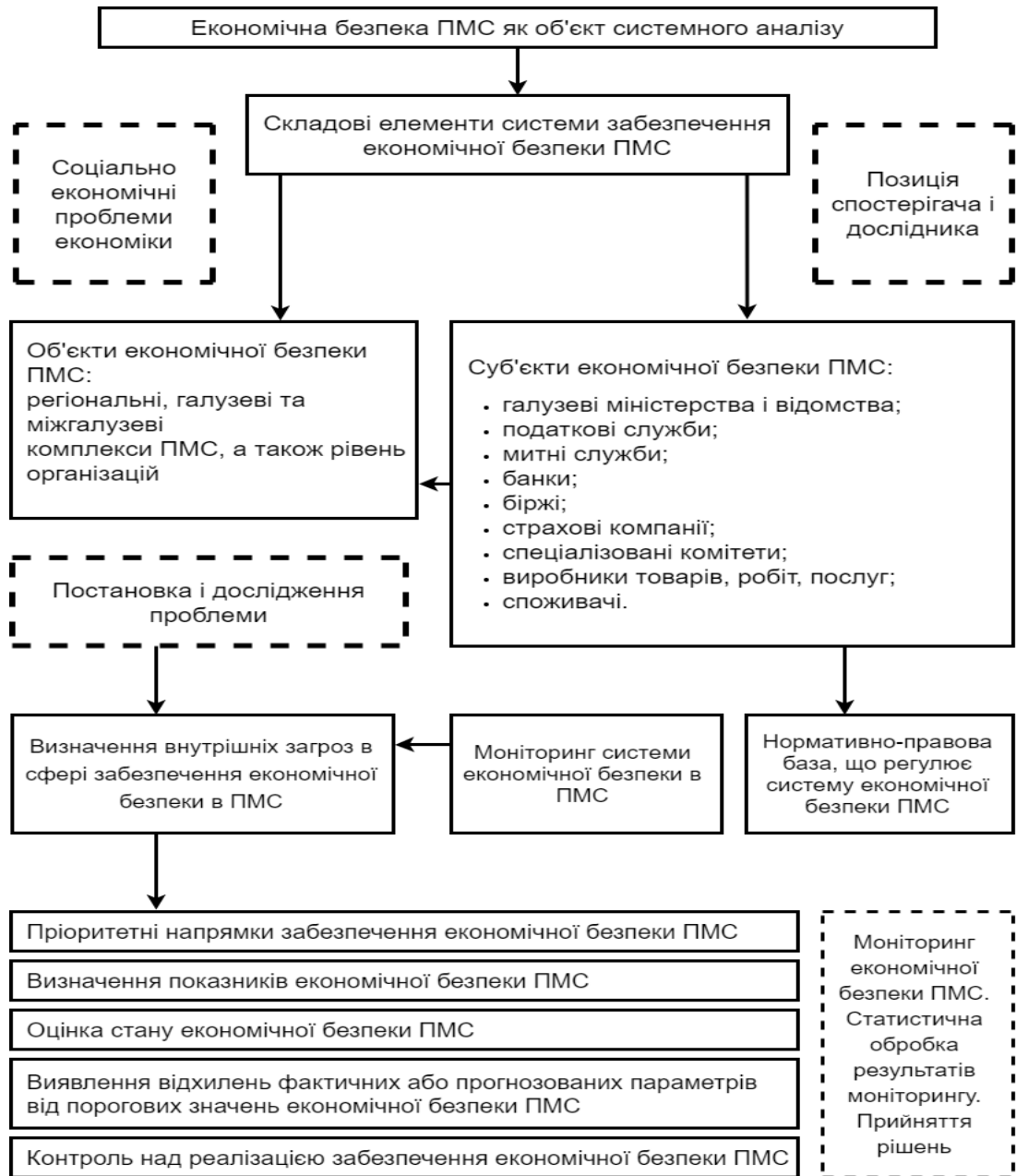

Рис. 1.4. Модель формування економічної безпеки підприємств мережевих структур

Джерело: сформовано автором.

Ідентифіковано основні аспекти систематизації теоретичних підходів щодо управління економічною безпекою підприємств мережевих структур з урахуванням системологічних постулатів і запропоновано автором структурно-логічну схему управління (рис. 1.5).

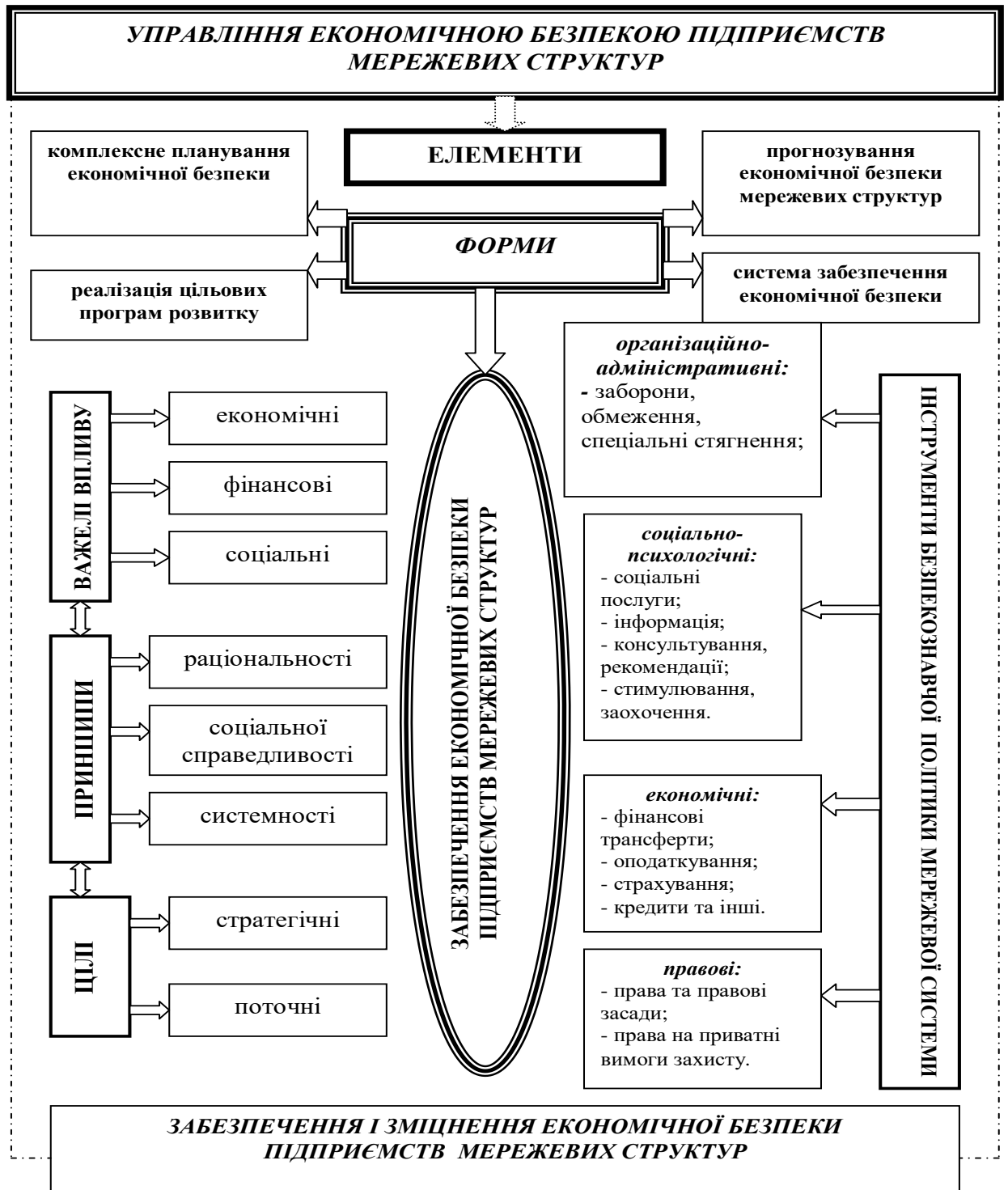

Рис. 1.5. Структурно-логічна схема управління системою економічної безпеки підприємств мережеских структур

Джерело: сформовано автором.

Прагматика системи економічної безпеки бізнесу ґрунтуються на правильно методиці забезпечення безпеки, що охоплює збір та обробку

аналітичної інформації про досвід забезпечення безпеки, аналізування і прогнозування умов, загроз, небезпек та індикаторів фінансової безпеки, розробку й запровадження необхідних векторів підтримки економічної безпеки на належному рівні [30, с. 107].

Економічна безпека досягається здійсненням збалансованої системи векторів щодо протидії внутрішнім і зовнішнім загрозам. Доведено, що система економічної безпеки підприємств є ефективною лише за умови ідентифікації відповідних стратегій і тактики. Стратегія економічної безпеки підприємств передбачає представлення мети і завдань системи безпеки, напрямів їхнього вирішення та формування необхідних резервів для нейтралізації та усунення можливих загроз.

Досліджено, що «тактика економічної безпеки підприємств мережевих структур – це найбільш гнучка частина системи їхньої безпеки, яка змінюється залежно від дії внутрішніх і зовнішніх загроз, зміни пріоритетності економічних інтересів тощо». Слід звернути увагу на те, що мінливість економічної ситуації визначають необхідність застосування різних тактичних орієнтирів забезпечення економічної безпеки підприємств. Важливо в цьому разі чітко розмежувати стратегічні цілі та тактичні заходи [123, с. 162].

З огляду на основну специфіку економічної безпеки необхідно розрізняти загрози, небезпеки та ризики, визначити їхні відмінності й відповідні способи їхнього усунення та мінімізації наслідків.

З урахуванням ризиків, небезпек або загроз в економічному аспекті відмінності між цими поняттями не виявляються. З альтернативної точки зору при аналізі цих дефініцій з позиції економічної безпеки вони мають усі можливості виступати як різні характеристики однієї категорії. З метою виявлення відмінностей у визначенні цих понять необхідно розглянути кожне з них окремо.

Поняття «ризик» можна охарактеризувати як можливість несприятливих змін у бізнес-діяльності підприємств мережевих структур. Фактор ризику – це ситуація небезпеки. Категорія «небезпека» визначає можливість негативного

впливу ризиків на діяльність підприємства, що спричинює завдання його збитковість, шкоди й, як наслідок, погіршення економічного стану загалом.

Головну небезпеку ставлять умови, в яких виявляються негативні риси діяльності суб'єкта господарювання, що загалом негативно впливає на його функціонування. Термін «загроза» виражає найбільш специфічну форму небезпеки, яка безпосередньо впливає на мережеву систему [140, с. 95].

Звертаємо увагу на той факт, що ступінь економічної безпеки мережевих структур визначається спроможністю керівництва завчасно виявити можливі загрози та уникнути їх, нейтралізувати збиток від їхнього впливу.

В. Бокій вважає, що «найважливішою вихідною передумовою формування системи фінансової безпеки підприємства визначає ідентифікацію загроз реалізації фінансових інтересів підприємства». Згідно з його теорією, «...від того, наскільки ідентифікована структура загроз економічній безпеці, оцінений ступінь інтенсивності їхнього вияву та ймовірності збитку, залежить результативність концепції всієї системи економічної безпеки організації» [16, с. 113].

А. Близнюк подає таке визначення: «Загроза фінансовим інтересам суб'єкта – це форма вираження їхніх суперечностей із фінансовою сферою діяльності фірми, що відображає реальну або можливу ймовірність вияву деструктивного впливу різних умов та факторів на їхню реалізацію в процесі фінансового розвитку, що й призводить до непрямого економічного збитку» [15, с. 43].

Встановлено, що є різноманітні класифікаційні ознаки загроз і небезпек. У науково-дослідній літературі, як правило, визначають внутрішні й зовнішні загрози з подальшим їхнім розподілом за різними сферами, зокрема економічною й політичною.

Поряд із вищенаведеною класифікацією загроз економічній безпеці, на основі обґрунтованих у процесі дослідження теоретичних засад створення ефективної системи економічної безпеки визначено базові параметри як зовнішніх, так і внутрішніх загроз. Як основу розглянемо класифікацію

реальних і потенційних загроз за внутрішніми та зовнішніми джерелами небезпек.

Значну зовнішню загрозу національній економічній безпеці становлять такі джерела небезпек:

1) глобалізація економіки. За сучасної ситуації стає очевидно, що в умовах глобальної економічної кризи підприємства мережевих структур є важливим фактором розвитку економіки нашої країни, а від ефективності забезпечення їншої економічної безпеки залежать успішність антикризової політики та перспективи соціально-економічного розвитку загалом. В умовах ризиків і загроз, спричинених глобальною кризою, необхідним вдосконалення управління мережевими структурами для подальшого формування ефективної – за параметрами забезпечення економічної безпеки – системи обороту ресурсів і пов’язаних з ними фінансових коштів;

2) зростання імпоротної залежності продовольчої продукції;

3) вплив розумового капіталу за кордон. Значними є втрати інтелектуального потенціалу країни, що створює загрози національній безпеці;

4) розвиток механізмів нелегального вивезення капіталу за кордон [50, с. 28].

Важливою економічною проблемою сьогодення є вплив капіталу за кордон. Масштаби цього процесу, його вплив на економіку та валютно-фінансову стійкість держави щораз зростають, що постійно актуалізує це питання [13, с. 30].

Описані вище проблеми слід розглядати характеризуватимемо на основі парадигми розвитку суспільства – ідеології сталого розвитку зокрема. Ідеологія сталого розвитку й відповідні корпоративні механізми її реалізації дають змогу застосувати накопичений світовим товариством передовий досвід для підтримки підприємництва з урахуванням специфіки нашої держави.

Досліджуючи вітчизняне підприємництво, що зароджується, Т. Васильців визначив основні фактори, що впливають на рівень його активності [27]. До них належать такі: людський і соціальний капітал, рівень добробуту,

соціодемографічний вплив, доступ до фінансових ресурсів, наявність досвіду роботи у сфері управління, кар'єрне та статусне зростання підприємця, соціально-психологічний клімат та ін.

Створюючи умови, сприятливі для підприємництва та ефективного функціонування нових об'єктів, уряд постійно стимулює населення до активної підприємницької діяльності.

Однак створенню таких сприятливих умов підтримки й розвитку підприємництва на сучасному етапі перешкоджають невирішені проблеми, у тому числі концептуального характеру, зокрема:

- відсутність наукової концепції підтримки підприємництва як частини національної доктрини розвитку суспільства;

- необхідність зміни парадигми управління сферою бізнесу;

- удосконалення методів забезпечення економічної безпеки підприємництва;

- формування сформованої підприємницької культури тощо. Загалом оцінювання загроз за сферами життєдіяльності території, що безпосередньо впливають на стан підприємницької діяльності суб'єкта господарювання, може здійснюватися за такими складовими:

- інфраструктура – недосконалість необхідної інфраструктури й (або) складність доступу до неї; розглядає доступ до матеріальних об'єктів інфраструктури;

- інвестиційна складова – загрози інвесторам (несумлінна поведінка, відсутність захисту інвестицій), складний доступ до інвестиційних ресурсів (корупція при прийнятті рішень, перешкоди для переміщення фінансових ресурсів);

- фінансова складова – загрози, пов'язані з недостатнім розвитком фінансового сектору, ускладнений доступ до кредитних, фінансових ресурсів, надлишкове податкове навантаження;

- бюджетна складова – недостатня якість державних послуг (регулювання господарської діяльності, правоохоронна діяльність, соціальний захист);

– зовнішньоекономічна складова – складність доступу на зовнішні ринки (бар'єри на шляху просування конкурентоспроможних товарів, недосконалість митного регулювання);

– соціальна складова – загрози, пов'язані з недостатнім соціальним забезпеченням сфери бізнесу, а саме низький рівень підготовленості потенційних працівників, поширеність серед населення території соціальних захворювань, криміналізація, перевага негативних настроїв;

– екологічна складова – несприятливі зміни в природному середовищі під дією антропогенного фактора, що перешкоджають веденню підприємницької діяльності, наприклад, через забрудненість навколишнього середовища неможливо виготовляти екологічно чисті продукти;

– трансакційна складова – загроза підприємницькій діяльності через зростання трансакційних витрат унаслідок як надмірного державного регулювання, так і несумлінної діяльності суб'єктів господарювання [85, с. 259].

На функціонування підприємств мережевих структур також впливатимуть різні фактори, які мають вплив на економічну безпеку:

1) макроекономічні:

– невисока інвестиційна привабливість мережевих структур реального сектору економіки;

– залежність від зовнішньоекономічної кон'юнктури (від інших ринків);

2) технологічні:

– відсутність розвитку на рівні науково-технологічного становлення вітчизняної продуктової бази;

– недостатньо високий рівень вимог до захищеності продуктів харчування та організації системи контролювання, їхнього дотримання;

3) екологічні: негативні кліматичні зміни, які спричиняють небезпеки природних, техногенних надзвичайних ситуацій.

4) виробничі ризики, зумовлені викликані коливаннями ринкової кон'юнктури, використанням заходів державної допомоги [198, с. 49].

Доведено, що таким чином може здійснюватися зовнішній тиск із боку різних інститутів.

Уряд впливає на економіку за допомогою економічної політики держави. Держава може контролювати мережеві структури через різноманітні структурні підрозділи. Крім того, в різних випадках окремі органи влади можуть встановлювати або рекомендувати порядок ціноутворення в галузі. Таким чином, діяльність мережевих структур може залежати від відносин зі структурними підрозділами влади.

На основі ідентифікуємо означені загрози:

- вплив адміністративних ризиків (зміна законодавчої та нормативної бази тощо);
- використання адміністративних можливостей з метою одержання вигоди або для тиску з боку конкурентів.

Комерційні банки й інвестиційні фонди також можуть впливати на економічну безпеку підприємств мережевих структур. Сучасна економіка характеризується тим, що вектор економічного розвитку часто залежить від ситуацій, що складаються у фінансовій сфері. Саме тому основними в міжнародній співпраці є валютно-кредитні й фінансові відносини. На початковому етапі такого співробітництва одним із найважливіших елементів безпеки підприємств мережевих структур є безпека фінансової системи. Зазначимо, що комерційні банки кредитують підприємства, що є складовими мережевої системи та зміни обсягів виданих кредитів і ставка фінансування значно впливають на економічну безпеку всіх елементів мережевої структури. При цьому банківська система має забезпечувати не тільки стійкість, необхідну для реалізації її основних завдань, а й бути спроможною забезпечити розвиток економіки в потрібному напрямку й захист від зовнішніх фінансових загроз.

На економічний розвиток підприємств мережевих структур впливає ступінь інноваційного розвитку. Інноваційний розвиток підприємств мережевих структур спрямований на покращення основних техніко-економічних показників, у результаті чого створюється можливість для більш ефективного

використання інвестиційних ресурсів інших галузей економіки.

Регіональна складова характеризується кліматичними умовами, соціально-економічним розвитком регіонів, виробничої бази мережових структур. Співробітництво передбачає високу самоорганізацію при прийнятті логістичних рішень, встановлення вимог до якості й обсягів продукції, що постачають, як матеріального ресурсу та перевірку цієї якості, а також забезпечення взаємодії окремих підприємницьких структур.

Встановлено, що транспортні комунікації поєднують регіони країни створюють основну умову територіальної цілісності та єдності економічного простору. Вони зв'язують країну із різними державами світу. Отже, порушення функціонування транспортного комплексу може бути суттєвою причиною негативних наслідків для економічної безпеки мережових структур.

Зауважимо, що потенційну загрозу для економічної безпеки становить диференціація, що підсилюється рівнем розвитку регіонів, нерівномірністю їхнього соціально-економічного й політичного розвитку. Це зумовлює неоднорідність економічного середовища, створює територіальні диспропорції, що послабляють реалізацію основних принципів розвитку держави. Зі збільшенням темпів економічного розвитку загалом зростає потреба у кваліфікованих працівниках, які здатні імплементувати інноваційні методи й технології, що позитивно впливатиме на систему розвитку мережових структур. Водночас розвиток системи мережі, що потребує значної кількості висококваліфікованих фахівців, сприяє економічному зростанню.

Економіка загалом є сукупністю відносин у сфері виробництва, розподілу, обміну й споживання. Економічний розвиток є невід'ємний фактор покращення якості, підвищення продуктивності, впровадження інновацій. Загалом це вважається позитивною зміною в економіці. У всіх сферах життя основним аспектом є працівник. Саме він розбудовує те, що було розроблено, створено й змодельовано протягом усього періоду існування цивілізації. І найважливішим критерієм є демографічна складова.

Економіка й демографія взаємозалежні: віковий склад населення та його

складові прямо впливають на процес виробництва, розподіл вироблених суспільством благ. Можемо стверджувати, що демографічний стан країни безпосередньо впливає на її економіку.

Негативно на розвиток мережевих структур впливають соціально-економічні й політичні процеси, висока інфляція. Внаслідок інфляції знецінюється гривня, відбувається зростання цін, знижується рівень життя населення, погіршується інвестиційний клімат, стримується розвиток реального сектору виробництва, стимулюються спекулятивні угоди й операції. Відповідно спрямованість на зниження рівня інфляції є одним із пріоритетних завдань держави.

Доведено, що нашій державі загрожує низька інноваційна активність бізнес-сфери, що створює технологічну застарілість товаровиробників, спричиняючи водночас їхню неконкурентоспроможність на глобальних ринках [191].

Загрози економічній безпеці підприємств мережевих структур можна розподілити на внутрішні й зовнішні, хоча іноді вони взаємозалежні між собою та діють синхронно. Внутрішні загрози виникають безпосередньо у мережевій структурі. Це дасть можливість їх вчасно відстежувати, запобігати їхній появі, розробляти заходи для їхньої нейтралізації запобігання виникненню або мінімізації втрат, які вони здатні створювати в мережевій системі або на рівні суб'єктів господарювання. Зовнішні загрози є підсумком дії причин, факторів й умов, що формуються за межами національного та регіонального розвитку.

Таким чином, загрози економічній безпеці підприємств мережевих структур формуються поза зоною досяжності окремого підприємства. В умовах, коли предметом регулювання є не окремі бізнес-процеси, а пропонований споживачеві кінцевий продукт (товари й послуги) мережевих структур, виникають додаткові загрози в забезпеченні економічної безпеки безпосередньо процесу виробництва, що здійснюється в умовах конфлікту економічних інтересів суб'єктів мережевих структур.

У табл. 1.3 представлена матриця загроз економічній безпеці підприємств

мережевих структур, де загальні та специфічні загрози згруповано за місцем їхнього виникнення – всередині або поза мережевою структурою.

Виокремимо групу загальних загроз економічній безпеці мережевих структур. Перша група загальних загроз економічній безпеці мережевих структур характеризується неможливістю окремих підприємницьких структур співпрацювати. Друга група загальних загроз економічній безпеці мережевих структур пов'язана з відсутністю платоспроможного попиту. Це може бути пов'язано з економічними кризами різними характеристиками: появою товарів-замінників або демпінгом конкурентів тощо. У будь-якому разі загрози спричинені зменшенням грошового потоку з боку ринку. Такі види загроз у мережевій системі можуть як фіксуватися, так і усуватися тільки з позиції ефективного управління функціонуванням всієї мережі.

Визначимо загрози економічній безпеці мережевих структур, відносяться до групи специфічні.

Таблиця 1.3

Матриця загальних і специфічних загроз економічній безпеці мережевих структур

		Місце виникнення		
		Внутрішні загрози ПМС	Зовнішні загрози ПМС	
Група	Загальні загрози ПМС	Неефективність окремих учасників ланцюжка	Виробничі Інвестиційні Фінансові	—
		Низький платоспроможний попит на продукцію	—	Макроекономічні Соціально-демографічні Ринкові
	Специфічні загрози ПМС	Структурні загрози	Управлінські	Технологічні
		Мережеві загрози	Поведінкові Інформаційні	Нормативно-правові

Джерело: сформовано автором на основі [19, с. 145].

Перша група специфічних загроз – це структурні загрози, які зумовлені сформованою взаємодією й виникають у відтворювальному ланцюгу створення вартості: залежність від ринків сировини, низька конкурентоспроможність мережевої системи й неринкове регулювання.

Друга група специфічних загроз – це мережеві загрози, що визначаються особливостями мережевої взаємодії. До специфічних загроз економічній безпеці при мережевій взаємодії належать такі: відсутність зовнішньої регулюючої функції, надмірне ускладнення відносин за різноманітності впливає з різноманітністю мережевих систем, складність забезпечення належного інформування для всіх учасників мережі.

Серед проміжних загроз економічній безпеці можна виокремити: невисока конкурентоспроможність продукції, перевага сировинної орієнтованості експорту; залежність від імпортової техніки; незначний ступінь отримання інвестицій; вивіз капіталу за кордон тощо.

Загрози створюють невизначеність і змушують підприємницькі структури, що формують мережу, підвищувати власну економічну безпеку, виявляючи ці загрози, оцінюючи ступінь їхнього впливу, керуючись ними й, за можливості, усуваючи їх.

Соціально-економічні системи розбудовуються не в ідеальних умовах. Їхнє функціонування супроводжується різного роду ризиками, викликами й загрозами. Залежно від характеру впливу вони мають здатність деформувати економіку, знижувати її ефективність і конкурентоспроможність, стимулювати кризові явища, спричинювати інші негативні процеси тощо.

Перелік основних загроз економічній безпеці можна доповнити. Усі вони важливі, предметні й потребують відповідного реагування та особливої уваги. Однак на кожному етапі соціально-економічного й політичного розвитку необхідно визначити головні загрози, що надзвичайно небезпечні для економіки країни й містять найбільший потенціал руйнування, втрат і деформації.

У дослідженні ідентифіковано процес забезпечення економічної безпеки підприємств мережевих структур. Встановлено, що саме комплексний та

системний підходи до управління економічною безпекою підприємств мережових структур найбільш повною мірою забезпечать його надійний захист.

Оскільки базові характеристики системи економічної безпеки підприємств мережових структур є різноманітними саме тому варто процес управління системою економічної безпеки аналізувати на основі комплексного підходу. Встановлено, що «комплексна система економічної безпеки підприємств мережових структур – це комплекс взаємопов’язаних заходів організаційно-правового характеру, що здійснюються спеціальними органами, службами, підрозділами суб’єкта господарювання, спрямованих на захист життєво важливих інтересів особистості, підприємницьких структур і держави від протиправних дій з боку реальних чи потенційних фізичних або юридичних осіб, що можуть призвести до істотних економічних втрат, та забезпечення економічного зростання в майбутньому» [3, с. 84].

Основними завданнями системи економічної безпеки підприємств мережових структур є такі: захист законних прав та інтересів підприємницьких структур і їхніх працівників; оцінка та прогноз розвитку; формування кадрової компоненти; запобігання і припинення можливої протиправної та іншої незаконної діяльності співробітників мережової структури на шкоду її безпеці; збереження матеріально-тезнічної компоненти; формування інформаційного базису щодо прийняття ефективних управлінських рішень в контексті реалізації стратегії і тактики мережової компанії тощо [33, с. 14].

Мета системи економічної безпеки підприємств мережових структур – запобігання виникненню загроз різного характеру. Основними критеріями оцінювання її надійності та ефективності такі:

- забезпечення стабільної роботи мережової системи, збереження і збільшення фінансів і матеріальних цінностей;
- запобігання виникненню непередбачуваних ситуацій [204, с. 455].

Встановлено, що у системі економічної безпеки підприємств мережових структур особливим є застосування блокової схеми регулювання: прогресивного управління витратами підприємницьких структур;

бюджетування; управління грошовими коштами; діагностики стану підприємницьких структур; управління оборотними коштами; міжнародних стандартів забезпечення безпеки; податкового планування тощо. На основі проведених досліджень сформовано структурно-логічну схему системи економічної безпеки підприємств мережевих структур (рис. 1.6).

Рис. 1.6. Структурно-логічна схема системи економічної безпеки підприємств мережевих структур

Джерело: сформовано автором.

Прагматика системи економічної безпеки підприємств мережевих структур передбачає застосування правильно обраної методики забезпечення безпеки мережі, що охоплює, зокрема, збір та обробку аналітичної інформації про досвід і заходи забезпечення безпеки зарубіжних підприємств, аналіз, постійний моніторинг і прогнозування умов, загроз, небезпек та індикаторів фінансової безпеки, розробку й запровадження необхідних заходів щодо підтримки економічної безпеки на належному рівні.

Загалом методика побудови системи економічної безпеки підприємств мережевих структур охоплює такі етапи:

- «вивчення специфіки ведення бізнесу в мережевій структурі, сегмента, який займає цю діяльність на ринку, штатного розпису, а також знайомство з персоналом;
- аналіз зовнішніх і внутрішніх загроз економічній безпеці підприємств мережевих структур та вивчення інформації про кризові ситуації, їхні причини і шляхи врегулювання;
- аудит наявних засобів із забезпечення безпеки й аналіз їхньої відповідності виявленим загрозам;
- моделювання нової системи економічної безпеки підприємств мережевих структур: розроблення плану усунення виявлених під час аудиту недоліків; підготовка пропозицій щодо покращення системи економічної безпеки (у тому числі створення служби безпеки у підприємницькій структурі, якщо такої не існувало, чи системної безпеки на її базі, визначення механізмів її зміцнення), розрахунок усіх видів необхідних ресурсів; планування щомісячних витрат на реалізацію зміцнення економічної безпеки;
- затвердження керівництвом моделі нової системи та бюджету на її утримання;
- формування нової системи економічної безпеки;
- оцінювання ефективності сформованої системи, а також її удосконалення» [59, с. 140].

Отже, без створення єдиної системи економічної безпеки підприємств мережевих структур неможливо подолати кризу, стабілізувати економічну ситуацію, створити ефективний механізм виробничо-економічних систем. Система економічної безпеки підприємств мережевих структур ефективна за умов визначення відповідних стратегії й тактики. Турбулентність сучасного стану вимагає імплементації тактичних орієнтирів зміцнення економічної безпеки підприємств мережевих структур. Важливо чітко розмежувати стратегічні цілі й тактичні заходи підприємств мережевих структур.

Висновки до розділу 1

Прорезюмувавши вище щодо теоретичного базису управління економічною безпекою, варто виокремити основні контексти:

1. У результаті проведеного дослідження встановлено, що економічна безпека підприємств мережевих структур – це такий стан господарської системи відповідного рівня, що забезпечує захист реалізації стратегічних цілей від зовнішніх і внутрішніх загроз втрати стабільності розвитку, за якої рівень економічної безпеки підприємства мережевих структур перебуватиме в межах граничних значень протягом періоду реалізації заходів.

2. Виокремлено три основних підходи оцінювання економічної безпеки: відтворювальний, інституціональний та синергетичний. Відтворювальний підхід пов'язаний з фазами відтворювального циклу, основним показником ефективності якого є додана вартість. Відповідно у кожній фазі відбуваються формування ризиків і загроз, обробка інформаційних потоків про загрози, що виникають, та наявні ризики, інструменти їхньої нейтралізації. Інституціональний підхід до оцінювання економічної безпеки заснований на вивченні інституційних взаємодій учасників міжгалузевих ланцюгів, формуванні норм і правил, а також аналізі загроз, пов'язаних з опортуністичною поведінкою учасників. Синергетичний підхід ґрунтується на тому, що розвиток складних

міжгалузевих ланцюгів не завжди інтерпретується на основі законів лінійності; підвищення складності взаємодій зумовлює зростання невизначеності й збільшення ризиків і загроз економічній безпеці.

3. Розроблено структурно-функціональний підхід до управління економічною безпекою підприємств мережевих структур за сферами впливу в контексті безпекознавчих умов, а саме соціальної, економічної, техніко-технологічної, екологічної, що, необхідною умовою є забезпечення реалізації наступних векторів розвитку: комплексне планування пріоритетів мережевої структури; реалізація цільових програм мережевої системи; прогнозування розвитку підприємств мережевих структур; система формування синергетичного ефекту, що є основою для прийняття обґрунтованих управлінських рішень та підвищить ефективність функціонування підприємницьких структур із урахуванням умов емерджентності.

4. Економічна безпека мережевих структур забезпечується специфічними економічними інститутами, які в поєднанні з ресурспроможністю мають вплив на стійкість динаміки економічних процесів. Суть економічної безпеки підприємств мережевих структур відображають захищеність функціонування виробничих, інформаційних та інших об'єктів, а також ступінь сформованості виробничої, науково-технологічної й інтелектуальної складових системи.

Основні результати дослідження за першим розділом дисертації опубліковані у працях: [175]; [178]; [184]; [200], [додатки А, Б].

РОЗДІЛ 2

АНАЛІТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРЕДУМОВ КОМПЛЕКСНОЇ ОЦІНКИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ МЕРЕЖЕВИХ СТРУКТУР

2.1. Аналіз сучасних тенденцій управління мережових структур національної економіки

В сучасних умовах турбулентності економічних процесів аналізування вітчизняних і зарубіжних емпіричних досліджень підтверджує, що на практиці є велика різноманітність мережових суб'єктів господарювання. Класифікація та опис процесів об'єднання компаній у мережі ускладнюються існуванням певних особливостей, зокрема різноманітністю організаційних базису, координування та контролю. Встановлено, що діяльність підприємств мережових структур ідентифікується із специфічними властивостями, які є зумовленими рівнем економічного розвитку, специфікою державного регулювання бізнес-структур, а також ступенем довіри між суб'єктами господарювання тощо. З функціональної точки зору, науковці-практики ідентифікують мережі за відповідними критеріями: типу інтеграційного рівня (вертикальна, горизонтальна, діагональна); практичних принципів управління (централізований, ринковий); відповідний рівень стабільності взаємовідносин; стану внутрішнього конкурентного середовища; ступінь свободи при входженні в мережу; розмір компаній, які формують мережу; цільові завдання міжфірмової мережі тощо.

Існуючі в науковій літературі класифікації не повністю охоплюють особливості діючих нині в Україні мережових структур. Звичайно, що «це пояснюється істотними економічними, політичними, соціальними та культурними відмінностями між вітчизняним підприємницьким середовищем і розвинутими ринковими економіками західного типу. Зазначене зумовлено

передусім історичним минулим країни та відсутністю тривалого досвіду ринкової взаємодії економічних агентів» [138, с. 90–92].

Аналізування практичної діяльності підприємств мережевих структур варто розпочинити із дослідження відповідних форм господарських об'єднань. Їхнє утворення, як правило, передбачає досягнення певної мети, наприклад: розвиток спеціалізації та кооперації виробництва, організація спільних виробництв, реалізація цільово-векторних програм, науково-технічно-логічних проєктів тощо. Слід відзначити, що «в Україні діяльність господарських об'єднань регулюється Господарським і Цивільним кодексами України, декретами та постановами Кабінету Міністрів, що діють в окремих галузях економіки, а також спеціальними законодавчими актами, наприклад, Законом України «Про холдингові компанії в Україні». Господарські об'єднання діють на основі установчого договору або статуту, який затверджують їхні засновники. Передбачені вітчизняним законодавством об'єднання господарських суб'єктів можна розподілити на два види: 1) утворені з організацій, які зберігають статус юридичної особи незалежно від їхньої організаційно-правової форми; 2) утворені групою суб'єктів господарювання – юридичних осіб, пов'язаних між собою відносинами економічної чи організаційної залежності у формі участі в статутному капіталі або управлінні (асоційовані підприємства), а також на основі права власності на холдингові корпоративні пакети акцій (часток, паїв) двох або більше корпоративних підприємств, як наприклад, холдингові компанії. Таким чином, вітчизняне законодавство визнає можливість формування об'єднань організацій, які власну діяльність регулюють на основі повної добровільності та контролю-підпорядкування, що впливає з прав власності на пакети акцій і участі у статутному капіталі» [17].

Першу групу об'єднань становлять організації, що формуються добровільно і зберігають статус юридичної особи. Вони можуть також добровільно вийти з цього об'єднання на визначених статутом умовах. Окрім того, такі організації мають право бути членом інших об'єднань та в свою чергу

отримувати відповідний прибуток. До господарських об'єднань, які здійснюють власну діяльність на основі відносин партнерства – асоціації та консорціуми. Так, наприклад, асоціація не повинна згідно правових норм бути дотичною в функціонування підприємств-учасників [149]. Така організаційно-правова форма у сучасних умовах найбільше гарантує економічну безпеку підприємствам у разі їхньої участі, наприклад, у кластерних об'єднаннях. Ця вид форми використовується при умові, якщо передбачено довгострокову взаємодію бізнес-структур. Якщо координування загальної діяльності необхідна для досягнення мети, зокрема для досягнення програм, науково-технічно-логічних проєктів тощо, доцільнішою формою є консорціум.

Друга група господарських об'єднань – це організації, які відзначають централізацію управління. До них правомірно можна зарахувати концерни, які самостійно утворюються та добровільно приймають рішення про делегування певних обов'язків.

Проаналізувавши теоретичні розробки і наявний практичний досвід, встановлено, що розвиток внутрішньої та зовнішньої конкуренції спонукає підприємців різних галузей економіки України щодо зменшення ризиків та витрат, а саме через установа партнерських відносин та формування індивідуальних і мережевих компетенцій. Установлення таких форм кооперації дає змогу адаптуватися до ринкових бар'єрів шляхом об'єднання всіх ресурсів щодо імплементації інноваційних контексті тощо. Дослідження засвідчило, що в сучасному підприємницькому середовищі України спостерігається активне формування мереж. Їхній континуум представлений широкою варіацією форм, що відрізняються структурою учасників, специфікою управління, організаційними формами координації, власністю на основні активи тощо (рис. 2.1) [186, с. 5].

Зауважимо, що в економічно розвинутих країнах переважає тенденція до формування міжфірмових мереж на основі ринкових принципів із використанням децентралізованих механізмів координації діяльності учасників, що базуються на партнерській довірі.

Рис. 2.1. Основні форми мережевих структур України

Джерело: сформовано автором на основі [186, с. 5].

Як правило, дані структури формуються із підприємств, як належать особі, сім'ї чи колу друзів. Слід відзначити, як приклад функціонування мережевих компаній є «Метінвест», «ДТЕК», «Рошен», «Нафтогаз України».

В сучасних умовах є структури, що є продуктом сучасної економіки, а їхня діяльність ґрунтується на застосування міжнародного досвіду, як приклад франчайзингові та корпоративні торгові мережі.

Науковці-практики зазначають, що вітчизняні компанії, які є партнерами в стратегічних альянсах, отримують певні переваги у вигляді доступу до ресурсів і ринків збуту, а також практичний досвід ведення бізнесу у сучасних умовах. Однак формування синергетичних ефектів є надзвичайно проблемним через відсутність освоєння інноваційних технологій та впливу таких факторів як бюрократія, корупція, недосконалість законодавства та судової системи, наявність потенційних можливостей до маніпуляцій [46, с. 72].

Проведемо аналітичне оцінювання кількісної динаміки розвитку господарських об'єднань за 2018–2022 рр. (рис. 2.2, табл. 2.1).

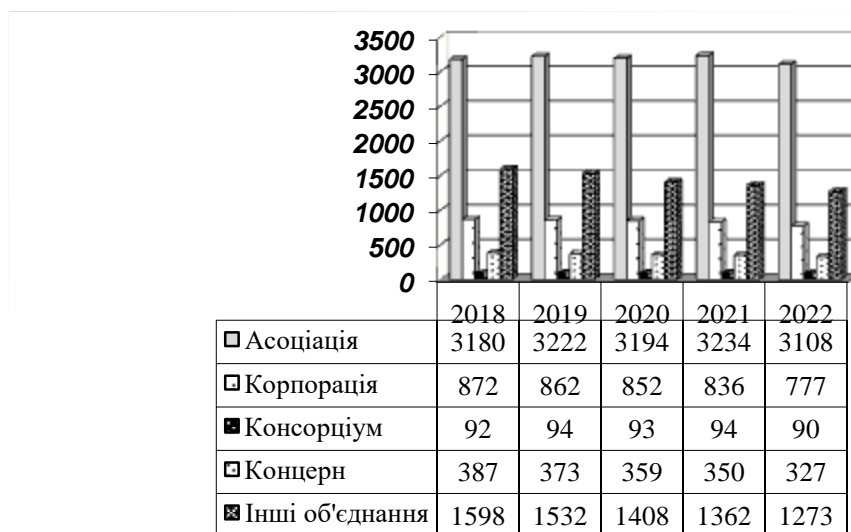

Рис. 2.2. Кількісна динаміка формування мережевих підприємств України (за видами) в 2018-2022 рр.

Джерело: сформовано автором на основі даних [61].

Таблиця 2.1

Динаміка формування господарських об'єднань підприємств України (за видами) в 2017-2022 рр., %

Види господарських об'єднань	2018 порівняно з 2017	2019 порівняно з 2018	2020 порівняно з 2019	2021 порівняно з 2020	2022 порівняно з 2021
Асоціація	1,8	1,3	-0,9	1,3	-3,9
Корпорація	0,7	-1,1	-1,2	-1,9	-7,1
Консорціум	0	0,2	-1,1	1,1	-4,3
Концерн	-0,8	-3,7	-3,8	-2,5	-6,6
Інші	-2,2	-4,1	-8,1	-3,3	-6,5

Джерело: сформовано автором на основі даних [61].

На основі даних рис. 2.2 та табл. 2.1 за 2017–2022 рр. можна зробити висновок, що об'єднання підприємств, механізми координації діяльності яких ґрунтуються на довірі партнерів, лише в 2018 р. продемонстрували незначне зниження 0,9 (асоціації) та 1,1 % (консорціуми). За аналізований період спостерігалось зменшення кількості господарських об'єднань підприємств, оскільки відбулися кризові явища та руйнація промислового потенціалу України у зв'язку із військовим станом. Проте зменшення кількості асоціацій і

консорціумів було порівняно незначним 3,9 та 4,3 % відповідно в 2022 р. На наш погляд, це свідчить про значний рівень гнучкості суб'єктів господарювання зазначених форм та їхню можливість адаптуватися до кризових явищ.

Слід відзначити, що «у практичній діяльності немає галузевих і міжгалузевих мереж, які будуються за таким принципом. Серед діючих у вітчизняній економіці структур, близьких за своїми ознаками до мережевих, є стратегічні партнерства у формі стратегічних альянсів. Як правило, вони формуються між великими вітчизняними й іноземними компаніями у формі спільних підприємств, угод з дистрибуції та постачання, субпідряду. Позитивною тенденцією є поява альянсів, спрямованих на розвиток та впровадження науково-технічних розробок. В Україні найбільш поширені стратегічні альянси в металургії, автомобілебудуванні, фармацевтичній, харчовій та хімічній промисловості, страхуванні та фінансах. Так, типовим прикладом відомих вітчизняних стратегічних альянсів є такі угоди:

- корпорації «Богдан» з компаніями» Isuzu Motors Limited», «Hyundai Motor Company», концерном» MAN SE»;
- ПАТ «Фармак» із швейцарським партнером «Eli Lilly»;
- ЗАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця» з групою компаній «Schering AG»;
- ПрАТ «Єврокар» з компаніями «Skoda Auto», «Volkswagen Group»;
- ДК «Укргазвидобування» з компанією «Royal Dutch Shell».

Зазначимо, що інтеграція підприємств у формі консорціуму, як правило, відбувається на горизонтальному рівні для здійснення координаційної економічної діяльності з метою виконання спільного проєкту, отримання великого замовлення тощо. Суттєву роль при його утворенні відіграє можливість поділу ризиків у процесі реалізації проєкту між учасниками. При укладанні угоди визначається частка кожного учасника у витратах та очікуваному прибутку. Учасники консорціуму зберігають свою економічну

самостійність повною мірою та одночасно можуть брати участь у діяльності інших суб'єктів» [141].

Проаналізувавши сучасний стан формування у господарських об'єднань, починаючи з 2022 р., відповідно до їхнього розподілу за видами економічної діяльності, доходимо висновку, що в Україні найбільша їхня кількість зосереджена в таких сферах: професійна наукова та технічна діяльність – 38,4%; інші види послуг – 22,2%; адміністративне та допоміжне обслуговування – 6,4%; оптова та роздрібна торгівля – 5,7%; сільське господарство – 4,4%; будівництво – 4,4% (табл. 2.2, рис. 2.3).

Таблиця 2.2

**Структурний розподіл господарських об'єднань підприємств
України в 2022 р., од.**

Вид економічної діяльності	Асоціація	Корпорація	Консорціум	Концерн	Інші об'єднання	Усього	Частка господарських об'єднань щодо загальної кількості, %
1	2	3	4	5	6	7	8
Сільське, лісове та рибне господарство	53	5	–	–	27	85	4,4
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	1	2	1	1	1	7	0,4
Переробна промисловість	14	22	2	4	15	57	2,9
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиціонування повітря	2	2		1	1	6	0,3
Водопостачання, каналізація, поводження з відходами	1	2		1	1	5	0,3
Будівництво	13	45	8	13	7	86	4,4
Оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів, мотоциклів	37	34	2	17	20	110	5,7
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	7	4		2	6	19	1,0

Продовження табл. 2.2

1	2	3	4	5	6	7	8
Тимчасове розміщення й організація харчування	2	3			4	10	0,5
Фінансова та страхова діяльність	39	18	3	3	10	73	3,8
Інформація та телекомунікації	25	10	6	2	5	48	2,5
Операції з нерухомим майном	34	16		9	9	68	3,5
Професійна наукова та технічна діяльність	455	117	5	25	140	742	38,4
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	83	5	1	2	32	123	6,4
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	16			1	10	27	1,4
Освіта	7	1	1		2	11	0,6
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	7	1			3	11	0,6
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	9	3		1	2	15	0,8
Надання інших видів послуг	362	3			65	430	22,2

Джерело: сформовано автором на основі даних [61].

Рис. 2.3. Структурний розподіл об'єднань підприємств України за видами економічної діяльності в 2022 р., %

Джерело: сформовано автором на основі даних [61].

Дослідження представленої проблематики підтверджує, що створення асоціацій – інтерпретується як вивчення кон'юнктури ринку та формування громадської думки (52 асоціації); комплексне обслуговування об'єктів – 77 од.; консультації щодо проблематики комерційної діяльності й керування – 151 од.;

функціонування головних управлінь (хед-офісів) – 128 од.; сфера права – 52 од.; забезпечення діяльності холдингових компаній – 31 од.

Таким чином, господарські об'єднання підприємств, які сформовані на основі партнерських довірчих відносин, які функціонують у сферах консалтингу, управлінського обслуговування та захисту спільних інтересів. Встановлено, що вітчизняне ділове середовище перебуває на початковому етапі формування ринкових мережеских відносин. Підтвердженням є також те, що в промисловості загалом діє 64 господарських об'єднання, з яких лише 7 – у добувній, 57 – у переробній промисловості. В тому числі переважають корпорації та інші види об'єднань. На сьогодні простежується низька зацікавленість підприємців у виробничих об'єднаннях підприємств, що створюються в перелічених вище організаційно-правових формах.

Варто акцентувати на тому, що групи підприємств включають сформовані господарські суб'єкти це – мережі компаній. Так, організування, та контроль діяльності можуть мати різний ступінь централізації та ґрунтуватися на праві власності на активи підприємств. Крім того, компанії-учасниці, хоча є юридично самостійними господарськими суб'єктами. Так, в сучасних умовах встановлено, що «такі господарські утворення можна розглядати як об'єкт ринкових мереж, тому що, по-перше, в них формуються мережі ділових, кооперативних взаємозв'язків у різних сферах господарювання; по-друге, саме в їхньому середовищі виробляються механізми партнерської взаємодії та довіри, оскільки ці формування можуть входити різні власники, хоча вони часто є міноритарними. Навіть у разі розпаду групи компаній чи зміни суб'єкта власності в більшості випадків виробничі та комерційні взаємовідносини цієї мережі підприємств залишаються і вони продовжують співпрацювати, координуючи свою діяльність уже на основі ринкових механізмів функціонування» [141].

Отже, підставами для виникнення також груп компаній, а саме функціонування підприємств мережеских структур в Україні, є господарські та мотиваційні. Слід відзначити, що «господарські підстави пов'язані з

економічною необхідністю та доцільністю поділу бізнесу. Зокрема, йдеться про доцільність поділу на декілька юридичних бізнесових структур; реєстрацію декількох господарських суб'єктів для оптимізації оподаткування; відкриття дочірніх компаній у випадках ведення бізнес-діяльності в різних регіонах; розширення компанії за купівлі нових компаній; заснування нових підрозділів у разі виходу на ринок із новим видом товарів чи послуг тощо. Мотиваційні підстави пов'язані з бажанням власника чи групи власників визначити власну бізнес-діяльність саме як групу компаній. Це бажання повністю добровільне, оскільки чинне законодавство жодним чином не зобов'язує до цього. Загалом спеціалісти виокремлюють точки зору спеціалісти відзначають чотири основних мотиви власників підприємств мережевих структур, що спонукають їх до визначення власної бізнес-діяльності, як групи компаній: бажання впорядкувати свої активи і представляти їх спільно; намагання отримати додаткову вигоду від синергії взаємодії; оптимізація управління і виокремлення управляючої компанії; бажання підвищити вартість власних активів через позиціонування їх як групи взаємодіючих компаній» [46, 70–71]. Динаміку фінансових результатів бізнес-груп і холдингів відображають дані в табл. 2.3. і рис. 2.4.

Таблиця 2.3

**Динаміка фінансової результативності холдингів та бізнес-груп
України в 2020–2022 рр.**

Холдинг/група	Чистий дохід, млн. грн.			Чистий прибуток, млн. грн.	
	2020 р.	2021 р.	Абсолютна зміна в 2022 р.	2021 р.	Абсолютна зміна в 2022 р.
1	2	3	4	5	6
Метінвест-холдинг	163968	166610	-1,59	-24072	2507
Нафтогаз України	112762	74412	51,54	-25096	-89954
Енергоринок	109406	90548	20,83	1672	22
ДТЕК	93622	91946	1,82	-37399	-19648
Кернел Груп	31116	19381	60,55	905	-230

1	2	3	4	5	6
Нібулон	11782	9262	27,21	-2006	-1950
Миронівський хлібпродукт	10763	8250	30,46	-5156	-6201
Рошен	10574	7220	46,46	1962	1592
Інтерпайт	7208	8199	-12,09	-2576	-2389
Авангард	5518	6617	-16,61	-3801	-424

Джерело: сформовано автором на основі даних [61].

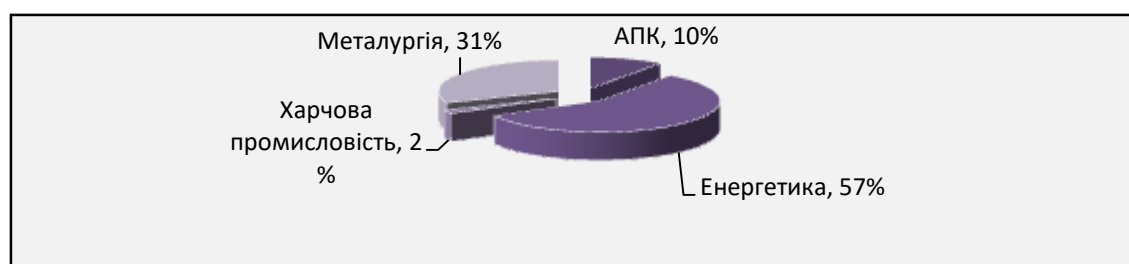

Рис. 2.4. Структурний розподіл холдингів/бізнес-груп України за видами економічної діяльності в 2022 р., %

Джерело: сформовано автором на основі [133].

Досвід господарювання свідчить, що підприємства мережевих структур в Україні найбільше зосереджені в АПК, харчовій промисловості, металургії (див. рис. 2.4). В таких умовах функціонування взаємодія підприємницьких структур залежить насамперед за якою ознакою відбувалось об'єднання: вертикальне (доповнення), горизонтальне (аналогії), змішане (інвестиційним).

Зауважимо, що підприємства мережевих структур також можуть об'єднуватися у бізнес-групу за ланцюгом створення вартості, тобто за принципом доповнення бізнес-процесів. У такому ланцюзі можуть бути задіяний виробничий, обслуговуючий та додатковий аспект. Підприємства мережевих структур можуть представляти весь ланцюг створення продукції або окремі ланки. Головна мета створення такої мережі компаній – отримання додаткових вигод у вигляді синергетичного ефекту, що утворюється за

взаємодії компаній. Формування підприємств мережових структур може здійснюватися за горизонтальним принципом, коли об'єднуються схожі компанії. Такий спосіб формування групи компаній найчастіше застосовують в умовах, коли суб'єкт господарювання сформував бізнес-модель та успішно працює на ринку, здійснює власну бізнес-діяльність в інші регіони. При цьому йдеться про своєрідне «тиражування» аналогічних компаній лише на різних ринках. Економічна ефективність створення таких підприємницьких структур забезпечується ефектом масштабу. В таких умовах створюються підрозділи, які виконують спільні функції діяльності: управління продуктовим портфелем, персоналом і маркетинг тощо. Близькими до такого принципу формування є франчайзингові мережі.

Підприємства мережових структур також формуються за змішаним принципом – приєднуються суб'єкти як доповнювальні, так і аналогічні один щодо одного. Такий сценарій може застосовуватися у разі, коли успішна горизонтальна побудована бізнес-група в певний момент вирішує, що результати власної діяльності можна істотно підвищити, якщо її розширити певними комплементарними компаніями. Наприклад, часто група компаній, що займається мережовим ритейлом одягу, доповнює свою групу підприємствами з його виробництва, або навпаки. Можливі варіанти, коли сформована вертикальна група підприємств мережових структур за ланцюгом вартості вирішила розширити власну бізнес-діяльність через тиражування своєї бізнес-моделі.

Досліджуючи особливості управління підприємств мережових структур України, зауважимо, що їх також розмежовують ступенем централізації управління, що може бути значно або незначно вираженим. Отже, підприємства мережових структур із значним ступенем централізації характеризуються наявністю спільної мети діяльності, яку формулює центр управління. Ним може бути як головна компанія, що формує таку групу, так і спеціально створена управляюча організація, яка виконує керівні функції. У групі із значним ступенем централізації компанії встановлюють спільні підприємницькі цілі,

здійснюють загальний фінансовий контроль, працюють на основі стандартів управлінського обліку та звітності. Діяльність підприємств мережових структур із значним ступенем централізації будується як єдиний бізнес-процес, де окремі компанії є його складовими. Взаємодія компаній може бути достатньо різною, але загалом їхня діяльність здійснюється на основі оптимізації управління загальним бізнес-процесом.

Проте часто для підприємств мережових структур характерний незначний ступінь централізації управління. Це можна пояснити різними причинами, основними з яких є такі: відсутність економічної доцільності; стадія формування бізнес-групи; рівень професіоналізму управлінської команди (невміння побудувати ефективно функціонуючу управлінську структуру); мотивація власників (купівля бізнес-діяльності з наміром перепродажу).

Підприємства мережових структур зі незначним ступенем централізації функціонують відособлено, кожне має власні управлінські стандарти та організаційну культуру. Так, управлінський центр не здійснює суттєво впливу на такі підприємницькі структури, а також не визначені чітко спільна мета та місія. При цьому такі структури, маючи спільного власника, як правило, передбачають з його боку здійснення спільного фінансового контролю. Це означає, що визначені стандарти, зокрема щодо фінансового управління, можуть загалом поширюватися на компанії мережі.

З практичної точки зору доведено, що «аналіз діяльності підприємств мережових структур в економіці України дає підстави стверджувати, що порівняно з розрізненими бізнесами групи компаній мають певні особливості, навіть якщо вони функціонують в одній сфері. Головна особливість визначається необхідністю встановлення певних обмежень в управлінні окремої компанії з метою узгодження її діяльності з інтересами інших учасників і групи загалом» [151]. Для того, щоб підприємства мережових структур мали можливість генерувати синергетичний ефект, компанії, що формують групу, незважаючи на формальну самостійність (наявність власних статутів, керівництва, рахунків у банках тощо), мають обмежувати операційну

самостійність. Неповна операційна самостійність компаній, поєднана зі статусом самостійного суб'єкта підприємництва, є основною управлінською особливістю таких підприємств. Межа операційної самостійності учасників визначається політикою керуючої компанії.

Також встановлено, що «інша важлива особливість функціонування підприємств мережевих структур – це необхідність налагодження гармонійної взаємодії між учасниками групи для ефективного досягнення цілей. Ефективно діючі підприємства мережевих структур формують свою підприємницьку модель як єдиний ланцюг бізнес-процесів» [151]. Мережеві компанії є складовими, зокрема коли мережева структура побудована за вертикальним принципом. Проте в горизонтальних і змішаних видах мережевих структур є окремі спільні ланки, діяльність в яких має бути узгодженою. Забезпечення цієї узгодженості, як засвідчує практика, є найскладнішим завданням і для керуючої компанії, і для окремих суб'єктів. Саме щодо питань у цих ланцюзі бізнес-процесу виникає найбільше ускладнень для керівництва. Складність у формуванні гармонійної взаємодії в системі підприємств мережевих структур можна пояснити різними причинами. Найпоширенішими серед них є такі: незадовільна організаційна розробка загального бізнес-процесу, відсутність стандартів, які регламентують його оптимальне забезпечення; проблеми комунікаційного характеру; різні стилі керівництва; недостатня поінформованість персоналу; різне розуміння загальних цілей діяльності мережевої структури, місця і ролі в мережевій системі; намагання першочергового задоволення власного інтересу; відсутність довіри.

Діяльність в підприємства мережевих структур характеризується також особливостями фінансових взаємовідносин його компаній. Оскільки в цих структурах один власник чи група власників, то фінансовий контроль у системі підприємства мережевої структури його учасники застосовують у всіх різновидах компаній. Найчастіше здійснюється через запровадження уніфікованої фінансової звітності, бюджетування, контролювання грошових потоків, вибору видів кредитування та банків-партнерів. Отже, керівництво

підприємств мережевих структур має юридичну самостійність, але у більшості випадків не формують і не реалізують самостійної фінансової політики.

Загалом для забезпечення ефективної діяльності підприємства мережевих структур, де бізнес-процеси матимуть ознаки єдності, узгодженості на загальну мету, де керуюча компанія має впровадити в мережі єдині корпоративні цінності та єдиний корпоративний (організаційний) стиль. Іноді це завдання можна вирішити змінивши певні посадові інструкції чи кадровий потенціал. Але часто воно є доволі складним, оскільки підприємства мережевих структур суттєво відрізняються цінностями, нормами та стилем. Особливо це виявляється, коли такі підприємства розташовані в географічно віддалених регіонах. Самі регіональні відмінності є основою різних організаційної культури, ментальності, традицій. Отже наявність єдиної корпоративної культури – це одна із основних ознак мережевих компаній.

Вищеописані особливості підтверджують, що однією з головних умов ефективної діяльності підприємств мережевих структур є вміння налагодити взаємовідносини. Тому керівництво підприємств мережевих структур повинно бути представлене високопрофесійними спеціалістами, які мають навички формування взаємовідносин. Топ-менеджмент насамперед має бути забезпечений фахівцями, які, усвідомлюючи важливість рентабельної діяльності мережі, одночасно розуміють необхідність узгодження та координації дій керівництва для досягнення спільних цілей групи. Вміння керівників підприємства мережевих структур домовлятися та йти на поступки є важливим підприємницьким ресурсом, без якого неможливо досягти успіху. У сучасних вітчизняних підприємницьких структурах цей ресурс є доволі дефіцитним, що створює складності в діяльності цих об'єднань.

Слід відзначити, що «аналіз виробничо-господарської діяльності підприємств України засвідчує, що поширення також набувають мережеві організаційні структури, до яких залучається велика кількість господарських суб'єктів, що не є пов'язаними між собою участю в капіталі один одного і не перебувають в умовах корпоративного підпорядкування. Такі організаційні

структури можуть бути оформлені юридично, але часто вони також є мережами не пов'язаних постійними юридичними відносинами підприємств зі стабільними чи динамічними зв'язками. В Україні переважають корпоративні торгові мережі, які формуються на засадах адміністративного управління і є ієрархічними централізованими структурами. За визначенням спеціалістів корпоративна торгова мережа – це сукупність бізнес-одиниць, основним видом діяльності яких є торгівля, що поєднані спільними зовнішніми та функціональними характеристиками, мають корпоративну стратегію розвитку, єдиний центр управління, який спрямовує їхню діяльність на одержання максимально можливого прибутку та реалізацію стратегічної мети й належить одному або кільком власникам. Як правило, це горизонтальні мережі, утворені з роздрібних магазинів. Проте сучасні торгові мережі намагаються розширити свою операційну діяльність і традиційну торгівлю доповнюють організацією власного виробництва та торгових марок. На основі проведеного опитування встановлено, що асортимент продукції власного виробництва становить більш ніж 400 найменувань і забезпечує 20% у загальному обсязі товарообороту супермаркету. Головними перевагами належності до мережі бізнес-одиниць, що реалізують продукцію власного виробництва, зростання прибутку від продажів за зниження витрат на закупівлю товарів, а також формування лояльності покупців» [167].

Зауважимо, що розвиток торгівлі підприємств мережевих структур держави є в прямій залежності від дрібної торгівельної діяльності. Так, пріоритетними регіонами реалізації роздрібною торгівлі підприємств мережевих структурах України є Київська і Дніпропетровська області, міста Харків, Одеса, Львів та Київ. Лідером за темпами розвитку торговельних мереж в Україні є м. Київ, що зумовлено вищим рівнем дохідності споживчої аудиторії.

Оборотність роздрібною торгівлі мережевих структур держави у 2022 р. відбулося зростання у порівняльних цінах на 18% порівняно з 2021 р. та становив 578,2 млрд. грн.

Обсяг обороту роздрібної торгівлі в мережевих структурах в Україні у січні 2022 р. проти аналогічного періоду 219 р. (у порівняльних цінах) також збільшився на 14,2% і становив 58,622 млрд грн. Проте зростання у Запорізькій – на 18,8%, до 2,83 млрд грн і у Вінницькій обл. – на 17,7%, до 1,7 млрд. грн. Оборот роздрібної торгівлі в 2022 р. проти 2021 р. зріс на 15,9% до 804,3 млрд грн. Ріст обороту роздрібної торгівлі України в січні 2022 р. проти січня 2021 р. становило 13,8% [160].

Як зазначалося торгову мережу можуть формувати різні види підприємств, зокрема вона може функціонувати як група компаній (як наприклад, група компаній «Фуршет»), як господарське об'єднання підприємств холдингового типу (Торгово-промисловий холдинг «Фоззі Груп») або як юридична особа в організаційно-правовій формі товариства (ТзОВ «АТБ-маркет», ТзОВ «Квіза-Трейд») тощо. Крім того, підприємства мережевих структур відрізняються за походженням, зокрема вони можуть бути іноземними, як мережа компаній «Ашан» та «Метро», або вітчизняними.

Доведено, що в оптовій торгівлі України мережеві компанії не отримали значного поширення, хоча винятком є ТзОВ «Метро Кеш Енд Керрі Україна», що пропонує оптові закупівлі для представників, ресторанно-готельного бізнесу, сервісних організацій, а також мережа «Fozzy Cash&Carry» і створила з цією метою для них власні торгові марки, зокрема ВТМ «EXTRA». Однак більшість великих торгових мереж представлена продовольчим ритейлом. У секторі легкої промисловості в Україні є торгові мережі «Спортмайстер» та «Антошка», які забезпечують продаж спеціалізованих сегментів товарів для заняття спортом та для дітей відповідно. Динаміку найбільших підприємств мережевих структур країни відображають дані табл. 2.4.

Зауважимо, що розвиток підприємств мережевих структур країни є доволі динамічним і відбувається під впливом різних факторів. В останній період в Україні торгівля підприємств мережевих структур відбувається із позиції зростання: відбувається зменшення стихійної торгівлі, збільшується кількість

мережових структур та гіпермаркетів, починають функціонувати представництва іноземних представників.

Таблиця 2.4

**Динаміка підприємств мережових структур України
за 2021–2022 рр.**

Компанія	Торгове льна мережа	Кількість бізнес- одиниць у мережі в 2022 р.	Чистий дохід, млн грн		Приріст доходу в 2022 р. порівняно з 2021 р., %	Чистий прибуток, млн грн	
			2021 р.	2022 р.		2021 р.	2022 р.
1	2	3	4	5	6	7	8
ТзОВ «Фоззі-Фуд»	АТБ	800	32453	38605	19	-286	2362
ТзОВ «Метро Кеш Енд Керрі Україна»	Сільпо	263	27409	35023	28	-406	-1406
Мережа торгівельних центрів «Епіцентр К»	METRO	23	8043	10174	27	-1969	-2001
Мережа «Auchan Groupe»	Епіцентр	43	19071	22707	19,06	379	1810
ТзОВ «Фудмережа»	Гіпермаркет Ашан	11	6666	8865	33	-291	-196
ТзОВ «Омега» (VARUS)	Велика кишеня	100	4004	6109	53	3	0
ПАТ «Фоззі Груп»	VARUS	59	2985	5415	81	-63	-68
Національна мережа «Експансія ТМ «Fozzy»	Фора	240	3973	5160	30	-39	-8
ТзОВ «Таврія Плюс»	Fozzy cash&carry	10	4449	5078	14,15	-200	-255
ТзОВ «ЕКО»	Космос	58	3969	4843	22,03	7	12
ТзОВ «Український ритейл»	ЕКО-маркет	114	3969	4760	20	-441	-338

Продовження табл. 2.4

1	2	3	4	5	6	7	8
ТзОВ «Група ритейлу України»	Брусничка	98	2889	3630	26	-115	-439
ТзОВ «Група ритейлу України»	Караван	8	1627	3302	103	-690	14
ТзОВ «Новус-Україна»	NOVUS	30	2323	3036	31	67	271
ТзОВ «Спортмастер Україна»	Спортмастер	25	1281	1320	3,06	-59	48
Концерн «Family Corporation Red Head»	Антошка	41	947	1048	10,64	-63	10

Джерело: сформовано автором на основі статистичних даних [46].

Проаналізувавши діяльність підприємств мережевих структур у сфері торгівлі країни, виокремимо основні особливості їхнього функціонування: «поряд із незначним скороченням мережі організацій-юридичних осіб продовжує розвиватися мережа роздрібної торгівлі та ресторанного господарства, яка належить фізичним особам-підприємцям; спостерігається стійка тенденція до зростання питомої ваги суб'єктів господарювання роздрібної торгівлі в загальному обсязі роздрібного товарообороту підприємств України; на сьогодні в державі функціонують підприємства торгівлі, де досі збереглися застарілі уявлення про ефективну структуру управління та організаційну культуру. Проте впродовж останніх років у багатьох підприємствах мережевих структур організаційна культура вдосконалювалася і тепер в їх діяльності спостерігаємо кардинальні зміни, починаючи від структури управління до манери спілкування з клієнтами» [180, с. 212].

Доведено, що для забезпечення ефективного функціонування підприємств мережевих структур країни необхідно передусім усунути бар'єри,

які гальмують розвиток цих підприємницьких структур, що є на сьогодні доволі складним завданням, оскільки передбачає реалізацію комплексу заходів не лише організаційно-управлінського, а й інституціонального характеру.

2.2. Ідентифікація аналітичних показників економічної безпеки підприємств мережевих структур: практичний механізм реалізації

У сучасних умовах турбулентності економічних процесів у сфері діяльності підприємств мережевих структур оцінні технології – це потужний засіб ефективного функціонування мережевих компаній, спрямованого на максимізацію прибутків і формування взаємовідносин між зацікавленими особами ведення бізнесу у системі мережевих структур. Зауважимо, що господарська діяльність підприємств мережевих структур залежить передусім від економічної безпеки країни. На сьогодні економічна безпека країни перебуває під загрозою, оскільки складові забезпечення економічної безпеки знаходяться в контексті небезпеки. Проблеми щодо забезпечення економічної безпеки виникають у кожній мережевій структурі тому числі й під час її функціонування в стабільному економічному середовищі. Однак комплекс цільових завдань, які при цьому слід вирішити, має істотну відмінність.

Фінансово-господарська діяльність мережевих структур у сучасних умовах виражається в трансформації сукупності ресурсів у кінцеву продукцію у формі товарів, робіт і послуг. Організація діяльності спрямована на застосування складної економічної системи, що охоплює безліч взаємозалежних елементів, для підвищення ефективності її функціонування. Основними завданнями для досягнення довгострокової мети діяльності підприємств мережевих структур є отримання прибутку, зменшення витрат, підвищення рентабельності виробництва й продуктивності праці тощо. Очевидно, що керівництву мережевих систем необхідні знання про те, як забезпечити

відповідну результативність усіх процесів, що відбуваються при функціонуванні цих підприємницьких структур.

Формуючи план забезпечення економічної безпеки підприємств мережових структур, необхідно виокремити її основні детермінанти й визначити відповідні показники, що дасть змогу оцінити потреби в ресурсах, часі й можливостях для підвищення рівня економічної безпеки [8, с. 52].

Основні ключові детермінанти економічної безпеки підприємств мережових структур, на нашу думку, доцільно виокремлювати з урахуванням рівнів її зміцнення. Для цього визначають макро-, мезо- і мікрорівень. Структуру ключових детермінант у системі економічної безпеки підприємств мережових структур подамо в табл. 2.5.

Таблиця 2.5

**Детермінанти економічної безпеки підприємств
мережових структур**

Рівень забезпечення економічної безпеки	Основні детермінанти	Рівень забезпечення економічної безпеки	Основні детермінанти
Мікрорівень	Фінансовий	Мезо-рівень	Галузевий
	Виробничий		Територіальний
	Інформаційний	Макро-рівень	Політичний
	Соціальний		Економічний
	Ресурсний (кадровий, сировинний)		Соціальний
	Інвестиційний		Технологічний
	Екологічний		Інституціональний
	Управлінський		
	Збутовий		

Джерело: сформовано автором на основі [68].

Дослідимо, що «вплив факторів на мікрорівень економічної безпеки за основними складовими і визначимо показники, що характеризують її динаміку. Фінансова складова економічної безпеки підприємств мережових структур

передбачає досягнення максимального рівня платоспроможності й ліквідності обігових коштів, оптимізацію структури капіталу, поліпшення якості планування й забезпечення фінансово-господарської діяльності. Виробнича складова економічної безпеки виражається в забезпеченні максимально ефективного використання виробничих фондів і підтримці необхідного рівня матеріально-технічної бази мережевої системи.

Інформаційна безпека підприємств мережевих структур забезпечується реалізацією реалізації комплексної програми забезпечення безпеки інформаційних ресурсів і формуванням економічно обґрунтованої технологічної системи захисту інформаційної системи. Соціальна складова економічної безпеки характеризує захищеність якісного стану соціальних відносин, що забезпечують розвиток мережевої системи» [21].

Ресурсна складова економічної безпеки відображає стан забезпечення стабільності постачання ресурсів та можливості їхнього подальше ефективного використання. Доведено, що «в умовах розвитку бізнес-діяльності, рівень забезпеченості ресурсами мережевих структур має зростати не менш як на 10% щорічно. Інвестиційна складова економічної безпеки визначає захищеність інвестиційного капіталу організації й готовність економічних систем створювати нові механізми реалізації інвестиційних процесів, руху фінансових потоків в інноваційні проєкти, а також страхування ризиків вкладень. Екологічна складова економічної безпеки підприємств мережевих структур забезпечує дотримання вимог до охорони праці й екологічних норм. Для забезпечення виконання цих вимог підприємницька структура має збільшувати витрати на охорону навколишнього середовища. Управлінська складова економічної безпеки обґрунтовує необхідність забезпечення підприємств мережевих структур висококваліфікованими кадрами, відповідальними за основні управлінські проєктні рішення. Для цих цілей необхідно підтримувати щорічне зростання видатків на утримання працівників не менш як на 10% і на забезпечення організації кваліфікованими кадрами з вищою освітою не менш як на 60%. Збутова складова економічної безпеки вказує на необхідність

забезпечення підприємств мережових структур у процесі їхнього функціонування відповідними каналами й ринками збуту. Для цих цілей необхідно підтримувати щорічне зростання витрат на рекламну діяльність не менш як на 10%. Важливою є диверсифікованість каналів збуту для мережевої системи, що означає залежність від певного каналу збуту, яка не має перевищувати 10%. Галузева складова економічної безпеки підприємств мережових структур відображає динаміку розвитку галузі загалом та її вплив на стан основних технологічних процесів. Для підтримки конкурентоспроможності й стабільного розвитку мережевої структури важливі такі показники, як коефіцієнт співвідношення рентабельності продажів до середньої рентабельності по галузі, величина зростання частки мережі в галузі. Територіальна складова економічної безпеки підприємств мережових структур вказує на стабільність розвитку сфери бізнесу й необхідність підтримки його конкурентоспроможності на місцевих, регіональних і міжнародних ринках. Стабільний розвиток забезпечується при щорічному збільшенні покриття місцевого ринку, зростання обсягів продажів регіональним і міжнародним клієнтам не менш як на 10%. Якщо показники економічної безпеки на мікро- і мезорівні безпосередньо залежать від діяльності підприємств мережових структур, для здійснення макроекономічного регулювання доводиться створювати відповідні резервні фонди. Політична складова економічної безпеки визначає вплив зовнішньополітичної кон'юнктури на стан галузі загалом» [69, с. 248].

На основі проведених досліджень доведено, що в економічній безпеці підприємств мережових структур значну роль відіграє системне оцінювання, оскільки ідентифікується як захищеність мережевої системи, тому необхідно визначити ступінь її захисту кількісному та якісному представленні, для чого застосовують спеціальні оцінні інструменти.

Комплексне оцінювання є науковий напрям, що досліджує теорію та методи організації процесу діагностики та принципи забезпечення оцінки. Виокремлюють економічне оцінювання (аналіз діяльності, що має за мету

вивчення тенденцій розвитку) та організаційне (система методів та методик організації досліджень, способи їхнього досягнення, виявлення проблем і вибору варіантів їхнього вирішення) [93, с. 73].

Доведено, що оцінювання системи економічної безпеки підприємства мережевих структур передбачає визначення ступеня захищеності потенціалу і тенденцій розвитку. З цієї позиції економічну безпеку підприємства мережевих структур визначають як захищеність потенціалу від негативної дії факторів, загроз, а також здатність суб'єкта до протидії.

Практики відзначають основні методичні підходи до оцінювання економічної безпеки підприємств мережевих структур, які мають особливості щодо методів розрахунку, критеріїв безпеки, практичної складової. Здійснемо їх аналіз.

Встановлено, що «перший підхід – індикаторний, згідно якого рівень безпеки мережевої компанії формується на основі системи індикаторів. Індикаторами є кількісні та якісні величини, які характеризують граничні значення різних функціональних показників. Методика оцінювання економічної безпеки суб'єктів господарювання ґрунтується на порівнянні фактичних показників діяльності підприємств зі встановленими значеннями індикаторів. На основі отриманих показників можна зробити висновок про рівень економічної безпеки суб'єкта господарювання» [102].

Обґрунтовано, що «другий підхід – економіко-математичний. М. Копитко пропонує методика визначення рівня безпеки функціонування мережевої структури на підставі розрахунку критерію (інтегрального показника) економічної безпеки підприємств мережевих структур» [107].

Науковці даної школи вважають, що вплив усіх факторів на економічну безпеку підприємства мережевих структур представляється щодо зміни показників діяльності. Отже, рівень економічної безпеки підприємства мережевих структур $P_{екб}$ можна виразити через функцію з багатьма змінними:

$$P_{екб} = F(X_i) = b_1 f(x_1) + b_2 f(x_2) + \dots + b_n f(x_n), \quad (2.1)$$

де x_1, x_2, \dots, x_n – основні показники діяльності підприємства мережевих структур; $f(x_1), f(x_2), \dots, f(x_n)$ – локальні функції залежності рівня економічної безпеки від відповідних показників діяльності підприємства мережевих структур; b_1, b_2, \dots, b_n – питома вага значущості кожного показника для економічної безпеки підприємства мережевих структур ($\sum b_i = 1$); n – кількість показників [109].

Третій підхід – ресурсно-функціональний, який передбачає визначати рівень економічної безпеки на основі оцінювання ступеня використання ресурсів підприємств мережевих структур в контексті наявних функціональних складових. При цьому як корпоративні ресурси використовуються ресурси капіталу (акціонерний та фінансовий капітал), персоналу, інформації й технологій, техніки та обладнання, прав (патенти, ліцензії та квоти на використання земель) [32].

Зазначимо, що комплексне оцінювання та планування, виконуючи загальнонаукові функції, набуватимуть специфічних ознак відповідно до особливостей, властивих мережевим структурам різної специфіки діяльності.

Для визначення рівня економічної безпеки підприємств мережевих структур виокремомо граничні значення показників:

- стабільний (С) – значення граничних показників перебувають у межах норми;
- передкризовий (ПК) – наявні відхилення, що характеризують зміну (зменшення) значення деяких показників;
- кризовий (К) – значне зниження значень показників;
- критичний (КР) – показники набувають значень, що нижчі від граничних.

На основі аналізу досліджень зарубіжних і вітчизняних науковців та

авторських розробок з урахуванням загальносвітових тенденцій і середньостатистичних показників у табл. 2.6 визначено граничні значення детермінант у системі економічної безпеки підприємств мережевих структур [35].

Таблиця 2.6

Граничні значення детермінантів у системі економічної безпеки підприємств мережевих структур

Детермінанти	Показники	С	ПК	К	КР
1	2	3	4	5	6
<i>Граничні значення детермінантів у системі економічної безпеки підприємств мережевих структур</i>					
Фінансовий	Коефіцієнт поточної ліквідності	$1,5 \leq$	(1,5; 1,3]	(1,3; 1,0]	$<1,0$
		$\leq 2,5$	(2,5; 2,7]	(2,7; 2,9]	$>2,9$
	Коефіцієнт загальної платоспроможності	≥ 2	$2 \leq <1,5$	$1,5 \leq <1$	<1
	Рентабельність продажів, %	≥ 15	(15; 10]	(10; 55]	<5
Виробничий	Коефіцієнт зношування	$\leq 0,5$	(0,5; 0,7]	(0,7; 0,9]	$>0,9$
	Фондовіддача	≥ 3	(3; 2]	(2; 1]	<1
	Темп росту середньорічної вартості основних фондів, %	≥ 110	(110; 100]	(100; 90]	<90
Інформаційний	Темп зростання обсягу необхідних видатків на захист інформації, %	≥ 110	(110; 100]	(100; 90]	<90
	Коефіцієнт інформаційної озброєності, %	≥ 20	(20; 15]	(15; 10]	<10
	Коефіцієнт захисту інформації, %	≥ 20	(20; 15]	(15; 10]	<10
Соціальний	Темп зростання обсягу рівня середньої заробітної плати, %	≥ 110	(110; 100]	(100; 90]	<90
	Плинність кадрів, %	≤ 5	(5; 7]	(7; 10]	>10
	Частка працівників із вищою освітою, %	≥ 60	(60; 45]	(45; 30]	<30
Ресурсний	Рівень забезпеченості ресурсами підприємства, %	≥ 110	(110; 100]	(100; 90]	<90
	Темп зростання матеріаломісткості, %	<90	[90; 100)	[100; 110)	≥ 110
	Темп зростання рентабельності персоналу, %	≥ 110	(110; 100]	(100; 90]	<90
Інвестиційний	Темп зростання капітальних вкладень, %	≥ 110	(110; 100]	(100; 90]	<90
	Коефіцієнт інвестування	$\geq 0,4$	(0,4; 0,3]	(0,3; 0,2]	$<0,2$
	Коефіцієнт інвестиційної активності	$\geq 0,6$	(0,6; 0,4]	(0,4; 0,2]	$<0,2$

Продовження табл. 2.6

1	2	3	4	5	6
<i>Екологічний</i>	Темп зростання витрат на охорону навколишнього середовища, %	≥ 110	(110; 100]	(100; 90]	<90
	Темп зростання витрат на безпеку, %	≥ 110	(110; 100]	(100; 90]	<90
	Темп зростання витрат на охорону праці, %	≥ 110	(110; 100]	(100; 90]	<90
<i>Управлінський</i>	Темп зростання видатків на утримання співробітників, %	≥ 110	(110; 100]	(100; 90]	<90
	Частка працівників з досвідом роботи більш як 5 років, %	≥ 80	(80; 65]	(65; 50]	<50
	Частка працівників із вищою освітою, %	≥ 60	(60; 45]	(45; 30]	<30
<i>Збутовий</i>	Темп росту видатків на рекламу, %	≥ 110	(110; 100]	(100; 90]	<90
	Залежність від певного каналу збуту, %	≥ 10	(10; 15]	(15; 20]	<25
	Темп зростання обсягу продажів згідно існуючими каналами збуту, %	≥ 110	(110; 100]	(100; 90]	<90
<i>Граничні значення детермінантів у системі економічної безпеки підприємств мережесих структур на мезорівні</i>					
<i>Галузевий</i>	Співвідношення рентабельності продажів до середньої рентабельності по галузі, %	≥ 110	(110; 100]	(100; 90]	<90
	Темп зростання частки організації в галузі, %	≥ 110	(110; 100]	(100; 90]	<90
	Темп зростання інвестицій у розробку галузі, %	≥ 110	(110; 100]	(100; 90]	<90
<i>Територіальний</i>	Темп зростання покриття місцевого ринку, %	≥ 110	(110; 100]	(100; 90]	<90
	Темп зростання обсягу продажів регіональним клієнтам, %	≥ 110	(110; 100]	(100; 90]	<90
	Темп зростання обсягу продажів закордонним клієнтам, %	≥ 110	(110; 100]	(100; 90]	<90
<i>Граничні значення детермінантів у системі економічної безпеки підприємств мережесих структур на макрорівні</i>					
<i>Політичний</i>	Темп зростання експорту нафти й газу, %	≥ 110	(110; 100]	(100; 90]	<90
	Темп зростання інвестицій, %	≥ 110	(110; 100]	(100; 90]	<90
	Темп зростання ціни на продукцію, %	≥ 110	(110; 100]	(100; 90]	<90
<i>Економічний</i>	Рівень інфляції за рік, % (<i>I_{інф}</i>)	≤ 5	≤ 8	≤ 11	> 11
	Темп зростання середньорічного курсу	≤ 110	(110; 130]	(130; 150]	> 150
	Індекс споживчих цін, %	≥ 100	(100; 95]	(95; 90]	<90

1	2	3	4	5	6
<i>Соціальний</i>	Співвідношення середньої заробітної плати мережевої структури до середньої заробітної плати по галузі	$\geq 0,8$	(0,8; 0,6]	(0,6; 0,4]	$< 0,4$
	Рівень зайнятості в Україні, %	≥ 70	(70; 65]	(65; 60]	< 60
	Плинність кадрів у галузі, %	≤ 15	(15; 20]	(20; 25]	> 25
<i>Технологічний</i>	Частка витрат на НДДКР у ВВП країни, %	≥ 2	(2; 1,5]	(1,5; 1]	< 1
	Коефіцієнт відновлення основних фондів, %	≥ 10	(10; 7]	(5; 7]	< 5
	Темп зростання витрат на технологічні інновації в Україні, %	≥ 110	(110; 100]	(100; 90]	< 90
<i>Інституційно-нальний</i>	Темп зростання податкового навантаження, %	≤ 105	(105; 110]	(110; 115]	> 115
	Темп зростання НДДКР, %	≤ 105	(105; 107,5]	(107,5; 110]	> 110
	Ставка рефінансування, %	≤ 8	(8; 10]	(10; 12]	> 12

Джерело: сформовано автором на основі [67].

Загалом отримані результати дають змогу оцінити загрози, пов'язані з негативними тенденціями на макрорівні, що забезпечуватиме безперебійне функціонування, суб'єкта господарювання й розробити заходи для підвищення рівня економічної безпеки у системі підприємств мережевих структур. За вищеприписаною методикою можна імплементувати процес забезпечення економічної безпеки підприємств мережевих структур в контексті виявлення загроз та оцінювання до проєктного підходу на основі методів оптимізації, що дасть змогу використовувати переваги останнього для організації такої діяльності. Таким чином, головним етапом забезпечення економічної безпеки підприємств мережевих структур є представлення плану, що відображає детермінанти й показники їхньої безпеки з метою ідентифікації наявних ресурсних компонент, часу й перспективних векторів зміцнення економічної безпеки мережевих структур.

Забезпечити високий рівень захищеності ресурсних компонент підприємств мережевих структур на основі досягнення стратегічних орієнтирів

надасть можливість досягнути високий рівень економічної безпеки за такими напрямками:

- забезпечити платоспроможність й фінансову стабільність мережевої системи;
- підтримка конкурентоспроможності рівня їхньої продукції та її конкурентного статусу на ринку;
- розвиток техніко-технологічного й інноваційного потенціалу;
- удосконалення організаційної структури як адекватної реакції на зміну й ускладнення впливів зовнішнього середовища;
- підвищення рівня правової захищеності;
- забезпечення захисту трудових, матеріальних, фінансових і комерційних ресурсів [57, с. 135].

Наукові дослідження підтверджують, що у процесі формування стратегії забезпечення економічної безпеки підприємств мережевих структур необхідно вивчати не тільки основні напрямки їхньої діяльності, а й провести аналіз джерел виникнення загроз, класифікувати їх за ознаками об'єктивності або суб'єктивності негативного впливу, визначити комплекс орієнтирів протидії загроз економічній безпеці, провести оцінювання їхньої вартості й ефективності.

Стратегічний аналіз загроз економічній безпеці підприємств мережевих структур базується на визначенні об'єктів, на які впливають загрози, а також їхніх специфічних особливостей. Впливу загрозам піддаються як мережеві структури загалом, так і їхні окремі структурні підрозділи. Під впливом загроз можуть ускладнюватися кількісні та якісні показники майна підприємницьких структур. Зміна стану зовнішнього середовища також може загрожувати окремим видам підприємницької діяльності підприємств мережевих структур.

Оцінювання рівнів загроз та обсягів реальних або можливих втрат від їхнього впливу на мережеву структуру здійснюється з використанням кількісних і якісних критеріїв економічної безпеки. Якщо розглядати сталий розвиток підприємств мережевих структур як базову умову забезпечення їхньої

економічної безпеки, то найважливішим критерієм безпеки є можливість одержання мережевою системою прибутку від результатів діяльності протягом періоду реалізації стратегії. Оцінювання прибутку та його запланованої динаміки, формуючи узагальнюючий результат оцінювання економічної безпеки підприємств мережевих структур, пов'язано з іншими критеріями безпеки, що дасть змогу оцінити рівні безпеки ресурсного потенціалу, ефективність його використання, конкурентні позиції корпорації в зовнішньому середовищі.

Система показників, що відповідають критеріям економічної безпеки підприємств мережевих структур, представлена у вигляді груп виробничих, фінансових і соціальних показників (табл. 2.7, дані розроблено на основі [80]).

Таблиця 2.7

Показники економічної безпеки підприємств мережевих структур

Основні	Складові показники
1	2
Виробничі:	– динаміка проведення (зростання, спадання, стабільне становище, темпи зміни)
	– реальний рівень завантаження виробничих потужностей
	– частка НДДКР (науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи) у загальному обсязі робіт
	– частка інновації у загальному обсязі НДДКР
	– темп відновлення основних виробничих фондів (реновації)
	– стабільність виробничого процесу (ритмічність, рівень завантаженості протягом певного періоду)
	– питома вага проведення у ВВП (для особливо великих підприємств-монополістів)
	– оцінювання конкурентоспроможності продукції
	– вікова структура й технічний ресурс устаткування
Фінансові:	– обсяг «портфеля» замовлень (загальний обсяг передбачуваних продажів)
	– фактичний і необхідний обсяг інвестицій (для підтримки й розвитку наявного потенціалу)
	– рівень інноваційної активності (обсяг інвестицій у нововведення)
	– рівень рентабельності проведення
	– фондоддача (капіталомісткість) проведення
	– прострочена заборгованість (дебіторська й кредиторська)
	– частка забезпеченості власними джерелами фінансування обігових коштів, матеріалів, енергоносіїв для проведення

Продовження табл. 2.7

1	2
Соціальні:	– рівень оплати праці щодо середнього показника у галузі або економіці загалом
	– рівень заборгованості по зарплаті
	– втрати робочого часу
	– структура кадрового потенціалу (вікова, кваліфікаційна)

Джерело: сформовано автором на основі [80].

Аналіз стану й динаміки забезпечення економічної безпеки підприємств мережових структур впроваджується шляхом порівняльних характеристик фактичних і граничних значень показників (індикаторів) економічної безпеки, що надає результатам аналізування кількісну визначеність.

Діагностика механізму зміцнення економічної безпеки підприємств мережових структур із застосуванням граничних значень показників може здійснюватися за таким алгоритмом:

- розроблення та формування переліку показників економічної безпеки в стратегічному плані мережової структури;
- порівняльна характеристика та аналізування фактичних показників економічної безпеки, наявних у переліку, з їхніми плановими значеннями;
- ідентифікація негативних відхилень фактичних показників від планових;
- порівняльна характеристика негативних значень окремих показників із граничними значеннями економічної безпеки;
- ранжування фактичних рівнів загроз на основі граничних значень і визначення комплексного (загального) рівня загроз економічній безпеці підприємств мережових структур [79, с. 40].

У ході доведення загального рівня загроз економічній безпеці з використанням методу порівняння фактичних і граничних значень показників підприємства мережових структур у процесі розвитку можуть перебувати на етапах стабільного, передкризового, кризового й критичного стану діяльності.

Відмінність стратегій зміцнення економічної безпеки підприємств мережевих структур визначає відмінності в забезпеченні комплексі завдань, вирішення яких є необхідним для отримання стратегічних векторів. Виокремимо такі типи стратегічних векторів і завдань, що визначають спрямованість досягнення стратегій забезпечення економічної безпеки підприємств мережевих структур:

- цілі та комплекс завдань прогнозування впливу майбутніх загроз і формування заходів для превентивної протидії таким загрозам;
- цілі та завдання своєчасного виявлення дії загроз, оцінювання втрат від дії певної загрози, визначення витрат на її ліквідацію;
- цілі та комплекс завдань визначення способів компенсації втрат від загроз мережевою структурою впровадження нових ефективних, рентабельних видів діяльності [86, с. 12].

Стратегія забезпечення економічної безпеки підприємств мережевих структур орієнтована на протидію загрозам на основі застосування програми заходів щодо запобігання їхньому виникненню суб'єктам управління мережі, заснованої на прогнозуванні очікуваних змін у зовнішньому й внутрішньому середовищах підприємницької структури. Зазначимо, що результативність такої стратегії безпосередньо залежить від, яку методику прогнозування використовує підприємство мережевих структур. Значна кількість методик прогнозування ринкової кон'юнктури, динаміки пропозиції та попиту на продукцію, доходів і рентабельності заснована на методах екстраполяції, що дають змогу проектувати минулі тенденції зміни прогнозованих показників на майбутнє. Недоліком екстраполяційних методів для прогнозування можливості виникнення загроз економічній безпеці підприємств мережевих структур є те, що в динаміці тенденцій розвитку, аналізованої за минулі періоди, ознаки «дискретних відхилень», як правило, поглинаються «нормальними статистичними коливаннями», що відбуваються в межах існуючої й аналізованої тенденцій розвитку того або іншого процесу [94]. Таким чином, екстраполяція минулих тенденцій на майбутнє приховує в результатах прогнозу «слабкі

сигнали» загроз економічній безпеці. Для усунення цього недоліку методів екстраполяційного прогнозування у системі стратегічного менеджменту застосовують також методи неекстраполяційного прогнозування загроз економічній безпеці підприємств мережевих структур, що охоплюють прогнозування дискретних змін розвитку технологічних засобів, зміну технологічних платформ та укладів. Структурне економічне прогнозування й прогнозні сценарії передбачають виявлення в майбутніх перспектив підприємств мережевих структур дискретних відхилень стратегічного характеру.

При застосуванні неекстраполяційних методів прогнозування важливе значення має засіб прогнозування. Він має бути достатнім не тільки для того, щоб здійснити прогноз, обробити його результати, а й для реалізації початкового етапу, що запобігає виникненню моменту реального впливу загроз на економічну безпеку підприємств мережевих структур.

Вразливим місцем у процесі застосування методів прогнозування загроз економічній безпеці є наявність затримки у реалізації превентивних заходів протидії загроз, пов'язаної з перевіркою керівництвом підприємств мережевих структур висновків прогнозів [88].

Стратегія забезпечення економічної безпеки підприємств мережевих структур, спрямована на формування й реалізацію програми заходів щодо протидії загрозам, що реально відбулися, і усунення економічного збитку у діяльності мережевої системи, є найпоширенішим видом стратегії економічної безпеки, що використовує сучасний менеджмент мережевих структур. Застосування такого виду стратегії визначено потребою реагувати на загрозу після того, як вона перетворилася на подію, що відбулася, а її розміри продовжують збільшуватися.

Вищеописана стратегія економічної безпеки сформована на основі концепції І. Ансоффа про характерні особливості, що визначають економічну сутність загроз підприємством мережевих структур, які можуть виникнути та дають змогу встановити загальний обсяг втрат від дії таких загроз. Зауважимо,

І. Ансофф, аналізуючи вплив загрози на діяльність підприємства мережевих структур і визначаючи види заходів для протидії, об'єктом, на який негативно впливає така загроза, обирає суб'єкта господарювання мережевих структур, що успішно функціонує у ринковому середовищі. Таким чином, спеціально акцентується на ситуації: коли навіть успішно функціонуюча компанія не застрахована від впливу загрози, сутність якої має об'єктивний характер. Такий підхід до дослідження загроз обґрунтовує необхідність формування стратегії зміцнення економічної безпеки підприємства як обов'язкової складової його функціонування.

За цією стратегією визначено, що для успішно функціонуючих підприємств мережевих структур основним джерелом виникнення загроз є зниження попиту на продукцію, вироблену в мережі. Через значні розміри структур й масштаби діяльності часто менеджмент таких підприємств не встигає вчасно відреагувати на негативні зміни в зовнішньому середовищі й вплинути на виробництво продукції, що не користується попитом на ринку. Крім цього, вчасно не розпізнавши «слабких сигналів виникнення загрози», менеджмент підприємства мережевих структур, особливо нижніх і середніх рівнів управління, вважаючи такі «слабкі сигнали» нормальними коливаннями у процесі поточної діяльності, продовжує посилювати традиційні заходи управління, водночас активізуючи створення «неліквідних активів».

Загальні втрати підприємств мережевих структур від загроз є сумою двох потоків різних витрат: витрат від продовження нерентабельної діяльності та витрат, які мережева структура здійснює для ліквідації такої нерентабельності. Важливим фактором, що впливає на реалізацію цього типу стратегії забезпечення економічної безпеки, є фактор часу: раніше вжиті заходи щодо протидії загрозам, визначають загальну величину витрат від їхнього виникнення та витрат на ліквідацію наслідків.

2.3. Оцінювання та моніторинг впливу загроз економічній безпеці підприємств в контексті застосування мережевого модулювання

В умовах турбулентності економічних процесів дослідження впливу загроз на економічну безпеку підприємств набуває значного актуалітету. Оскільки зміцнення економічної безпеки підприємств мережевих структур є основним вектором функціонування кожного суб'єкта господарювання в сучасному середовищі.

На сьогодні день сутністю забезпечення економічної безпеки підприємств мережевих структур є формування відповідних профілактичних заходів щодо протидії загроз економічним системам. Встановлено, що процес управління економічною безпекою підприємства мережевих структур формується на основі аналізування інформаційної компоненти внутрішнього стану суб'єкта господарювання, а також кон'юнктуру зовнішніх факторів.

Аналіз зовнішніх факторів впливу підтверджує, що на кожен мережеву структуру тією чи іншою мірою впливає безліч небезпек, викликів і загроз. При цьому кількість несприятливих факторів щораз збільшується, формуючи відповідні засади розвитку для економічних систем. В умовах, що склалися, керівникам необхідно бути готовими до будь-яких викликів і вміти протидіяти загрозам, а також імплементувати відповідні заходи. Тільки забезпечивши необхідний мінімальний рівень економічної безпеки, можна вирішувати проблемні завдання розвитку бізнесу й підвищити рівень ефективного функціонування підприємства. Таким чином, кожній підприємницькій мережі слід мати певний «запас міцності» економічної системи на випадок реалізації деяких загроз економічній безпеці для забезпечення неперервної господарської діяльності й підтримки подальшого розвитку.

Слід відзначити, що «у теорії економічної безпеки значна увага приділяється класифікації загроз економічній безпеці. Погоджуючись із концептуальним поділом загроз на зовнішні й внутрішні, зроблено висновок, що велика кількість класифікаційних ознак не дає можливості отримувати кількісні

показники для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. З метою виявлення загроз економічній безпеці розроблена методика на основі потрійної Prt-моделі (збиток, час, імовірність) ранжування загроз. Методика містить п'ять етапів:

- 1) ранжирування загроз за основними ознаками;
- 2) групування загроз за типами;
- 3) виокремлення пріоритетних напрямків проєктних рішень;
- 4) формування Prt-матриці загроз;
- 5) виокремлення основних загроз економічній безпеці підприємств мережевих структур [14].

Отже, поняттям «загроза» трактуватимемо як постійно існуючу об'єктивну реальність, потенційно спрямовану на порушення властивостей (об'єкта) системи, рівень небезпеки якої не залежить від зусиль, спрямованих на забезпечення безпеки. Визначимо основні кількісні показники загроз із можливістю їхнього ранжування від 1 до 3 балів: 1) величина можливого збитку (P); 2) очікуваний час реалізації загрози (R); 3) імовірність настання загрози (T). Складемо відповідну PRT-матрицю загроз економічній безпеці підприємств мережевих структур» [28]. (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

**PRT-матриця загроз економічній безпеці підприємств
мережевих структур**

Показник Бали	1	2	3
Збиток (P)	незначний	середній	значний
Імовірність (R)	низька	середня	висока
Час (T)	тривалий	середній	короткий

Джерело: сформовано автором на основі [14].

Таким чином ідентифіковано такі основні класифікаційні ознаки загроз економічній безпеці підприємств мережевих структур:

«1) потенційна величина збитку, залежно від значення показника якої виокремлюю такі види загроз: незначні; середні (істотні) загрози; значні загрози;

2) ступінь імовірності настання загрози економічній безпеці підприємства мережеских структур, за яким можна визначити такі види загроз: малоімовірні загрози; імовірні загрози; достатньо ймовірні загрози;

3) час реалізації загрози економічній безпеці підприємства мережеских структур, відповідно до якого загрози можна розподілити на такі види: безпосередні (короткотривалий проміжок часу); відносно близькі загрози; довготривалі, що не передбачаються поточним бюджетом.

Відповідно до отриманих даних, зобразимо графічно (рис. 2.5) розподіл загроз економічній безпеці підприємств мережеских структур і згрупуємо їх за 9 основними типами. Залежно від розташування квадрата загроз присвоїмо їм відповідний ранг: 1 – «дуже низький»; 2–3 – «низький»; 4–6 – «середній»; 7–8 – «високий»; 9 – «дуже високий» [11].

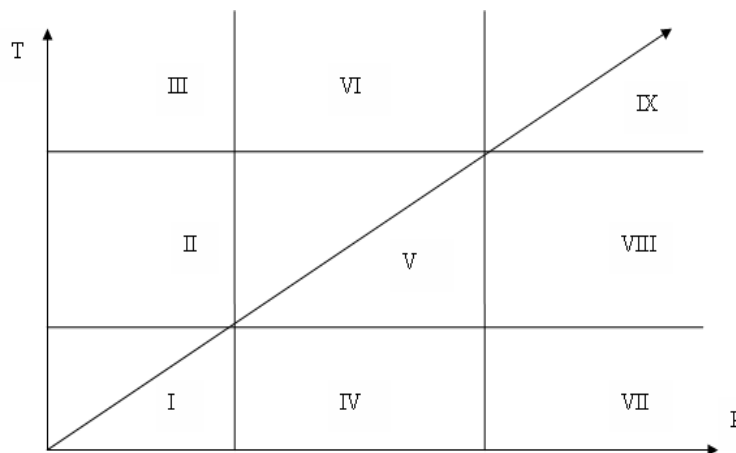

Рис. 2.5. Квадрат розподілу загроз економічній безпеці підприємств мережеских структур

Джерело: сформовано автором

Так, доведено, що «для отриманих типів загроз розробимо основні заходи протидії відповідно до пріоритетів і проведемо корегування за ступенем імовірності їхнього настання. Отримані результати подамо в табл. 2.9» [10].

Таблиця 2.9

**Порядок реалізації заходів протидії загрозам економічній безпеці
підприємств мережевих структур**

Сектор	Рівень загрози	Заходи для протидії загрозам із різним ступенем імовірності настання (R) та черговість їхньої реалізації		
		Низький	Середній	Високий
9	Дуже високий (ДВ)	3	2	1
8	Високий (В)	4	3	2
7	Високий (В)	5	4	3
6	Середній (С)	6	5	4
5	Середній (С)	7	6	5
4	Середній (С)	8	7	6
3	Низький (Н)	9	8	7
2	Низький (Н)	10	9	8
1	Дуже низький (ДН)	11	10	9

Джерело: сформовано автором

Встановлено, що «у табл. 2.9 подано дані про можливу черговість реагування на певні види загроз відповідно до основних проектних рішень – обмеження за часом і бюджетом. Таким чином, спочатку реалізуються заходи на достатньо ймовірні загрози з дуже високим рівнем, далі за наявності достатніх бюджету й часу – ймовірні загрози з дуже високим рівнем і достатньо ймовірні з високим рівнем, останніми – малоімовірні з дуже низьким рівнем. Пропонована методика дає змогу здійснювати моніторинг та протидіяти загрозам економічній безпеці підприємств мережевих структур з урахуванням фінансових і часових обмежень, а також ранжування їх на основі класифікаційних ознак, таких як величина потенційного збитку, час настання, ймовірність виникнення» [10].

Розглянемо можливі загрози економічній безпеці ТзОВ «Сільпо-Фуд» на мікро- та макрорівні відповідно до сформованої системи основних детермінант. Отримані результати подано у табл. 2.10–2.11.

Таблиця 2.10

Загрози економічній безпеці ТзОВ «Сільпо-Фуд» на мікрорівні

Детермінант	Показники	Загрози ЕБ
Фінансовий	Коефіцієнт поточної ліквідності	Несвоєчасне виконання фінансових зобов'язань; зниження рентабельності продажів
	Коефіцієнт загальної платоспроможності	
	Рентабельність продажів, %	
Виробничий	Коефіцієнт зношення основних фондів	Зменшення ефективності діяльності; зниження якості продукції
	Фондовіддача	
	Темп зростання середньорічної вартості основних фондів, %	
Інформаційний	Темп зростання необхідних витрат на захист інформації, %	Одержання збитку внаслідок конфіденційності інформації; зниження конкурентоспроможності
	Коефіцієнт інформаційної озброєності, %	
	Коефіцієнт захисту інформації, %	
Соціальний	Темп зростання рівня середньої заробітної плати, %	Зменшення ефективності діяльності; зниження якості продукції; несвоєчасне виконання зобов'язань;
	Плинність кадрів, %	
	Частка працівників з вищою освітою, %	
Ресурсний	Рівень забезпеченості ресурсами організації, %	Зменшення ефективності діяльності; зниження якості продукції; несвоєчасне виконання зобов'язань;
	Темп зростання матеріаловіддачі, %	
	Темп зростання рентабельності персоналу, %	
Інвестиційний	Темп зростання капітальних витрат	Зниження темпів інвестиційної активності
	Коефіцієнт інвестування	
	Коефіцієнт інвестиційної активності	
Екологічний	Темп зростання витрат на охорону навколишнього середовища, %	Штрафні санкції за порушення законодавства та витрати на усунення завданого збитку
	Темп росту витрат на промислову безпеку, %	
	Темп росту витрат на охорону праці, %	
Управлінський	Темп зростання витрат на утримання працівників	Зниження ефективності діяльності; зниження якості продукції
	Частка працівників з досвідом роботи більше як 5 років, %	
	Частка працівників із профільною вищою освітою, %	Зниження конкурентоспроможності
Збутовий	Темп зростання витрат на рекламу, %	Зниження конкурентоспроможності; втрата ринків збуту; зменшення рентабельності продажів
	Залежність від певного каналу збуту, %	
	Темп зростання продажів за існуючими каналами збуту, %	

Джерело: сформовано автором

Таблиця 2.11

Загрози економічної безпеки ТзОВ «Сільпо-Фуд» на макрорівні

Детермінант	Показники	Загрози ЕБ
<i>Політичний</i>	Темп зростання експорту нафти й газу, %	Зниження конкурентоспроможності; зменшення темпів виробництва
	Темп зростання інвестицій для реалізації,	
	Темп зростання ціни на продукцію, %	
<i>Економічний</i>	Рівень інфляції за рік, % (<i>Інф</i>)	Зниження обсягів реалізації; зниження рентабельності продажів
	Темп зростання середньорічного курсу валюти, %	
	Індекс споживчих цін, %	
<i>Соціальний</i>	Відношення середньої заробітної плати мережевої структури до середньої заробітній плати по галузі	Зниження забезпеченості підприємств мережевих структур кадровими ресурсами
	Рівень зайнятості, %	
	Плинність кадрів по галузі, %	
<i>Технологічний</i>	Частка витрат на НДДКР до ВВП, %	Зниження конкурентоспроможності
	Коефіцієнт оновлення основних фондів, %	
	Темп зростання витрат на технологічні інновації, %	
<i>Інституціональний</i>	Темп зростання податкового	Зменшення обсягів реалізації; зниження рентабельності продаж; обмеження доступності кредитних ресурсів
	Темп зростання НДДКР, %	
	Ставка рефінансування, %	

Джерело: сформовано автором

Для проведення оцінки загроз економічній безпеці підприємств мережевих структур (U_i) ТзОВ «Сільпо-Фуд» представимо PRT-матрицю в контексті методу експертних оцінок.

Слід відзначити, що «максимальний потенційний рівень збитку від настання загрози оцінимо 1 балом, середній – 2 бали, мінімальний – 3 бали. Прогнозований час настання загрози в короткостроковій перспективі оцінимо 1 балом, середньострокової – 2 балами, довгострокової – 3 балами. Відповідно обраної методології (див. табл. 2.12), проведемо ранжування загрози за порядком реалізації заходів протидії.

При оцінюванні загроз економічній безпеці підприємств мережевих структур основний акцент зроблено на величині можливого збитку (P) й очікуваному часі реалізації загрози (T), показник співвідношення яких

характеризує «рівень загрози». Залежно від чисельних значень бальних оцінок параметрів P та T , рівень загроз визначається одним з п'яти вище зазначених показників. У табл. 2.12 подано результати апробації запропонованого підходу, що економічну безпеку виробничо-господарської діяльності» [11].

Таблиця 2.12

**PRT-матриця загроз економічній безпеці підприємства
мережевих структур ТзОВ «Сільпо-Фуд»**

№	Загрози	Збитки (Z)	Час (T)	Рівень загрози	Ймовірність (P)
U_1	Отримання збитків внаслідок втрат	1	1	ДВ	1
U_2	Зниження конкурентоспроможності	1	1	ДВ	1
U_3	Зменшення виручки від реалізації продажів	1	1	ДВ	2
U_4	Зниження рентабельності продажів	1	2	В	2
U_5	Зменшення темпів виробництва	1	2	В	2
U_6	Невчасність виконання визначених завдань	3	1	С	2
U_7	Невчасність виконання визначених завдань	3	1	С	2
U_8	Зменшення ефективності	2	2	С	2
U_9	Зниження забезпечення мережевої системи кадровим потенціалом	2	2	С	2
U_{10}	Втрата ринків збуту	1	3	С	3
U_{11}	Зниження доступності кредитних ресурсів	2	3	Н	3
U_{12}	Штрафні санкції за порушення законодавства і видатки на усунення збитків	3	3	ДН	2
U_{13}	Зниження якості продукції	3	3	ДН	3

Джерело: сформовано автором

Слід відзначити, що «отримані результати та ідентифікуємо основні причини виникнення загроз економічній безпеці ТзОВ «Сільпо-Фуд». Із розвитком інформаційного простору загроза поширення конфіденційної інформації для будь-якої мережевої структури є найнебезпечнішою. Отриманий збиток може бути масштабним. Причинами можуть бути такі: розкриття інформації про нові технології, проекти, заплановані угоди, зміни в організаційній структурі, внутрішні проблеми щодо дефіциту кадрів або коштів тощо. Розголошення такої інформації може змінити плани конкурентів,

контрагентів і споживачів та вплинути на конкурентоспроможність і рентабельність мережевої системи. Крім того, будь-яке повідомлення, у тому числі засноване на інсайдерській інформації, може відобразитися на котируваннях акцій компанії» [175].

В умовах ринкової економіки насамперед підтримка конкурентоспроможності підприємства мережевих структур і відповідно його продукції є однією з найважливіших цілей діяльності мережевих структур. Зниження конкурентоспроможності підприємства може призвести до його кризи та в підсумку до втрати суб'єкта мережевої системи, внаслідок зменшення обсягу продажів, виручки й інших фінансових показників.

Обсяг виручки від реалізації продукції може зменшитися не тільки через зниження конкурентоспроможності підприємства, а й також за впливу зовнішньоекономічних факторів, різних політичних обмежень, активізації діяльності конкурентів, появи нових технологій, зниження споживчої спроможності тощо. Зниження ефективності діяльності для ТзОВ «Сільпо-Фуд» нині не вважають загрозою його економічній безпеці. Застосувавши механізми внутрішнього контролю, така загроза сформувалась за впровадження високотехнологічного виробництва.

Для розвитку високотехнологічного виробництва важливою є забезпеченість підприємств мережевих структур кадровими ресурсами. Відсутність необхідних висококваліфікованих кадрів може призвести до неможливості впровадження нових технологій, реалізації перспективних проєктів і, як наслідок, зниження конкурентоспроможності суб'єкта господарювання. Отже, особливу увагу підприємствам мережевих структур необхідно приділяти питанням забезпеченості кадрами й компетентності працівників, їхньому соціальному захисту й пошуку нових фахівців, здатних підвищити ефективність виробництва.

Простежується певний взаємозв'язок між становищем підприємств мережевих структур у галузі й темпами зростання виробництва, що формує відповідно загрозу втрати ринків збуту. Така загроза важко прогнозується через

вплив не тільки конкурентів, а й зовнішньополітичних і зовнішньоекономічних факторів. З огляду на це важливо диверсифікувати ринки збуту, а також проводити відповідний моніторинг їхнього стану. Зниження якості продукції властиве за відсутності належного контролю. Реалізація такої загрози може негативно вплинути на репутацію підприємств мережевих структур та на його економічні показники.

Досліджено, що пропонується комплексний підхід до оцінювання загроз економічній безпеці підприємств мережевих структур, що передбачає зосередження ресурсів у пріоритетних напрямках діяльності для досягнення її цілей, дає змогу здійснити пріоритизацію заходів забезпечення економічної безпеки за кількісною (бальною) оцінкою рівня загрози й імовірності її настання. Таким чином, авторська методика виявлення загроз економічній безпеці підприємств мережевих структур, на основі якої визначають величину можливого збитку, очікуваний час реалізації загрози й імовірність її настання, враховує також принцип проектних рішень у системі забезпечення безпеки. Це дає змогу здійснити необхідне ранжування загроз для подальшого планування діяльності й реалізації заходів щодо протидії загрозам.

Забезпечення економічної безпеки підприємств мережевих структур передбачає насамперед досягнення й підтримку стану максимально ефективного використання ресурсів для запобігання виникненню загроз і стабільного функціонування суб'єкта. Категорія «економічна безпека організації підприємств мережевих структур» вказує на деяку повторюваність виконуваних дій, спрямованих на досягнення й підтримку цільового (оптимального) стану економічної системи, тобто йдеться здійснення певної регулярної операційної процесної діяльності. Застосування проектних рішень спрямоване на досягнення визначеного рівня економічної безпеки, тобто це перехід з одного стану (поточного) в інший (цільовий, оптимальний). Для досягнення необхідного цільового (оптимального) рівня розробляється план заходів, а також встановлюються терміни їхньої реалізації. Коли результат досягнуто, система економічної безпеки переходить у процесний режим, тому що

підтримка необхідного рівня економічної безпеки в довгостроковій перспективі – це операційна діяльність [180, с. 81].

Отже, в операційній діяльності підприємств мережевих структур, у тому числі для забезпечення економічної безпеки, можна застосувати методіку проєктного управління. У такому разі виконання поточних операцій, зокрема розробка заходів підвищення рівня економічної безпеки на встановлений термін, визначається як окремий проєкт. Ефективність застосування проєктного підходу у великих компаніях мережевих структур країн Заходу актуалізувала впровадження проєктного управління як методу організації діяльності підприємств у нашій країні. Існуючі глобальні тенденції у світовій економіці й бізнес-діяльності на першому місці позиціонують розвиток власного потенціалу мережевої системи. Формування гнучких мережевих структур за принципом аутсорсингу дає змогу дозволяє значно зменшити витрати, але при цьому виробничий процес ускладнюється. Складна організаційна архітектура супроводжується функціональною залежністю від часу реалізації заходів, значними ресурсними потребами й високою вартістю виконання завдань.

Доведено, що «для аналізу й оптимізації заходів економічної безпеки підприємств мережевих структур застосуємо методи мережевого планування. Для визначення взаємозв'язків та оцінювання тривалості реалізації заходів застосуємо методи графічного моделювання. Оптимізуємо отриману мережеву модель, оскільки за двома базовими для проєктного підходу критеріями, такими як: мінімізація часу реалізації заходів при заданій вартості проєктних рішень; мінімізація вартості заходів при заданому часі виконання проєктних рішень. Моніторинг загроз економічній безпеці підприємств мережевих структур на основі мережевого планування виробничих систем охоплює такі основні етапи: 1) декомпозиція генерального плану заходів на одиничні завдання; їхня деталізація мережевому графіку з урахуванням часових характеристик і визначенням етапів реалізації; 2) визначення відповідальних за реалізацію заходів; 3) організація процесу врахування часових обмежень за поетапності реалізації заходів; 4) побудова мережевих графіків; 5) часовий аналіз:

розрахунок часових періодів для реалізації заходу; 6) ресурсний аналіз: визначення забезпечення фізичних потреб з урахуванням обмеженості наявних або доступних ресурсів для кожного заходу зокрема й проєкту загалом; 7) фінансове забезпечення – досягнення позитивного балансу коштів; 8) оптимізація генерального плану заходів на основі мережевої моделі» [32].

Встановлено, що «мережеве планування здійснюється відповідно до основних принципів організаційно-економічного механізму забезпечення економічної безпеки підприємств мережевих структур, у тому числі управління факторами ризику в мережевій моделі, якими є час реалізації заходу й потреба в ресурсах, необхідних для виконання проєктних рішень. Проєктний підхід застосовується для досягнення визначених цілей у певний період при обмежених ресурсах. Планування дасть можливість сформулювати перелік робіт, необхідних для досягнення результатів проєкту, розрахувати потреби у матеріально-технічному та кадровому забезпеченні, а також узгодити часові інтервали виконання проєктних завдань. Таким чином, можна визначити три основні складові будь-якого проєктного плану: завдання, ресурси та їхнє призначення. Завдання передбачає виконання сукупності для проведення заходу у межах проєкту з метою досягнення визначеного результату – зміцнення економічної безпеки підприємств мережевих структур. Для зручності виконання плану завдання поєднують у фази. Сукупність фаз проєкту становить його життєвий цикл. Після завершення проєктної фази аналізують результати, виправляють помилки, корегують план проєкту» [42].

Ресурсами є необхідні для реалізації плану компоненти, такі як виконавці, устаткування, розхідні матеріали тощо. Планування потреби у різних ресурсах у мережевих моделях базуються на складанні календарного плану поставок ресурсів, необхідних для реалізації запланованих заходів.

Слід зазначити, що гнучкість планування дає змогу кожну наступну фазу розпочати до завершення попередньої за допустимого рівня ризику. Поєднання фаз при плануванні дає можливість швидше досягти кінцевих цілей. Будь-який проєкт в контексті зміцнення економічної безпеки має визначену кінцеву

генеральну мету. Для її досягнення необхідно вирішити певну кількість допоміжних завдань, реалізовувати проміжні цілі. На виконання кожного кожного завдання потрібно виділити час, що визначає тривалість його реалізації.

Враховуючи складності у процесі, досягнення мети проєкту, слід встановити можливі взаємозв'язки й взаємозалежності між проєктними завданнями. Найчастіше виконання одного завдання не може початися до завершення іншого через залучення тих самих виконавців або використання устаткування. У плані проєкту такі залежності позначаються за допомогою зв'язків. Дуже важливо зазначити всі зв'язки, щоб уникнути ситуації, коли один виконавця або устаткування задіяно одночасно у двох паралельних видах робіт. Система зв'язків і залежностей у мережевій моделі визначає логіку дій та послідовність реалізації проєктних заходів.

З основною метою проєкту взаємопов'язані завдання та необхідні для їхньої реалізації ресурси, що використовуються за призначенням. Визначають такі основні завдання планування: 1) встановлення відповідальних за виконання завдань; 2) розрахунок загального обсягу часу на реалізацію у проєкт; 3) визначення загального обсягу ресурсів на виконання проєкту та їхньої загальної вартості; 4) управління термінами виконання робіт за виділення необхідного обсягу ресурсів [77, с. 45].

Також обґрунтовано, що метод критичного шляху широко використовується в практиці управління. Оскільки вирішується проблематика планування, організації, моніторингу, реалізації проєктів, а також їхнього матеріально-технічного, фінансового та кадрового забезпечення, оцінити їхню інвестиційну привабливість тощо. Для характеристики, аналізу й оптимізації проєкту економічної безпеки підприємств мережових структур застосуємо мережеву модель у формі орієнтованих графів на основі відповідної методології. У дослідженні використано мережеву модель «робіт у вузлах» (Activities on nodes, Aon), де роль вершин графа виконують роботи, а дужки вказують на переходи від завершення однієї роботи до початку іншої [126].

У множині $A = \{a_1, a_2, a_3, \dots, a_n\}$ будемо розглядати заходи, виконання яких

потрібно для вирішення певного завдання. У множині $V=\{v_1, v_2, v_3, \dots, v_m\}$ представлено комплекс відносин у процесі реалізації визначених заходів. Мережева модель описується орієнтованим графом $G=(A, V)$ з елементами безлічі A в ролі вершин та з елементами безлічі V в ролі дужок, що з'єднують вершини. Кожній дужці V_i відповідає дві вершини, що вказують на попередній захід (a_{si}) і наступний (a_{fi}).

Мережеву модель ідентифікуємо: 1) мережевим графіком; 2) у табличній формі, 3) у матричній формі, 4) у формі діаграми по шкалі часу. У табличній формі мережева модель множиною $\{A, A(IP)\}$, де A – це множина індексів робіт, а $A(IP)$ – множина комбінацій робіт, що безпосередньо здійснюються за роботою A [126]. Для розглянутого вище прикладу у табличній формі мережевої моделі (табл. 2.13) представлено перелік заходів (M_i) щодо протидії загрозам (U_i) економічній безпеці підприємств мережевих структур.

Таблиця 2.13

**Заходи щодо протидії загрозам економічної безпеки підприємства
мережевих структур**

№	U_1	U_2	U_3	U_4	U_5	U_6	U_7	U_8	U_9	U_{10}	U_{11}	U_{12}	U_{13}
M_1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0
M_2	0	0	0	0	1	0	0	1	0	0	0	1	1
M_3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0
M_4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
M_5	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
M_6	0	0	0	0	0	0	1	1	1	0	0	0	1
M_7	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
M_8	0	1	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	1
M_9	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
M_{10}	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0
M_{11}	0	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
M_{12}	0	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0
M_{13}	0	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
M_{14}	0	1	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0

Джерело: сформовано автором

Опис мережевої моделі у вигляді діаграми (або графіка Ганта) охоплює в розподіл комплексу заходів (t, M) у системі координат. заходи. Обґрунтовано, що «мережевий графік є графічною інтерпретацією структури мережевої

моделі на площині. У мережевому графіку моделі типу *Aon* вузли мережі, відповідно до визначених заходів, відображаються у вигляді прямокутника з 5 секторів. Приклад такого мережевого графіка з маркуванням вершин представлено на рис. 2.6» [179].

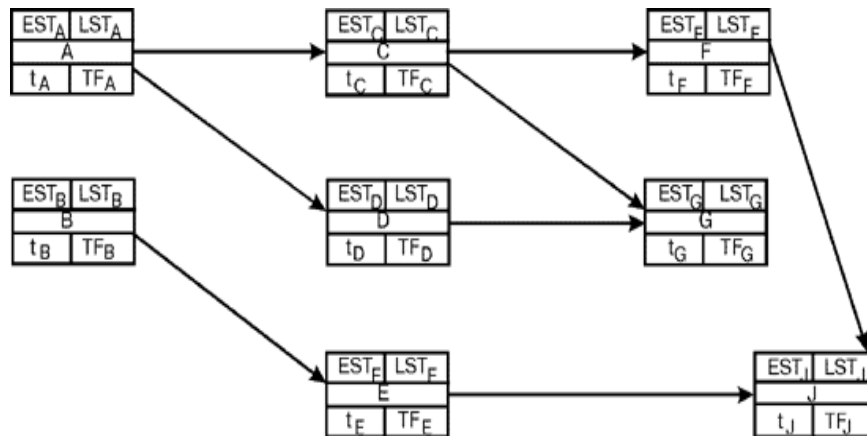

Рис. 2.6. Схема маркування вершин сіткового графіка моделі типу *Aon*

Джерело: сформовано автором

Слід відзначити, що «тимчасові параметри (характеристики) мережевої моделі є основними є ключовими елементами аналітичної системи проектного управління. Така аналітична система забезпечує розрахунок, підвищення й оптимізацію тимчасових параметрів мережевої моделі. Для оцінювання вказаних показників, їхнього покращення та оптимізації формується мережева модель проекту. До основних характеристик мережевої моделі ставлять такі: тривалість роботи (t_i), ранній час початку роботи (E_{sti}), ранній час завершення роботи (E_{fii}), пізній час початку роботи (L_{sti}), пізній час завершення роботи (L_{fii}). Кожна послідовність безпосереднього виконання робіт у мережевій моделі називається шляхом. Кількість таких шляхів не обмежено. Шляхи, що взаємопов'язують вихідну й завершальну події мережевої моделі, називаються повними, а всі інші – неповними. Найбільш тривалий з усіх повних шляхів називається критичним шляхом мережевої моделі, а роботи, що виконуються на

ньому – критичними. Визначення критичного шляху мережевої моделі проєкту забезпечення економічної безпеки є початковою точкою в системі підприємств мережевих структур управління проєктними роботами. Підсумковий контроль календарних термінів виконання критичних робіт спрямований на запобігання втратам через затримання їхнього завершення. Заходи некритичного шляху можуть мати визначений часовий запас і за необхідності бути відтерміновані на період, що не перевищує такий запас. Для забезпечення необхідної гнучкості при прийнятті управлінських рішень керівники мають враховувати, від яких факторів залежить реалізація кожного заходу, наскільки критичні затримки й простої, які заходи відтермінувати не можна. Мережеве моделювання дає змогу менеджерів зрозуміти й оцінити можливу затримку для кожного заходу, не змінюючи при цьому термінів реалізації проєкту, на основі розрахунків повного резерву часу виконання роботи (Tfi).

Якщо ж основна мета керівництва мережевих структур – завершити реалізацію проєкту зміцнення економічної безпеки у найкоротший термін, то важливим показником буде вільний резерв часу виконання роботи (Ffi), що характеризує ранні терміни початку всіх подій кожного заходу. При плануванні постачання ресурсів і визначенні їхнього призначення важливо враховувати можливість розпочати реалізацію кожного заходу пізніше від встановленого часу виконання роботи. Для цих цілей розраховується незалежний резерв часу виконання роботи (Ifi). На основі графіка Ганта та Prt-матриці загроз сформуємо мережевий графік моделі типу AoN для підприємств мережевих структур. При невеликих розмірах мережевого графіка тимчасові параметри й критичний шлях розраховують шляхом послідовного його розгляду: вершина за вершиною, захід за заходом. Зауважимо, що із збільшенням масштабів моделі ймовірність появи помилки в розрахунках зростає в геометричній прогресії» [147] (рис. 2.7).

З огляду на це з метою формалізації інформації паралельно застосовуватимемо один з алгоритмічних методів розрахунків. Зокрема, цілей застосуємо табличний метод розрахунків тимчасових параметрів мережевої моделі.

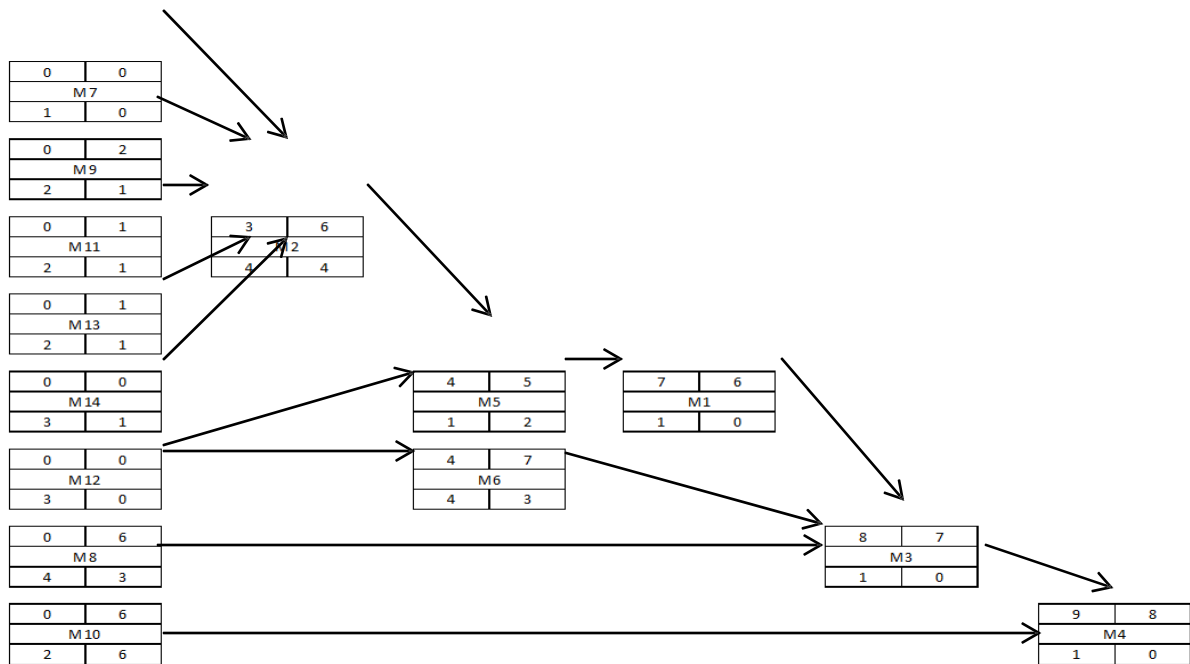

Рис. 2.7. Мережевий графік моделі типу AoN для підприємств мережевих структур

Джерело: сформовано автором

Суть табличного методу – послідовне заповнення таблиці на основі вихідних даних, представлених у стовпчиках 1, 2 і 4.

1. Розрахунок індексів наступних робіт.
2. Розрахунок раннього часу початку й раннього часу завершення робіт.
3. Розрахунок пізнього часу початку й пізнього часу завершення робіт:

$$Est_i = Lft_i - t_i . \quad (2.2)$$

4. Розрахунок повного резерву часу виконання роботи:

$$Tf_i = Lft_i - Eft_i . \quad (2.3)$$

5. Визначення вільного резерву часу виконання роботи:

$$Ffi = LST(i+1) - (ti + Esti) . \quad (2.4)$$

6. Визначення незалежного резерву часу виконання роботи:

$$Ifi = EST(i+1) - (Lsti + ti) . \quad (2.5)$$

Розрахунок тимчасових параметрів мережевої моделі за наведеними вище формулами подано в табл. 2.14.

Таблиця 2.14

Алгоритм розрахунку тимчасових параметрів мережевої моделі

Робота	Поточна попередня	Поточна наступна	t	EST	LST	EFT	LFT	TF	FF
1	5	3	1	7	9	8	10	0	0
2	7,9,11,13,14	5,6	4	3	9	7	13	4	0
3	1,6,8	4	1	8	10	9	11	0	0
4	3,10	–	1	9	11	10	12	0	0
5	2,12	1	1	4	5	5	6	0	2
6	2,12	3	4	4	9	8	13	3	0
7	–	2,5	1	0	0	1	1	0	3
8	–	3	4	0	9	4	13	6	4
9	–	2,5	2	0	0	2	2	1	2
10	–	4	2	0	9	2	11	6	6
11	–	2,5	2	0	0	2	2	1	2
12	–	5,6	3	0	0	3	3	0	1
13	–	2,5	2	0	0	2	2	1	2
1	–	25	3	0	0	3	3	1	1

Джерело: сформовано автором

Обґрунтовано, що «планування проєктних заходів забезпечення економічної безпеки підприємств мережових структур ґрунтується на встановленні припущення про необхідність визначення їхньої тривалості. Перевагою такого підходу до мережевого моделювання є можливість сформулювати уявлення про комплекс робіт, взаємозв'язки між роботами, визначити критичний шлях і складові – критичні роботи, оцінити резерви часу окремих робіт, що не виконуються на критичному шляху» [150].

На практиці тривалість робіт може бути визначена лише приблизно.

Більшість проектних робіт або не є новою для керівників мережевих структур, або може бути детально розроблена, що дає змогу використовувати закон розподілу тривалості виконання кожної з них. За цим законом розрахуємо такі параметри:

– математичне сподівання (m) тривалості виконання роботи:

$$m = 1/6(O + 4M + P), \quad (2.6)$$

– дисперсію (s^2) тривалості виконання робіт:

$$s^2 = [1/6 (O - P)]^2 \quad (2.7)$$

Якщо точний закон розподілу тривалості виконання робіт невідомий, передбачається, що цей розподіл підпорядковується нормальному закону й описується b -функцією.

Таким чином, для оцінювання тривалості будь-якої роботи необхідно мати її очікуваний час виконання (математичне сподівання) та похибку (дисперсію) цього очікування.

Тривалість критичного шляху з випадковою тривалістю робіт матиме дві оцінки – очікувану та похибку. У такому разі очікувана тривалість критичного шляху дорівнює сумі очікуваних припущень критичних робіт, а його похибка – сумі дисперсій критичних робіт.

Отже, можна зробити висновок, що проєкт матиме фіксовану тривалість виконання T_{kc} із незначною ймовірністю $P(T_k < x) = P(T_{kn} < z)$, визначеною за даними таблиці стандартного нормального розподілу ймовірностей, а саме:

$$T_{kn} = (x - m_k) / s_k, \quad (2.8)$$

де m_k – прогнозована тривалість критичного шляху; s_k – квадратний корінь із похибкою [150].

Проведемо оцінювання тривалості реалізації заходів у мережевій моделі (табл. 2.15).

Таблиця 2.15

Розрахунок оцінки тривалості реалізації заходів

Робота	Попередники	Оцінка тривалості		
		Оптимістична (<i>O</i>)	Найбільш імовірна (<i>M</i>)	Песимістична (<i>P</i>)
1	5	0,5	1	3
2	7,9,11,13,14	2	4	8
3	1,6,8	0,5	1	3
4	3,10	0,5	1	3
5	2,12	0,5	1	3
6	2,12	2	4	8
7	–	1	2	4
8	–	2	4	8
9	–	1	2	4
10	–	1	2	4
11	–	1	2	4
12	–	2	4	8
13	–	1	2	4
14	–	2	3	5

Джерело: сформовано автором

На основі застосування формули 2.7 і 2.8 розрахуємо очікувану тривалість виконання робіт та її дисперсію (табл. 2.16).

Таблиця 2.16

Розрахунки прогнозованої тривалості виконання робіт та її дисперсії

Робота	Прогнозована тривалість (<i>m</i>)	Дисперсія тривалості (<i>s</i> ²)
1	1,25	0,17
2	4,33	1,00
3	1,25	0,17
4	1,25	0,17
5	1,25	0,17
6	4,33	1,00
7	2,17	0,25
8	4,33	1,00
9	2,17	0,25
10	2,17	0,25
11	2,17	0,25
12	4,33	1,00
13	2,17	0,25
14	3,17	0,25

Джерело: сформовано автором

Критичний шлях мережевого графіка, наведеного на рис. 2.7, становлять заходи $M_7-M_2-M_5-M_1-M_3-M_4$. Очікувана тривалість критичного шляху склала $2,17+4,33+1,25+1,25+1,25+1,25=11,5$, а загальна тривалість критичного шляху $-0,25+1+0,17+0,17+0,17+0,17=1,93$.

Отримана очікувана тривалість критичного шляху означає, що комплекс проєктних заходів забезпечення економічної безпеки підприємств мережевих структур, описаний мережевим графіком, буде завершений протягом визначеного проміжку часу з імовірністю 0,5, тому що:

$$P(Tk < (12 - 11,5) / \sqrt{1,93}) = P(Tkn < 0) \Phi 0,5 . \quad (2.9)$$

Перевагою використання цього методу є можливість визначення ймовірності реалізації всіх проєктних заходів до будь-якого директивного терміну X .

Відповідно до розподілу загроз на коротко- (до 1 року), середньо- (від 1 до 2 років) і довгострокові (до 3 років), розрахуємо ймовірність завершення виконання проєкту за 12 місяців ($X=12$):

$$P(TkJ < (12 - 11,5) / \sqrt{1,93}) = P(Tkn < 1,04) \Phi 0,8749.$$

Таким чином, можна зробити висновок, що з ймовірністю 87,49% проєкт успішно буде реалізований протягом року. Можемо також оцінити можливість пришвидшення виконання проєкту: так розглянутий комплекс робіт можна завершити за 11 місяців з імовірністю 63,68%.

Отже, запропоновані методи мережевого планування дають змогу реалізувати принципи організаційно-економічного механізму забезпечення економічної безпеки підприємств мережевих структур, а також розробити основні напрямки застосування Prt-матриці виникнення загроз економічній безпеці мережевої системи. Обґрунтовано систему моніторингу в контексті застосування методу критичного шляху, що дає можливість визначити

тривалість виконання проєктних рішень з урахуванням можливих затримок і похибок, а також ймовірності запланованого часу для здійснення проєкту й можливості пришвидшення цього процесу.

Висновки до розділу 2

Проведене аналітичне дослідження передумов комплексного оцінювання економічної безпеки підприємств мережевих структур дозволило сформулювати наступні висновки:

1. Обґрунтовано, що підприємства мережевих структур України найбільш з них зосереджені в торгівлі, агропромисловому комплексі, харчовій промисловості, металургії та взаємодіють дані підприємницькі структури залежить від того, за яким принципом відбувалось об'єднання: вертикальним, горизонтальним, змішаним. Обґрунтовано, що підставами для формування підприємств мережевих структур виникнення взаємозв'язків – господарські та мотиваційні.

2. Встановлено, що основними характерними особливостями функціонування підприємств мережевих структур: по-перше, формуються мережі ділових, кооперативних взаємозв'язків у різних сферах господарювання; по-друге, саме в даному середовищі виробляються механізми партнерської взаємодії та довіри, оскільки до них можуть входити різні власники, незважаючи на те, що вони часто міноритарні.

3. В контексті комплексної аналітичної діагностики та оцінки функціонування підприємств мережевих структур є практичне встановлення переліку критеріїв (індикаторів) економічної безпеки, за якими можна оцінювати найбільш важливі властивості мережі на основі існуючих господарських взаємозв'язків та визначення певних їхніх меж, за якими можна кваліфікувати їх як мережеві.

4. Розроблена методика оцінювання загроз економічній безпеці

підприємства мережевих структур основою якої є Prt-матриця ранжування загроз. Керуючись принципами управління економічною безпекою підприємства мережевих структур основою якого є тріада «ціль-ресурси-час», для оцінювання загроз запропоновано використовувати такі показники: ймовірність реалізації загроз (R), величина можливого збитку (P), очікуваний час реалізації загроз (T).

5. Запропонований механізм протидії загрозам економічній безпеці підприємства мережевих структур на основі застосування елементів граничного, сценарного, ресурсного, мережевого підходів, що дає змогу здійснювати ефективне оперативне управління заходами протидії загрозам економічній безпеці підприємства мережевих структур за визначення тимчасових резервів і можливостей реалізації проектних заходів у разі збільшення бюджету.

6. Обґрунтований методичний підхід до реалізації механізму економічної безпеки підприємства мережевих структур на основі методів мережевого моделювання в контексті моделі Aop із оптимізацією проектних заходів щодо визначення «критичного шляху» мережевого графіка реалізації зазначеного проекту та сформулювати ймовірнісні оцінки його успішного завершення залежно від визначеного часу на здійснення заходів забезпечення економічної безпеки підприємства мережевих структур.

Основні результати дослідження за другим розділом дисертації опубліковані у працях: [174]; [175]; [176]; [178]; [179]; [180]; [182], [додатки А, Б].

РОЗДІЛ 3.

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВ МЕРЕЖЕВИХ СТРУКТУР

3.1. Імплементация формування методик оптимізації фінансових ресурсів підприємств мережеских структур: безпекознавчий базис

У сучасних мережеских структурах для досягнення успіху недостатньо мати лише необхідну кількість фінансових ресурсів, а потрібно також дотримуватися фундаментальних економічних законів. Конкурентні переваги сьогодні одержують саме ті мережескі підприємницькі структури, які, крім матеріально-технічних ресурсів, створюють та застосовують ресурсний капітал, такий як інформація й технології, мотивація й колективізм. Усвідомлення необхідності використання як матеріальних, так і нематеріальних факторів у бізнес-діяльності є основною успішного управління.

Механізм управління економічною безпекою підприємств мережеских структур базується на двох обмеженнях:

– ресурси: 1) для визначення необхідної кількості ресурсів і можливостей оптимізації їхнього розподілу передусім необхідно з'ясувати, які ризики отримає підприємницька структура при втратах і недосягненні цільового рівня економічної безпеки мережескої структури; 2) на основі такого оцінювання можна планувати бюджет на заходи забезпечення економічної безпеки; у такому разі можна розрахувати показник еластичності, тобто визначити обсяг необхідних затрат мережескої структурі при підвищенні економічної безпеки на 1%.

– час, що розраховується на основі ймовірності настання загрози [20].

Залежно від обсягів фінансування проєктних рішень можливі три сценарії розподілу фінансових ресурсів у системі заходів щодо протидії загрозам економічній безпеці підприємств мережеских структур (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Сценарії розподілу фінансових ресурсів у системі заходів щодо протидії загрозам економічній безпеці

Детермінанти	Уєб поч.	Сценарій 1		Сценарій 2		Сценарій 3		Уєб кін.
		Тдовг.	Pmin	Тсеред.	Pave	Ткорот к.	Pmax	
Y ₁	U(Y ₁)	3 роки	Pmin(Y ₁)	2 роки	Pave(Y ₁)	1 рік	Pmax(Y ₁)	U(Y ₁)
Y ₂	U(Y ₂)	3 роки	Pmin(Y ₂)	2 роки	Pave(Y ₂)	1 рік	Pmax(Y ₂)	U(Y ₂)
Y ₃	U(Y ₃)	3 роки	Pmin(Y ₃)	2 роки	Pave(Y ₃)	1 рік	Pmax(Y ₃)	U(Y ₃)
Y ₄	U(Y ₄)	3 роки	Pmin(Y ₄)	2 роки	Pave(Y ₄)	1 рік	Pmax(Y ₄)	U(Y ₄)
Y ₅	U(Y ₅)	3 роки	Pmin(Y ₅)	2 роки	Pave(Y ₅)	1 рік	Pmax(Y ₅)	U(Y ₅)
...
Y _n	U(Y _n)	3 роки	Pmin(Y _n)	2 роки	Pave(Y _n)	1 рік	Pmax(Y _n)	U(Y _n)
Разом	X ₀	3 роки	Σ(Pmin(Y _n))	2 роки	Σ(Pave(Y _n))	1 рік	Σ(Pmax(Y _n))	X ₁

Джерело: сформовано автором

У таблиці розподілу фінансових ресурсів подаються дані про заноситься бюджет, необхідний для досягнення цільового рівня відповідного показника, за визначений тимчасовий часовий період.

Зазначимо, що визначення часу реалізації загрози, та відповідно часу запобігання її виникненню здійснюється на основі сформованої оцінки ймовірності її настання. При цьому оцінки експертів, фахівців і членів команди з урахування проєктних рішень можуть відрізнятися.

У дослідженні розроблена авторська методика, що охоплює таких чотири етапи: 1) визначення цільових і оптимальних значень показників економічної безпеки підприємств мережевих структур; 2) оцінювання вартості заходів щодо протидії загрозам; 3) оптимізація плану заходів на основі методів теоретико-множинного аналізу; 4) формування оптимального плану заходів.

На основі даних дослідження визначено загальні витрати на організацію управління економічною безпекою підприємств мережевих структур (табл. 3.2).

Для дослідження різновекторних характеристик загроз економічній безпеці підприємств мережевих структур та формування відповідного плану заходів для досягнення цільових й оптимальних значень показників в умовах обмежених ресурсів і часу застосуємо методи мережевого моделювання [2].

Таблиця 3.2

**Потенційні загрози економічній безпеці підприємств
мережових структур**

Показники		Загрози	Необхідні витрати для реалізації (млн грн)	
			цільове значення	оптимальне значення
Y_1	Фондовіддача	Зниження рентабельності	124,44	420,92
Y_2	Темпи зростання середньорічної вартості основних фондів	Зношування основних фондів	17,89	35,78
Y_3	Плинність кадрів	Затримка реалізації проєктів	229,5	550,8
Y_4	Частка працівників з вищою освітою	Затримка реалізації проєктів	0,27	0,54
Y_5	Темп зростання матеріаловіддачі	Зниження рентабельності	16,7	24,86
Y_6	Темп зростання рентабельності	Зниження рентабельності	23,43	46,85
Y_7	Темп зростання витрат на охорону навколишнього середовища	Невиконання вимог щодо захисту навколишнього середовища	9,48	18,95
Y_8	Темп зростання у витрат на безпеку	Невиконання вимог з охорони праці	3,13	6,27
Y_9	Частка працівників з досвідом роботи більш як 5 років	Затримка реалізації проєктів	2,43	4,86
Y_{10}	Частка працівників з профільною вищою освітою	Затримка реалізації проєктів	1,5	3

Джерело: сформовано автором

У ході оцінювання загроз економічній безпеці підприємств мережових структур визначені детермінанти об'єднаємо в множину A . Враховуватимемо з точністю до 3 місяців очікуваний час настання загрози i (нечітка множина A). Ступінь впевненості настання загрози відзначається відрізком $[0, 1]$. Функція належності нечіткої множини A , розрахована на основі експертних оцінок найбільш ймовірного часу настання загроз, виражена даними в табл. 3.3.

Ступенем належності називатимемо ступінь впевненості в настанні загрози та можливості їй протидіяти на певному етапі.

Сформовану множину подамо у такому вигляді:

Таблиця 3.3

Функція належності нечіткої множини «Очікуваний час настання загрози i »

Очікуваний час настання загрози (T)	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	A'
Ступінь впевненості (P) для Y_i													
Y_1	0,2	0,4	0,8	1,0	1,0	1,0	0,8	0,8	0,6	0,4	0,4	0,2	6,1
Y_2	0	0	0	0	0	0	0	0,2	0,4	0,6	0,8	1	10,7
Y_3	0	0	0	0	0,2	0,4	0,6	0,6	0,8	0,8	1	1	9,4
Y_4	0	0	0	0,2	0,4	0,4	0,6	0,6	0,8	0,8	1	1	9,0
Y_5	0	0	0	0,2	0,2	0,4	0,6	0,6	0,8	0,8	1	1	9,2
Y_6	0	0	0	0	0	0	0	0,2	0,4	0,6	0,8	1	10,7
Y_7	0	0	0	0	0	0	0	0,2	0,4	0,6	0,8	1	10,7
Y_8	0	0	0	0	0	0	0	0,2	0,4	0,6	0,8	1	10,7
Y_9	0	0	0	0,2	0,2	0,4	0,6	0,6	0,8	0,8	1	1	9,2
Y_{10}	0	0	0,2	0,2	0,4	0,4	0,6	0,6	0,8	0,8	1	1	8,8

Джерело: сформовано автором

$$A = \sum(T_i / P_i) . \quad (3.1)$$

Наступний крок – введення таких необхідних лінгвістичних змінних, як «період настання загрози» (коротко-, середньо-, довгостроковий). Здійснимо процедуру перетворення нечіткої множини в чітке число (дефазифікацію) методом центру тяжіння. Одержимо чітке число, що показує загальний бюджет проєкту (A'):

$$A' = \sum(T_i \times P_i) / \sum(P_i) . \quad (3.2)$$

Отриманий результат показує оптимальний запас часу для проведення заходів щодо протидії загрозам економічній безпеці підприємств мережових структур.

Розрахуємо бюджет проєкту A' для кожної загрози економічній безпеці підприємств мережових структур. На основі отриманих оцінок і виділеного на проєкт фінансування проведемо відбір загроз критичного ланцюга. Відповідно до методу критичного шляху всі загрози розподілено на три групи за

ймовірністю їхнього настання (у коротко-, середньо- або довгостроковому періоді). Таким чином, загрози з імовірністю настання в короткостроковому періоді (до року) визначимо як загрози критичного ланцюга. Проведемо ранжирування за часом настання загроз від *min* до *max* (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Відбір загроз критичного ланцюга для досягнення цільового рівня економічної безпеки підприємств мережевих структур

Детермінанти загроз	Очікуваний час настання загрози від <i>min</i> до <i>max</i> , міс. (Точік.)	Вартість заходів, млн грн	Бюджет проєкту (зростаючий), млн грн
Y_1	18	124,44	124,44
Y_{10}	26	1,5	125,94
Y_4	27	0,27	126,21
Y_5	27	16,7	142,91
Y_9	27	2,43	145,34
Y_3	28	229,5	374,84
Y_2	32	35,79	410,62
Y_6	32	23,43	434,05
Y_7	32	9,48	443,53
Y_8	32	3,13	446,66

Джерело: сформовано автором

Першочерговий відбір проведемо за тимчасовою ознакою. До групи загроз критичного ланцюга зарахуємо всі загрози з періодом настання до 12 місяців. Якщо вартість заходів критичного ланцюга дорівнює сумі бюджету, повторинний відбір не потрібно здійснювати. Якщо вартість заходів менша, то враховуються загрози з найближчим часом настання. Якщо вартість більша, то необхідно сформулювати оптимальний план розподілу ресурсів.

За результатами аналізу визначених загроз та їхніх показників розрахуємо нормальне, цільове та оптимальне значення загроз, оцінимо вартість необхідних заходів для досягнення нормального значення. Розрахунок вартості заходів щодо протидії загрозам економічній безпеці підприємств мережевих структур подамо в табл. 3.5.

Таблиця 3.5

Розрахунок вартості заходів щодо протидії загрозам економічній безпеці підприємств мережевих структур

Детермінанти загрози (<i>i</i>)	Значення показників загроз			Повна вартість заходів (<i>P_i</i>)
	Поточне (<i>A_i</i>)	Цільове (<i>b_i</i>)	Оптимальне (<i>c_i</i>)	
<i>Y₁</i>	<i>A₁</i>	<i>B₁</i>	<i>З₁</i>	<i>P₁</i>
<i>Y₂</i>	<i>A₂</i>	<i>B₂</i>	<i>З₂</i>	<i>P₂</i>
<i>Y₃</i>	<i>A₃</i>	<i>B₃</i>	<i>З₃</i>	<i>P₃</i>
<i>Y₄</i>	<i>A₄</i>	<i>B₄</i>	<i>З₄</i>	<i>P₄</i>
<i>Y₅</i>	<i>A₅</i>	<i>B₅</i>	<i>З₅</i>	<i>P₅</i>
...
<i>Y_n</i>	<i>A_n</i>	<i>B_n</i>	<i>C_n</i>	<i>P_n</i>

Джерело: сформовано автором

Розподілимо заходи на етапи, вартість яких (*P_i*) не перевищує 25 млн грн. Кількість необхідних етапів заходів позначимо через *q_i*. Загальний бюджет для здійснення управління економічною безпекою підприємств мережевих структур у цьому разі становить 200 млн грн. Розрахуємо вартість заходів щодо протидії загрозам економічній безпеці ТзОВ «Сільпо-Фуд» (табл. 3.6).

Таблиця 3.6

Розрахунок вартості заходів щодо протидії загрозам економічній безпеці ТзОВ «Сільпо-Фуд»

<i>Y_i</i>	Показники	<i>a_i</i>	<i>b_i</i>	<i>c_i</i>	<i>P_i</i>	<i>Q_i</i>
<i>Y₁</i>	Фондовіддача, грн/грн	1,58	2	3	24,89	20
<i>Y₂</i>	Темп зростання середньорічної вартості основних коштів, %	109,9	109,95	110	17,89	2
<i>Y₃</i>	Плинність кадрів, %	7	6	5	22,95	20
<i>Y₄</i>	Частка працівників з вищою освітою, %	55	57,5	60	0,27	2
<i>Y₅</i>	Темп зростання матеріаловіддачі, %	95,5	93	90	16,7	2
<i>Y₆</i>	Темп зростання рентабельності персоналу, %	109,1	109,5	110	23,43	2
<i>Y₇</i>	Темп зростання витрат на охорону навколишнього середовища, %	109	109,5	110	9,48	2
<i>Y₈</i>	Темп зростання витрат на виробничу безпеку, %	108,2	109	110	3,13	2
<i>Y₉</i>	Частка працівників з досвідом роботи більше	68	74	80	2,43	2
<i>Y₁₀</i>	Частка працівників із спеціалізованою вищою освітою, %	40	50	60	1,5	2

Джерело: сформовано автором

Отримані результати потрібно структурувати для подальшої обробки та визначення функції належності. Для цього проведемо ранжування ефективності заходів відповідно до отриманих результатів залежно від амплітуди фактичного/цільового/оптимального значення показника й необхідного для його досягнення бюджету. На першому етапі на основі методу експертного оцінювання проведемо ранжування загроз від 1 до 10. На другому етапі ефективність заходів рахуємо в такий спосіб: за незначні бюджет і приріст показника присвоїмо, що дорівнює 1 бал, середні – 2 бали, високі – 3 бали. Отримані результати подамо в табл. 3.7.

Таблиця 3.7

**Ефективність заходів щодо досягнення цільового
й оптимального рівнів економічної безпеки**

Y_i	Показники	a_i	b_i	C_i	P_i	Q_i
Y_1	Фондовіддача	10	16	22	24,89	20
Y_2	Темп зростання середньорічної вартості основних фондів	8	12	16	17,89	2
Y_3	Плинність кадрів	3	9	15	22,95	20
Y_4	Частка працівників з вищою освітою	1	3	5	0,27	2
Y_5	Темп зростання матеріаловіддачі	9	13	17	16,7	2
Y_6	Темп зростання рентабельності персоналу	7	11	15	23,43	2
Y_7	Темп зростання витрат на охорону навколишнього середовища	6	9	12	9,48	2
Y_8	Темп зростання витрат на виробничу безпеку	5	7	9	3,13	2
Y_9	Частка працівників з досвідом роботи більш як 5 років	4	8	12	2,43	2
Y_{10}	Частка працівників із спеціалізованою вищою освітою	2	6	10	1,5	2

Джерело: сформовано автором

Вирішуючи завдання приблизно, необхідно змінювати E – значення функції належності нечітких ефективностей заходів із кроком 0,1. На попередньому етапі розраховуємо максимальну ефективність (H_{max}) – максимальний ефект від реалізації заходів. Далі на етапі k ($k=0,1, \dots, 10$) виконуємо такі операції:

1) розраховуємо E за такою формулою:

$$E = 0,1 \times k ; \quad (3.3)$$

- 2) обчислюємо значення показників при відповідному рівні E ;
 3) знаходимо оптимальне значення сумарної ефективності (H_{max});
 4) обчислюємо відповідні значення F_{ψ} (функції належності нечіткої цілі) та F_p (функції належності нечіткого рішення).

Представлені результати сформуємо у табл. 3.8.

Таблиця 3.8

Розрахунок функції належності нечіткого рішення

Розрахунок $F_{сф}$	Показники загроз										H_{max}	F_{ψ}	F_p
	Y_1	Y_2	Y_3	Y_4	Y_5	Y_6	Y_7	Y_8	Y_9	Y_{10}			
1,0	16	12	9	3	13	11	9	7	8	6	170	0,720	0,720
0,9	16,6	12,4	9,6	3,2	13,4	11,4	9,3	7,2	8,4	6,4	176,6	0,748	0,748
0,8	17,2	12,8	10,2	3,4	13,8	11,8	9,6	7,4	8,8	6,8	183,2	0,776	0,776
0,7	17,8	13,2	10,8	3,6	14,2	12,2	9,9	7,6	9,2	7,2	189,8	0,804	0,7
0,6	18,4	13,6	11,4	3,8	14,6	12,6	10,2	7,8	9,6	7,6	196,4	0,832	0,6
0,5	19	14	12	4	15	13	10,5	8	10	8	203	0,86	0,5
0,4	19,6	14,4	12,6	4,2	15,4	13,4	10,8	8,2	10,4	8,4	209,6	0,888	0,4
0,3	20,2	14,8	13,2	4,4	15,8	13,8	11,1	8,4	10,8	8,8	216,2	0,916	0,3
0,2	20,8	15,2	13,8	4,6	16,2	14,2	11,4	8,6	11,2	9,2	222,8	0,944	0,2
0,1	21,4	15,6	14,4	4,8	16,6	14,6	11,7	8,8	11,6	9,6	229,4	0,972	0,1
0,0	22	16	15	5	17	15	12	9	12	10	236	1,000	0,0

Джерело: сформовано автором

Сформуємо отримані результати для подальшої їхньої обробки й визначення функції належності. На п'ятому кроці ранжуємо ефективність заходів відповідно до результатів залежно від амплітуди

фактичного/цільового/оптимального значення показника й необхідного для його досягнення бюджету. Після цього шляхом реалізації ітераційної процедури визначимо значення функції належності нечітких ефективностей заходів (E) із кроком 0,1. Моделювання на основі вихідних даних групи підприємств мережевих структур дало змогу одержати максимальне значення функції належності ефективності, що дорівнює 0,776, при виконанні оптимального плану, що передбачає реалізацію двох етапів заходів щодо детермінант $Y_{1,2,4-10}$.

Вищеподана методика дає змогу сформувавши план заходів щодо досягнення цільового/оптимального рівня економічної безпеки підприємств мережевих структур в умовах обмеженого бюджету й очікуваного часу настання загроз, а також коригувати бюджет, виділений на забезпечення економічної безпеки та прогнозувати її показники на найближчу перспективу. Щоб протидіяти загрозам економічній безпеці підприємств мережевих структур, потрібно здійснити цілеспрямований розподіл ресурсного забезпечення для підвищення економічної безпеки відповідно до її основних детермінантів у часі. Для забезпечення економічної безпеки керівництву підприємств мережевих структур варто підтримувати й контролювати велику кількість неперервних процесів, забезпечувати необхідними ресурсами виробничо-економічні системи з урахуванням економічних інтересів суб'єктів господарювання [38].

Розроблено механізм управління економічною безпекою підприємств мережевих структур протидії загрозам, спрямований на реалізацію визначених заходів відповідно складових економічної безпеки (рис. 3.1).

Типологія різновекторних заходів забезпечення економічної безпеки:

1. Розрахунок відхилення фактичного рівня економічної безпеки від цільового.
2. Виявлення загроз економічній безпеці.
3. Розрахунок сценаріїв розвитку за показником співвідношення (P/T) – високий бюджет, короткотривалий період; середній бюджет, середньотривалий період; низький бюджет, довготривалий період.

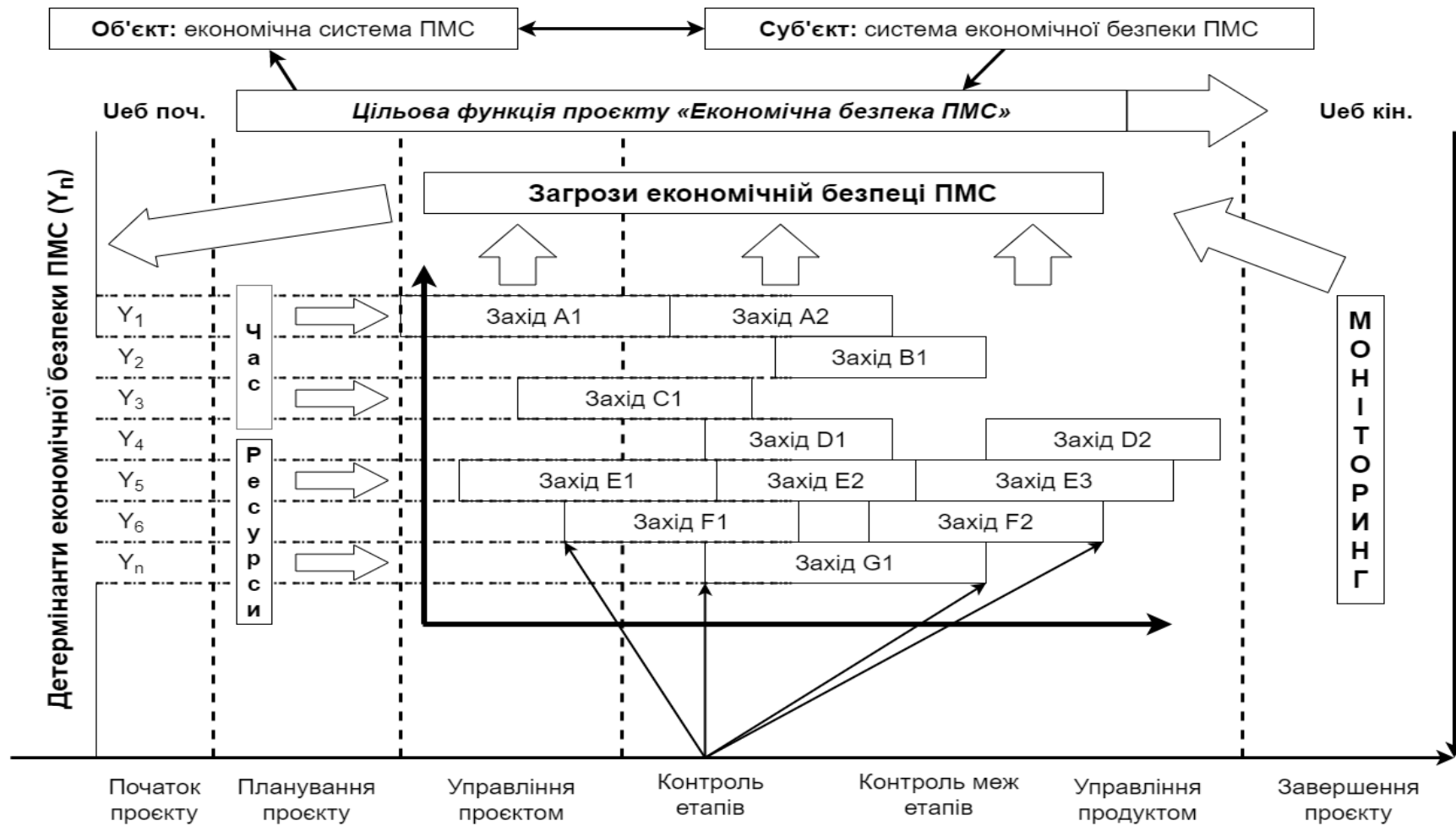

Рис. 3.1. Структура механізму управління економічною безпекою підприємств мережних структур

Джерело: сформовано автором

Для визначення необхідної кількості ресурсів та можливості оптимізації їхнього розподілу слід з'ясувати, впливу яких ризиків зазнає мережева структура при недосягненні цільового рівня економічної безпеки. Відповідно до оцінки можна планувати бюджет на заходи забезпечення економічної безпеки.

Тимчасові показники розраховуються на основі ймовірності настання загроз. Залежно від обсягів фінансування проектних рішень можливі три сценарії розподілу фінансового забезпечення у системі заходів щодо протидії загрозам економічній безпеці.

Припустимо, що фактичний рівень економічної безпеки підприємств мережевих структур становить X_0 , оптимальний рівень – X_2 . Тоді цільовий рівень X_1 можна подати у вигляді такого рівняння:

$$X_0 < X_1 \leq X_2, \quad (3.4)$$

$$U_{\text{еб поч.}} < U_{\text{еб цільов.}} \leq U_{\text{еб опт.}}, \quad (3.5)$$

$$U_{\text{еб поч.}} = \sum (Y_n \text{ поч.}), \quad (3.6)$$

$$U_{\text{еб цільов.}} = \sum (Y_n \text{ цільов.}), \quad (3.7)$$

де Y_n – показники детермінантів; T – період (довго-, середньо-, короткостроковий); P – ресурси (максимальний, середній, мінімальні чи мінімальний обсяги).

Таблиця 3.9

**Сценарії розподілу фінансових ресурсів у системі заходів щодо протидії
загрозам економічній безпеці**

Детерміна нти	Уеб	Сценарій 1		Сценарій 2		Сценарій 3		Уеб
		Тдовг.	Pmin	Тсеред.	Pave	Ткорот.	Pmax	
Y_1	$U(Y_1)$	3 роки	$Pmin(Y_1)$	2 роки	$Pave(Y_1)$	1 рік	$Pmax(Y_1)$	$U(Y_1)$
Y_2	$U(Y_2)$	3 роки	$Pmin(Y_2)$	2 роки	$Pave(Y_2)$	1 рік	$Pmax(Y_2)$	$U(Y_2)$
Y_3	$U(Y_3)$	3 роки	$Pmin(Y_3)$	2 роки	$Pave(Y_3)$	1 рік	$Pmax(Y_3)$	$U(Y_3)$
Y_4	$U(Y_4)$	3 роки	$Pmin(Y_4)$	2 роки	$Pave(Y_4)$	1 рік	$Pmax(Y_4)$	$U(Y_4)$
Y_5	$U(Y_5)$	3 роки	$Pmin(Y_5)$	2 роки	$Pave(Y_5)$	1 рік	$Pmax(Y_5)$	$U(Y_5)$
Y_n	$U(Y_n)$	3 роки	$Pmin(Y_n)$	2 роки	$Pave(Y_n)$	1 рік	$Pmax(Y_n)$	$U(Y_n)$
Разом	X_0	3 роки	$\Sigma(Pmin(Y_n))$	2 роки	$\Sigma(Pave(Y_n))$	1 рік	$\Sigma(Pmax(Y_n))$	X_1

Джерело: сформовано автором

4. Складання плану заходів за графіком Ганта на три періоди (коротко-, середньо- і довгостроковий).

5. Рішення завдання оптимізації.

6. Визначення загроз економічній безпеці відповідно до основних детермінантів [183].

Розглянемо забезпечення основних елементів механізму управління економічною безпекою підприємств мережових структур. Об'єктом управління є економічна система підприємств мережових структур, на яку впливають зовнішні та внутрішні загрози економічній безпеці. Встановлено, що будь-яка економічна система має досягнути відсутності загроз, тобто оптимального рівня економічної безпеки підприємств мережових структур. Цим аспектом визначається цільова складова механізму управління економічною безпекою підприємств мережових структур. Як суб'єкт механізму управління економічною безпекою підприємств мережових структур розглядається система мережі.

Аналізуючи структуру механізму управління економічною безпекою підприємств мережових структур, зазначимо, що кожному проєктному рішення

відповідають певні обов'язкові процедури, спрямовані на досягнення певних проміжних цілей. Цільова функція авторського проєкту – забезпечення економічної безпеки – також може підлягати декомпозиції на певні складові.

Алгоритм реалізації механізму управління економічною безпекою має шість таких основних етапів:

– 1 етап: розрахунок рівня економічної безпеки підприємств мережевих структур. На основі міжнародного та вітчизняного досвіду, сучасних світових тенденцій і середніх значень показника в галузі розробляють граничні значення детермінантів у системі економічної безпеки підприємств мережевих структур на мікро-, мезо- і макрорівні.

Далі обчислюють фактичні значення показників загроз відповідно до основних детермінантів (Y_n) та порівнюють їх з оптимальними. При значних відхиленнях фактичних показників від оптимальних можливо встановити деякі проміжні цільові значення. Розрахунок проміжних результатів необхідний для визначення показників критичного рівня та підтримки стабільного функціонування підприємств мережевих структур;

– 2 етап: аналіз загроз економічній безпеці підприємств мережевих структур. Здійснюють аналіз потенційних загроз мережевій системі та їхнє ранжування на основі ймовірностей їхньої реалізації, потенційного збитку та часу настання. Відповідно до запропонованого підходу виявлення та ранжування загроз з'являється можливість реагувати на найнебезпечніші загрози в мережевій системі;

– 3 етап: планування проєктних рішень з безпеки. Прогнозують оптимального сценарій розподілу ресурсів та часу для протидії загрозам і підвищення рівня економічної безпеки підприємств мережевих структур. Для визначення характеру загроз економічній безпеці підприємств мережевих структур, що виникають, і розробки відповідного плану заходів з метою досягнення цільових та оптимальних значень показників в умовах обмежених бюджету й часу застосовують методи теоретико-множинного аналізу;

– 4 етап: реалізація заходів протидії. Застосовують план реалізації заходів

протидії відповідно до з виділеного обсягу бюджету й плану проектного плану. Для цього на графіку Ганта розподіляють всі заходи. План заходів формують на основі аналізу потенційних загроз й ухвалення управлінських рішень, спрямованих на протидію визначеній загрозі, для покращення показників, що характеризують стан захищеності підприємства мережевих структур відповідно до детермінантів економічної безпеки;

– 5 етап: контроль стадій. Здійснюють оптимізацію фінансових ресурсів на основі методу критичних ланцюгів. На всі заходи протидії виділяють необхідний обсяг ресурсів шляхом їхньої оптимізації, крім затримок і простоїв. Заходи щодо протидії загрозам реалізують не по чергово, а паралельно відповідно до основних детермінантів економічної безпеки за наявності невикористаних ресурсів, що забезпечує максимальну ефективність їхнього використання. Важливо здійснювати контроль стадій, тому що від цього залежить призначення ресурсів (працівників, устаткування, матеріальні запаси тощо) як на подальші заходи протидії певній загрозі, так і на паралельні для протидії іншим загрозам;

– 6 етап: моніторинг механізму. Це завершальний етап механізму управління економічною безпекою. Підбиваючи проводяться підсумки реалізації всіх заходів, оцінюють досягнення цільових показників відповідно до основних детермінантів економічної безпеки підприємств мережевих структур і визначають перелік потенційних загроз на наступний період [131].

За успішного досягнення всіх цільових показників проект вважається завершеним. Відповідно система забезпечення економічної безпеки підприємств мережевих структур переходить у стан процесної діяльності та реалізується в традиційній формі.

Якщо у процесі моніторингу доведено, що досягти необхідного рівня економічної безпеки підприємства мережевих структур не вдалося, наприклад, через недостатній обсяг бюджету на попередній період, проект продовжується відповідно до сценарного розподілу бюджету й часу. У такому разі реалізуються ті заходи, які не були профінансовані бюджетом у попередній період

функціонування проєкту забезпечення економічної безпеки підприємств мережевих структур.

Таким чином, запропонований механізм управління економічною безпекою підприємств мережевих структур охоплює її складові й забезпечує їх реалізацію. При виявленні загрози економічній безпеці підприємств мережевих структур акцентується на часі її настання, потенційному збитку та ймовірності виникнення; планування здійснюється за сценарієм відповідно до показника співвідношення обсягу бюджету та часу, виділених на заходи протидії; порядок реалізації цих заходів визначається на основі методу критичного шляху. З урахуванням визначених загроз за рівнями забезпечення економічної безпеки сформуємо план заходів, необхідних для протидії. Отримані результати подано табл. 3.10–3.11.

Таблиця 3.10

**Заходи протидії загрозам економічній безпеці
ТзОВ «Сільпо-Фуд» на макрорівні**

Показники	Загрози ЕБ	Заходи
1	2	3
Коефіцієнт поточної ліквідності	Невчасне виконання фінансових зобов'язань; зниження рентабельності продажів;	Забезпечення необхідного рівня платоспроможності; зниження собівартості
Коефіцієнт загальної платоспроможності		
Рентабельність продажів, %		
Коефіцієнт зношення основних фондів	Зниження ефективності виробництва; зниження якості продукції	Капітальні вкладення в основні фонди
Фондовіддача, грн/грн		
Темп зростання середньорічної вартості основних фондів, %		
Темп зростання необхідних видатків на захист інформації, %	Одержання збитку внаслідок поширення інформації; зниження конкурентоспроможності	Підвищення видатків на захист інформації
Коефіцієнт інформаційної озброєності, %		
Коефіцієнт захисту інформації, %		
Темп зростання рівня середньої заробітної плати, %	Зниження ефективності виробництва; зниження якості продукції; несвоєчасне виконання зобов'язань; зниження конкурентоспроможності	Підвищення видатків на заробітну плату; виробництва видатків на навчання
Плинність кадрів, %		
Частка працівників з вищою освітою, %		

Продовження табл. 3.10

1	2	3
Рівень забезпеченості ресурсами підприємств мережових структур, %	Зниження ефективності виробництва; зниження якості продукції; несвоєчасне виконання зобов'язань; зниження конкурентоспроможності	Підвищення видатків на ресурсне забезпечення; виробництва видатків на навчання
Темп зростання матеріаловіддачі, %		
Темп зростання рентабельності персоналу, %		
Темп зростання капітальних вкладень, %	Зниження темпів реалізації	Капітальні вкладення в основні фонди
Коефіцієнт інвестування		
Коефіцієнт інвестиційної активності		
Темп зростання витрат на охорону навколишнього середовища, %	Штрафні санкції за порушення законодавства й видатки на усунення завданого збитку	Капітальні вкладення в інфраструктуру (екологія, охорона праці)
Темп зростання витрат на виробничу безпеку, %		
Темп зростання витрат на охорону праці,		
Темп зростання видатків на навчання працівників, %	Зниження ефективності виробництва; зниження якості продукції; зниження конкурентоспроможності	Підвищення видатків на навчання
Частка працівників з досвідом роботи більше 5 років, %		
Частка працівників із профільною вищою освітою, %		
Темп зростання видатків на рекламу, %	Зниження конкурентоспроможності; втрата ринків збуту; зниження рентабельності продажів	Підвищення видатків на рекламу Диверсифікованість збуту
Залежність від певного каналу збуту, %		
Темп зростання реалізації продукції за існуючими каналами збуту, %		

Джерело: сформовано автором

Таблиця 3.11

Заходи протидії загрозам економічній безпеці

ТЗОВ «Сільпо-Фуд» на макрорівні

Показники	Загрози ЕБ	Заходи
1	2	3
Темп зростання експорту нафти та газу, %	Зниження конкурентоспроможності, зниження темпів реалізації послуг	Збільшення масштабів реалізації
Темп зростання інвестицій для		Залучення інвестицій
Темп росту ціни на продукцію, %		Зниження собівартості продукції
Рівень інфляції за рік, % (<i>Іінф</i>)	Зниження виторгу від реалізації продукції; зниження рентабельності продажів	Зростання обсягу реалізації за існуючими каналами; зниження собівартості продукції
Темп зростання середньорічного курсу гривні до долара, % (Тгрн/дол.)		

Продовження табл. 3.11

1	2	3
Індекс споживчих цін, %		
Сіввідношення заробітної плати в компанії до галузі, разів	Зниження забезпеченості мережевої системи кадровими ресурсами	Підвищення видатків на заробітну плату
Рівень зайнятості, %		
Плинність кадрів у галузі, %		
Частка витрат на НДДКР у ВВП, %	Зниження конкурентоспроможності	Підвищення видатків на НДДКР; капітальні вкладення в основні фонди
Коефіцієнт відновлення основних фондів, %		
Темп зростання витрат на технологічні інновації, %		
Темп зростання податкового навантаження, %	Зниження виторгу від продажів; зниження рентабельності продажів; обмеження доступності кредитних ресурсів	Зниження собівартості продукції; залучення інвестицій
Темп зростання НДДКР, %		
Ставка рефінансування, %		

Джерело: сформовано автором

Таким чином, для протидії існуючим загрозам економічній безпеці ТЗОВ «Сільпо-Фуд» необхідно реалізувати такі основні заходи: диверсифікувати канали збуту (M_1); забезпечити надходження капітальних інвестицій в основні фонди (M_2); забезпечити надходження капітальні інвестиції в інфраструктуру (M_3); здійснити моніторинг законодавства (M_4); забезпечення необхідного рівня платоспроможності (M_5); підвищити витрати на заробітну плату (M_6); підвищити витрати на захист інформації (M_7); підвищити витрати на навчання (M_8); підвищити витрати на рекламу (M_9); підвищити витрат на НДДКР (M_{10}); залучити інвестиції (M_{11}); збільшити обсяг реалізації продукції за існуючими каналами збуту (M_{12}); знизити собівартість продукції (M_{13}); збільшити обсяги виробництва (M_{14}).

Об'єднаємо в загальні блоки загрози та заходи протидії для подальшої реалізації проєктного плану і виокремлення відповідних видів робіт. Результати досліджень представимо в табл. 3.12.

Таблиця 3.12

Заходи протидії загрозам економічній безпеці ТЗОВ «Сільпо-Фуд»

№	Загрози	Заходи
1.	Одержання збитку через поширення інформації	Підвищення витрат на захист інформації
2.	Зниження конкурентоспроможності	Підвищення витрат на захист інформації Підвищення витрат на навчання Підвищення витрат на рекламу Зростання обсягу продажів за існуючими каналами збуту Збільшення обсягів виробництва Зниження собівартості продукції Залучення інвестицій
3.	Зниження виручки від реалізації продукції	Зростання обсягу реалізації продукції за існуючими каналами збуту Зниження собівартості продукції збуту
4.	Зниження рентабельності реалізації продукції	Зниження собівартості продукції Підвищення витрат на рекламу Диверсифікованість каналів збуту Збільшення обсягів виробництва Зростання обсягу реалізації продукції за існуючими каналами збуту
5.	Зниження темпів реалізації послуг	Капітальне інвестування в основні фонди Ріст реалізації продукції по існуючих каналах збуту Зниження собівартості продукції Збільшення реалізації проєктів Залучення інвестицій
6.	Несвоєчасне виконання фінансових зобов'язань	Забезпечення необхідного рівня платоспроможності
7.	Несвоєчасне виконання зобов'язань	Підвищення витрат на заробітну плату Підвищення витрат на навчання
8.	Зниження ефективності реалізації проєктних рішень	Капітальні вкладення в основні фонди Підвищення витрат на заробітну плату Підвищення витрат на навчання
9.	Зниження забезпеченості мережевої системи кадровими ресурсами	Підвищення витрат на заробітну плату
10.	Втрата ринків збуту	Диверсифікація ринків збуту
11.	Обмеження доступності кредитних ресурсів	Підвищення витрат на НДДКР Капітальні вкладення в основні фонди
12.	Штрафні санкції за порушення законодавства та видатки на усунення завданого збитку	Моніторинг законодавства Капітальне інвестування в інфраструктуру
13.	Зниження якості продукції	Капітальні витрати на основні фонди Підвищення витрат на заробітну плату Підвищення витрат на навчання

Джерело: сформовано автором.

Сформуємо матрицю заходів протидії загрозам економічній безпеці ТзОВ «Сільпо-Фуд». Якщо визначений захід протидіє загрозі, проставляємо «1», якщо ні – «0». Розраховані результати представимо в табл. 3.13.

Здійснимо розподіл плану реалізації заходів протидії на три етапи. Об'єднаємо роботи в блоки й визначимо буферні зони для протидії загрозам чи за порядком реалізації цих загроз. Світло сірим кольором позначимо можливості пришвидшення реалізації заходів протидії на різних етапах. За наявності більшого обсягу фінансування час виконання таких робіт зменшується (рис. 3.2).

Таблиця 3.13

**Заходи загрозам економічній безпеці підприємств
мережевих структур**

№	U_1	U_2	U_3	U_4	U_5	U_6	U_7	U_8	U_9	U_{10}	U_{11}	U_{12}	U_{13}
M_1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0
M_2	0	0	0	0	1	0	0	1	0	0	0	1	1
M_3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0
M_4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
M_5	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
M_6	0	0	0	0	0	0	1	1	1	0	0	0	1
M_7	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
M_8	0	1	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	1
M_9	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
M_{10}	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0
M_{11}	0	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
M_{12}	0	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0
M_{13}	0	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
M_{14}	0	1	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0

Джерело: сформовано автором.

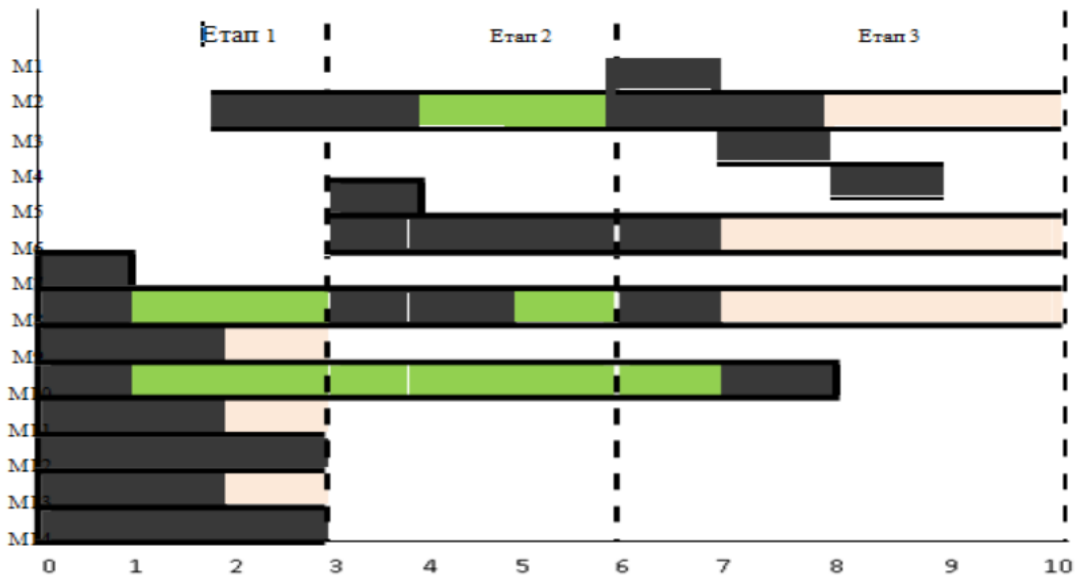

Рис. 3.2. Графік Ганта реалізації заходів після оптимізації

Джерело: сформовано автором.

Застосувавши Prt-матрицю та визначивши основні показники загроз, можна об'єднати час протидії загроз U_1 та U_2 , U_4 та U_5 . За даними графіка 3.2 можна визначити ранній час початку й завершення реалізації заходів.

Представлений графік дає змогу з більшою гнучкістю планувати виконання робіт, за визначеності буферних зон і можливості управління фінансовими й тимчасовими ресурсами на основі сценарного методу. Зелені зони вказують на оптимальні можливості пришвидшення виконання проекту за збільшення обсягу бюджету, рожеві – оптимальний запас часу у разі дефіциту ліквідності й непередбачених затримок. Запропонований механізм протидії загрозам економічній безпеці підприємств мережевих структур дає змогу максимально ефективно використовувати фінансові та тимчасові ресурси мережевої системи на основі сценарного методу відповідно до поточного рівня економічної безпеки, а також підвищити ефективність управління персоналом за допомогою методу критичного шляху, визначення буферних зон та усунення недоліків традиційного управління.

3.2. Стратегічні імперативи зміцнення економічної безпеки підприємств мережевої системи

У сучасних трансформаційних умовах основною стратегією є стратегія розвитку підприємств мережевих структур. Найважливіша мета стратегії розвитку – це одержання доходів від діяльності, збереження високого конкурентного становища в зовнішньому середовищі протягом усього життєвого циклу. Зазначимо, що у всіх фазах циклу активності зовнішнього ринкового середовища підприємства мережевих структур, розвиваючись, мають зберігати незмінним конкурентний рівень економічної ефективності. Таким чином, обов'язкова умова досягнення рівня економічної ефективності є висока ефективність управління. Якщо головним показником економічної ефективності визначити показник рентабельності реалізації, то управління ефективністю можна представити як збереження незмінно високим значення показника рентабельності підприємств мережевих структур у періоди зростання та стабілізації. Для забезпечення високого показника рентабельності виробництво в системі мережевих структур має вчасно, адекватно й гнучко реагувати на зміни величини загального результату й витрат, змінюючи їхні обсяг і структуру.

Управління ефективністю та рентабельністю виробництва для підприємств мережевих структур має особливе значення в періоди стабілізації та спадання активності зовнішнього середовища, коли на мережеву систему здійснюється тиск ззовні з виникнення різного виду загроз.

Стратегія забезпечення економічної безпеки здійснюється за декількома такими напрямками: визначення видів і величини загроз, реалізація заходів протидії виникненню й ліквідації загроз, а також розробка стратегічної програми дій з організації й впровадження структурних підрозділах підприємства мережевих структур рентабельних видів діяльності, що дасть можливість зберегти його конкурентоспроможність на ринку.

Розробка стратегії забезпечення економічної безпеки підприємства

мережевих структур охоплює кілька етапів (рис. 3.3).

Згідно досліджень І. Ансоффа, сформуємо авторське трактування «стратегія забезпечення економічної безпеки підприємства мережевих структур» відзначено як систему стратегічного планування та управління, в якій мережева структура, здійснюючи комплексний аналіз зовнішнього й внутрішнього середовищ корегуючи свою мету та завдання розвитку, визначає основні напрямки диверсифікації й інтеграції виробничо-господарської діяльності, відповідно до яких структурні підрозділи розробляють свої функціональні стратегії та продуктові програми, орієнтуючись на запобігання виникненню загроз [177].

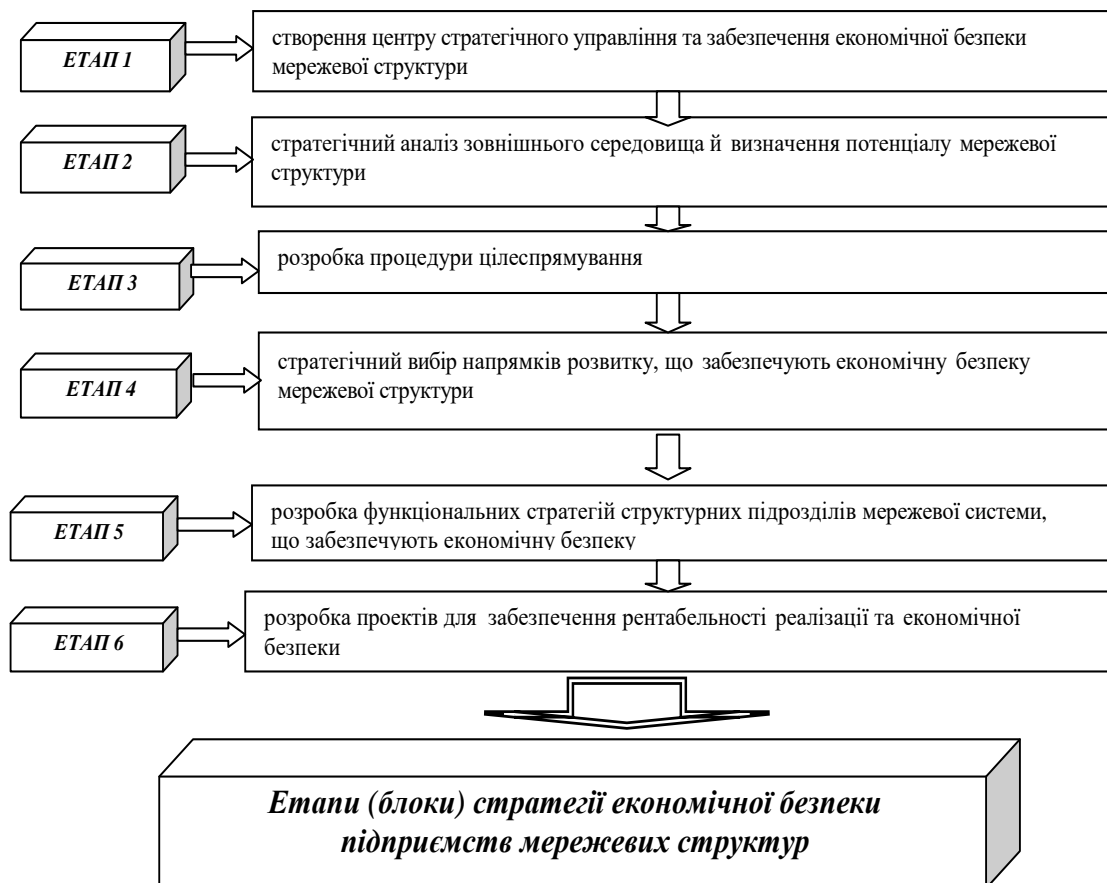

Рис. 3.3. Алгоритм формування стратегії економічної безпеки підприємства мережевих структур

Джерело: сформовано автором

На першому етапі створюється центр стратегічного управління та забезпечення економічної безпеки підприємства мережевих структур. Це найважливіший етап формування стратегії, оскільки за її реалізацію відповідає єдиний центр управління, який здійснює діяльність у системі багаторівневого простору, що охоплює ринкове середовище, процеси стратегічного планування, а також забезпечує координацію та взаємозв'язок цілей і завдань суб'єкта господарювання.

Основою ринкового механізму товарно-грошових відносин є ціна. Відповідно першим завданням центру стратегічного управління є вироблення мережевої цінової політики, що відображає економічні інтереси суб'єкта. Друге завдання – створення реалістичної, але розрахованої на перспективу стратегічної управління досягненням загальних цілей мережевої системи з урахуванням діючих і потенційних обмежень, що дають змогу запобігти виникненню загроз економічній безпеці мережі. Третім є завдання оптимізації системи цілей, завдань і дій структурних підрозділів мережевої системи для досягнення ефективності його діяльності.

Із другого по шостий етапи розроблено відповідно до концептуального підходу І. Ансоффа до формування універсальної схеми етапів здійснення розвитку підприємств мережевих структур [4].

Другий етап передбачає опис процедури та результатів стратегічного аналізу зовнішнього середовища й потенціалу підприємств мережевих структур. На цьому етапі для оцінювання рівня забезпечення економічної безпеки підприємства мережевих структур найбільш ефективним є використання методів SWOT- й PESTLE- аналізу. SWOT-аналіз дає змогу виявити можливості та загрози діяльності підприємства мережевих структур за впливу зовнішнього середовища. На сьогодні науковці відстоюють думку, що найбільш перспективним напрямком стратегічного аналізу є синтез методів SWOT- та PESTLE-аналізу. Такий синтез забезпечує можливість для більш детального вивчення зовнішніх загроз діяльності підприємства мережевих структур, уточнення їхніх різновидів, кількісного оцінювання масштабів загроз, ступеня

їхньої дії й часових періодів впливу наукового, техніко-технологічного та організаційного потенціалу.

Цінність етапу стратегічного аналізу в тому, що отримані результати дають змогу визначити реальні й можливості впливу зовнішніх загроз на підприємства мережевих структур, яким необхідно протидіяти шляхом застосування заходів, передбачених стратегією економічної безпеки.

Третім є етап цілеспрямування, на якому визначають місію та стратегічні цілі підприємства мережевих структур. Місія підприємства мережевих структур здійснює функції: по-перше, представляє характеристики стабільності, її сильні сторони й переваги для всіх категорій персоналу; по-друге визначає привабливість діяльності для всіх зацікавлених суб'єктів, що перебувають у зовнішньому середовищі.

Стратегічна мета визначає цільові орієнтири (у кількісному та якісному вираженні) та рівні економічної безпеки підприємства мережевих структур як її найважливіші складові.

На четвертому етапі здійснюється стратегічний вибір напрямків розвитку підприємства мережевих структур, що забезпечують економічну безпеку суб'єкта господарювання. Якщо врахувати, що основою економічної безпеки підприємства мережевих структур є сталий розвиток, то найбільш перспективним стратегічним вибором напрямків розвитку мережевої системи вважаємо використання стратегії диверсифікації та інтеграції. Стратегія диверсифікації дає змогу підприємствам мережевих структур збільшувати частку ринку, розширити асортимент продукції.

П'ятий етап розробки стратегії забезпечення економічної безпеки підприємства мережевих структур є найбільш праце містким. Упродовж цього етапу структурні підрозділи, що входять до складу мережевої системи із відповідними функціями, представляють функціональні стратегії. В таких умовах не має суперечити базовій стратегії підприємства, що реалізується. Таким чином, керівництво підприємства мережевих структур має виробити «загальний вектор цілей» [4].

Охарактеризуємо основні функціональні стратегії забезпечення економічної безпеки, що є складовими базової стратегії підприємства мережевих структур.

Фінансовий відділ підприємства мережевих структур розробляє функціональну стратегію забезпечення економічної безпеки, тісно пов'язану з його стратегією маркетингу, соціальною й виробничою стратегіями. У ній формуються характеристики «портфеля замовлень», тобто структура й величина обсягу продажів, визначених на основі маркетингових досліджень, рівні фінансової стабільності та платоспроможності мережевої структури, фактична й допустима величини кредиторської та дебіторської заборгованості, рівень забезпеченості власними джерелами фінансування обігових коштів тощо. У стратегії розраховується фінансова оцінка фондівіддачі, фондомісткості й рентабельності продажів. Одним із завдань стратегії є фінансова діагностика, що супроводжує процес реалізації підприємства мережевих структур. Цим способом виявляють відхилення фактичних значень, характеристик і планових показників, що дає змогу розробити відповідні заходи щодо запобігання загроз економічній безпеці підприємства мережевих структур.

Структурний підрозділ підприємства мережевих структур, що здійснює підбір персоналу, формує функціональну стратегію в контексті соціального розвитку. Кадрова складова є основою компонентою потенціалу підприємницької мережі. Від наявності сформованих мотивів до трудової діяльності залежить згуртованість персоналу, його зацікавленість у досягненні ефективності функціонування мережі. Основою стратегії соціального розвитку має бути науково обґрунтований методичний підхід до визначення провідного мотиву до трудової діяльності персоналу мережевої структури. Актуальним нині є методологічний підхід Дж. Гелбрейта, який пропонує класифікувати провідні мотиви до трудової діяльності за такими трьома типами: прагнення до грошової винагороди; пристосування власних цілей працівника до цілей; ототожнення його власних цілей із цілями суб'єкта господарювання [193].

Ефективна діяльність підприємства мережевих структур може бути досягнута у разі, якщо всі категорії персоналу ототожнюють власні мотивацію й мету трудової діяльності із цілями мережевої системи. У цьому разі, винагорода працівникам залежить від зростання ефективності функціонування суб'єкта господарювання, а також – персонал підприємницької структури зацікавлений у забезпеченні сталого розвитку та економічної безпеки підприємства як обов'язкових умов створення мережевої ефективності.

За сучасних умов активізації процесів НТП, автоматизації та діджиталізації створено єдину систему автоматизації циклу проведення та реалізації продукції, що має такий вигляд: АСНД – САПР – АСТПР – ОПП – РП – ПО, де АСНД – автоматизована система наукових досліджень; САПР – система автоматизованого проєктування; АСТПР – автоматизована система технологічної підготовки реалізації; ОПП – оперативно-виробниче планування; РП – реалізація продукції; ПО – післяпродажне обслуговування з використанням цифрових технологій.

Базовою в стратегії економічної безпеки є функціональна стратегія, розроблена службою (підрозділом) безпеки підприємства мережевих структур.

Функціональна стратегія служби безпеки підприємств мережевих структур визначає характер управління двома основними напрямками діяльності, що відображають функціональне призначення служби. Відповідно до першого напрямку служба безпеки реалізує функцію постійного контролю й безпосередньої ліквідації зовнішніх і внутрішніх загроз діяльності підприємства мережевих структур. Стратегія забезпечення безпеки відповідно до першого напрямку вирішує такі завдання, зокрема забезпечує:

- захист комерційної таємниці й конфіденційної інформації;
- безпеку та захист приміщень;
- фізичну безпеку персоналу;
- підтримує технічну й протипожежну безпеку;
- економічну безпеку [115, с. 160].

Відповідно до другого напрямку функціональне призначення служби

безпеки, відображене в стратегії у вигляді підсистеми процедур, спостережень і заходів реагування, провести оцінку характеру, масштабів і запропонувати заходи для їхньої ліквідації для забезпечення майбутнього стійкого й безпечного розвитку суб'єкта господарювання. Основні завдання цієї складової функціональної стратегії такі:

- вивчення конкурентного середовища;
- належного рівня забезпечення безпеки;
- здійснення інформаційно-аналітичної діяльності;
- проведення експертних перевірок щодо забезпечення економічної безпеки [145, с. 100].

Результати діяльності служби безпеки відповідно до другого напрямку функціональної стратегії забезпечення безпеки оформляються як розрахунково-аналітичні матеріали. Стратегічне завдання служби безпеки передбачає реалізацію заходів щодо мінімізації загальних втрат від загроз і розробку пропозицій щодо забезпечення діяльності підприємств мережевих структур для організації нових видів рентабельних заходів.

Аналітична компонента включає оцінку розміру втрат від загроз, тривалості періоду впливу цих загроз діяльності підприємства мережевих структур, обсягів необхідних витрат і часу на їхню ліквідацію.

Практичний механізм реалізації цього напрямку функціональної стратегії служби безпеки базується на основі виконання розроблених рекомендацій щодо забезпечення економічної безпеки відносно конкретних умов зовнішнього та внутрішнього середовищ підприємства мережевих структур.

В умовах масштабного використання підприємствами мережевих структур сучасних технологій за необхідності постійного вдосконалення й відновлення продукції, важливим фактором забезпечення економічної безпеки є активізація діяльності структурних підрозділів мережевої системи, що здійснюють НДДКР.

Якщо підприємство мережевих структур тривалий період функціонує при стабільній організації процесів виробничо-господарської діяльності,

орієнтуючись на сталий розвиток за рахунок збільшення прибутку, основною у забезпеченні економічної безпеки є функція контролю [128].

На шостому етапі здійснюється розробка інноваційних проєктів. Проєктні рішення в них спрямовані насамперед на розширення асортименту продукції та надання послуг. Метою розробки інноваційних проєктів є забезпечення рентабельності виробництва й економічної безпеки підприємства. Організаційно-управлінські заходи, передбачені в інноваційних проєктах підприємств мережових структур, припускають застосування нової стратегії реалізації для випередження галузевих конкурентів і збільшення своєї частки ринку.

Аналізуючи організаційно-економічні основи стратегії економічної безпеки підприємства мережових структур із позицій такого концептуально-методичного підходу, як теорія трансакційних витрат, можна зробити висновок, що економічна безпека мережі може бути забезпечена за реалізації таких умов:

- збільшення суми економії трансакційних витрат над організаційними витратами мережевої системи;

- економічної обґрунтованості стратегічних рішень при інтерналізації спільних комерційних операцій окремих структурних підрозділів, якщо це не призводить до збільшення сукупних виробничих витрат підприємницької структури;

- отримання підприємствами мережових структур – партнерам, що приймають участь у функціональних завданнях досліджених даних корпоративних об'єднань [149].

Таким чином, економічна безпека підприємницьких структур прямо залежить від формування процесів сталого розвитку мережевої системи в стратегічній перспективі, а організаційно-економічні основи стратегії забезпечення економічної безпеки визначаються дотриманням перерахованих вище умов.

Організаційно-економічні засади стратегії економічної безпеки підприємств мережових структур обґрунтовано також на основі такого

концептуально-методичного підходу, як теорія формування квазіринкових відносин у внутрішньо економічній діяльності суб'єта господарювання. Відповідно увага науковців-практиків, що здійснюють розробку систем стратегічного менеджменту підприємств мережевих структур, зосереджена насамперед на вдосконаленні внутрішніх економічних відносин у мережі.

На сьогодні науковців визначають, що економічні відносини переважно складаються з відносин суб'єтів господарювання: власниками фінансових і матеріальних ресурсів, працівниками, споживачами, державними органами влади. Управління системою підприємств мережевих структур характеризується економічними відносинами, спрямованими на координування виробничо-господарського процесу та оптимізацію фінансових показників виробництва й реалізації продукції при існуючих обмеженнях на ресурси.

Концентрація та централізація реалізації, диверсифікованість бізнес-процесів, що відбуваються нині зумовлюють активізацію та ускладнення економічних відносин усередині мережевих структур. Ефективне управління економічними відносинами підприємницьких структур, що формують мережу, здатне забезпечити переваги, що доповнюють конкурентні переваги, досягнуті за інтеграції й інтенсифікації виробничо-технологічних процесів.

Міжнародний досвід з'ясовано, що удосконалення бізнес-процесів є актуальним у внутрішньоекономічному функціонуванні підприємств мережевих структур та їхніх структурних підрозділів. Відповідно науковий і практичний інтерес становить досвід формування внутрішнього економічного простору підприємств мережевих структур, описаний у дослідженні О. Стащук [160].

Створення квазіринкових відносин усередині підприємств базується на концептуально-методичному підході організаційно-економічних основ економічної безпеки підприємства мережевих структур, заснованого на побудові внутрішнього правового простору, в якому діє внутрішньофірмова економіка квазіринкового типу.

Необхідність реалізації програми створення та управління внутрішньою квазіринковою економікою підприємств мережевих структур визначена

зростанням кількості проблем унаслідок неефективного керівництва великими бізнес-об'єднаннями, серед яких слід виокремити такі:

- наявність нереалізованих цілей розвитку;
- неможливість допущення зростання конфліктів;
- відсутність зацікавленості підприємств мережевих структур до нововведень [17].

Зазначимо, що основним недоліком управлінських рішень, спрямованих на підтримку функціонування сформованих внутрішньо-економічних відносин, заснованих на формуванні кошторису витрат, є продовження дії механізму врахування витрат. Структурні підрозділи підприємств мережевих структур, де здійснюється фінансування згідно з кошторисом, не можуть використовувати критерій економічної ефективності, а отже, оцінювати економічну ефективність структурного підрозділу шляхом порівняння витрат і результатів його діяльності.

Для протидії негативним факторам впливу на економічні процеси, що відбуваються у системі підприємств мережевих структур, пропонується модель внутрішньофірмової економіки квазіринкового типу. Відмінностями моделі квазіринкової економіки підприємств мережевих структур від інших типів організації внутрішньокорпоративного економічного середовища є такі по-перше, квазіринкова економіка заснована на регулюванні діяльності підрозділів як самостійних суб'єктів внутрішньокорпоративного економіко-правового простору; по-друге, застосування моделі не змінює в повному обсязі структуру внутрішньої економічної діяльності окремих підприємницьких структур, що формують у мережеву систему.

Зауважимо, що розробка моделювання внутрішньої квазіринкової економіки підприємств мережевих структур представлена на використанні комплексу бізнес-ідей [12]. У структурі підприємств мережевих структур ідентифікується квазіринковий простір, в якому процеси внутрішньої економічної взаємодії відбуваються з принципом платності, які використовують учасники ресурсів та взаємозалежності характеру

взаємовідносин. Регулювання ресурсних потоків у внутрішньому економічному середовищі здійснюється за допомогою внутрішніх конвертованих зобов'язань (ВКЗ), що мають безготівкову форму, але є реальними платіжними коштами з можливістю їхньої конвертації.

На основі проведених досліджень доведено важливість формування стратегії економічної безпеки підприємств мережевих структур із використанням моделі внутрішньої економіки квазіринкового типу мережевої системи. Зауважимо, що модель квазіринкової внутрішньої економіки припускає постійне існування мережевих структур із певним внутрішнім середовищем та економічними відносинами між партнерами, які необхідно вдосконалювати і підвищувати їхню результативність. Отже, ціль стратегії економічної безпеки є створення конкурентних переваг внутрішніх економічних відносин у мережевій системі та її окремими структурними підрозділами відповідно до сучасних ринкових умов.

Модель внутрішньої квазіринкової економіки мотивує керівництво підприємства мережевих структур та його структурних підрозділів на ресурсозбереження в процесі господарської діяльності, тому що в ній зафіксована пряма залежність доходів від економічних результатів і зниження витрат структури зокрема. Взаємодія структурних підрозділів у межах внутрішнього простору господарської діяльності знижує податкове навантаження, пов'язане з відносинами між самостійними ринковими суб'єктами в зовнішньому середовищі.

У моделі квазіринкової економіки передбачається не тільки облік витрат, а й формування внутрішніх цін на продукцію і відповідно прибутки. Головною умовою стратегії економічної безпеки підприємств мережевих структур на основі її стійкого функціонування є організаційно-економічне середовище, відповідно до якого збереження й збільшення результатів діяльності мережевої системи залежить функціональної результативності мережі загалом.

Доведено дієвість організаційно-економічного механізму формування стратегії економічної безпеки, заснованого на методі управління процесами

підприємств мережових структур – монополістичних конкурентів. Для характеристики дії організаційно-економічного механізму на об'єктів діяльності розглянемо підприємницькі структури – монополістичні конкуренти й підприємства-олігополії. Основними цілями реалізації стратегії економічної безпеки таких підприємств мережових структур, як монополістичні конкуренти, є, по-перше, самостійне їхнє перетворення у міру розвитку у велике підприємство-олігополію; по-друге, входження як партнера в мережову структуру, яка є олігополією. І в першому, і в другому випадках економічною основою трансформацій є подібність економічної природи й сутнісних характеристик підприємств – монополістичного конкурента й олігополії, що виявляється в можливості забезпечення одержання монопольного надприбутку. Таким чином, у результаті реалізації продукції підприємства мережових структур – монополістичний конкурент та олігополія – мають однакову структуру сукупного доходу, де враховано суми компенсації витрат на проведення й реалізацію продукції, «нормального прибутку» та монопольного надприбутку.

Монопольний надприбуток є джерелом сталого розвитку й забезпечення економічної безпеки підприємницьких структур. Відповідно головним завданням стратегії сталого розвитку є забезпечення можливості одержання підприємством мережових структур – монополістичним конкурентом надприбутків й збереження подібності його економічної природи з олігополією.

За подібності економічної природи монополістичного конкурента й олігополії, наявним є значні відмінності, що суттєво впливають на процеси розвитку підприємницьких структур та відзначають особливості формування цілей і завдань стратегії економічної безпеки.

Якщо олігополія має можливість доступу до монопольного надприбутку протягом періоду існування, то підприємству мережових структур – монополістичному конкурентові він доступний лише короткостроково. Відповідно до положень теорії монополістичної конкуренції, в довгострокових періодах функціонування більшість підприємств мережових структур –

монополістичних конкурентів приходять у стан рівноваги, тобто «точку беззбитковості», не одержуючи доступу до надприбутку. Таким чином, у довгостроковому періоді підприємство мережевих структур – монополістичний конкурент не має можливості здійснювати реалізацію стратегії економічної безпеки, що відрізняється від аналогічних стратегій конкуруючих мережевих систем.

В умовах монополістичної конкуренції в короткостроковому періоді підприємства мережевих структур можуть самостійно визначити ціну на свою продукцію, споживчі властивості якої встановлюються та оплачуються споживачами, що перебувають у певному ринковому сегменті. Схематично це виглядає так: у короткостроковому періоді в інтервалі між кількістю продукції, що встановлюється на початку й у кінці цього періоду, крива середніх валових витрат проходить нижче від кривої ринкових цін. Оскільки складовою величини середніх валових витрат є нормальний прибуток, різницю між ринковою ціною й такими витратами становить надприбуток від реалізації продукції. Підприємство мережевих структур – монополістичний конкурент не має можливості створити галузеві бар'єри, що перешкоджатимуть виходу на ринок конкурентів, які реалізують продукцію з порівнянним набором споживчих властивостей. Збільшення кількості підприємств-конкурентів і зменшення власної частки ринку спонукує підприємництво мережу знижувати ціни на продукцію, водночасно збільшуючи середні валові витрати. Під впливом цих тенденцій у довгостроковому періоді крива ринкових цін при реалізації певного обсягу продукції підприємства – монополістичного конкурента формується із кривої середніх валових витрат – досягнення точки беззбитковості й довготривалої рівноваги. Зменшення або збільшення кількості реалізованої продукції порівняно з її обсягом в точці рівноваги однаково призведе до перевищення середніх валових витрат над ринковими цінами.

Відповідно до теорії монополістичної конкуренції, подібного стану у довгостроковому періоді зазнає більшість підприємств – монополістичних конкурентів: середні валові витрати зрівнюватимуться із цінами на продукцію,

зникатиме монопольний надприбуток, втрачатимуться можливості для подальшого розвитку та зростання мережевої структури й обсягів виробництва продукції.

Проаналізуємо методичний підхід до формування стратегії економічної безпеки підприємств мережевих структур із використанням положень теорії монополістичної конкуренції.

Малі й середні мережеві структури – монополістичні конкуренти реалізують продукцію, що відрізняється за якісними характеристиками від продукції конкурентів. Це дає змогу здійснювати цінову політику за характеристикою «ціна – якість». Можливість закріплення вищих цін на продукцію забезпечує мережеву системі більш вигідну позицію в конкуренції й дає змогу одержувати монопольний надприбуток. Однак ця конкурентна перевага зберігається підприємством – монополістичним конкурентом лише в короткостроковому періоді. Невеликі розміри мережевих структур не дають можливості формувати галузеві бар'єри, тому в довгостроковому періоді з появою на ринку великої кількості підприємств, що копіюють інноваційну продукцію або виробляють товари-замінники, конкурентна перевага зникає. Мережева система в цьому разі припиняє бути монополістом на ринку.

Прагнення зберегти монопольне становище та розбудовувати бізнес-діяльність спонукає підприємство – монополістичного конкурента до входження як партнера в мережеву структуру. Мережеві структури, які, будучи олігополією, сформувати галузеві бар'єри, дають можливість підприємству-партнерові реалізувати стратегію зміцнення економічної безпеки. Структура доходу від виробництва та реалізації продукції підприємства-партнера містить собівартість, нормальний прибуток і частку корпоративного надприбутку. Таким чином, мережеві структури дають можливість підприємствам-партнерам протягом періоду функціонування в складі мережевої системи зберігати «умовно монопольне» становище порівняно із ринковими конкурентами, розбудовуючи виробництво та забезпечуючи економічну безпеку як відповідний структурний підрозділ мережі.

Механізм формування стратегії економічної безпеки підприємств мережових структур заснований на трьох векторах. Основною компонентою є економічне обґрунтування мотивів роботи мережевої системи та відповідно їхня реалізація в межах стратегії економічної безпеки. Для всіх векторів реалізації обґрунтованою умова, що економічна безпека підприємств мережових структур буде забезпечена й збережена протягом періоду існування мережевої системи.

Предметом дослідження є процеси забезпечення економічною безпекою підприємств мережових структур, а його найважливішою складовою – визначення «нижньої» та «верхньої» меж безпеки мережових структур.

Вивчаючи питання безпеки, можна зробити висновок, що зниження рівня економічної безпеки підприємств мережових структур здійснюється на основі негативних тенденцій, що призводять до зниження безпеки мережевої системи. Зокрема, ця тенденція означає послаблення конкурентних позицій підприємств мережових структур на ринку, спричинене зниженням попиту на продукцію, зменшення обсягів виробництва та прибутку.

Інший важливий аспект дослідження визначається тим, що об'єктом стратегії економічної безпеки є підприємства мережових структур. Так «нижня» межа економічної безпеки підприємства мережових структур досягається тоді, коли в мережевій системі відсутні стимули й економічна обґрунтованість його забезпечення зокрема.

Проаналізуємо організаційно-економічний базис досягнення «нижньої» межі економічної безпеки підприємства мережових структур. Описаний методичний підхід базується на теорії трансакційних витрат організаційно-економічного механізму мережевої структури. При реалізації стратегії економічної безпеки підприємствам мережових структур забезпечуються засади безпечного функціонування, економічною базою яких є участь у частках на основі отриманого прибутку. Відповідно до цього підходу, «нижня» межа економічної безпеки досягається за скорочення обсягів виробництва та реалізації, що призводить до зниження ефекту масштабу, збільшенню частки витрат собівартості продукції, а також частки витрат на участь в організації

мережевої структури в кошторисі виробничих витрат.

Відносно збільшення обсягу організаційних витрат забезпечує мінімум переваг, що досягаються економією трансакційних витрат окремими структурними підрозділами. Доведено, що «нижня» межа економічної безпеки відповідно до зазначеного підходу, існує для мережевої структури, але не для окремих структурних підрозділів. Загроза економічній безпеці підприємства мережевих структур починає діяти після проходження «нижньої» межі їхньої системи безпеки.

Модель квазіринкової внутрішньої економіки орієнтована на забезпечення економічної безпеки шляхом зміцнення існуючої мережевої структури. На реалізацію розширеного відтворення структурних підрозділів підприємств мережевих структур здійснюються капітальні витрати, що розподіляються за рішенням керівництва компанії.

Відповідно до логіки моделі внутрішньої економіки квазіринкового типу, у разі зниження ринкової активності підприємства мережевих структур, зменшення обсягів реалізації та масштабів виробництва «нижня» межа економічної безпеки досягається тоді, коли величина одержуваного надприбутку є недостатньою для підтримки процесів розширеного відтворення вхідних у мережеву систему окремих структурних підрозділів. Внутрішні економічні зв'язки дестабілізуються та починають послаблюватись економічні стимули перебування окремих структурних підрозділів у мережі.

За теорією монополістичної конкуренції, необхідним є економічне обґрунтування мотивації підприємств мережевих структур для збереження переваг монополістичної конкуренції в довгостроковому періоді. У короткостроковому періоді такі підприємницькі структури за впровадження проведення інноваційних продуктів і технологій, а також монопольного становища в окремих сегментах ринку мають доступ до монопольного надприбутку. Однак відносно малі мережеві структури – монополістичні конкуренти не можуть захиститись від появи в тих саме сегментах ринку підприємств, що пропонують продукти або послуги із подібними споживчими

властивостями. Небезпека для внутрішньої економіки підприємства – монополістичного конкурента в довгостроковому періоді в тому, що під конкурентним тиском численних конкурентів виробник, втрачаючи монопольне становище на ринку, змушений у конкурентній боротьбі підвищувати витрати на реалізацію заходів і знижувати ціни на продукцію, втрачаючи монопольний надприбуток.

Підприємство мережевих структур, створене партнерами, що прагнуть зберегти переваги монополістичної конкуренції в довгостроковому періоді, має права олігополії. Галузеві бар'єри створюють захист від конкурентів на ринку, а використання структурними підрозділами інновацій науково-технічного й організаційно-управлінського характеру дає змогу мережевим структурам досягти ефектів масштабу й синергії, тобто одержувати монопольний надприбуток.

«Нижня» межа економічної безпеки для підприємств мережевих структур досягається тоді, коли зменшення обсягів реалізації та масштабів виробництва, а також поява на ринку потужних конкурентів призводять до зниження корпоративного надприбутку. У підсумку діяльність підприємницьких структур здійснюється в умовах, подібних до умов їхнього самостійного функціонування в довгостроковому періоді, коли підприємство, одержуючи достатній прибуток порівняно із прибутком галузевих конкурентів, не може отримувати монопольного надприбутку.

Загрози економічній безпеці мережевих структур зростають мають вплив на вповільнення або припинення сталого розвитку та пов'язана з економічно необґрунтованим зростанням розмірів мережевої структури. Найважливішою умовою сталого розвитку підприємств мережевих структур є перевищення темпів зростання сумарного доходу від реалізації продукції над темпами збільшення сукупних витрат на її виробництво й реалізацію, що зберігається протягом усього життєвого циклу мережевої системи. Інакше кажучи, збільшення розмірів корпоративного об'єднання, обсягів виробництва й реалізації продукції має відбуватися під впливом не тільки екстенсивних, а й інтенсивних

факторів.

Вплив екстенсивних факторів на ріст підприємства мережевих структур може бути виражений, наприклад, у вигляді поглинання та придбання мережею сторонніх суб'єктів господарювання і визначатися збільшенням масштабів діяльності, що досягаються за централізації виробничих процесів. У цьому разі централізація надання послуг не сприяє зростання продуктивності праці й зменшенню питомих витрат. Позитивний ефект від збільшення розмірів підприємства мережевих структур буде досягнутий лише за одночасного використання механізмів екстенсивного розвитку й інтенсифікації послуг [15].

Водночас економічно необґрунтоване зростання обсягів послуг підприємства мережевих структур може призвести до ситуації, яку визначати як «верхня» межа економічної безпеки мережевої системи.

До моменту досягнення «верхньої» межі економічної безпеки організаційні витрати, необхідні для збільшення розмірів підприємства мережевих структур, не компенсуються інтенсифікацією реалізації. Дія тенденції впливу факторів виробництва дає можливість одержати синергетичний ефект. Досягнення «верхньої» межі економічної безпеки свідчить про припинення процесу прогнозованих перспектив мережевої системи та необхідність переходу до інших альтернативних варіантів формування нової стратегії економічної безпеки.

3.3. Розробка рекомендацій щодо покращення організаційно-економічних процедур оцінювання стратегії економічної безпеки мережевих структур

З практичної точки зору варто відзначити, що «стратегія забезпечення економічної безпеки підприємств мережевих структур діятиме тільки в тому разі, якщо її реалізація забезпечуватиме високий ефект. Загальний економічний ефект містить такі дві основні складові: 1) ефект від запобігання та усунення

загроз економіці підприємств мережевих структур; 2) ефект від реалізації сталого розвитку, що забезпечує рентабельність підприємств мережевих структур. Ці види ефекту є результатом контролю за станом економічної безпеки й функціонального базису організації освоєння нових технологій. Отже, організаційно-економічне оцінювання ефективності стратегії забезпечення економічної безпеки підприємств мережевих структур ґрунтується на оцінюванні реалізаційних аспектів стратегії забезпечення економічної безпеки загалом стратегії економічної безпеки як функціональної стратегії й стану інноваційних технологій та їхнього впровадження. На цій основі слід розробити концептуально-методичний базис до організаційно-економічного оцінювання стратегії безпеки підприємств мережевих структур, що враховують специфіку процесів та управління ними в межах здійснення стратегії забезпечення економічної безпеки. Крім того, методика організаційно-економічного оцінювання стратегії безпеки підприємств мережевих структур має відповідати й не суперечити загальноприйнятим методикам оцінювання ефективності процесів реалізації продукції, інвестиційних проєктів.

Методика організаційно-економічного оцінювання економічної безпеки підприємств мережевих структур має містити способи розрахунків показників, що відображають рівень невизначеності зовнішнього середовища, види й ступінь загроз економічній безпеці, обсягів витрат на їхню ліквідацію, а також обсяги витрат на організацію нових видів рентабельних виробництв. Методика організаційно-економічного оцінювання ефективності стратегії забезпечення безпеки підприємств мережевих структур має також відображати структуру та забезпечення сукупного результату від протидії загрозам і реалізації продукції за рентабельності заходів у ринкових умовах» [15].

Як стверджують науковці, повною мірою вимогам методики організаційно-економічного оцінювання стратегії забезпечення безпеки підприємств мережевих структур відповідають концептуальні положення організаційно-економічного оцінювання результативності забезпечення безпеки таких мережевих систем [28]. Концепція комплексної оцінки ефективності

стратегії підприємницьких структур ґрунтується на використанні двох методичних складових.

По-перше, вона базується на теоретичних положеннях І. Ансоффа, що обґрунтовують економічну природу зовнішніх загроз діяльності підприємства або мережевої системи, варіанти управлінського реагування на них, тривалість їхньої ліквідації та структуру загальних втрат від загроз, яких зазнала корпорація. Згідно з концепцією управлінського реагування на загрози фірмі І. Ансоффа, внаслідок негативних змін, що відбуваються в мережевій структурі під впливом зовнішнього середовища, відображаючись на зниженні попиту на продукцію, для такого суб'єкта настає період впливу загроз економічній безпеці. На думку вченого економічна сутність загрози в тому, що функціональні системи підприємств мережевих структур, як правило, певний час продовжують реалізацію продукції, попит на яку знизився або відсутній. Продовження виробництва нерентабельної продукції означає зростання величини втрат від загроз. Таким чином, між тривалістю періоду продовження нерентабельного виробництва й величиною втрат від загроз діяльності підприємства мережевих структур є пряма залежність. Доведено, що в різний період керівництво підприємства мережевих структур починає реагувати на загрози. Як стверджує І. Ансофф, існує кілька варіантів реагування керівництва підприємства мережевих структур на загрози та його впливу на реактивне, активне та планове управління для протидії загрозам [4]. Варіанти відрізняються один від одного тривалістю періодів між початком загрози та «часом раціональної дії», тобто здійсненням необхідних заходів для ліквідації загрози та супутніх витрат. Економічна оцінювання величини загрози діяльності підприємства мережевих структур є підсумком аналізу двох різних потоків витрат: витрат від продовження нерентабельної діяльності та затрат на ліквідацію нерентабельної реалізації. Стратегічним завданням підрозділу безпеки підприємства мережевих структур є розробка заходів мінімізації загальної величини витрат від впливу загроз. Саме вартісне оцінювання витрат від впливу загроз та на їхню ліквідацію визначає загальну величину витрат при

оцінюванні реалізації стратегії забезпечення економічної безпеки.

По-друге, задовольняючи вимоги відповідності методології та методики оцінювання ефективності стратегії управління безпекою загальноприйнятій методиці визначення економічної ефективності, організаційно-економічне оцінювання стратегії безпеки дасть можливість визначити показник співвідношення загального результату діяльності мережевих структур до сукупних витрат, що забезпечують його отримання.

Відповідно, «щодо методики організаційно-економічне оцінювання стратегії забезпечення економічної безпеки підприємства мережевих структур можна здійснити за такою залежністю» [91]:

$$E = 1 + Kp = \frac{R' + \Delta R}{B + Bл + Bop + Bнв} , \quad (3.8)$$

де E – економічна ефективність стратегії управління економічною безпекою;

Kp – коефіцієнт рентабельності підприємства мережевих структур;

ΔR – частина загального результату від впровадження ефективної діяльності підприємства мережевих структур (обсяг доходу від продажів нової продукції), сформована з метою компенсації витрат на загрози, яких він зазнав у період, що передує початку нового виробництва;

R' – частина загального результату, безпосередньо пов'язана з витратами на організацію, впровадження й розвиток інноваційних проєктів;

B – витрати від дії неефективної діяльності підприємств мережевих структур;

$Bл$ – витрати на ліквідацію дії неефективної діяльності підприємства мережевих структур;

Bop – витрати на організацію ефективної діяльності підприємства мережевих структур;

$Bнв$ – непродуктивні витрати, що супроводжують ефективну діяльність підприємства мережевих структур.

На основі даної методики, головним показником, що визначає рівень ефективності виконання стратегії економічної безпеки підприємства мережевих структур, є рентабельність реалізації, величина якого не має бути меншою від коефіцієнта рентабельності виробництва провідних конкурентів. Надзвичайно високий рівень рентабельності, що зберігається протягом періоду дії стратегії, свідчить про сталий розвиток підприємства мережевих структур і його економічну безпеку. Величиною загального результату в чисельнику формули є сума двох складових: R' і ΔR . Величина ΔR – це загальна надбавка до ціни на нову продукцію, виокремлення якої із показника результату визначає можливість компенсації з її допомогою протягом визначеного періоду часу реалізації стратегії витрат на ліквідацію загроз ($\Delta R = B + Bл$).

Досліджуючи концептуальний підхід до формування запропонованої методики організаційно-економічного оцінювання ефективності стратегії економічної безпеки підприємства мережевих структур, доповнимо її деякими положеннями.

Економічне значення величини ΔR як надбавки до ціни продукції інноваційних проєктів визначається в компенсацією за її допомогою економічних витрат, що зазнало понесених підприємство мережевих структур у період дії загроз. За економічним оцінюванням величини витрат становить суму деяких витрат ($B + Bл$).

Стратегія економічної безпеки передбачає необхідність відшкодування загального обсягу витрат від дії загрози в попередньому періоді продовження нерентабельного виробництва за щорічної визначеної для цієї мети частини ΔR протягом періоду реалізації стратегії безпеки підприємства мережевих структур, що забезпечує освоєння інноваційних проєктів. Таким чином, тривалість періоду відшкодування витрат від дії загрози визначається як:

$$T_{\text{в}} = \frac{B + Bл}{\Delta R(t)}, \quad (3.9)$$

де T_v – тривалість періоду відшкодування витрат від дії загроз, рік;
 $\Delta R(t)$ – величина частини загальної надбавки до ціни на рентабельну продукцію у t році періоду відшкодування [91].

Наявність величини ΔR у загальному результаті визначає необхідність детального аналізу її економічного забезпечення, встановлення джерел формування та обсягу. Визначення величини цінової надбавки Δr необхідно здійснювати за виконання обов'язкової умови, відповідно до якої її розмір, з одного боку, має бути достатнім для поступового відшкодування збитку від дії загроз, завданого підприємству мережевої структури. З іншого боку, дуже висока надбавка може спричинити збільшення ціни на нову продукцію настільки, що вона не відповідатиме очікуванням споживачів.

Важливим для економічного обґрунтування ефективності стратегій економічної безпеки підприємства мережевих структур визначення економічних джерел формування надбавки ΔR . За таких умов розробникам стратегії необхідно використовувати положення теорії стратегічного менеджменту й економічної теорії. Якщо розглядати загальну надбавку Δr як частину корпоративного надприбутку, що спрямовується на погашення збитку від дії загроз, то при розробці економічного обґрунтування стратегій доцільно використовувати теоретичне положення М. Портера. Відповідно до нього будь-який суб'єкт господарювання, у тому числі підприємство мережевих структур, протягом періоду функціонування орієнтується на реалізацію асортименту продукції за двома векторами.

Згідно з першим вектором здійснюється реалізація продукції ексклюзивної якості з широким набором споживчих властивостей, а ніж у конкурентів. Реалізацію такої продукції слід класифікувати як впровадження інновацій. За другим вектором, реалізуючи продукцію, аналогічну до асортименту конкурентів, підприємства мережевих структур досягають більшої економії питомих витрат.

Таким чином, реалізуючи перший вектор, підприємства мережевих

структур функціонують за характеристикою «ціна – якість», одержуючи мережевий надприбуток за рахунок високого рівня ціни на продукцію. Отже, до другого вектору, підприємства мережевих структур функціонують за характеристикою «низькі витрати – ефект масштабу», забезпечуючи одержання мережевого надприбутку за рахунок зниження цін на свою продукцію.

Дослідження двох напрямків одержання високого прибутку підприємств мережевих структур доведено, що організація управління в мережі рентабельних проєктів в контексті стратегії економічної безпеки реалізується на основі організації інноваційних контекстів та модернізації. Розподіл загального алгоритму організації рентабельних проєктів на організацію інноваційної продукції та організацію модернізації впровадження надасть можливість виявити економічні джерела виникнення цінової надбавки, що компенсуюватиме збиток від загроз.

Наукові дослідженням свідчить, що кризові процеси підприємств мережевих структур зумовлені нерезультативністю управління. Так, дані виклики трансформуються системи управління мережевою структурою, популярність здобувають інноваційні, нетрадиційні підходи відповідно. Визначальним з них є проєктний підхід. Його апробація у системі управління організацією приводить до трансформацій, у тому числі управління забезпеченням економічною безпекою. У сучасних умовах ця підсистема управління також потребує переформатування практичного інструментарію проєктного підходу. Оскільки на практиці це реалізувати складно через недостатню сформованість відповідного науково-методичного апарату.

На основі проведених досліджень встановлено, що імплементація проєктного підходу щодо забезпечення економічної безпеки підприємства мережевих структур дає змогу нівелювати вплив факторів неефективних витрат часу й дефіциту ресурсів за концентрації зусиль на пріоритетних цілях і завданнях, пов'язаних із нейтралізацією найбільш істотних загроз економічній безпеці. На сучасному етапі інструменти проєктного управління при інтегруванні їх із системою управління економічною безпекою підприємства

мережових структур потребують адаптації й доопрацювання. Облік, моніторинг і аналіз цих факторів є доволі працемістким процесом, що потребує значних часових і фінансових витрат. Це визначає потребу формування повноцінної системи, відповідальної за забезпечення економічної безпеки підприємства мережових структур [115, с. 160].

Дослідники Німецького інституту з стандартизації (DIN) розглядають проєкт як набір ознак. У підсумку проєктом називають підприємницьку структуру, яка значною мірою характеризується неповторністю умов в їхній сукупності. Із цих позицій «ЕБ – проєкт» можна ідентифікувати як систему, на яку впливають різні негативні внутрішні та зовнішні фактори, що визначають необхідність прийняття управлінських рішень для досягнення певного рівня економічної безпеки.

У своїх наукових працях О. Маслак визначає проєкт як зміну системи та вважає, «що – це деяке завдання, що має вихідні дані, задані мету та результати, що характеризують спосіб її досягнення. Згідно з таким підходом, проєкт «економічна безпека» – це переведення економічної системи, що характеризується фактичними показниками економічної безпеки, в стан із цільовими показниками, з урахуванням досягнення яких формується відповідний план заходів» [124, с. 200].

Враховуючи багатоаспектність сутності й структури економічної безпеки необхідно врахувати значну економічні та нормативно-правові особливості функціонування організації. Особливого актуалітету набуває підхід, запропонований Ю. Харазішвілі, який розглядав проєкт як сукупність планових документів. Згідно з трактуванням науковців, що «проєкт – це сукупність документів, які містять принципове або остаточне рішення, що формує повне розуміння про об'єкт і наступні дані для розробки документації. Таким чином, економічна безпека як проєкт визначається як сукупність управлінських рішень організаційно-економічного характеру у відповідній нормативно-правовій формі, що регулюють процес діяльності організації в умовах впливу різного роду загроз» [159].

Найбільш повним вважаємо трактування Т. Момот, який визначає проєкт як сукупність заходів, систему цільових програм їхнього досягнення, що становлять певний комплекс відповідних організаційних заходів [166].

Отже, на сьогодні поєднання двох підходів – проєктного й процесного – є доволі ефективним. При імплементації системи проєктного управління підприємства мережових структур із лінійною структурою управління реалізовується перехід до матричного управління, а саме коли кожний працівник одночасно підпорядковується керівникам структурного підрозділу й проєкту, що спричинює певні проблеми за відсутності чітких пріоритетів щодо прийняття управлінських рішень [157, с. 22].

У теорії управління визначають таких три типи матричної структури:

1) слабка матриця як система управління діяльністю підприємства мережових структур, за якої більша частина повноважень належить безпосередньо керівникам;

2) тверда матриця як система управління, за якої спостерігається максимальна віддача працівників у проєкті за командного вирішення завдань і наявності сильних взаємозв'язків. Недоліком такого типу управління є відсутність лідера, який має вирішальне слово при прийнятті управлінських рішень, що може привести до зміни цільових орієнтирів при відсутності прийнятті колективних рішень;

3) збалансована матриця як система управління, що допускає пошук принципів взаємодії між лінійними й проєктними менеджерами, що дають змогу зконцентрувати діяльність підлеглих. Керівництво організації в такому разі здійснює загальний контроль та корегує поточні завдання із урахуванням проєктних рішень [111, с. 126].

Поетапність забезпечення ефективного поєднання процесної та проєктної діяльності підприємства мережових структур:

1) розробка структури операційної діяльності підприємства мережових структур. На цьому етапі керівники проєкту здійснюють формальний опис організаційно-функціональної структури бізнес-процесів, визначають функції

організації, призначають виконавців. Часткова реструктуризація бізнес-процесів дає змогу замінити надлишкові й повторювані функції;

2) створення механізмів реалізації процесів у проєктній формі:

3) створення ефективного механізму реалізації проєктів. За кожною процедурою є відповідальний менеджер, який контролює її ефективну реалізацію й подальший розвиток, що забезпечує рівність між проєктами й процесами [123, с. 115–116].

Еволюцію застосування процесного й проєктного підходів до організації бізнес-процесів підприємства мережових структур відображають такі організаційно-штатні структури (рис. 3.4–3.7).

1. Процесний підхід, за якого основна й допоміжна діяльність реалізуються як сукупність повторюваних процесів.

Допоміжна діяльність	Основна діяльність
Кадри	Рух продукції
Фінанси	Виконання робіт
Юристи	Надання послуг

Рис. 3.4. Структура підприємства мережових структур, що застосовує процесний підхід

Джерело: сформовано автором

2. Використання проєктного підходу, щоб вийти на нові ринки збуту.

Допоміжна діяльність	Основна діяльність	Проєктна діяльність
Кадри	Рух продукції	P ₁ – інновації
Фінанси	Виконання	P ₂ – нові ринки
Юристи	Надання послуг	P _n – інші проєкти

Рис. 3.5. Структура підприємств мережових структур, що застосовує проєктний підхід 1

Джерело: сформовано автором

3. Застосування проектного підходу до організації основної діяльності підприємства мережевих структур.

Допоміжна діяльність	Основна проектна діяльність
Кадри	P_1
Фінанси	P_2
Юристи	P_n

Рис. 3.6. Структура підприємств мережевих структур, що застосовує проектний підхід 2

Джерело: сформовано автором

4. Імплементация проектного підходу до організації процесів бізнесу.

Основна проектна діяльність			
P_1	Кадри	Фінанси	Юристи
P_2	Кадри	Фінанси	Юристи
P_n	Кадри	Фінанси	Юристи

Рис. 3.7. Структура підприємства мережевих структур, що застосовує проектний підхід 3

Джерело: сформовано автором

Поділ організаційних структур за типами дає змогу визначити сутнісну характеристику економічної безпеки й адаптувати систему показників безпеки до цілей і завдань підприємства мережевих структур. Зіставимо перераховані вище типи організації та економічної безпеки (табл. 3.15).

Таблиця 3.15

Співвідношення типів організації економічної безпеки

№	Тип організації	Підхід до економічної безпеки
1	Процесний підхід	Традиційний
2	Застосування проектного підходу з метою виходу на нові ринки збуту, впровадження інновацій	Проектний 1
3	Застосування проектного підходу до організації основної діяльності	Проектний 2
4	Застосування проектного підходу до організації бізнес-процесів загалом	Проектний 3

Джерело: сформовано автором

Нині практико-орієнтовані контексти управління проектами здійснюється відповідно до стандарту ANSI Pmbok та є частиною діяльності, на основі чого ідентифікуються цілі проєкту. Основним фактором успіху проєктного управління є наявність заздалегідь визначеного плану для мінімізації ризиків і відхилень від нього й ефективного управління змінами. Результатом реалізації проєкту може бути не тільки виробництво продукції, а й вирішення певних внутрішніх завдань з підвищення її якості й ефективності організації праці, оптимізація фінансових потоків тощо. На основі досліджень з'ясовано, що економічну безпеку можна розглядати як забезпечення проєкту [109].

Сучасна теорія проєктного управління нині науково обґрунтована й набула широкого практичного застосування. На сьогодні основні процедури управління проєктом визначаються відповідно до традиційної методології й таких методологій, як IPMA, PMI, PRINCE2. Обґрунтовано, що етапи роботи проєктом за методологією PRINCE2 можна представити у співвідношенні компонент економічної безпеки підприємства мережевих структур й процедури проєктного підходу. Отримані результати подано у табл. 3.16.

Таблиця 3.16

Реалізація комплексу заходів за складовими економічної безпеки підприємства мережевих структур і процедурами проєктного підходу

№	Складові системи економічної безпеки	Процедури відповідно до проєктного підходу	Реалізація комплексу заходів економічної безпеки підприємства мережевих структур
1	2	3	4
1	Визначення рівня економічної безпеки	Початок проєкту (SU)	Визначення відхилення фактичного рівня економічної безпеки підприємства від цільового
2	Загрози економічній безпеці		Виявлення загроз економічній безпеці
3	Критерії, показники, індикатори економічної безпеки, граничні значення показників	Планування проєкту (PL)	Розрахунки сценарних варіантів: а) високий бюджет, короткостроковий період; б) середній бюджет, середньостроковий період; в) низький бюджет, довгостроковий період.

Продовження табл. 3.16

1	2	3	4
4	Заходи протидії загрозам	Управління проєктом (DP)	Складання плану заходів на основі графіка Ганта на три періоди (коротко-, середньо- та довгостроковий)
5	Механізм протидії	Контроль стадій (CS) Контроль меж стадій (SB) Управління реалізацією продукції (MP)	Реалізація завдання оптимізації фінансових ресурсів на основі методу критичних ланцюгів
6	Моніторинг	Завершення проєкту (CP)	Визначення загроз економічній безпеці підприємства у відповідно до основних детермінантів

Джерело: сформовано автором

Завершальним етапом є представлення плану, що відображає визначальні детермінанти й показники економічної безпеки мережевих підприємств з метою доведення наявного ресурсного забезпечення, часу й можливостей для покращення рівня економічної безпеки підприємства мережевих структур.

Оцінка економічної безпеки здійснюють на основі нормативних засад, зокрема:

1) за традиційним підходом визначають базові індикатори детермінант макро- та мікрорівнів

2) розраховують фактичні значення показників;

3) визначають граничні значення показників;

4) порівнюють фактичні та граничні значення показників;

5) обґрунтовують основні показники;

6) визначають мінімальний (min), середній (ave) і максимальний (max) час, необхідний для досягнення цільового значення показників;

7) сформовано мінімальний (min), середній (ave) і максимальний (max) бюджет;

8) ранжування загроз економічній безпеці;

9) представлення стратегічних орієнтирів щодо зміцнення економічної безпеки [102].

Принципову схему показників економічної безпеки підприємств

мережевих структур відповідно до проєктного підходу подано в табл. 3.17.

Запропонована методика дає змогу адаптувати процес забезпечення економічної безпеки з урахуванням її складових на основі традиційної методики (виявлення загроз та оцінювання) до проєктного підходу (отримання мети в контексті обмеження ресурсів). Це визначає переваги підприємства мережевих структур для його ефективного нормативно-правового функціонування. Система показників дає можливість здійснювати моніторинг загроз і застосовувати заходи протидії відповідно до типу організаційної структури підприємства мережевих структур.

Таблиця 3.17

Комплексна система показників економічної безпеки підприємств мережевих структур відповідно до проєктного підходу

Традиційний підхід				Проєктний підхід		
Основні детермінанти (Y)	Індикатори (I)	Значення фактичне показника (Uф)	Граничне значення показника (Uо)	Цільове значення показника (Uц)	Час (T)	Ресурси (P)
Y ₁	I (Y ₁)	Uф ₁	Uо ₁	Uц ₁	T {min, ave, max}	P {min, ave, max}
Y ₂	I (Y ₂)	Uф ₂	Uо ₂	Uц ₂	T {min, ave, max}	P {min, ave, max}
Y...	I (Y...)	Uф...	Uо...	Uц...	T {min, ave, max}	P {min, ave, max}
Y _n	I (Y _n)	Uф _n	Uо _n	Uц _n	T {min, ave, max}	P {min, ave, max}
Разом						∑ (P _n)

Джерело: сформовано автором

Акцентуючи на програмі освоєння виробництва в контексті інновацій (продукції з ширшим переліком споживчих властивостей) у стратегії сталого розвитку підприємства мережевих структур як економічне обґрунтування конкурентних переваг інноваційного розвитку слід використовувати положення Й. Шумпетера, сформульоване в теорії інновацій, відповідно до якого в період впровадження інновацій попит і пропозиція на ринку перестають бути незалежними величинами. Пропозиція інноваційних продуктів безпосередньо впливає на попит, тому, застосовуючи теорію Й. Шумпетера у підприємстві

можна стверджувати, що в період інноваційного розвитку виробництва я керівництво суб'єкта господарювання обґрунтовано можливість самостійно встановлювати ціну (за необхідності більш високу чим в конкурентів) на інноваційну продукцію, враховуючи лише готовність та платоспроможність споживачів до покупки даної продукції за фіксованою ціною. Можливість встановлення більш високої ціни на інноваційну продукцію є економічним джерелом формування цінової надбавки ΔR та можливістю компенсації з її допомогою збитку від загроз протягом усього періоду проведення інноваційної продукції (T_v).

Розглядаючи перспективи компенсації витрат від впливу загроз на підприємства мережевих структур за допомогою організації й впровадження нових технологій та проведення інноваційної продукції, слід урахувати ситуацію, що конкурентні переваги інноваційного проведення, що досягаються за рахунок самостійно встановлюваної ціни на продукцію, зберігаються лише протягом періоду, в якому виготовлена продукція є інноваційною. Саме в цей період підприємство мережевих структур одержує стабільний прибуток від продажу нової продукції. Водночас впровадження інновацій супроводжує інший процес, який називають «дифузія інновацій». Виникнення дифузії інновацій відбувається з різних причин. Дифузія інновацій є результатом об'єктивного процесу поширення досягнень НТП у глобальному економічному просторі, в якому згодом з'являється безліч підприємницьких структур, що діють у напрямку розробки інноваційної продукції або послуг із подібним набором споживчих властивостей. Дифузія інновацій може відбуватися за поширення конфіденційної інформації мережевої компанії, що створює інновації, втрати нею основних компетенцій, що призводить до втрати конкурентних переваг. За такого виду дифузії інновацій підприємство мережевих структур може зазнавати значних втрат від загрози дій конкурентів, унаслідок чого знижуватиметься рівень економічної безпеки [86]. Негативні тенденції процесу дифузії інновацій виражається зменшенням тривалості життєвого циклу нового виробничого процесу як інноваційного. Таким чином, може виникнути ситуація,

коли період дії процесу дифузії інновацій є менш короткотерміновим, як період відшкодування збитку підприємства мережевих структур за економічних переваг інноваційного розвитку, тобто $T_d < T_v$, де T_d – тривалість періоду дифузії інновацій.

При організуванні процесу застосування стратегії економічної безпеки підприємства мережевих структур поряд з впровадженням інноваційних проектів використовується напрямок модернізації традиційних технологій і діючих проектів. Зазначимо, що при здійсненні витрат на модернізацію діючих проектів у загальній величині витрат, окрім продуктивних витрат (B_{np}) присутні й непродуктивні (B_{nnp}). Непродуктивні витрати не беруть участі у створенні результату від реалізації виготовленої продукції. Вони у вигляді необхідних витрат і прямих втрат супроводжують процес створення фактичного обсягу продукції, що забезпечує підприємству мережевих структур дохід від її реалізації.

При дослідженні непродуктивних витрат важливо розглядати джерела їхнього формування та динаміку зміни їхньої частки в загальній величині витрат на розвиток модернізованих проектів. Доти, поки частка непродуктивних витрат незначна, їх можна зарахувати до витрат, викликаних звичайними коливаннями виробничої діяльності підприємств мережевих структур. У цьому разі непродуктивні витрати не становлять загрози мережевій структурі. Однак якщо процес модернізації виробництва відтермінується, знижується рівень використання технологій і виробничих потужностей порівнянно з галузевими конкурентами, то частка непродуктивних витрат вийде за межі звичайних коливань, а підприємство мережевих структур почне втрачати конкурентні позиції на ринку. Непродуктивні витрати перетворяться в джерело загроз економічній безпеці мережевих структур. У підприємницькій діяльності необхідно відстежувати можливе перетворення непродуктивних витрат на джерело зниження продуктивності та здійснювати порівняння відповідно до аналогічних показників конкурентів і вчасно запобігати цьому явищу.

Визначаючи рентабельність виробництва найважливішим показником

організаційно-економічного оцінювання результатів реалізації стратегії економічної безпеки підприємства мережевих структур, доповнимо методику оцінювання результатів реалізації стратегії розрахунками у вартісному вираженні. Це дасть змогу визначити не тільки рівень ефективного використання функціональних можливостей потенціалу підприємства мережевих структур, а й величину доходу від реалізації стратегічних орієнтирів, що характеризує конкурентні позиції мережевої структури на ринку.

Як вартісний показник використаємо показник чистого дисконтованого доходу (ЧДД) від реалізації стратегії:

$$\text{ЧДД} = \sum_{t=0}^T [(R'(t) + \Delta R(t)) - (Z'(t) + Z''(t))] \frac{1}{(1 + E)^t} \quad (3.10)$$

де $R'(t)$ – частина загального результату, безпосередньо пов'язаного з витратами на організацію рентабельного проєкту, зарахована до t року періоду реалізації стратегії;

$\Delta R(t)$ – величина загальної надбавки до ціни на рентабельну продукцію, зарахована до t року періоду відшкодування витрат від загроз;

$Z'(t)$ – загальні витрати на організацію рентабельних проєктів, зараховані до t року реалізації стратегії;

$Z''(t)$ – загальні витрати від впливу загроз у минулому періоді, зараховані до t року реалізації стратегії;

$(1 + Et)$ – коефіцієнт дисконтування;

E – норма дисконту [76].

Інвестування коштів у реалізацію проєкту стратегії економічної безпеки підприємства мережевих структур може здійснюватися шляхом застосування власного та позикового капіталу й змішаного типу – власного й позикового.

При реалізації проєкту стратегії на основі власного капіталу за базу для визначення норми дисконту беруть прибутковість альтернативних напрямків інвестування.

При економічному оцінюванні проекту стратегії на основі позикових коштів береться норма дисконтування, що дорівнює кредитній процентній ставці.

При реалізації проекту стратегії на основі змішаного капіталу норма дисконту визначається як вартість капіталу WACC (Weighted Average Cost of Capital) згідно з такою формулою:

$$WACC = \sum_{i=1}^n d_i \times E_i, \quad (3.11)$$

де n – кількість видів капіталів;

E_i – норма дисконту i -го капіталу;

d_i – частка i -го капіталу в загальному капіталі [81].

У дослідженні вдосконалено методику організаційно-економічного оцінювання ефективності стратегії економічної безпеки підприємства мережових структур. Зокрема, при розробці програм розвитку інноваційних проектів як однієї зі стратегічних альтернатив формування процесу сталого розвитку підприємства мережових структур слід урахувувати необхідність відшкодування витрат від загроз, яких зазнала мережева система. Одним із джерел фінансування, за допомогою яких можлива компенсація витрат, є частина доходу підприємства мережових структур, отримана від реалізації на ринку інноваційної продукції. При цьому необхідно брати до уваги негативний вплив дифузії інновацій, що супроводжує процес інноваційного впровадження. Загроза економічній безпеці підприємства мережових структур враховується в потенційній можливості того, що етапом дифузії інновацій був коротшим періодом компенсації витрат від загроз, що запланований у стратегії економічної безпеки, внаслідок чого обсяг фактичних доходів від реалізації інноваційної продукції буде меншим від запланованого.

При компенсації витрат від загроз за ефекту масштабу виробництва необхідно постійно спостерігати за величиною та динамікою зміни непродуктивних витрат як частини загальних витрат на модернізацію

традиційних технологій і виробничо-економічних процесів. Моніторинг необхідний для того, щоб вчасно розпізнати «слабкі сигнали» про загрози й усунути причини можливої втрати підприємством мережових структур конкурентних переваг.

При організаційно-економічному оцінюванні ефективності реалізації стратегії забезпечення економічної безпеки підприємства мережових структур поряд з визначенням коефіцієнта рентабельності виробництва, що відображає рівень використання функціональних можливостей потенціалу суб'єкта господарювання, слід використовувати показник чистого дисконтованого доходу як результат реалізації стратегії у вартісному вираженні.

Висновки до розділу 3

Прорезюмувавши вище щодо удосконалення механізму управління економічною безпекою підприємств мережових структур, слід відзначити основоположні аспекти:

1. Розроблена методика оптимізації розподілу фінансових ресурсів при управлінні економічною безпекою підприємства мережових структур, що враховує невизначеності виникнення загроз економічній безпеці. Сформовано систему моніторингу стабільного рівня розвитку мережі на базі показників основних детермінант економічної безпеки підприємства мережових структур. У дослідженні використані методи теорії нечітких множин, що дає змогу сформулювати план заходів для досягнення цільового рівня економічної безпеки підприємства мережових структур в умовах обмеженого бюджету та спрогнозувати зміну її показників на найближчу перспективу.

2. На основі алгоритму побудови стратегії сформовано авторське трактування «стратегія економічної безпеки підприємств мережових структур» – це система стратегічного планування та управління, в якій мережева структура на основі комплексного аналізу зовнішнього та внутрішнього середовищ,

коректуючи свою мету й завдання розвитку, визначає основні напрямки диверсифікованості й інтеграції виробничо-господарської діяльності, за якими структурні підрозділи розробляють свої функціональні стратегії, орієнтуючись на запобігання виникненню загроз і забезпечення сталого розвитку мережевої структури протягом періоду реалізації стратегії.

3. Доведено, що формування механізму управління стратегії економічної безпеки підприємства мережевих структур сформовано на основі трьох концептуально-методичних підходів до функціонування такого суб'єкта господарювання. Фундаментальним базисом цих трьох підходів є тому, що в економічне обґрунтування мотивів входження в мережеву систему та відповідно необхідності забезпечення економічної безпеки. У підходах різнобічно обґрунтовано положення, відповідно до якого економічна безпека підприємств мережевих структур визначатиме розвиток «нижньої» та «верхньої» меж економічної безпеки мережевої структури.

4. Встановлено, що при компенсації витрат від загроз за застосування економічної ефективності масштабу виробництва необхідно спостерігати за величиною та динамікою зміни непродуктивних витрат як частини загальних витрат на модернізацію традиційних технологій і виробничих процесів. Моніторинг необхідний для того, щоб вчасно розпізнати «слабкі сигнали» загроз та усунути причини можливих витрат мережевих структур на забезпечення конкурентних переваг. При організаційно-економічному оцінюванні ефективності реалізації стратегії економічної безпеки підприємства мережевих структур поряд необхідно проводити розрахунок рентабельності, що представляє рівень застосування потенціалу мережевої системи, а також показник чистого дисконтованого доходу, що є визначальним результатом впровадження стратегії безпеки у вартісному вираженні.

Основні результати дослідження за третім розділом дисертації опубліковані у працях: [173]; [177]; [181]; [182]; [183]; [184]; [185]; [198]; [199], [додатки А, Б].

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі вирішено актуальні наукові та практичні завдання розвитку теоретико-методичного обґрунтування управління економічною безпекою підприємств мережевих структур, формування особливостей і механізму практичної реалізації стратегії економічної безпеки у сучасних економічних умовах, що дає змогу зробити такі теоретичні та практичні висновки й узагальнення.

1. Дослідження й узагальнення різних концептуальних підходів до визначення поняття й сутності економічної безпеки, аналізу сучасних тенденцій дали змогу з'ясувати, що економічна безпека підприємств мережевих структур – це такий стан господарської системи відповідного рівня, що забезпечує захист реалізації стратегічних цілей від зовнішніх і внутрішніх загроз втрати стабільності розвитку, за якої рівень економічної безпеки підприємства мережевих структур перебуватиме в межах граничних значень протягом періоду реалізації заходів.

Обґрунтовано, що діяльність із забезпечення економічної безпеки мережевих структур розглядається як проєкт, що має набір специфічних характеристик, успішність реалізації якого оцінюється за допомогою ієрархічної системи детермінантів (фінансова, виробнича, інформаційна та ін.), деталізованих у показниках з визначеними граничними значеннями.

2. Розроблено структурно-функціональний підхід до управління економічною безпекою підприємств мережевих структур за сферами впливу в контексті безпекознавчих умов, а саме соціальної, економічної, техніко-технологічної, екологічної, що, необхідною умовою є забезпечення реалізації наступних векторів розвитку: комплексне планування пріоритетів мережевої структури; реалізація цільових програм мережевої системи; прогнозування розвитку підприємств мережевих структур; система формування синергетичного ефекту, що є основою для прийняття обґрунтованих

управлінських рішень та підвищить ефективність функціонування підприємницьких структур із урахуванням умов емерджентності.

3. Проаналізувавши сучасний стан діяльності підприємств мережових структур, встановлено, що, по-перше, у внутрішньому й зовнішньому його середовищах відбуваються інформаційні, цифрові, організаційні, виробничі, підприємницькі процеси, що характеризуються специфічними особливостями та мають певні відмінності визначені законами розвитку. По-друге, незважаючи на турбулентність економічних процесів, виробничої, підприємницької діяльності та відмінності в тенденціях розвитку, процеси, що відбуваються, мають також фундаментальну подібність – вони спрямовані на пришвидшення, удосконалення та підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності в мережовій системі. По-третє, методичні підходи до обґрунтування організаційно-економічних основ механізму економічної безпеки, необхідної для реалізації стратегії економічної безпеки підприємства мережових структур, мають використовувати єдиний показник стратегічної гнучкості (універсальності, належності, адаптивності).

4. Визначено, що загрози економічній безпеці підприємства мережових структур зростають на кожному етапі функціонування. На основі досліджень встановлено, що найбільший вплив мають екстенсивні фактори. Доведено, що позитивний ефект від збільшення розмірів мережевої структури буде досягнутий лише за одночасного використання механізмів екстенсивного розвитку й інтенсифікації виробництва. З'ясовано, що економічно необґрунтоване зростання розмірів та обсягів виробництва підприємства мережових структур може призвести до ситуації, яку слід визначати як «верхню» межу економічної безпеки мережі. До моменту досягнення «верхньої» межі економічної безпеки організаційні витрати, необхідні для збільшення розмірів мережевої структури, не компенсуються інтенсифікацією виробництва. Тенденція негативної дії факторів впливає на можливість одержання синергетичного ефекту. Досягнення «верхньої» межі економічної безпеки свідчить про необхідність застосування альтернативних варіантів

розвитку, що дають змогу вирішувати інші завдання нових варіантів стратегії економічної безпеки.

5. Обґрунтований методичний підхід до реалізації механізму управління економічною безпекою підприємств мережевих структур на основі методів мережевого моделювання. Застосування мережевої моделі Aon для моделювання й оптимізації проєктних заходів дає змогу визначити «критичний шлях» мережевого графіка реалізації зазначеного проєкту та сформулювати ймовірнісні оцінки його успішного завершення залежно від визначеного часу на здійснення заходів забезпечення економічної безпеки підприємства мережевих структур.

6. Розроблена методика оцінювання загроз економічній безпеці підприємства мережевих структур основою якої є Prt-матриця ранжування загроз. Керуючись принципами управління економічною безпекою підприємства мережевих структур основою якого є тріада «ціль-ресурси-час», для оцінювання загроз запропоновано використовувати такі показники: ймовірність реалізації загроз (R), величина можливого збитку (P), очікуваний час реалізації загроз (T). Пропонований підхід вказує на те, що підприємства мережевих структур з урахуванням обмеженості наявних ресурсів мають на найнебезпечніші загрози, дає змогу впровадити в управління мережевою системою комплексний підхід до оцінювання загроз економічній безпеці й здійснювати пріоритизацію заходів для її забезпечення.

7. Запропонований механізм протидії загрозам економічній безпеці підприємства мережевих структур на основі застосування елементів граничного, сценарного, ресурсного, мережевого підходів. У підсумку сформований гнучкий сучасний механізм, що дає змогу здійснювати ефективно оперативне управління заходами протидії загрозам економічній безпеці підприємства мережевих структур за визначення тимчасових резервів і можливостей реалізації проєктних заходів у разі збільшення бюджету.

8. Розроблена методика оптимізації розподілу фінансових ресурсів при управлінні економічною безпекою підприємства мережевих структур, що

враховує невизначеності виникнення загроз економічній безпеці. Сформовано систему моніторингу стабільного рівня розвитку мережі на базі показників основних детермінантів економічної безпеки підприємства мережевих структур. Аналізування підприємств мережевих структур за граничними показниками дає змогу визначити її поточний стан (стабільний, передкризовий, кризовий, критичний) та цільові й оптимальні значення показників невідповідності. У дослідженні використані методи теорії нечітких множин, що дає змогу сформувавши план заходів для досягнення цільового рівня економічної безпеки підприємства мережевих структур в умовах обмеженого бюджету та спрогнозувати зміну її показників на найближчу перспективу.

9. На основі алгоритму побудови стратегії сформульовано авторське трактування «стратегія економічної безпеки підприємств мережевих структур» – це система стратегічного планування та управління, в якій мережева структура на основі комплексного аналізу зовнішнього та внутрішнього середовищ, коректуючи свою мету й завдання розвитку, визначає основні напрямки диверсифікованості й інтеграції виробничо-господарської діяльності, за якими структурні підрозділи розробляють свої функціональні стратегії, орієнтуючись на запобігання виникненню загроз і забезпечення сталого розвитку мережевої структури протягом періоду реалізації стратегії.

10. При удосконаленні механізму управління економічною безпекою підприємства мережевих структур використовувалося положення, за яким мета реалізації стратегії передбачає виконання функцій збереження та підтримки сутнісних властивостей мережевої системи, тобто забезпечення дії системного синергетичного ефекту, функціонування підприємницьких структур на конкурентному рівні доходів протягом періоду їхнього існування й у всіх фазах циклу зовнішнього ринкового середовища. Організаційно-економічний механізм формування стратегії економічної безпеки підприємства мережевих структур сформовано на основі трьох концептуально-методичних підходів до функціонування такого суб'єкта господарювання. Фундаментальним базисом цих трьох підходів є тому, що в ньому є економічне обґрунтування мотивів

входження в мережеву систему та відповідно необхідності забезпечення економічної безпеки. У підходах різнобічно обґрунтовано положення, відповідно до якого економічна безпека підприємств мережевих структур визначатиме розвиток «нижньої» та «верхньої» меж економічної безпеки мережевої структури.

11. У результаті розробки концептуально-методичного підходу до вдосконалення організаційно-економічного оцінювання ефективності стратегії економічної безпеки підприємства мережевих структур встановлено, що у програмі інноваційного розвитку слід урахувати необхідність відшкодування витрат від загроз, яких зазнала мережева системи в попередньому періоді. Загрози економічній безпеці підприємства мережевих структур формуються на основі потенційних можливостей, а також того, що період дифузії інновацій матиме менш короткотривалий період компенсації втрат від загроз, визначений у стратегії економічної безпеки, внаслідок чого фактичні доходи від реалізації інноваційної продукції будуть нижчими від запланованих. Так, при організаційно-економічному оцінюванні ефективності реалізації стратегії економічної безпеки підприємства мережевих структур поряд необхідно проводити розрахунок рентабельності, що представляє рівень застосування потенціалу мережевої системи, а також показник чистого дисконтованого доходу, що є визначальним результатом впровадження стратегії безпеки у вартісному вираженні.

12. Доведено, що реалізацію стратегії економічної безпеки підприємства мережевих структур слід здійснювати такими ключовими векторами розвитку: визначення ролі та місця підприємницьких мережевих структур в економічних системах; аналіз конкурентного середовища підприємства на зовнішньому та внутрішньому ринках; аналіз процесів диверсифікованості й інтеграції виробничо-господарської діяльності мережевої системи за «горизонталю» та «вертикалю»; аналіз структури «ланцюга цінностей» мережевої системи; аналіз можливостей і загроз, що існують у просторі мережевої системи, а також сильних та слабких сторін підприємства мережевих структур; формування системи стратегічних цілей мережевих структур.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ажаман І. А., Жидков О. І. Теоретичне обґрунтування сутності та властивостей потенціалу підприємства. *Економіка та держава*. 2018. №2. С. 22–26.
2. Азамат М. М., Ковальов С. О. Дослідження підсистеми прийому інформації з урахуванням методів мережевого моделювання. *Донецький національний технічний університет*. Секція 7. Інтелектуальний аналіз даних і система моніторингу. 2012. С. 154–177.
3. Ансофф І. Стратегічне управління ; під ред. Л. Євенко з перекл. англ. . *Економіка*. 2010. 280 с.
4. Алькема В. Г. Система економічної безпеки логістичних утворень: *монографія*. Київ: Університет економіки та права «КРОК». 2011. 378 с.
5. Алькема В. Г. Параметри економічної безпеки підприємства як логістичної системи. *Вісник економіки транспорту і промисловості*: зб. наук.-практ. праць. Харків. 2010. Вип. 29. С. 51–59.
6. Андрушків Б. М., Вовк І. П., Вовк Ю. Я., Паляниця В. А. Економічна та майнова безпека підприємства та підприємництва. *Антирейдерство: монографія*. Тернопіль: Терно-граф. 2012. 456 с.
7. Андрушків Б., Руда О. Науково-методичні засади побудови ефективної системи економічної безпеки на машинобудівному підприємстві. *Галицький економічний вісник*. 2013. №1(40). С.153–159.
8. Анісімова О. М., Лаврентьєва Л. В. Сучасні тенденції економічної безпеки підприємства в Україні. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*: зб. наук. пр. Маріуполь: ДВНЗ «ПДТУ». 2015. Вип. 1(11). Т. 1. С. 153–158.
9. Ареф'єва О. В., Кузенко Т. Б. Планування економічної безпеки підприємств: *монографія*. К.: Вид-во Європейського університету. 2004. 170 с.
10. Ареф'єв В. О. Моделювання управлінських впливів щодо формування системи фінансової безпеки підприємств. *Вісник економіки транспорту і*

промисловості. 2011. № 36. С. 110–112.

11. База угод M&A в Україні – 2016. Офіційний сайт M&A Ukraine. URL: <http://mergers.com.ua/ua/m-and-a-analysis/deals-database/deals-database-ukraine-2016>.

12. Белоусова І. А. Модернізація системи економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності в процесі управління витратами. Київ: ТОВ Ліга-Прес. 2010. 506 с.

13. Берлач А. І. Безпека бізнесу: *навч. посіб.* К.: Університет «Україна». 2007. 280 с.

14. Біленчук П. Д., Медвідь Ф. М. Економічна безпека України в контексті небезпек, ризиків і загроз національним інтересам України: політико-правові та соціально-психологічні засади. *Економіка. Фінанси. Право*. 2009. № 6. С. 29–32.

15. Близнюк А. О. Аналіз загроз економічній безпеці підприємства з врахуванням галузевої специфіки його діяльності. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2012. № 1 (172). ч. 2. С. 69–73.

16. Близнюк А. О. Ідентифікація загроз економічній безпеці підприємства. *Механізм регулювання економіки*. 2011. № 3. Т. 3. С. 43–49.

17. Бокій В. І. Економічна безпека підприємства – найважливіша складова фінансової стійкості підприємницьких структур. *Актуальні проблеми економіки*. 2013. № 8. С. 111–114.

18. Бондарчук Ю., Марущак А. Безпека бізнесу: організаційно-правові основи. Київ: Вид-во КНТ. 2008. 69 с.

19. Бурбело О. А., Солоха Д. В. Економічна і правова безпека репутації підприємства: *монографія*. Луганськ: Янтар. 2009. 100 с.

20. Бурбело О. А., Бурбело С. А. Загрози діяльності суб'єктів господарювання в умовах сучасної кризи. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка*. 2009. № 3. Ч. 1. С. 141–146.

21. Буяк Л., Пришляк К., Буяк Л. Механізм безпекового управління підприємств мережевих структур на основі системного підходу та економіко-

математичного моделювання. *Development Service Industry Management : Scientific journal*. 2023. № 3. С. 90–96.

22. Буяк Л. Моделі підтримки прийняття рішень в управлінні підприємствами мережевих структур: безпекознавчий базис. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2024. № 1. С. 58–64.

23. Валінкевич Н. В. Побудова оптимальної моделі прогнозування модернізаційних зрушень у виробництві продукції підприємств. *Вісник Житомирського державного технологічного університету. Економічні науки*. 2012. С. 34–39.

24. Варналій З. С. Конкуренція і підприємництво : *монографія*. Київ : Знання України. 2015. 463 с.

25. Васильців Т. Г. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення: *монографія*. Львів : ЛКА. 2012. 386 с.

26. Василішин С. І. Теоретико-методологічні засади встановлення чутності, проявів та складових економічної безпеки підприємства як економічної категорії. *Економіка та держава*. № 1. 2010. С. 35–39.

27. Васильєв О. В., Мейта В. І. Формування системи управління економічною безпекою промислових підприємств. *Економічний аналіз: зб. наук. праць*. Тернопіль: ТНЕУ «Економічна думка». 2013. Т. 14. № 2. С. 138–145.

28. Васильців Т. Г., Волошин В. І. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення : *монографія*; за ред. Т.Г. Васильціва. Львів: Ліга-Прес. 2012. 386 с.

29. Васильців Т. Г., Волошин В. І. Організаційно-економічні заходи зміцнення економічної безпеки підприємницької діяльності регіону (за матеріалами Львівської області): аналітична записка до Секретаріату Президента України. Офіційний інтернет-ресурс Національного інституту стратегічних досліджень. URL: www.niss.gov.ua. (дата звернення 07.03.2023).

30. Вівчар О. І. Управління економічною безпекою підприємств: соціогуманітарні контексти: *монографія*. Тернопіль: ФОП Паляниця В. А., 2018. 474 с.

31. Вівчар О. І. Специфіка управління системою фінансово-економічної безпеки бізнесу в умовах турбулентності економічних процесів. *Галицький економічний вісник*. 2015. № 2 (49). С. 106–111.
32. Вівчар О. І. Прагматизм прискорення бізнесу при моніторингу його економічної безпеки в контексті трансформаційних змін. *Сталий розвиток економіки*. Міжнародний науково-виробничий журнал. 1 2014 (23). С. 194–199.
33. Вівчар О. І., Гевко В. Л. Формування аналітичних інструментів оцінки економічної безпеки системи підприємницьких структур : соціогуманітарні контексти. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2019. № 4. Том 2. С. 195–199.
34. Власюк О. С. Теорія і практика економічної безпеки у системі науки про економіку. Київ: Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України. 2008. 48 с.
35. Внукова Н. М., Смоляк В. А. Економічна оцінка ризику діяльності підприємств: проблеми теорії та практики: *монографія*. Харків: ВД «ІНЖЕК». 2006. 184 с.
36. Вовк В. В. Формування системи економічної безпеки підприємства. URL: http://confcontact.com/2014_04_25_ekonomika_i_menedgment/tom2/10_Vovk.htm. (дата звернення 10.04.2022).
37. Волощук Л. О. Теоретико-методологічні засади безпекоорієнтованого управління інноваційним розвитком промислового підприємства: дис. ... доктор. екон. наук: 08.00.04. Одеса. 2015. 605 с.
38. Волощук Л. О. Класифікація підходів та методів формування аналітичних інструментів оцінювання економічної безпеки промислового підприємства. *Економіка: реалії часу*. №5(15). 2014. С. 224–231.
39. Воронкова А. Е., Свірідова О. В. Сценарне планування економічної безпеки експортної діяльності підприємства. *Економіка розвитку*. 2009. № 3. С. 58–60.

40. Воропай В. А. Аналіз методичних підходів оцінки стану і рівня забезпечення системи економічної безпеки підприємства. *Культура народів Причорномор'я*. 2013. № 257. С. 190–195.
41. Гаврилова О. В. Розробка методики оцінювання економічної безпеки підприємства. URL: <http://imad.vstu.vinnica.ua>. (дата звернення 07.03.2023).
42. Гапак Н. М. Економічна безпека підприємства: сутність, зміст та основи оцінки. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія «Економіка»; ред. кол.: В. П. Мікловда, М. І. Пітюлич, Н. М. Гапак та ін. Ужгород: УжНУ. 2013. Вип. 3(40). С. 62–65.
43. Гапак Н. М. Економічна безпека підприємства: сутність, зміст та основи оцінки. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2013. Вип. 3(40). С. 62–65.
44. Гевко В. Л. Основні аспекти організації підприємств мережевого типу. *Економіка та держава*. 2018. № 7. С. 67–69.
45. Гевко В. Л. Специфіка застосування економіко-математичного моделювання в системі підприємств мережевих структур. *Приазовський економічний вісник*. 2019. Випуск № 1(12). С. 67–71. URL: http://rev.kpu.zp.ua/journals/2019/1_12_uk/13.pdf (дата звернення 12.03.2023).
46. Гевко В. Л. Стратегічні імперативи управління підприємствами мережевих структур : теоретична площина та практичний вимір сучасного бізнес-середовища. *Економічний форум: науковий журнал*. 2019. Вип. 3. С. 114–120.
47. Гевко В. Л. Специфіка прагматизму оцінки міжфірмових взаємозв'язків підприємств мережевих структур в умовах макротрендів бізнесу. *Університетські наукові записки*. 2020. № 2 (74). 2020. С. 68–76.
48. Гевко В. Л. Формування організаційної культура підприємств мережевих структур : теоретична площина та практичний вимір: *монографія*. Тернопіль: ФОП Паляниця В. А., 2020. 361 с.
49. Гербрейт Д. Методологія функціонування економічних систем ; під ред. Чубик Г. перекл. з англ.. 2011. 250 с.
50. Глобалізація і безпека розвитку: *монографія* ; О. Г. Білорус,

Д. Г. Лук'яненко та ін. : керівник авт. колективу і наук. ред. О. Г. Білорус. К. : КНЕУ. 2001. 733 с.

51. Глушаков В. Є. Теоретичні основи економічної безпеки. *Економіка харчової промисловості*. 2012. № 4 (16). С. 27–30.

52. Гнилицька Л. В. Обліково-аналітичне забезпечення функціонування системи економічної безпеки підприємства: дис. ... доктор. екон. наук: 08.00.09, 21.04.02. Київ. 2012. 479 с.

53. Голіков І. В. Сутність та еволюція поняття економічна безпека. *Проблеми економіки*. 2014. №1. С. 309–314.

54. Григорук П. М., Хрущ Н. А. Методологічні засади моделювання системи забезпечення фінансово-економічної безпеки в умовах невизначеності і багатомірності ринкового середовища. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. 2017. С. 204–198.

55. Гриценко В. І., Бажан Л. І. Сценарне моделювання рівня безпеки розвитку економічної системи в умовах невизначеності. *Наука та наукознавство*. 2014. С. 58–65.

56. Гуцалюк О. М. Постанова задачі оцінювання безпеки інтеграційного розвитку великомасштабних економіко-виробничих систем. *Бізнес інформ*. 2016. №9. С. 142–149.

57. Данілова Е. І. Економічна безпека системи взаємовідносин підприємства. *Сучасні проблеми економіки і підприємництва*: збірник наукових праць. Випуск 21. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського. Вид-во «Політехніка». 2018. С. 134–139.

58. Данілова Е. І. Загальні та функціональні цілі управління економічною безпекою. *Проблеми системного підходу в економіці*: збірник наукових праць. Випуск 2(70). Частина 1. Київ-2019. С. 99–103.

59. Данілова Е. І. Ідентифікація об'єкту управління економічною безпекою підприємства. *Вісник Житомирського державного технологічного університету*. Серія: Економіка, управління та адміністрування. № 1 (87). 2019. С. 139–144.

60. Данілова Е. І. Концепція системного підходу до управління економічною безпекою підприємства: *монографія*. Вінниця: Європейська наукова платформа. 2020. 342 с.
61. Державний комітет статистики України: офіційний сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 05.03.2021).
62. Дзядук Т. В. Мережева економіка як елемент формування сучасної світової господарської системи. *Економіка та держава*. 2008. № 7. С. 25–27.
63. Дмитрієв І. А., Нестеренко В.Ю. Управління ризиком рейдерського захоплення підприємства: *монографія*. Харків: ХНАДУ. 2011. 164 с.
64. Дуб Б. С. Система економічної безпеки підприємства: поняття та структура. *Управління проектами та розвиток виробництва*. 2016. №4(60). С. 5–18.
65. Дубецька С. П. Економічна безпека підприємств України. *Недержавна система безпеки підприємництва як суб'єкт національної безпеки України* : зб. матер. наук.-практ. конф. Київ, 16–17 травня 2001 р. К.: Вид-во Європ. ун-ту. 2003. С. 146–171.
66. Духов В. Є. Економічна небезпека та економічні правопорушення. URL: www.pravo.vuzlib.su/book_z1699_page_28.html (дата звернення 10.10.2021).
67. Економічна безпека суб'єктів господарювання в умовах глобальної фінансової кризи (теоретико-методологічний аспект): *монографія* ; Кириченко О. А., Денисенко М. П., Сідак В. С. та ін. Київ: ІМБ Університету «КРОК». 2010. 412 с.
68. Економічна безпека суб'єктів підприємництва: *навч. посіб.* ; Зубок М. І., Рубцов В. С., Яременко С. М. та ін.; за ред. М. І. Зубка. Київ: КНЕУ. 2012. 226 с.
69. Економічна безпека в умовах глобалізації світової економіки: *колективна монографія* у 2 т. Дніпропетровськ: ФОП Дроб'язко С.І. 2014. Т. 2. 349 с.
70. Економічна безпека підприємств реального сектору економіки в умовах вартісно-орієнтованого управління: *монографія* ; С. В. Філіппова, Л. О. Волощук, С. О. Черкасова ; за заг. ред. С. В. Філіппової. Одеса : ФОП

Бондаренко М.О. 2015. 196 с.

71. Економічна безпека підприємства в умовах рейдерських загроз: *колективна монографія* ; Бурбело О. А., Рамазанова С. К., Заєць О. М., Гудіма Т. С., Кузьменко О. М. ; за наук. ред. О. А. Бурбело, С. К. Рамазанова. Сєверодонецьк: Вид-во СНУ ім. В. Даля. 2015. 285 с.

72. Економічна безпека підприємства URL: www.pravo.vuzlib.net/book_z818_page_5.html (дата звернення 18.09.2020).

73. Економічний енциклопедичний словник: У 2 т. Т.2 ; С. В. Мочерний, Я. С. Ларіна, О. А. Устенко, С. І. Юрій. Львів: Світ. 2006. 568 с.

74. Економічний розвиток України: інституціональне та ресурсне забезпечення: *монографія*. К.: об'єднаний інститут економіки НАН України. 2005. 540 с.

75. Єлісеєва О. К. Економічна діагностика в управлінні виробничо-економічними системами (статистичний аспект). *Наука і освіта*. 2006. С. 271–289.

76. Єлісеєва О. К. Методологія управління ефективністю роботи підприємства. *Статистика України*. 2016. № 3. С. 66–71.

77. Єфімова Г. В., Марущак С. М. Планування безпечного розвитку підприємства на основі результатів діагностики рівня його економічної безпеки. *Економіка: реалії часу*. 2013. № 3. С. 43–49.

78. Жаліло Я. А. До формування категоріального апарату науки про економічну безпеку. *Стратегічна панорама*. 2004. № 3. С. 97–104.

79. Живко З. Б. Механізм управління системою економічної безпеки підприємства. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2014. С. 37–42.

80. Живко З. Б. Методологія управління економічною безпекою підприємства: *монографія*. Львів : вид-во Ліга-Прес. 2013. 474 с.

81. Жилінська Л. О. Основні підходи до оцінки економічного потенціалу підприємства. *Економічний часопис-XXI*. 2012. № 9–10. С. 53–56.

82. Жук Є. О. Механізм управління виробничим потенціалом підприємства в умовах ризику: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04. Хмельницький. 2016. 254 с.

83. Завгородній А. Г. Фінансово-економічний словник. Львів: Вид-во НУ «ЛП». 2005. 713 с.
84. Захаров О. І., Пригунов П. Я. Організація та управління економічною безпекою суб'єктів господарської діяльності: *навч. посібник*. К. 2010. 257 с.
85. Зачосова Н. В. Формування системи економічної безпеки фінансових установ: *монографія*. Черкаси : ПП Чабаненко Ю. А. 2016. 375 с.
86. Загорський В. С. Інноваційна стратегія підприємства та напрями її реалізації в умовах ринку. *Регіональні перспективи*. Полтава. 2009. С. 12–14.
87. Зубок М. І., Рубцов В. С., Яременко С. М., Економічна безпека суб'єктів підприємництва: *навч. посіб.* Київ: КНЕУ. 2012. 226 с.
88. Зубко Т. Л. Методика визначення економічної безпеки підприємства. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2016. № 2. С. 69–76.
89. Іванюта Т. М., Заїчковський А. О. Економічна безпека підприємства. К.: Центр учбової літератури. 2009. 256 с.
90. Івченко Є. А. Трансформації системи економічної безпеки підприємства: *монографія*. Сєверодонецьк: вид-во СНУ ім. В. Даля. 2018. 420 с.
91. Ілляшенко О. В. Методологічні засади формування та функціонування механізмів системи економічної безпеки підприємства : дис. д-ра екон. наук: 08.00.04. Київ. 2016. 606 с.
92. Ілляшенко О. В. Побудова системи економічної безпеки підприємства: *принципові положення*. *Ефективна економіка*. 2015. №11. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4497> (дата звернення 12.05.2022).
93. Калінеску Т. В. Методологія аналізу і оцінки ефективності переміщення сфери діяльності підприємств: *монографія*. Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля. 2010. 280 с.
94. Калько А. Д. Методи аналізу організації та управління соціально-економічною безпекою. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. № 3. С. 114–119.
95. Капітула С. В. Оцінка та управління економічною безпекою підприємства: автореф. дис... канд. екон. наук: Кривий Ріг. 2009. 20 с.
96. Камлик М. І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-

правовий аспект: *навч. посібник*. К.: Атака. 2005. 432с.

97. Карковська В. Я. Особливості управління системою фінансово-економічної безпеки підприємства. *Вісник львівського політехнічного університету*. URL: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/22399/1/16-Karkovska-31-32.pdf> (дата звернення 26.04.2020).

98. Карчевська Л. О. Система принципів забезпечення економічної безпеки підприємства. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2012. № 38. С. 44–49.

99. Квасній Л. Г., Попівняк О. М, Щербан О. Я. Стратегічне і тактичне планування діяльності підприємства як основні складові механізму забезпечення його економічної безпеки. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського*. Серія : Економічні науки. 2015. № 1. С. 48–53.

100. Кирієнко А. В. Механізм досягнення і підтримки економічної безпеки підприємства : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.06.01. Київ. 2000. 19 с.

101. Кислова Л. А. Проблеми стратегічного планування фінансово-економічної безпеки на підприємствах України. *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія : Економіка. 2018. Вип. 15. С. 20–27.

102. Клебанова Т. С. Методичний інструментарій оцінювання економічної безпеки підприємства. URL: http://www.vuzlib.com.ua/articles/book/22273Metodichnijj_%D1%96nstrumentar%D1%96jj/2.html (дата звернення 26.09.2022).

103. Козаченко Г. В., Пономарьов В. П., Ляшенко О. М. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення: *монографія*. Київ: Лібра, 2003. 280 с.

104. Колесніков А. П. Дослідження організаційно-інноваційних засад економічної безпеки підприємств. *Вісник Хмельницького національного університету*. *Економічні науки*. 2022. № 2. Том 2. С. 71–76. С. 378–382.

105. Колесніков А. П. Науковий базис формування економічного та інтелектуального потенціалу підприємств мережевих структур:

безпекознавчий підхід. *Development Service Industry Management : Scientific journal*. 2023. № 4. С. 68–72.

106. Колесніков А. П. Практичний інструментарій формування економічної безпеки підприємств мережевих структур: інформаційно-аналітичний аспект. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2024. № 1. С. 71–76.

107. Копитко М. І. Комплексне забезпечення економічної безпеки підприємств (на матеріалах підприємств транспортного машинобудування) : автореф. дис. ... д-ра. екон. наук : 21.04.02. Київ. 2015. 49 с.

108. Коробчинський О. Л. Методика формування системи економічної безпеки підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2009. № 4. С. 41–45.

109. Кравчук І. П. Формування механізму мережевої економіки на підприємствах: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04. Чернівці. 2017. 217 с.

110. Кракос Ю. Б., Разгон Р. О. Управління фінансовою безпекою підприємств. *Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики*. 2008. № 1 (1). С. 86–97.

111. Краля В. Г. Розвиток підходів до проектування організаційних структур управління підприємств та їх об'єднань. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка*. 2016. Вип. 171. С. 124-134.

112. Концепція економічної безпеки сучасного підприємства: *монографія*; за ред. О. В. Мороз, Н. П. Карачина, А. А. Шиян. Вінниця: ВНТУ. 2010. 259 с.

113. Кузенко Т. Б. Планування економічної безпеки підприємств в умовах ринкової економіки: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.06.01. Київ. 2004. 18 с.

114. Кузнецова І. О., Кюне О. О. Класифікація загроз економічній безпеці підприємства. *Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць*. Одеса: Одеський національний економічний університет. 2015. Вип. 3. № 58. С. 120–128.

115. Линник О. І. Артеменко Н. В. Стратегія економічної безпеки підприємства як фактор зменшення впливу зовнішніх та внутрішніх загроз. *Вісник НТУ «ХПИ»*. 2013. № 67 (1040). С. 159–169.
116. Ліпкан В. А. Безпекознавство: навч. посібник. К.: Європейський університет. 2003. 208 с.
117. Логутова Т. Г., Нагаєвський Д. І. Економічна безпека підприємства: сутність, завдання та методи забезпечення. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*: збірник наукових праць. ПДТУ. Маріуполь. 2011. Т. 2. С. 204–207.
118. Лойко В. В. Методичні аспекти регіональної діагностики рівня економічної безпеки. *Ефективна економіка*. 2013. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_2_26. (дата звернення 16.12.2022).
119. Лоханова Н. Система управління станом економічної безпеки підприємства: проблемні питання, концепція розвитку. *Економіст*. 2005. № 2. С. 52–56.
120. Лук'янова В. В. Діагностика економічної безпеки підприємства : *монографія*. Хмельницький : ХНУ. 2014. 165 с.
121. Ляшенко О. М. Концептуалізація управління економічною безпекою підприємства: *монографія*. 2-ге вид., переробл. К. : НІСД. 2015. 348 с.
122. Маркіна І. А., Потапюк І. П. Загрози економічній безпеці підприємства: теоретичний аспект. *Вісник Приазовського державного технічного університету*. Серія : Економічні науки. 2017. Вип. 33. С. 130–137. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VPDTU_ek_2017_33_19 (дата звернення 10.02.2022).
123. Мариненко Н. Ю. Організація управління адаптивним розвитком суб'єктів господарювання в сучасних ринкових умовах: *монографія*. Тернопіль: ФОП Паляниця В.А., 2016. 312 с.
124. Маслак О. І., Гришко Н. Є. Управління економічною безпекою підприємства на принципах забезпечення її раціонального рівня. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2013. № 1. 198–208.

125. Малюта Л. Я. Парадигма забезпечення економічної безпеки промислових підприємств в умовах інституційних трансформацій суспільства: *монографія*. Тернопіль: ФОП Паляниця В.А., 2018. 525 с.
126. Меліхова Т. О. Оцінка рівня економічної безпеки підприємства за допомогою нейронних мереж та кластерного аналізу. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2018. № 12. С. 407–417.
127. Меліхова Т. О. Методологічні підходи забезпечення рівня стійкості економічної безпеки промислових підприємств. *Глобальні та національні проблеми економіки*. Вип. 12. 2018. URL: <http://global-national.in.ua/issue-21-2018> (дата звернення 10.05.2023).
128. Меліхова Т. О. Економічна безпека підприємства: формування, контроль, ефективність: *монографія*. Херсон : Гельветика. 2018. 632 с.
129. Міщенко С. П. Концептуальні аспекти економічної безпеки підприємства у ринковій економіці. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2011. № 2. С. 190–195.
130. Моделювання процесів в економіці та управлінні проектами з використанням нових інформаційних технологій: *монографія*; за заг. ред В. О. Тимофєєва, І. В. Чумаченко. Х: ХНУРЭ. 2015. 245 с.
131. Мойсєнко І. П. Системний механізм управління фінансово-економічною безпекою. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 284–291.
132. Мороз О. В. Концепція економічної безпеки сучасного підприємства : *монографія*. Вінниця: ВНТУ, 2017. 241 с.
133. Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України URL: <http://www.niss.gov.ua> (дата звернення 21.04.2021).
134. Нескеренко Л. А. Складові управління фінансовою безпекою підприємств. URL: <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/3.2/162.pdf>. (дата звернення 11.11.2022).

135. Нелінійна нормалізація статистичних показників для задачі побудови інтегральних індексів. *Індуктивне моделювання складних систем : зб. наук. пр.* Київ : МННЦ ІТС НАН та МОН України. 2014. Вип. 6. С. 47–54.
136. Нусінова О. В. Методичні підходи до оцінки рівня економічної безпеки. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2011. № 12. С. 68–72.
137. Ортинський В. Л., Керницький І. С., Живко З. Б. Економічна безпека підприємств, організацій та установ. Київ: Правова єдність. 2009. 544 с.
138. Паливода О. М. Феномен мережевої структури підприємств: історичні та економічні передумови. *Економічний аналіз*. 2014. Т. 17(2). С. 89–94.
139. Паливода О. М., Плаван В. П. Оцінювання синергетичного ефекту формування кластерних організаційних структур. *Economic Annals-XXI. Volume 158. Issue 3-4 (2)*. 2016. P. 48–51.
140. Пашнюк Л. О. Загрози економічній безпеці підприємства та засоби їх нейтралізації. *Вісник Київського нац. університету ім. Тараса Шевченка. Серія: Економіка*. 2013. № 151 (10). С. 93–97.
141. Підприємницькі мережі в торгівлі: *монографія* ; Голошубова Н. О., Кавун О. О., Торопков В. М. та ін.; за заг. ред. Н.О. Голошубової. К.: Київ, нац. торг.-екон. ун.-т. 2014. 344 с.
142. Проблеми теорії і практики менеджменту: *навч.-метод. посіб.* ; автори-укладачі: Андрушків Б. М., Вівчар О. І., Гевко В. Л., Кирич Н. Б., Мельник Л. М. Тернопіль: Терно-граф. 2009. 312 с.
143. Радько Т. Н. Економічна безпека: компендіум та практикум. Київ: Либідь. 2015. 420 с.
144. Редьква О. З. Факторний аналіз індикаторів економічної безпеки машинобудівного комплексу країни. *Економіка: реалії часу: фаховий науковий електронний журнал*. 2016. №3. С. 158–164. URL: <https://economics.net.ua/files/archive/2016/No3/30.pdf> (дата звернення 01.06.2023).
145. Редьква О. З. Стратегія та політика забезпечення економічної безпеки. Управління інвестиціями та капіталізацією в контексті економічної безпеки:

монографія ; за заг. ред. Заслуженого працівника освіти України Я. П. Квача. Одеса: ОТЕІ КНТЕУ. 2018. С. 86–120.

146. Редьква О. З. Економічна безпека машинобудівного комплексу України: концепти, прагматика, інструментарій забезпечення : *монографія*. Тернопіль: ВПЦ «Університетська думка». 2022. 344 с.

147. Ресурсономіка: теоретичні та практичні аспекти ; Андрушків Б. М., Вовк І. П., Вовк Ю. Я. та ін. Тернопіль: Терно-граф. 2012. 456 с.

148. Тимошенко К. С., Грабчук О. М. Управління фінансово безпекою підприємства в умовах невизначеності. *Вісник Академії митної справи України*. 2014. № 2(52). С. 36–42.

149. Тимошенко К. С. Недоліки інтегральної оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів підприємництва. Економіка і менеджмент – перспективи інтеграції та інноваційного розвитку : *матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (Дніпро, 23–24 квітня 2015 р.). Дніпро. 2015. Т. 9. С. 61–64.

150. Тимошенко К. С. Фінансовий механізм фінансової безпеки суб'єктів підприємництва: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08. Дніпропетровськ. 2015. 220 с.

151. Ткаченко О. М. Конкурентоспроможність та економічна безпека підприємств України: взаємозв'язок в умовах політичної та соціальної нестабільності країни. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2015. № 4. С. 157–162.

152. Ткаченко А. М., Резінков О. Л. Оцінка рівня економічної безпеки підприємства. *Вісник економічної науки України*. 2010. № 1. С. 276–282.

153. Ткачук Т. Міжнародний досвід організації економічної безпеки підприємств. *Бізнес і безпека*. 2012. № 6. С. 12–15.

154. Сараєва І. М. Системне моделювання процесу ідентифікації підприємницьких ризиків: *монографія*. ІПРЕЕД НАНУ. О.: Фенікс. 2007. 188 с.

155. Садчикова І. В., Садчиков І. В. Концептуальні засади інформаційно-аналітичного забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства. *Фінансові дослідження*. 2016. № 1 (1). С. 87–95.

156. Салоїд С. В. Механізм управління економічною безпекою підприємства: теоретичний аспект. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»*. Випуск 14. 2017. С. 20–26.
157. Соколенко Т. М. Економічна безпека підприємства в умовах транзитивної економіки. Сучасна наука XXI століття: *сьома міжнародна наук.-практ. інтернет-конф.* URL: <http://intkonf.org/kand-ped-n-sokolenko-tm-ekonomichnabezpekapidpriemstva-v-umovah-tranzitivnoyi-ekonomiki/>
158. Система економічної безпеки: держава, регіон, підприємство: *монографія* : в 3 т. Т. 3 ; за заг. ред. проф. Г. В. Козаченко. Луганськ : «Промдрук». 2014. 337 с.
159. Системна безпека сталого розвитку: інструментарій оцінки, резерви та стратегічні сценарії реалізації: *монографія* ; за ред. Ю. М. Харазішвілі ; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Київ. 2019. 304 с.
160. Стащук О. В., Шматковська Т. О., Дзямулич М. І. Великі дані та бізнес-моделювання економічних систем. *Ефективна економіка*. 2021. № 5. С. 1–5. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=8906>. DOI: [10.32702/2307-2105-2021.5.96](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.5.96) (дата звернення 28.07.2023).
161. Стащук О. В. Загрози фінансово-економічній безпеці підприємств мережевих структур в умовах невизначеності. *Підприємництво і торгівля*. 2023. № 39. С. 260–265.
162. Стецько М. Вартісно-орієнтовані чинники в управлінні економічною безпекою підприємств мережевих структур. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2023. № 4. С. 372–378.
163. Стецько М., Квасовський О. Прагматика теоретичних досліджень в сфері фінансового забезпечення підприємств мережевих структур: безпечний вимір. 2024. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2024. № 1. С. 82–87.
164. Стельмащук А. М., Стельмащук Ю. А. Розвиток мережевих економічних систем як сервісний захід зростання масштабів ефективності виробництва. *Інноваційна економіка: науково-виробничий журнал*. 3–4'2016. С. 222–229.

165. Філіппова С. В., Дашковський О. С. Система формування і забезпечення економічної безпеки підприємства. *Економіка: реалії часу*. 2012. № 2 (3). С. 17–21.
166. Фінансово-економічна безпека: стратегічна аналітика та аудиторський супровід : *монографія* / за заг. ред. Т. В. Момот. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова. 2015. 340 с.
167. Фоміченко І. П., Баркова С. О. Формування системи управління економічної безпеки на підприємствах України. *Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики*. 2013. № 3(23). URL: <http://www.khai.edu/csp/nauchportal/Arhiv/EUPMG/2013/EUPMG313/Fomichen.pdf>. (дата звернення 18.10.2020).
168. Франчук В. І., Мельник С. І. Забезпечення економічної безпеки в рамках підвищення конкурентоспроможності підприємства. *Наука і техніка сьогодні*. 2023. № 9 (23). С. 231–239. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-9\(23\)-231-239](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-9(23)-231-239) (дата звернення 28.07.2023).
169. Франчук В. І. Теоретико-методологічні та управлінські засади розвитку безпекового середовища. *Вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна*. 2023. Вип. 2. С.63–73.
170. Хрущ Н. А., Ваганова Л. В. Методичні підходи до оцінки рівня економічної безпеки підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2012. № 2, т. 2. С. 65–68.
171. Чаговець Л. О. Моделі оцінки та аналізу економічної безпеки підприємства: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.11. Харків. 2010. 20 с.
172. Череп А. В., Лясковець О. В. Сутність економічної безпеки як складової частини діяльності підприємства та сучасні підходи до її трактування. *Вісник Приазовського державного технічного університету*. Серія: Економічні науки: Зб. наук. праць. Маріуполь: ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет». 2016. Вип. 31. С. 27–34.

173. Шатарський А. Я., Вівчар О. І. Концепція кооперативної безпеки: проблемні аспекти та практичний організаційно-правовий механізм забезпечення. *Фундаментальні ментально-ціннісні відмінності українців і росіян як підґрунтя їх цивілізаційного протистояння : колективна монографія ; за заг. ред. І.А. Семенець-Орлової, В.М. Паращенко та О.О. Паращенко. Одеса: Олді. 2023. С. 39–49. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-223-4-7>*
174. Шатарський А. Я., Вівчар О. І., Сталінська О. В., Дідченко О. І., Когут-Ференс О. І., Сучасна практика оцінки ризиків логістичного управління економічної безпеки підприємств транспорту. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. Вип. 16. Т. 2. 2020. С. 237–246. DOI: 10.15330/apred.2.16.237-246
175. Шатарський А. Я. Теоретичні контексти та основні підходи до забезпечення економічної безпеки підприємств мережевих структур. *Вісник Хмельницького національного університету*. Економічні науки. №4. Том 3. 2020. С. 170–173. DOI: 10.31891/2307-5740-2020-284-4(3)-31
176. Шатарський А. Я. Системна оцінка економічної безпеки підприємств мережевих структур: основні показники та методика реалізації. *Вісник Хмельницького національного університету*. Економічні науки. № 3. 2021. С. 124–128. DOI: 10.31891/2307-5740-2021-294-3-19
177. Шатарський А. Я. Проектні рішення щодо зміцнення економічної безпеки підприємств мережевих структур у фокусі сучасних викликів та загроз. *Український журнал прикладної економіки*. Том 6. № 2. 2021. С. 113–118. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2021-2-14>
178. Шатарський А. Я. Ключові детермінанти та методика оцінки економічної безпеки підприємств мережевих структур. *Маркетингові технології в умовах глобалізації : тези доповідей XV міжнародної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 26–28 листопада 2020 р.)*. Хмельницький, 2020. С. 183–186.
179. Шатарський А. Я. Діагностика в системі економічної безпеки підприємницьких структур: методичні підходи. *Сучасні тенденції розвитку фінансових та інноваційно-інвестиційних процесів в Україні : матеріали IV*

Міжнародної науково-практичної конференції (м. Вінниця, 12 березня 2021 р.).
Вінниця : ВНТУ, 2021. С. 603–604.

180. Шатарський А. Я., Вівчар О. І. Методологія оцінки економічної безпеки підприємств у фокусі викликів нової економіки: алгоритм реалізації та аналітичний інструментарій забезпечення. *Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід* : матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 16–17 квітня 2021 р.). Тернопіль, 2021, С. 211–214.

181. Шатарський А. Я., Вівчар О. І. Девіантна поведінка як основний вектор зміцнення економічної безпеки: соціальні контексти. *Актуальні проблеми в системі освіти: заклад загальної середньої освіти – доуніверситетська підготовка – заклад вищої освіти* : збірник наукових праць за матеріалами VII Всеукраїнської науково-практичної конференції за міжнародною участю (м. Київ., 27 квітня 2021 р.). Київ, 2021. С. 80–81.

182. Шатарський А. Я., Вівчар О. І. Специфіка технічного захисту інформації: безпекознавчі контексти. *Дистанційна освіта в Україні: інноваційні, нормативно-правові, педагогічні аспекти* : збірник наукових праць за матеріалами II Всеукраїнської науково-практичної конференції за міжнародною участю (м. Київ, 12 травня 2021 р.). Київ, 2021. С. 117–119.

183. Шатарський А. Я. Практичний інструментарій проєктних рішень як вектор зміцнення економічної безпеки підприємств мережевих структур. *Російсько-українська війна: право, безпека, світ* : матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 29–30 квітня 2022 р.). Тернопіль, 2022. С. 279–282.

184. Шатарський А. Я., Вівчар О. І. Організаційний базис діджитал-інструментів забезпечення економічної безпеки підприємств мережевих структур. *Пріоритети зміцнення безпеки держави та підвищення ефективності правоохоронної діяльності: національні та міжнародні контексти* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 6 травня 2022 р.). Тернопіль, 2022. С. 15–18.

185. Шатарський А., Вівчар О., Долинний І. Безпека економічних агентів в умовах діджиталізації: нові виклики та можливості. *Сталий розвиток економіки, суспільства та підприємництва* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Івано-Франківськ, 27–28 квітня 2023 р.) ; За ред. І. Перезової. Львів: Видавець Кошовий Б.-П.О., 2023. С. 176–178.
186. Юрків Н. Я. Концептуальні моделі економічної безпеки економічних систем в умовах їх інноваційно-інвестиційної модернізації. *Проблеми науки*. 2012. № 6. С. 2–8.
187. Bieliienkova O., Stetsko M., Sorokina L., Tsyfra T., Tytok V. & Kalashnikov D. Financial and Economic Basis of Ensuring the Competitive Potential of the Enterprise. In: Alareeni, B., Hamdan, A., Khamis, R., Khoury, R.E. (eds) *Digitalisation: Opportunities and Challenges for Business. ICBT 2022. Lecture Notes in Networks and Systems*, 2023. vol 620. Springer, Cham. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-031-26953-0_31 (Scopus) https://doi.org/10.1007/978-3-031-26953-0_31
188. A National Security Strategy for a new century URL: <http://www.whitehouse.gov> (дата звернення 18.12.2023).
189. Buiak L. Economic and Mathematical Modeling in the Information and Intellectual Support of Management Decisions. *11th International Conference on Advanced Computer Information Technologies. ACIT 2021. Proceedings*, 2021. Pp. 299-304.
190. Danilova E. I., Marchenko V. M. Methodology of Structural and Functional Approach to Management of the Enterprise Economic Safety. *Journal of Advanced Research in Law and Economics*. Volume X. Issue 2(40). Spring 2019.
191. Franchuk V., Melnyk S., Panchenko V., Zavora T., Vakhlakova V. Enterprise sustainability forecasting in the context of economic security management. *Journal of security and sustainability issues*. 2020. Vol. 9. pp. 336–347. URL: [https://jssidoi.org/jssi/uploads/journals/Journal of Security and Sustainability Issue s_Vol9_No5_print.pdf](https://jssidoi.org/jssi/uploads/journals/Journal%20of%20Security%20and%20Sustainability%20Issue%20s_Vol9_No5_print.pdf). (дата звернення 10.10.2023).

192. Hnylytska L., Franchuk V., Melnyk S., Nakonechna N., Leskiv H., Hobela . Security-Oriented Model Of Business Risk Assessment. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*. 2022. Vol. 4. Is. 45. pp. 202–210. URL: <https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/3838/3626> (Web of Science, Scopus). (дата звернення 25.09.2023).
193. Galbraith J. Economic theories and goals of society. *Scientific Bulletin*. 2005. P. 158–165.
194. Lavrentieva L., Anisimova O. Strategic Approaches to the Risk Management and their Influence on Economic Security of the Enterprise. *Journal of Modern Science*. 37/2018. 127–144.
195. Lyashenko O. Enterprise economic security management conception. *Teka Komisji Motoryzacji i Energetyki Rolnictwa Politechniki Lubelskiej Wschodnioukraińskiego Narodowego Uniwersytetu im. Wołodymyra Dala w Ługansku*. Lublin, tom XA. 2010. P. 263–270.
196. Mykoliuk O., Prylepa N. Management of innovative development of enterprises in the context of energy security strategy. *Innovative technologies and scientific solutions for industries*. 2018. 3 (5). P. 114–121.
197. Redkva O. Z. Essence, objectives and basic principles of the establishment of economic security system of the enterprise. *American Scientific Journal*. 2016. №.2(2). P. 91–94.
198. Shatarskyi A. Ya., Vivchar O. I., Drakokhrust T. V., Security of a country's private military company: a network approach to organizational and legal contexts. *The Russian-Ukrainian war (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects : Scientific monograph*. Riga, Latvia : «Baltija Publishing». 2022. p. 47–50. ISBN 978-966-289-682-4
199. Shatarskyi A., Vivchar O., Redkva O., Organizational and legal foundations of the impact of criminal activity on the economic security of business structures in transformational conditions. *Vector European : Revista științifico-practică*. Universitatea de studii europene din Moldova. Chișinău. Nr 2 2021. P. 87–93. DOI: 10.52507/2345-1106.2-21-2

200. Shatarskyi A. Ensuring the economic security of enterprises network structures: project contexts. *Development Service Industry Management*. (4). 2023. 54–58. DOI: 10.31891/dsim-2023-4(8)
201. Yalovyi G. K., Ivanyts'ka O. V. An economical effect of Enterprises' Conglomerate Merging. International scientific dual-conference «*Towards knowledge-based economy*» & «*Enterprise management: diagnostics, strategy, effectiveness*». Riga: RTU Publishing House. 2007. pp. 105–106. Gross domestic spending on R&D.
202. Stashchuk O., Vitrenko A., Kuzmenko O., Koptieva H., Tarasova O. And Dovgan L. Comprehensive System of Financial and Economic Security of the Enterprise (June 17, 2020). *International Journal of Management*. 11 (5). 2020. pp. 330-340. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3629208> (дата звернення 15.02.2024).
203. Vivchar O., Redkva O., Analysis of indicators impact on economic security of enterprises in the context of socio-humanitarian components. *Economics. Ecology. Socium*. 2018. Vol.2, No3. P. 65–74.
204. Vivchar O., Gevko V., Zaitseva-Kalaur I., Redkva O. Organizational and legal procedures for ensuring the security and protection of economic entity : a security knowledgeable approach. *Studia Prawnoustrojowe*. Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego (Olsztynie, Poland). 2019. 46. P. 453–464.
205. Vivchar O., Redkva O., Organizational and legal foundations of the impact of criminal activity on the economic security of business structures in transformational conditions. *Vector european revistă științifico-practică*. Nr 2. 2020. P. 87–93.
206. Zachosova N. V. Characteristics of threats to economic security of financial institutions in Ukraine. Information aspects of socio-economic systems' development ; ed. by A. Ostenda and T. Nestorenko. Katowicach : Wydawnictwo Wyższej Szkoły Technicznej. 2016. *Series of monographs*. Monograph 5. P. 168–176.

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії:

1. Vivchar O. I., Drakokhrust T. V., **Shatarskyi A. Ya.** Security of a country's private military company: a network approach to organizational and legal contexts. *The Russian-Ukrainian war (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects : Scientific monograph.* Riga, Latvia : «Baltija Publishing». 2022. p. 47–50. ISBN 978-966-289-682-4 (1,3/0,5 д. а.; особисто автором сформовано вплив основних загроз на основі мережевого підходу та методів оцінки рівня забезпечення безпеки підприємств).

2. Вівчар О. І., **Шатарський А. Я.** Концепція кооперативної безпеки: проблемні аспекти та практичний організаційно-правовий механізм забезпечення. *Фундаментальні ментально-ціннісні відмінності українців і росіян як підґрунтя їх цивілізаційного протистояння : колективна монографія / за заг. ред. І.А. Семенець-Орлової, В.М. Паращенко та О.О. Паращенко.* Одеса: Олді. 2023. С. 39–49. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-223-4-7> (1,2/0,5 д. а.; особисто автором розроблено практичний організаційний механізм в контексті застосування «трикутника безпеки»).

Статті у наукових фахових виданнях:

3. Вівчар О. І., Сталінська О. В., Дідченко О. І., Когут-Ференс О. І., **Шатарський А. Я.** Сучасна практика оцінки ризиків логістичного управління економічної безпеки підприємств транспорту. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону.* 2020. Вип. 16. Т. 2. С. 237–246. DOI: <https://doi.org/10.15330/apred.2.16.237-246> (1,1/0,3 д. а.; особисто автором обґрунтовано модель оцінювання ризику управління економічною безпекою підприємств).

4. Шатарський А. Я. Теоретичні контексти та основні підходи до забезпечення економічної безпеки підприємств мережевих структур. *Вісник*

Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2020. №4. Том 3. С. 170–173. DOI: [https://doi.org/10.31891/2307-5740-2020-284-4\(3\)-31](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2020-284-4(3)-31) (0,7 д. а.).

5. Шатарський А. Я. Системна оцінка економічної безпеки підприємств мережових структур: основні показники та методика реалізації. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2021. № 3. С. 124–128. DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2021-294-3-19> (0,8 д. а.).

6. Шатарський А. Я. Проектні рішення щодо зміцнення економічної безпеки підприємств мережових структур у фокусі сучасних викликів та загроз. *Український журнал прикладної економіки*. 2021. Том 6. № 2. С. 113–118. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2021-2-14> (1,0 д. а.).

7. Vivchar O., Redkva O., **Shatarskyi A.** Organizational and legal foundations of the impact of criminal activity on the economic security of business structures in transformational conditions. *Vector European : Revista științifico-practică*. Universitatea de studii europene din Moldova. Chișinău. Nr 2 2021. P. 87–93. DOI: <https://doi.org/10.52507/2345-1106.2-21-2> (1,2/0,8 д. а.; особисто автором проведено інтегральну оцінку загроз економічній безпеці підприємницьких структур).

8. Shatarskyi A. Ensuring the economic security of enterprises network structures: project contexts. *Development Service Industry Management : Scientific journal*. 2023. № 4. 54–58. DOI: [https://doi.org/10.31891/dsim-2023-4\(8\)](https://doi.org/10.31891/dsim-2023-4(8)) (1,0 д. а.).

Публікації апробаційного характеру:

9. Шатарський А. Я. Ключові детермінанти та методика оцінки економічної безпеки підприємств мережових структур. *Маркетингові технології в умовах глобалізації* : тези доповідей XV міжнародної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 26–28 листопада 2020 р.). Хмельницький, 2020. С. 183–186. (0,4 д. а.).

10. Шатарський А. Я. Діагностика в системі економічної безпеки підприємницьких структур: методичні підходи. *Сучасні тенденції розвитку фінансових та інноваційно-інвестиційних процесів в Україні* : матеріали IV

Міжнародної науково-практичної конференції (м. Вінниця, 12 березня 2021 р.).
Вінниця : ВНТУ, 2021. С. 603–604. (0,2 д. а.).

11. Вівчар О. І., **Шатарський А. Я.** *Методологія оцінки економічної безпеки підприємств у фокусі викликів нової економіки: алгоритм реалізації та аналітичний інструментарій забезпечення. Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід* : матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 16–17 квітня 2021 р.). Тернопіль, 2021, С. 211–214. (0,4/0,2 д. а.; особисто автором обґрунтовано алгоритм забезпечення економічної безпеки підприємств).

12. Вівчар О. І., **Шатарський А. Я.** *Девіантна поведінка як основний вектор зміцнення економічної безпеки: соціальні контексти. Актуальні проблеми в системі освіти: заклад загальної середньої освіти – доуніверситетська підготовка – заклад вищої освіти* : збірник наукових праць за матеріалами VII Всеукраїнської науково-практичної конференції за міжнародною участю (м. Київ., 27 квітня 2021 р.). Київ, 2021. С. 80–81. (0,2/0,1 д. а.; особисто автором сформовано основні вектори зміцнення економічної безпеки).

13. Вівчар О. І., **Шатарський А. Я.** *Специфіка технічного захисту інформації: безпекознавчі контексти. Дистанційна освіта в Україні: інноваційні, нормативно-правові, педагогічні аспекти* : збірник наукових праць за матеріалами II Всеукраїнської науково-практичної конференції за міжнародною участю (м. Київ, 12 травня 2021 р.). Київ, 2021. С. 117–119. (0,3/0,2 д. а.; особисто автором досліджено забезпечення безпеки інформаційно-аналітичної компоненти підприємницьких структур).

14. Шатарський А. Я. *Практичний інструментарій проектних рішень як вектор зміцнення економічної безпеки підприємств мережевих структур. Російсько-українська війна: право, безпека, світ* : матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 29–30 квітня 2022 р.). Тернопіль, 2022. С. 279–282. (0,4 д. а.).

15. Вівчар О. І., **Шатарський А. Я.** Організаційний базис діджитал-інструментів забезпечення економічної безпеки підприємств мережеских структур. *Пріоритети зміцнення безпеки держави та підвищення ефективності правоохоронної діяльності: національні та міжнародні контексти* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 6 травня 2022 р.). Тернопіль, 2022. С. 15–18. (0,7/0,5 д. а.; особисто автором обґрунтовано методику проекту діджиталізації підприємств мережеских структур).

16. Вівчар О., **Шатарський А.**, Долинний І. Безпека економічних агентів в умовах діджиталізації: нові виклики та можливості. *Сталий розвиток економіки, суспільства та підприємництва* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Івано-Франківськ, 27–28 квітня 2023 р.) / За ред. І. Перезової. Львів: Видавець Кошовий Б.-П.О., 2023. С. 176–178. (0,3/0,1 д. а.; особисто автором сформовано основні переваги застосування діджитал-інструментів підприємницькими структурами в контексті безпекознавчих умов функціонування).

Відомості про апробацію результатів дисертації

Назви конференції, конгресу, симпозіуму, семінару, школи	Місце проведення	Дата проведення	Форма участі
1	2	3	4
XV Міжнародна науково-практична конференція «Маркетингові технології в умовах глобалізації»	м. Хмельницький, Хмельницький національний університет	26–28 листопада 2020 року	очна
IV Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні тенденції розвитку фінансових та інноваційно-інвестиційних процесів в Україні»	м. Вінниця, Вінницький національний технічний університет	12 березня 2021 року	заочна
V Міжнародна науково-практична конференція «Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід»	м. Тернопіль, Західноукраїнський національний університет	16–17 квітня 2021 року	очна
VII Всеукраїнська науково-практична конференція за міжнародною участю «Актуальні проблеми в системі освіти: заклад загальної середньої освіти – доуніверситетська підготовка – заклад вищої освіти»	м. Київ, Національний авіаційний університет	27 квітня 2021 року	заочна
II Всеукраїнська науково-практична конференції за міжнародною участю «Дистанційна освіта в Україні: інноваційні, нормативно-правові, педагогічні аспекти»	м. Київ, Національний авіаційний університет	12 травня 2021 року	заочна
VI Міжнародна науково-практична конференція «Російсько-українська війна: право, безпека, світ»	м. Тернопіль, Західноукраїнський національний університет	29–30 квітня 2022 року	очна

Продовження дод. Б

1	2	3	4
<p>Всеукраїнська науково-практична конференція «Пріоритети зміцнення безпеки держави та підвищення ефективності правоохоронної діяльності: національні та міжнародні контексти»</p>	<p>м. Тернопіль, Західноукраїнський національний університет</p>	<p>6 травня 2022 року</p>	<p>очна</p>
<p>Міжнародна науково-практична конференція «Сталий розвиток економіки, суспільства та підприємництва»</p>	<p>м. Івано-Франківськ, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу</p>	<p>27–28 квітня 2023 року</p>	<p>очна</p>

COMFY ●

ТОВ «Комфі Трейд»

49100, Україна, м. Дніпро, вул. Слави 6Б, кім. 413

Код ЄДРПОУ 36962487, ІПН 369624804639

№ 158 від 25.02.2024

*До разової спеціалізованої вченої ради
в Західноукраїнському національному університеті*

ДОВІДКА
про використання і впровадження результатів
наукових досліджень

Наукові розробки здобувача Шатарського Артура Яремовича представлені у дисертаційній роботі на тему «Формування механізму управління економічною безпекою підприємств мережеских структур» використані в роботі ТОВ «Комфі Трейд», а саме: використання практичного інструментарію економічного аналізу щодо оцінювання стану й основних тенденцій розвитку даної підприємницької структури шляхом дослідження традиційних економічних показників, які опосередковано характеризують рівень економічної безпеки як важливого вектора розвитку мережевої системи, що дало можливість підвищити обґрунтованість та якість прийнятих управлінських рішень, поліпшити інформаційно-аналітичне забезпечення процесів управління економічною безпекою, знизити ступінь невизначеності й ризику при здійсненні процесів формування безпекознавчої компоненти.

Слід відзначити, що подані у дисертаційній роботі стратегічні імперетиви зміцнення безпекознавчої компоненти підприємства мережеских структур, мають практичне значення та використані при формуванні перспектив соціально-економічного розвитку ТОВ «Комфі Трейд» протягом 2021-2024 рр.

Впровадження зазначених заходів дозволило підвищити ефективність роботи підприємства в контексті зміцнення економічної безпеки.

Довідка видана за місцем вимоги.

ТОВ КОМФІ-ТРЕЙД
ЄДРПОУ 36962487
ВУЛ. С. БАНДЕРИ 2А
М. ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ

Директор

(підпис)

Андрій Крекун

Товариство з обмеженою відповідальністю
«СІЛЬПО-ФУД»
02090, м. Київ, вул. Бутлерова, 1
Код ЄДРПОУ 40720198
ПІН 407201926538
р/р 26002100423515 в ПАТ "Банк Восток",
МФО 307123
Адреса Західного Регіонального Управління:
79060, м. Львів, вул. Наукова, 35 А
тел. (032) 295-28-93

№ 83 Від «15» 02 2024 р.

Довідка
про впровадження результатів наукового дослідження
Шатарського Артура Яремовича

Керівництво ТОВ «СІЛЬПО-ФУД» вважає, що представлені у дисертаційній роботі «Формування механізму управління економічною безпекою підприємств мережевих структур», яка подана Шатарським Артуром Яремовичем на здобуття наукового ступеня доктора філософії економічних наук рекомендації досить аргументовані та придатні до впровадження на підприємстві, зокрема:

– науково-методичний підхід до оцінювання загроз економічній безпеці підприємств мережевих структур застосування на основі Prt-матриці (збиток – ймовірність – час), що дає змогу проводити ранжування загроз та можливість впровадити в управління підприємствами мережевих структур комплексний підхід до оцінювання загроз економічній безпеці визначити пріоритетність заходів для відповідної практичної реалізації;

– механізм протидії загрозам економічної безпеки підприємств мережевих структур, що базується на застосуванні інструментарію управління економічною безпекою, що передбачає спільне застосуванням граничного, сценарного, ресурсного, мережевого підходів та дає змогу здійснити оптимізацію (за тимчасовим критерієм) систем проектних заходів;

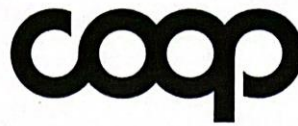
– модель формування стратегії забезпечення економічної безпеки підприємства мережевих структур на основі застосування блокової системи відповідних інтегральних показників як основного стратегічного імперативу у сучасних трансформаційних умовах із урахуванням різних способів цілеспрямованого впливу в мережевій системі на їхню діяльність.

Результати дисертаційного дослідження Шатарського А. Я. є актуальними і можуть знайти широке застосування в практичній діяльності мережевих структур країни.

Керуючий магазином № 121
ТОВ «СІЛЬПО-ФУД»

Ольга ДІАНОВА

ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ «ТЕКО-ТРЕЙД»

м. Тернопіль, майдан Волі, 4

ttrade@mail.ua

№ 15 від «04» 02 2024 р.

Довідка

про впровадження рекомендацій дисертаційного дослідження

Шатарського Артура Яремовича

на тему «Формування механізму управління економічною безпекою підприємств мережних структур»

Рекомендації, висновки та результати дисертаційного дослідження Шатарського А. Я. «Формування механізму управління економічною безпекою підприємств мережних структур» використані в роботі ТОВ «ТЕКО-ТРЕЙД», а саме: запропоновані в дисертації основні заходи, які необхідно здійснювати керівництву підприємства в процесі управління економічною безпекою підприємства мережних структур на основі чого сформовано, що у процесі практичної діяльності визначається економічний результат стратегічних векторів зміцнення економічної безпеки із урахуванням безпосереднього впливу функціональних аспектів мережних структур – організаційно-правового, соціально-економічного й техніко-технологічного, що є основою для прийняття обґрунтованих проектних управлінських рішень, здатних забезпечити конкурентоспроможність мережних структур в контексті безпекознавчої компоненти.

Обґрунтовано теоретико-методичні засади управління економічною безпекою підприємства мережних структур через розробку структурної комплексної оцінки стратегічних векторів, що дало змогу ідентифікувати розвиток «нижньої» та «верхньої» меж безпекового рівня підприємницьких структур в умовах турбулентності економічних процесів та адаптації до зовнішніх та внутрішніх викликів, що охоплює послідовність конкретних етапів, організаційних підходів та дозволило оптимізувати систему управління економічною безпекою даного підприємства.

В цілому результати дисертаційного дослідження Шатарського А. Я., зважаючи на їх практичну значущість, заслуговують високої оцінки.

Директор ТОВ «ТЕКО-ТРЕЙД»

Товариство з обмеженою
відповідальністю
«ЮСП ПАНЕЛЬ»
(ТОВ «ЮСП ПАНЕЛЬ») КОД ЄДРПОУ 34473655
46010, м. Тернопіль, вул. Текстильна, 28
тел.факс (0352) 52-78-68, ПНН 344736519182
р/р UA 42325268000026007088419005 в
ПАТАКБ "Львів" м. Тернопіль, МФО: 325268

**«USP PANEL»
LLC.**

№ 58 від «11» січня 2024 р.

ДОВІДКА

про впровадження рекомендацій дисертаційного дослідження
Шатарського Артура Яремовича

на тему «**Формування механізму управління економічною безпекою
підприємств мережевих структур**»

Рекомендації щодо управління економічною безпекою підприємства впроваджені в практичну діяльність. ТОВ «ЮСП ПАНЕЛЬ» використано розроблений і обґрунтований у дисертації практичний механізм щодо реалізації системи управління економічною безпекою підприємства на основі застосування мережевої моделі Aop із визначенням «критичного шляху» відповідного проекту та обґрунтування ймовірнісної оцінки його ефективного завершення, а також функціональне забезпечення розподілу фінансових ресурсів із формуванням системи моніторингу стабільного рівня розвитку мережі на основі показників із ідентифікацією поточного стану (стабільний, передкризовий, кризовий, критичний) в контексті теорії нечітких множин.

Обґрунтування та адаптація запропонованої моделі формування стратегії забезпечення економічної безпеки підприємства мережевих структур із забезпечення дії системного синергетичного ефекту дало змогу застосувати різні способи цілеспрямованого впливу в мережевій системі на їхню діяльність та практико-орієнтованого застосування принципів побудови ефективного управління мережевою системою, їхніх взаємозв'язків як основного стратегічного імперативу у сучасних трансформаційних умовах розвитку.

Впровадження зазначених заходів дозволило підвищити ефективність роботи підприємства в контексті зміцнення економічної безпеки.

Довідка видана за місцем захисту дисертаційного дослідження.

Директор ТОВ «ЮСП ПАНЕЛЬ»

Андрій ПОРІЦЬКИЙ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

вул. Львівська, 11, м. Тернопіль, 46009; тел./факс +380 (352) 51-75-75;
www.wunu.edu.ua; rektor@wunu.edu.ua; ідентифікаційний код за ЄДРПОУ 33680120

ДОВІДКА

**про використання результатів наукових досліджень
ШАТАРСЬКОГО АРТУРА ЯРЕМОВИЧА**

Видана Шатарському Артуру Яремовичу про те, що представлені у дисертаційному дослідженні основні теоретичні, методичні, організаційні та практичні засади щодо управління економічною безпекою підприємств, використовуються у навчальному процесі Західноукраїнського національного університету при викладанні дисциплін «Безпека бізнесу» та «Фінансово-економічна безпека».

Довідка видана для подання вченій раді за місцем захисту дисертації.

Проректор з науково-педагогічної роботи
к.е.н., доцент

Віктор ОСТРОВЕРХОВ

ЗУНУ
№ 126-29/611 від 08.03.2024

О. Біваць +380978307717